

Årsrapport 2012

Fylkesmannen i Hedmark

Innhold

Kapittel 1 - Om embetet	Side 4
Kapittel 2 - Sentrale politiske føringer	Side 11
Kapittel 3 - Resultatområder	Side 19
Kongehuset	Side 19
Miljøverndepartementet	Side 19
Landbruks- og matdepartementet	Side 29
Kunnskapsdepartementet	Side 52
Statens Helsetilsyn	Side 75
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet	Side 78
Justis- og beredskapsdepartementet	Side 82
Kommunal- og regionaldepartementet	Side 87
Arbeidsdepartementet	Side 91
Helse- og omsorgsdepartementet	Side 94
Samferdselsdepartementet	Side 113
Utenriksdepartementet	Side 113
Kulturdepartementet	Side 114
Fomyings-, administrasjons- og kirke departementet	Side 114
Andre	Side 120
Endringer i årsrapporten	Side 121

Kapittel 1 - Om embetet

1.1 Tilstanden i embetet og fylket generelt

Utviklingstrekk i Hedmark

Befolkningsutvikling

Hedmark har 22 kommuner. Antall innbyggere pr. kommune varierer fra 1376 personer til 33 406 personer pr. 31.12, og arealet varierer fra 351 km² til 3178 km². Vi landets mest spredtbygde fylke.

Flere kommuner i fylket sliter med nedgang i folketallet. Ti kommuner har negativ utvikling i folketallet i perioden 2006 -11 og dette forplanter seg inn i 2012. Dette fører til reduserte inntekter og er utfordrende for økonomien i de kommuner det gjelder. Det forhold at flere av kommunene og har en noe skjev demografisk utvikling med en stor andel personer over 67 år medfører lavere skatteinngang og økte utgifter til helse- og omsorgssektoren. I tillegg fører store avstander og få tjenestemottakere til at mange kommuner har utfordringer i forhold til å gi et likeverdig tjenestetilbud over hele fylket.

De kommunene som vokser finner vi på Hedmarken, i tillegg var det vekst i Elverum og Kongsvinger som begge er regionsentre. Noen enkeltkommuner vokser i tillegg, men i det store bildet er det distriktskommunene som taper flest innbyggere. Unntak når det gjelder distriktskommunene er Alvdal og Folldal som vokser noe. Befolkningsveksten skyldes stort sett innflytting idet vi har et negativt fødselsoverskudd. Fylkesmannen satte sammen med fylkeskommunen i 2012 fokus på utviklingen i folketall og vi har et mål om å nå 220.000 innbyggere i 2020. Vi arrangerte en konferanse for kommunene hvor dette var tema. I tillegg var dette tema både på ordførermøtet og da vi besøkte de folkevalgte i alle kommuner. Vi har sammen med fylkeskommunen startet arbeidet med en handlingsplan for befolkningsøkning i Hedmark. Det skjer mye positivt som kan bidra til å øke folketallet både gjennom en offensiv satsing i kommunen på skole og oppvekst, boligutvikling, kultur og tilrettelegging for næringsliv og – utvikling. I tillegg er det mange viktige samferdselsprosjekter under bygging og planlegging som vil være viktig for næringsliv og innbyggerrekruttering. Prosjekter som kan bidra til befolkningsøkning har også vært et prioritert område ved fordeling av skjønnsmidler for 2013.

Arbeid og næringsliv

Hedmark har et lavt utdanningsnivå. Andelen med grunnskoleutdanning som høyeste fullførte var 35,3 % (28,6 %), videregående 42,9 % (42,3 %), universitet og høyskole inntil 4 år 17,9 % (21,7 %), universitet og høyskole over 4 år 4 % (7,4 %). Alle tall fra SSB 2011, tallene i parentes er landsgjennomsnitt. Kvinner og menn er like på grunnskolenivå, mens flere menn enn kvinner har bare videregående utdanning. En større andel kvinner enn menn har inntil 4 års høyere utdanning, flere menn har lengre høyere utdanning.

Arbeidsledigheten av utgangen av 2012 (Kilde NAV Hedmark) var 2,5 % i Hedmark, tilsvarende tall for landet var 2,4 %. Arbeidsledigheten var minst i Nord-Østerdal og høyest i Sør-Østerdal.

Vi har noen store virksomheter i fylket, men hovedtyngden er mindre bedrifter. Hovedtyngden er sysselsatt i landbruk, næringsmiddelindustri, trelast/trevare og offentlig virksomhet.

Kommunene har fått økning i ansvar og oppgaver. Velferdstjenestene utvikles og tilbys nær brukerne. Kommunesektoren er en spennende arbeidsplass med mange velkvalifiserte arbeidstakere. Samtidig ser vi at mange kommuner i Hedmark sliter med å rekruttere kvalifisert arbeidskraft særlig innen helse og omsorg, skole og planlegging. Kompetanse og kapasitet er en utfordring i flere kommuner. Særlig urovekkende er dette innen barnevern, landbruk, juridiske spørsmål og på samfunnsikkerhet og beredskapsområdet. Vi ser en utvikling og framvekst av interkommunale løsninger som bidrar til å styrke kompetansen innen tjenestene/forvaltningen. Vi ønsker å bidra til enda mer interkommunalt samarbeid.

Kommuneøkonomi

En av de store utfordringene fylket står overfor er den økonomiske situasjonen i kommunene. Generelt er den økonomiske situasjon i kommunene i fylket stram. Selv om driftsbalansen er noe bedret i løpet av 2011, er den knapp for de fleste kommuner og det er få reserver i budsjettene til å møte uforutsette utgifter. Mange av kommunene har i tillegg høy gjeld og langt over normen på 50% av driftsinntektene. Den økonomiske handlefriheten er begrenset. Det er viktig at kommunene hele tiden har fokus på hvordan det jobbes. Det er pr. i dag tre ROBEK kommuner i Hedmark, disse følges tett opp og det er løpende dialog i forhold til utviklingen i den økonomiske situasjonen. Åsnes kommune ble meldt ut av ROBEK sommeren 2012. I tillegg er det noen kommuner som sliter med å få en positiv balanse i økonomien som vi også følger tett. De fleste kommuner i

fylket har lave korrigerede frie inntekter. Gjennomsnittlig utgjør disse inntektene i fylket 97 % av landsgjennomsnittet (2011). Mange kommuner med dårlig økonomistyring krever mye oppfølging fra Fylkesmannen og vi opplever at dialogen er god og at de tilbakemeldinger vi gir blir positivt mottatt. De senere år er det gjennomført en rekke omstillingstiltak i kommunene gjennom tildeling av skjønnsmidler.

Kommunale planer

Det var ingen kommuneplaner til uttalelse i 2012. Bare 8 av 22 kommuner har kommuneplaner som er vedtatt de siste fem årene. Den eldste kommuneplanen er fra 1993. Det er Åsnes kommune som har varslet at de nå setter i gang med en ny kommuneplan.

Fylkesmannen behandlet i 2012:

- 252 plansaker inkl 14 planstrategier.
- 245 saker om dispensasjoner
- 25 andre høringer (eks. massetak, vindkraft)

Vi hadde innsigelse i 24 plansaker og frarådet dispensasjon i 21 saker. Innsigelsene er i stor grad knyttet til støy og tilrettelegging for barn og unge, deretter manglende ROS-analyser. Det er få saker knyttet til arealbruk. Innsigelsene søkes løst gjennom dialog med kommunen og det lykkes vi med i stor grad. Ingen saker gikk til mekling eller departementet for avgjørelse i 2012. Frårådingene er i stor grad knyttet til strandsone eller planfaglige forhold. Ingen saker ble påklaget i 2012.

Samfunnsikkerhet og beredskap

Samfunnsikkerhets- og beredskapsarbeidet har en tydelig sektorovergripende plass med god forankring i embetsledelsen. Arbeidet med å redusere samfunnets risiko og sårbarhet samt å øke krisehåndteringsevnen har prioritert. Fylkesmannen gjennomfører øvelser, kontroll og samhandlingsmøter for å bidra til at krisehåndteringsevnen er god. Aktivitetene får god tilbakemelding og oppleves som verdifull for deltakerne. Det forebyggende beredskapsarbeidet prioriteres og samtlige kommuner har utarbeidet risiko- og sårbarhetsanalyser. Det er tydelig framgang hos kommuner og konsulentfirmaer i forhold til å følge opp kravene til samfunnsikkerhet og beredskap i Plan- og bygningsloven og Sivilbeskyttelsesloven, men det er fortsatt noen mangler i forhold til myndighetskravene.

Gjennom målrettet og systematisk arbeid har evnen til krisehåndtering lokalt og regionalt generelt blitt god. Rådgivning og kompetanseutvikling gjennom kurs, øvelser, tilsyn og andre møteplasser har resultert i kvalitetsheving av beredskapsplanene og framgang i krisehåndteringsevnen. Krisehåndteringsverktøyet DSB-CIM er implementert i kommunene og opplæring er gjennomført. Fylkesmannen har etablert sin beredskapsplan med tiltakskort DSB-CIM og benytter verktøyet til logging, rapportering og informasjonsdeling.

Samhandlingsøvelser på regionalt nivå, i egen regi og i samarbeid med sentrale og regionale myndigheter, samt samarbeid og øvelser med svenske myndigheter gjennom Grenseredningsrådet for Dalarna, Värmland og Hedmark gjør at beredskapsplaner på alle nivåer blir testet og videreutviklet.

Fylkesmannen leder et tverrfaglig samarbeidsprosjekt for å videreutvikle eksisterende fylkes-ROS gjennom å gjøre denne til en Regional plan for samfunnsikkerhet og beredskap i Hedmark. Fem faglige arbeidsgrupper har i løpet av 2012 gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyser for temaene Klima, Brann/redning, Epidemier, Infrastruktur, Naturfenomen og Sikkerhet. Hovedhensikten med dette prosjektet er å videreutvikle samfunnsikkerhets- og beredskapsarbeidet i Hedmark. I tillegg til analyser av risiko- og sårbarhetsforhold, skal planen tydeliggjøre beredskapen i Hedmark som helhet ved å se på faktisk beredskap for ulike sektorer og instanser og koordineringen dem i mellom. Vi legger opp til at planprosessen blir gjennomført slik at regionalplanen blir behandlet i Fylkestinget i september 2013.

Velferd, helse og personlig tjenesteyting

Hedmark er det fylket i landet med høyest andel eldre, og presset på utvikling og kapasitet i eldreomsorgen har vært stor. Noen kommuner har også kompetanseutfordringer. Det er lite utbygging av nye institusjoner, og flere kommuner har ikke gode nok hjemmetjenester og institusjonstilbud. Det jobbes godt med samhandlingsreformen, men kompetanseutfordringene i de kommunale tjenestene er store.

Spesialisthelsetjenesten står overfor store omstillinger. Fylkesmannen har støttet en større sentralisering av sykehus-tjenestene, fordi vi mener at det vil styrke pasienttilbudet. Det foreligger styrevedtak om felles sykehus i Mjøsområdet. Fram til dette realiseres vil det være mange utfordringer med en desentralisert og oppstykket tjeneste slik det er i dag.

Fylkesmannen har brukt mye ressurser på oppfølging av de sosiale tjenestene i NAV, og samarbeidet mellom Nav

Hedmark og kommunene er godt. Statlige og kommunale tjenester integreres i stadig større grad. Likevel står fylket overfor mange utfordringer. Det er en stor andel unge som ikke gjennomfører videregående utdanning og dermed må ha mye bistand for å komme seg inn i inntektsgivende arbeid. Vi har en egen gruppe som følger dette tett.

Fylkesmannen har et omfattende tilsyn i helse- og omsorgstjenestene, barnevernet og med sosiale tjenester i Nav. Det avdekkes brudd på lovgivningen i mange av disse tilsynene, men hovedinntrykket er at kommuner og institusjoner ser nytten av tilsynet, og retter på de forhold som påpekes selv om det av og til tar noe tid.

Oppvekst, barnehager og utdanning

Utdanningsnivået i Hedmark ligger under gjennomsnittet for landet. Forskning viser en sammenheng mellom elevers faglige resultater og foreldrenes utdanningsnivå (f.eks forskning på virkningen av Kunnskapsløftet). Men det kan gjøres mye gjennom tett kontakt mellom skole og hjem.

Resultatmessig ligger Hedmark i underkant av landet, dette gjelder særlig nasjonale prøver og eksamener. Fylket har en større andel elever (ca 10%) med spesialundervisning enn landet (9%). Svake faglige resultater og stort frafall i videregående opplæring fører til at mange har et dårligere utgangspunkt for å delta i samfunns- og arbeidslivet. Og kan være i fare for å ende opp som stønadsmottakere.

Andel elever som gjennomfører videregående opplæring er økende i Hedmark. De siste tallene i statistikken viser betydelig fremgang i fylket. Litt i underkant av 70 % av elevene gjennomfører videregående opplæring i løpet av fem år. Ca 54 % av elevene gjennomfører innenfor normert tid. Vi jobber for at både barnehager og skoler/utdanningsinstitusjoner og hjemmene skal øke *kulturen for læring*.

I Østerdalen og Glåmdalen er barne- og elevtallet synkende. Det er mange små skoler i fylket og både skolestrukturen og fagkompetansen blir satt under press på de minste skolene. I 2012 ble det lagt ned fem barneskoler av i alt 120 grunnskoler. Antall ungdoms- og videregående skoler har holdt seg stabilt. Kommunene samarbeider godt rundt felles utviklingstiltak som etterutdanning, Ny Giv og GNIST satsingen på ungdomstrinnet.

Med unntak av området rundt Hamar, er rekruttering av lærere vanskelig. Til lederstillinger er det få søkere i de samme områder. For å bedre tilgangen gjennomføres det felles kampanjer og skolering av ansatte bl.a. gjennom den nasjonale rektorutdanningen.

Det er god barnehagedekning i fylket og kommunene har gitt tilbakemelding om at retten til plass jf. barnehageloven innfris.

Det er satt i gang flere nasjonale tiltak som vil komme barn og unge i Hedmark til gode. Vi følger opp dette i kommunene gjennom blant annet å gi skjønnsmidler til forsøk med heldagsskolen, følge barna tettere gjennom hele løpet. I tillegg ser vi at tiltakene vi gjennomfører bidrar til å heve kompetansen og regelverkshåndteringene i kommunene. Fylkesmannen holder på å utarbeide et forslag til kraftinnsats på oppvekstområdet med tanke med å få til et samarbeid hvor alle jobber mot et felles mål og med samordna innsats. Dette arbeidet vil fortsette i 2013. Vi er også stolt over Fagerlund skole i Brumunddal for dronning Sonjas skolepris etter forslag fra oss.

Landbruk

Hedmark er det største jord- og skogfylke, og har relativt solide verdikjeder både for jord og skog. Det er store regionale variasjoner spesielt for jordbruket. Det er generelt en positiv utvikling på Hedmarken og i Nord-Østerdal, mens det er store utfordringer knyttet til nedgang i driftsenheter og produksjoner spesielt i Sør-Østerdal. Vi ser at antallet bruk går ned, men at produksjonen øker i fylket som sådann.

Samlet jordbruksareal i Hedmark har holdt seg relativt stabilt, men vi ser en vridning i åkerarealet fra korn- til grasproduksjon og en begynnende marginalisering av arealer, spesielt langs grensen mot Sverige. Hedmark nådde i 2011 vår andel av det nasjonale jordvernmålet, men presset på dyrka jord er fortsatt stort rundt tettbebygde strøk, samtidig som ulike nasjonale samferdselsprosjekt vil medføre en betydelig omdisponering i årene som kommer.

Vi har et profesjonelt skogbruk i Hedmark. Skogbruket hadde i 2012 et svært høyt aktivitetsnivå, med en avvirkning og innsats på skogkulturtiltak godt over gjennomsnittet for de siste årene. En hovedutfordring blir å opprettholde og videreutvikle det høye aktivitetsnivået, og også sikre fremtidig verdiskaping og avsetning jf. utviklingen i den innenlandske treforedlingsindustrien.

Fylkesmannen har i 2012 lagt vekt på utforming av nye programmer og strategier for vekst og utvikling både på skogbruks-, jordbruks- og miljøområdet. Disse vil utgjøre grunnlaget for Fylkesmannens langsiktige arbeid for

økt produksjon og verdiskaping i landbruket i årene som kommer i tråd med signalene i den nye landbruks- og matmeldingen.

Fylkesmannen bruker mye ressurser på oppfølging og dialog med kommunene i forhold til deres rolle som landbrukspolitisk aktør, og ikke minst utviklingsaktør. Utviklingen i kommunenes kompetanse og kapasitet, og derved evne til å løse oppgavene på en tilfredsstillende måte, er likevel bekymringsfull.

Miljøvern

Hedmark har en variert natur preget av skog og fjell. Oppstyking og ødeleggelse av leveområder for plante-, sopp- og dyrearter er den største trusselen mot det biologiske mangfoldet i fylket. Litt over 12 prosent av arealet i Hedmark er vernet etter naturmangfoldloven, mens omtrent 25 prosent kommer inn under definisjonen av inngrepsfrie områder, det vil si områder uten tunge tekniske inngrep.

Trass i omfattende opprydning er det i Hedmark fortsatt lokale miljøgiftforurensninger av betydelig omfang, særlig forårsaket av gruvevirksomhet og tidligere tiders industri. Nye syntetiske miljøgifter utgjør et økende problem også i Hedmark.

Hedmark er rikt på vann og vassdrag. Norges største vassdrag, Glomma med Mjøsa, og Nordens største vassdrag Femund-/Trysilvassdraget, drenerer det meste av fylket. Fem prosent av arealet er ferskvann og vannkvaliteten er gjennomgående god. Konsentrasjonen av miljøgifter som kvikksølv, PCB, dioksiner og bromerte flammehemmere i fisk er imidlertid høyere enn ønskelig i flere vassdrag i Hedmark.

Forsuring av vann og vassdrag har vært et alvorlig miljøproblem. Dette er den enkeltfaktoren som har ført til størst reduksjon av biologisk mangfold i ferskvann i Norge. Vi har 245 innsjøer som blir kalket i Hedmark. De aller fleste får tilført kalk årlig for å nøytralisere tilførselen av surt vann. Kalkingen virker og sammen med en reduksjon i svovelforbindelser i nedbøren over Hedmark har dette ført til en generell bedring av vannkvaliteten. Kalkbehovet har avtatt noe, og i mange innsjøer har en nå avsluttet kalkingen.

Mer enn to tredjedeler av vannet i fylket har god miljøtilstand. Vassdrag som ikke har god tilstand er enten regulert, preget av andre inngrep eller påvirket av forurensning. Langtransportert forurensning, fremmede arter og forurensning fra boligkloakk og jordbruk er viktige årsaker der miljøtilstanden ikke er tilfredsstillende.

Fylkesmannen har sammen med svenske myndigheter fått tildelt interregmidler vedrørende tilbakeføring av Vänernlaksen til norsk side av Femund-/Trysilvassdraget. Prosjektet startet opp i januar 2011 og har fortsatt i 2012. Dette vil vi fortsette med i 2013.

Utarbeidelse av verneforslag for nasjonalparker og andre større verneområder er gjennomført i Hedmark. Det samme gjelder tematiske verneplaner. Det arbeides aktivt med utvidet skogvern og med forvaltningsplaner for verneområdene.

Hedmark er eneste fylke i landet med bestander av alle de fire store rovviltartene. Forvaltningsområdet er konfliktfylt, og det er store forventninger og krav til Fylkesmannen om kort saksbehandlingstid og tilgjengelighet. I sommerhalvåret er alle av våre medarbeidere tilgjengelig på egen vakttelefon, og kan gi fellingstillatelse på meget kort varsel.

Hedmark har sammen med Oppland hatt en fylkesdelplan for villrein i Rondane. Arbeidet med planprogram Dovrefjellområdet er også i gang, og vi vil være inne i ulike stadier i 3 regionale planprosesser i 2013.

Det er vedtatt en egen fylkesdelplan for klima. Alle fylkets 22 kommuner har nå utarbeidet klimaplaner.

Fylkesmannen har også i 2012 hatt stor tilsynsaktivitet på forurensningsområdet. Tilsynsaktivitetene har hatt effekt siden forhold som blir påpekt nå har mindre alvorlighetsgrad enn tidligere. På forurensningsområdet merker Fylkesmannen et økende antall henvendelser om støy og luktplager.

Tilstanden i embetet

Organisasjon

Fylkesmannen i Hedmark er organisert i 6 avdelinger pluss stabsfunksjon. Avdelingene er: Beredskaps- og administrasjonsavdelingen, Kommunalavdelingen, Miljøvernavdelingen, Landbruksavdelingen, Oppvekst- og utdanningsavdelingen og Sosial- og helseavdelingen. Sosial- og helseavdelingen er eneste avdeling med seksjonsinndeling - en sosialseksjon og en helseseksjon.

Stillinger

Antall årsverk ved embetet har utviklet seg slik:

Avdeling:	Pr. 31.12.08	Pr. 31.12.09	Pr. 31.12.10	Pr. 31.12.11	Pr. 31.12.12
Ledelse / stab	8,0	8,0	7,0	8,7	9,0
Beredskap og administrasjon	20,0	20,0	20,0	19,3	16,5
Kommunal	7,3	7,3	7,3	6,5	8,0
Landbruk	26,3	25,8	25,9	25,0	23,5
Miljøvern	16,6	16,8	17,8	19,6	18,2
Oppvekst- og utdanning	10,8	10,8	10,8	11,8	11,8
Sosial- og helse	24,6	24,4	24,8	25,8	24,0
Sum	113,7	113,1	113,6	116,7	111,0

Antall ansatte pr. 31.12.12 utgjør 111 årsverk, hvorav 5 er midlertidige. I årsverkene inngår alle faste ansatte, lengre engasjementer og lærlinger uavhengig av finansiering.

Embetet har stabil bemanning med kompetanse som er godt tilpasset oppgavene. Det er god søkning til ledige stillinger.

Fylkesmannen i Hedmark har god økonomistyring og effektiv saksbehandling. Embetet utnytter aktivt fagsystemene på økonomiområdet og har god oversikt og styring med den økonomiske situasjon gjennom året. Oppgaveløsning på tvers av avdelingsgrenser, der dette er hensiktsmessig, har vært en viktig strategi. Embetet har jevnt over god måloppnåelse i forhold til resultatkravene i tildelingsbrevet og embetsoppdragene. For nærmere beskrivelse vises til rapportering på de ulike resultatområder.

Risikostyring og strategisk ledelse

Fylkesmannen i Hedmark har et helhetlig system for styring og kontrolltiltak. Risikostyringen inngår som en integrert del av embetets økonomi- og virksomhetsstyring, som legger vekt på god mål- og resultatstyring. Hensikten med risikostyringen kan oppsummeres i følgende punkter:

- Forebygge og begrense negative hendelser
- Tydeliggjøre sammenhengen mellom mål, risiko og tiltak
- Bidra til bedre prioritering og ressursstyring
- Fastsette mer realistiske mål og ambisjonsnivå for det enkelte år
- Effektivisere og spisse styringsdialogen
- Oppfylle kravene i økonomiregelverket § 4

Embetet har en egen administrasjonsordning hvor prinsippene rundt ansvar og roller i embetet er beskrevet. De samme prinsipper gjelder i forhold til risikostyring. Risikovurderinger skal generelt inngå som et element i kvalitetssikring av alle arbeidsprosesser med sikte på å unngå feil, og sikre god ressursutnyttelse.

Det vi har hatt oppfølging på er kommunedialogen, arbeidsmiljø, informasjonssikkerhet og sikker strømforsyning.

Fylkesmannen har i 2012 utarbeidet strategiplan for 2013 - 2016. Formålet med planen er å fokusere på områder som kan bidra til at vi når våre mål, samtidig som vi ivaretar våre roller og verdier. Vi vil i perioden arbeide med følgende strategiske mål:

Eksterne

1. et mer helhetlig embete
2. samordne og samhandle til beste for innbyggerne i Hedmark
3. kvalitet i alt vi gjør
4. bidra til utvikling

For å oppnå dette fokuserer vi på helheten, og fremstå enda mer helhetlig utad. Vi må øke kunnskapen om hverandre og jobbe mer på tvers. Vi skal ta de nødvendige samordningsinitiativ, slik at statlige regionale myndigheter opptrer mest mulig koordinert. Vi må holde høy kvalitet i alt vi gjør til beste for innbyggerne. Vi skal ta initiativ, være pådrivere og delta i utviklingsarbeid.

Interne

1. samhandling til beste for oss som jobber ved embete
2. utvikling av den enkelte

Internt skal vi behandle hverandre med respekt, støtte hverandre i oppgaveløsningen, og ha øye for nødvendig samhandling. Vi skal ha den nødvendige kompetansen - alle føler at de mester sine oppgaver.

1.2 Ressursbruk og andre økonomiske forhold

Kapittel 1510 er lønn og andre driftsutgifter. Fagkapitlene gjelder utgifter til lønn og godtgjørelse fra andre departementer enn FAD og dekker både egne ansatte og eksterne.

Andelen fra fagdepartementene som gjelder eksterne er følgende:

- JD: kr 152 000 til tolker innenfor fritt rettsråd
- HOD: kr 689 000 som i hovedsak gjelder kontrollkomisjonene
- MD: kr 435 000 innenfor miljøvernområdet

Embete har ikke hatt noen vridning i ressursbruken utover rammeoverføringene som for 2012 var følgende: KD kr 715 000, BLD kr 106 000 og HOD minus kr 46 000. Under "fagdep" JD er ført lønnsutgifter på vergemål med kr 699 000.

Regnskapsresultatet for 2012 viser et merforbruk på kr 1 486 000, som gir et akkumulert mindreforbruk på kr 631 000.

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
Miljøverndepartementet	kr 9 374 520,80	kr 2 586 490,53
Landbruks- og matdepartementet	kr 13 970 692,86	kr 10 557,50
Kunnskapsdepartementet	kr 6 345 409,35	kr 498 761,41
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet	kr 2 470 681,55	kr 0,00
Justis- og beredskapsdepartementet	kr 3 600 894,37	kr 851 149,42
Kommunal- og regionaldepartementet	kr 2 214 139,15	kr 0,00
Arbeidsdepartementet	kr 858 566,89	kr 1 596 430,51
Helse- og omsorgsdepartementet	kr 10 378 876,77	kr 2 031 441,25
Andre	kr 31 778 717,39	kr 0,00
Sum:	kr 80 992 499,00	kr 7 574 830,00

1.3 Andre forhold

Inkluderende arbeidsliv – IA

Fylkesmannen har vedtatt målsettinger for IA arbeidet, og arbeider med de tiltak som er vedtatt.

Vi hadde et nærvær på 95,6 %, når vi teller opp alle fraværsdager på grunn av sykdom. Sykefraværsprosenten var for første gang under det mål vi har satt på 5%, egenmeldinger inkludert.

Gjennomsnittlig pensjonsalder er ikke vesentlig endret, og er fortsatt ca 64 år.

Det vises til pkt. 98.4 for ytterligere informasjon.

AMU har IA, og spesielt sykefravær på dagsorden på alle møtene. Det er gjennomført to fellesmøter mellom verneombudene, tillitsvalgte og ledelsen.

NAV var til stede på ett allmøte og innledet om oppfølging av sykmeldte. I tillegg har AKAN vært tema på et av allmøtene.

Fylkesmannen er representert i IA-rådet i Hedmark.

Lærlinger i staten

Embetet er medlem i og hovedansvarlig for lærlingordningen Løvene. Det er et samarbeid mellom 4 av etatene i Statens Hus på Hamar: Fylkesmannen, Forsvarsbygg, Utdanningsdirektoratet og Eidsivating jordskifteoverrett. Ved årsslutt hadde vi 2 kvinnelige lærlinger. Begge er lærlinger i kontorfaget. To lærlinger tok fagbrev i 2012. Eidsivating jordskifteoverrett ble medlem i opplæringsringen høsten 2012, og Helse Sør-øst har meldt sin

interesse, men har foreløpig ikke tatt beslutning om deltakelse. Det vil i så fall gi grunnlag for å øke antallet lærlinger.

Medarbeiderundersøkelsen 2012

Det ble gjennomført medarbeiderundersøkelse i 2012. Undersøkelsen var felles for alle embetene, med mulighet for noen lokale spørsmål.

Undersøkelsen viser i all hovedsak at det er godt arbeidsmiljø i embetet. Folk trives og blir her lenge. Det jobbes aktivt med å følge opp enkeltpunkter og vedlikeholde det positive resultatet.

Oppfølging av medarbeiderundersøkelsen er tatt opp i samarbeidsmøtene mellom arbeidsgiver og organisasjonene, og det ble igangsatt en prosess hvor alle ansatte ble involvert ved at arbeidet foregikk både avdelingsvis og på embetsnivå. Innspill fra avdelingene ble tatt med videre til embetssamlingen for videre bearbeiding. Det ble engasjert en ekstern veileder som jobbet med alle avdelingene. Metoden var verksteder innad i avdelingen og på tvers av avdelingene på embetsnivå.

Kommunikasjonspolitik

Vi har startet systematisk arbeid for å tydeliggjøre våre oppgaver og vår rolle i Hedmarksamfunnet gjennom følgende tiltak:

- Møte med våre stortingsrepresentanter første fredagen i januar
- Ett todagers fellesmøte med rådmenn/ordførere i mai og dagsmøte med ordførerne i november
- Møte med Hedmark Journalistlag og Oplandenes redaktørforening
- To halvårlige pressemøter der vi setter dagsorden med aktuelle saker
  - I tillegg til en høy medieprofil gjennom hele året

Gjennom året har vi bevisst plukket ut saker der vi sammen med berørte parter og kommuner har invitert media hvor vårt vedtak i saken presenteres. Dette er gjort bl.a. ved søknad om søndagsåpen butikk på Nes i Ringsaker og ved tildeling av tilbakeholdte skjønnsmidler har vi presentert våre vedtak ute i berørte kommuner i samtlige regioner i fylket. Vi tror at ingen sak er helt avsluttet før saken er presentert for media.

Etter kommunevalget i 2011 har vi hatt møter med kommunestyre. Her har vi bevisst i samarbeid med kommunene invitert aktuelle media til forhåndsomtale og sjølve møtet. Dette har vært meget vellykket. Vi har fått løftet fram aktuelle tjenesteområder i kommunene på en god måte.

Som et ledd i vår strategi åpnet vi i august 2012 også facebookside. Hensikten er å synliggjøre mangfoldet av oppgaver vi har for innbyggerne i Hedmark og som en kanal ved rekruttering av søkere til ledige stillinger. Vi har åpnet for administratorer fra samtlige avdelinger som skal kunne legge ut direkte ved eksempelvis konferanser eller tilsyn ute i kommunene. I skrivende stund har vi 318 "likes". I følge facebook statistikk ligger antallet på de som leser våre saker fra 200 - 800. I tillegg til innbyggere har vi både lokale og nasjonale politikere, og mediafolk som følger oss. Vi erfarer at dette er et meget godt virkemiddel for å få ut våre budskap. Andre sosiale kanaler har vi foreløpig valgt å ikke ta i bruk.

Fylkesmennes nye nettside ble åpnet i desember. Det er fortsatt behov for videreutvikling av sida. Vi hadde nedsatt prosjektgruppe for implementeringen av Portalprosjektet del 1. For å følge opp det daglige arbeidet med våre nettsider er Redaksjonsrådet kontaktleddet, og skal være en ressurs for avdelingsdirektørene og andre som produserer stoff for publisering. Den enkelte avdeling peker ut medarbeidere til redaksjonsrådet som møtes jevnlig. Redaksjonsrådet foretar oppfølging av arbeidet med klarspråk. Språktips finnes på HEDDA (intranettet). For å videreutvikle elektroniske tjenester foretas en systematisk gjennomgang av fylkesmannens hjemmeside med fokus på kvalitetskriteriene for beste offentlige nettsted fra Norge.no. Embetet satser på videreutvikling av hjemmesiden som fagkanal mot kommunene, og vi driver markedsføring med fokus på abonnementstjeneste og nyhetsfeed (RSS).

Samisk språk

Vi har generell informasjon om embetet og fagområder på vår nettside (fellesteksten for embetene).

Kapittel 2 - Sentrale politiske føringer

2.1 Generelle samordningsoppgaver. Fornyning av offentlig sektor

Generelt

Fylkesmannen har en løpende kontakt og dialog med kommunene i fylket gjennom hele året. Vi har styket kontakten med kommunene ytterligere i 2012. Vi har besøkt alle kommuner og deres folkevalgte. En slik kontinuerlig kontakt er avgjørende for å ha tilstrekkelig innsikt i de utfordringene kommunene står overfor. I 2012 besøkte Fylkesmannen enkelte kommuner for gjensidig orientering og i forbindelse med spesielle saker. I tillegg er det gjennomført mange enkeltmøter med kommunene i ulike faglige sammenhenger der Fylkesmannen formidler statlige styringssignaler. Fylkesmannen deltok også på regionrådsmøter for å avklare forventninger til samhandling og dialog mellom kommunene i Hedmark. Det er 4 regionråd i Hedmark.

Fylkesmannen gjennomførte også i 2012 det årlige møte med ordførere og rådmenn, og i tillegg ett nytt ordførermøte. Slike fellesmøter gir en god arena for dialog for å klargjøre og skape forståelse for nasjonal politikk og samtidig kunne skape en viss felles forståelse for de utfordringer kommunene i fylket står overfor. Vi er opptatt av hvordan kommunene jobber.

På plan- og bygningsrettsområdet har vi de senere årene klart å holde oss innen de lovpålagte fristene. Det samme gjelder innen fri rettshjelp. Det er likevel slik at saksmengden er såpass krevende at det skal lite til før fristene brytes. Når embetet overtar vergemålsområdet fra kommunene 01.07.13 og dermed får en oppgave som "førstelinj" må embete påregne en meget stor saksmengde på enkeltsaker. Det vil og bli strengere krav til å være tilgjengelig. Vi har imidlertid gjort et godt forarbeid, slik at vi anser oss godt forberedt. Innen de juridiske områdene der vi bare har et fåtall av saker, valglov, inndelingslov, navnelov, helligdagsfred, gravferdslov med mer har vi relativt kort saksbehandling.

Omstillingsarbeid

I perioden 2003 til 2011 støttet Fylkesmannen en rekke omstillingsprosjekter. I 2012 er samarbeidsprosjektet for å bedre barn og unges oppvekstvilkår støttet med 2,5 mill. kr.

I tillegg er det gitt støtte til andre prosjekter i 2012 med ca. 4,0 mill. kr. Midlene har i hovedsak gått til å styrke områdene utdanning og helsefaglige prosjekter.

Tverrgående prosjekter / arbeidsgrupper

For å oppnå en best mulig intern samordning og koordinering har vi opprettet tverrfaglige arbeidsgrupper spesielt innenfor områdene Barn og unge, Rettsikkerhet, Kommunedialogen, Plan, GIS, Rovvilt og Beite- og kulturlandskap.

Fylkesmannen har flere samhandlingspartnere hvor det kreves tett og nært samarbeid. Fylkesmannen deltar på forskjellige arenaer. Blant annet Enhetsrådet, Samhandlingsreformen, NAV Koordineringsgruppe, Fylkesberedskapsrådet osv. Til sammen deltar embetets fagavdelinger i cirka 35 samarbeidsarenaer. Utover dette er det løpende kontakt med en rekke forskjellige samarbeidspartnere.

2.2 Velferd, helse og personlig tjenesteyting

Tilsynet med helse- og omsorgstjenestene, sosialtjenesten og øvrige velferdstjenester i Hedmark har vist at det gjøres mye godt arbeid i disse tjenestene, men vi finner avvik fra myndighetskravene i de fleste tilsyn som gjennomføres. Noen av disse manglene har stor betydning for tjenestetilbudet til enkeltpersoner. I mange tilfeller skyldes avvikene manglende styring og kontroll av eget tilbud, slik at det blir for tilfeldig hvilke tjenester som ytes. Tilsynet er gjennomført i samsvar med oppdraget.

Det landsomfattende tilsynet med kommunenes forvaltning av økonomisk sosialhjelp har vist mangler når det gjelder ivaretagelse av barn og unges behov ved behandling av søknad om sosialhjelp fra barnefamilier. Dette arbeidet trenger systematisk oppfølging i mange kommuner.

Det er gjennomført opplæring i nye forskrifter og nytt rundskriv til lov om sosiale tjenester i NAV for om lag 450 NAV-ansatte. Det er gjennomført informasjons- og veiledningsaktiviteter for å bidra til videre implementering av kvalifiseringsprogrammet. Det har også blitt gjennomført kurs og samlinger om

gjeldsrådgivning, boligsosialt arbeid og sosiale tjenester som angår barn og unge. Opplæringsaktivitetene samordnes med NAV Hedmark, og våre egne aktiviteter innen rus og psykisk helse.

Samordningsgruppen for NAV-reformen som Fylkesmannen har videreført i Hedmark. Både måloppnåelsen i den strategiske planen for NAV Hedmark og samarbeidet mellom stat og kommune har vært sentrale temaer. Fylkesmannen har hatt møter med NAV og kommuner hvor partnerskapet har hatt spesielle utfordringer, og det planlegges en konferanse for NAV og kommunene i 2013 hvor partnerskaps erfaringer og utfordringer skal på dagsorden.

Fylkesmannen har en egen satsing for å samordne tiltak for barn og unge, og erfaringene fra Nordlandsprosjektet har blitt trukket inn for å se hvilke som kan nyttiggjøres i det arbeidet vi driver.

Tilsynet med helsehjelp etter pasientrettighetslovens kap. 4A er gjennomført i flere kommuner. Lovbestemmelsene virker fortsatt forholdsvis ukjent, og saksbehandling og håndtering av bestemmelsene foregår i liten grad i samsvar med de forventningene som kan stilles. Også Fylkesmannens behandling av enkeltsaker etter disse lovbestemmelsene viser betydelig svikt i mange kommuner. Vi har derfor gjennomført dagskonferanser om temaet i to av fylkets regioner, og avholder to tilsvarende dagskonferanser om temaet i januar/februar 2013.

Fylkesmannen i Hedmark har bidratt til å koordinere tilsynet med spesialisthelsetjenesten i region Sør-Øst. Det er gjennomført landsomfattende tilsyn med henvisninger av pasienter med mistanke om tarmkreft med felles team for Østfold, Oppland og Hedmark. Sammen med Aust-Agder og Oslo/Akershus er det samarbeidet om tilsynet også i de andre fylkene. Det er et tett samarbeid med Oppland om tilsynet med Sykehuset Innlandet HF. Vi har gjennomført to tilsyn med rusbehandling i sykehuset (tværfaglig spesialisert rusbehandling TSB).

Det er etablert et samarbeidsorgan (kontaktgruppe) ledet av Fylkesmannen i forbindelse med samhandlingsreformen. Her deltar Sykehuset Innlandet, KS, NAV Hedmark og Hedmark fylkeskommune. Hovedfokus i første omgang har vært samhandlingsavtalene mellom sykehus og kommuner, og spørsmål knyttet til utskrivningsklare pasienter og kommunal medfinansiering. Etterhvert har både problemstillinger om kvaliteten på de kommunale tilbud og folkehelse tiltak fått mer oppmerksomhet. Samhandlingsreformen har også vært tema på møte med kommunene.

Omsorgsplan 2015 er fulgt opp i tråd med føringene fra sentrale myndigheter. Det er etablert tett samarbeid med Alderspsykiatrisk forskningssenter i Sykehuset Innlandet når det gjelder oppfølgingen av demensplanen, og med utviklingssentrene for sykehjem og hjemmetjenester når det gjelder utviklingsoppgaver og kompetansebygging. Vi påbegynte en besøksrunde til kommunene i fylket med dialogmøter om utfordringene i helse- og omsorgstjenestene (inkl. psykisk helse) i 2011, og er i løpet av 2012 nesten ferdig med disse møtene. Omsorgsutfordringer for kommunene har også blitt tatt opp i fylkesmannens møter med alle nyvalgte kommunestyre i 2011/2012. Midlene til kompetanseutvikling er fordelt til kommunene etter søknad. Vi ser at det er store forskjeller på hvor langt kommunene har kommet med utvikling av kompetanseplaner. I 2012 har vi også igangsatt et arbeid for å fokusere på ledelsesutfordringene i helse- og omsorgstjenesten, og er i ferd med å etablere et ledernetverk. Vi har sett at man ofte er klar over utfordringer i tjenestene, men implementering av nødvendige endringer ofte ikke blir gjennomført.

I noen kommuner er det fortsatt store utfordringer når det gjelder kapasiteten i helse- og omsorgstjenestene. Dette viser seg særlig ved mangel på sykehjemsplasser, men også i andre deler av omsorgskjeden er det begrensninger. Det har heller ikke i 2012 vært planer om utbygging av tjenestene i Hedmark, noe Fylkesmannen ser som bekymringsfullt siden det flere steder er åpenbare mangler. Innen de økonomiske rammer kommunene har, ser de seg ikke i stand til å utvide tilbudet. Det er særlig på driftssiden at det er begrensninger for mange av kommunene. Vi har fulgt opp flere kommuner på grunn av overbelegg i institusjoner, "ventelister" på sykehjemsplass, og manglende ivaretagelse av rettssikkerheten for hjelpetrequende eldre.

I Hedmark er det et nært samarbeid mellom Fylkesmannen og fylkeskommunen i folkehelsearbeidet. Dette samarbeidet er forankret i enhetsrådet som er et overordnet samarbeidsorgan mellom de to partene. I 2012 har Fylkesmannen særlig drevet informasjon om den nye folkehelseloven. Vi har vurdert folkehelseaspektet i kommunenes planstrategier og gitt kommunene tilbakemelding om forpliktelsene i kommunehelseloven. Vi har sendt de fleste kommuner i Hedmark planstrategier til høring. Flere kommuner vil revidere kommuneplanens samfunnsdel, og det blir da anledning til å gå grundigere inn i planarbeidet.

Opptappingsplanen for rusfeltet følges tett opp mot kommunene, og kompetanseutviklingen foregår i et nært samarbeid med KoRus Øst. Det er blant annet holdt kurs om alkoholloven for kommunene. I tillegg er det foretatt beregninger av alkoholserveringsavgift for forsvarets befalsmesser. De befalsmessene som ikke har rapportert sin omsetning er meldt videre til Helsedirektoratet. Det er fordelt midler til 17 ulike

utviklingsprosjekter i kommunene i 2012, og disse følges opp ved deltagelse i de fleste styringsgrupper for prosjektene. Det er etablert mange arenaer for samarbeid og nettverk mellom kommunene. Brukermedvirkning er et sentralt område i opptrappingsplanen, og vi har etablert et prosjekt for brukermedvirkning for rus og psykisk helse.

Fylkesmannen har tidligere hatt en betydelig økning av førerkortsaker og det har vært fortsatt økning i 2012. Vi har likevel klart å redusere restanser og saksbehandlingstid i 2012 slik at vi nå er nede på kravet om saksbehandlingstid på feltet. Dette har imidlertid medført at innsatsen på andre områder dessverre er betydelig redusert. Vi har for eksempel i liten grad hatt mulighet til å følge opp Nasjonal strategi for habilitering og rehabilitering, slik det har vært forventninger om. Også på andre resultatområder har vi sett oss nødt til å foreta en streng prioritering for å holde saksbehandlingstider nede.

2.3 Oppvekst, barnehager, utdanning og likestilling

Det har vært arbeidet aktivt med å redusere frafallet i videregående opplæring. Flere elever fullførte videregående i 2012 enn året før. Kommunene jobber aktivt for å øke kvaliteten i skolen og for å bedre skoleresultatene. Vi har tradisjonelt et lavt utdanningsnivå, som også er økende. Samtidig sliter flere kommuner med å rekruttere tilstrekkelig kvalifiserte lærere. Vi mener at arbeidet som er startet, med målrettet og samordnet innsats tidlig, vil gi resultater både i forhold til kvaliteten og elevenes resultater. Det har blant annet vært god oppslutning om etter- og videreutdanning for lærerne.

Fylkesmannen har i 2012 gjennomført alle oppdrag fra Utdanningsdirektoratet og Barne- og likestillingsdepartementet. Oppgavene er utført med det som mål å gi barn/unge og andre en bedre oppvekst eller en bedre utdanning. Videre har vi jobbet med å få et overordnet og helhetlig fokus på utfordringene i fylket.

Kommuner, fylkeskommunen og mange andre aktører jobber for å nå mål knyttet til barn og unges oppvekst. Fylkesmannen samarbeider med en stor del av disse partene, som samarbeider også på ulike nivå og i ulikt omfang. Embetet ønsker å jobbe frem en modell for organisering på oppvekstfeltet i Hedmark. Målet med dette arbeidet er å gi alle aktører større mulighet til å jobbe helhetlig på tvers sammen mot felles mål for igjen og gi enda flere barn/unge en mulighet til å utnytte sitt potensiale, slik at de blir ansvarsfulle og selvstendige voksne.

Det er gjennomført felles nasjonalt tilsyn med kommuner i Hedmark. Tilsynet har vist at kommunene/skolene har jobbet mye for å få på plass rutiner og systemer knyttet til elevenes psykososiale miljø. Mange avvik viser imidlertid at mye gjenstår før alle elever i fylket går på skoler i kommuner hvor alt er på plass innenfor dette området.

Det er gjennomført informasjons- og veiledningsaktiviteter for å bidra til kompetanseheving innenfor områdene barnehage og skole. Det har også blitt gjennomført kurs og samlinger om gjeldsrådgivning, boligsosialt arbeid og sosiale tjenester som angår barn og unge.

Barnevern

Fylkesmannen har gjennomført de lovpålagte individrettede tilsyn i fylkets barnevernsinstitusjoner og fulgt opp de forhold som er påpekt ved disse tilsynene. Rettighetsforskriftens bestemmelser blir ikke alltid fulgt, og det har derfor vært nødvendig med mer systemrettet oppfølging av institusjonene. Av kapasitetsmessige hensyn er det ikke foretatt systemrevisjoner i institusjonene.

Det har vært en viss økning av hendelsesbaserte saker i det kommunale barnevernet, og disse sakene har medført flere oppfølgingsaktiviteter fra Fylkesmannens side. Dette er sett i sammenheng med rapporteringen fra kommunene, og flere kommuner som ikke oppfyller kravene til tidsfrister har vært fulgt opp spesielt. Det var 9 % fristoversittelser ved bekymringsmeldinger til barnevernet i 2012, og dette er en bedring fra 20% i 2011. Rapporteringen til departementet vedr. stillingssituasjonen i barnevernet har også medført særskilt fokus på kapasiteten i barnevernet. Tilsynet med barnevernet i kommunene har også vist avvik fra myndighetskravene, og det ser ut til å være manglende systematikk og dokumentasjon som er hovedproblemet. Det er en jevn økning i antall meldinger til barnevernet, og også flere barn som har tiltak fra barnevernet. Bemanningen er marginal i flere kommuner. Kompetansesituasjonen i barnevernet i flere kommuner er også bekymringsfull. En kommune har koblet seg til en interkommunal barnvernsordning i 2012, men flere kommuner har fortsatt små barnevernstjenester. Vi har ført tilsyn med ett omsorgssenter for mindreårige asylsøkere i Hedmark.

Barnehage

Det er god barnehagedekning i fylket og kommunene har gitt tilbakemelding om at retten til plass jf

barnehage_loven innfris. Kommunene har lyktes i å få på plass tilstrekkelig antall førskolelærere. Ressurssituasjonen på kommunenivå er svak innenfor barnehagefeltet.

Fra Fylkesmannens side har det vært sterkt fokus på kompetanseheving. Det har vært gjennomført kompetansehevende tiltak bl.a. innenfor temaet barnehagejuss, kurs for assistenter og småbarnspedagogikk. Tre kommuner i fylket har vært pilotkommuner i prosjektet barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena. Fylkesmannens arbeid innenfor dette området har i flere år vært preget av langsiktighet og samarbeid med aktører når det gjelder nødvendig kompetanseheving. Dette har også vært situasjonen i 2012 og fortsetter i 2013. I tillegg er forvaltningsoppgaver utført i tråd med embetsoppdraget.

Utdanning

Befolkningens utdanningsnivå er lavt i fylket. Det er relativt sett få som tar høyere utdanning, og mange av disse flytter ut av fylket etter endt utdanning. Spesielt gjelder dette de små/mellomstore kommunene.

På utdanningsområdet har Fylkesmannen gjennomført alle oppgaver i henhold til oppdraget. Oppgavene kan i større grad enn det vi har gjort i 2012 settes inn i en helhetlig tenkning rundt oppvekst i fylket – både innenfor barnehage- og skoleområdet. Ved siden av å gjennomføre tildelte oppgaver har det vært arbeidet med å få på plass overordnede strategier og helhetlig tenkning som vi mener vil sette preg på vårt arbeid fremover. Fylkesmannen ønsker å være en viktig aktør for å endre *kulturen for læring* i fylket.

2.4 Arealdisponering, byggesaker og universell utforming

Nasjonale forventninger og nasjonal politikk har blitt formidlet ved møter med kommunestyrene i fylket og gjennom den løpende planbehandling. Det er få arealkonflikter, men enkelte mangler fører til et mindre antall innsigelser, som løses lokalt. Dette kan i noen grad settes i sammenheng med at flere av kommunene har utfordringer med å opprettholde en tilstrekkelig plankompetanse. I 2012 har behandling av kommunale planstrategier vært viktig. Presset på dyrka mark er fortsatt stort, men målene om reduksjon i omdisponering er nådd. Arbeidet med regionale planer for villreinområder følges opp sammen med andre berørte fylkesmenn.

Fylkesmannen har på vanlig måte formidlet nasjonal politikk og samordnet statlige interesser ved behandling av kommuneplaner, reguleringsplaner og dispensasjonssøknader. Oppgavene gjennomføres i et samarbeid mellom embetes avdelinger, blant annet gjennom interne samordningsmøter. Særlig er uttalelse og deltakelse i prosesser som gjelder utarbeiding av kommuneplaner (samfunnsdel og arealdel, samt andre større arealplaner) komplekse og tidkrevende. Relativt nytt lovverk (pbl og nml) er utfordrende både for oss og kommunene. Omfanget av saker etter plan- og bygningsloven har i 2012 vært på samme nivå som de senere årene.

Fylkesmannen har etter valget besøkt kommunestyrene i fylket. Møtene har vært viktige for å kunne formidle de nasjonale forventningene til den kommunale planleggingen, og for å lytte til hva som er kommunenes utfordringer. I 2012 har vi gitt uttalelse til 16 kommunale planstrategier og en regional. Her har vi blant annet gitt innspill for å fremme folkehelse og sikre gode oppvekst- og levekår. 6 kommuner i Hedmark har ennå ikke har utarbeidet planstrategi.

Av fylkets 22 kommuner har 8 kommuner arealdel som er vedtatt i 2008 eller senere, og 5 kommuner holder på med revisjon av areal og/eller samfunnsdel.

Hedmark har sammen med Oppland hatt en fylkesdelplan for villrein i Rondane. Fylkesmannen har deltatt aktivt i oppfølgingen av denne gjennom et planråd som vurderer konkrete planer fra kommunene. I 2011 ga vi sammen med Oppland 2 uttalelser til utkast til regional plan for Rondane-Sølnkletten, og har i 2012 fulgt opp disse uttalelsene fram mot endelig avklaring i MD. Dette har vært meget arbeidskrevende. Vi deltar aktivt i arbeidsgruppe og styringsgruppe for regional plan Forollhogna. Arbeidet med planprogram Dovrefjellområdet er også i gang.

Vindkraft kommer nå for fullt i innlandet og vi har behandlet 2 meldinger og en høring av konsesjonssøknad for vindkraft (den første i Hedmark).

Byfornyelse og fortetting, som er nødvendig for å spare blant annet matjord, gir ofte kommunene utfordringer med å utvikle tilstrekkelige arealer egnet for barn og unges aktiviteter. Som del av vårt oppdrag med kompetanseheving i kommunene og oppfølging av RPR for barn og unge, arrangerte vi i oktober en to dagers studietur til København for kommunene. Studieturen hadde 20 deltakere. Dette ble gjort i samarbeid med Hedmark fylkeskommune, Fylkesmannen og fylkeskommunen i Oppland.

Fylkesmannen er fast representert i regionalt planforum, og stiller på en rekke møter for å bidra til å formidle nasjonal politikk tidligst mulig i prosessen, og bidrar til dialog snarere enn konflikt. For å følge opp gjeldende lover, regler og nasjonal politikk er det likevel nødvendig å fremme innsigelse i noen saker (9,5% av sakene i 2012). Det betyr imidlertid ikke nei. De fleste innsigelsene løses relativt raskt gjennom dialog med kommunene. I 2012 var manglende ivaretagelse av støy tema i halvparten av innsigelsene. Fylkesmannen har derfor arrangert kurs om støyretningslinjen T-1442 i januar 2013 for å øke kunnskapsnivået og å bidra til bedre håndtering av støy i plansammenheng. Ingen saker har vært til mekling eller oversendt Miljøverndepartementet i 2012.

I landbrukslovssaker er det stor variasjon på kommunalt nivå m.h.t. kompetanse og kvalitet i saksbehandlingen. Det er derfor et betydelig veiledningsbehov overfor kommunene. Fylkesmannen har i 2012 avholdt en rekke kurs på området rettet både mot politisk og administrativt nivå. Det oppfordres også aktivt til at kommunene utarbeider egne retningslinjer for behandling av saker på landbrukslovsområder. Med hjemmel i jordlovens § 3, har Fylkesmannen også i 2012 pålagt 2 kommuner å rapporte inn alle avgjørelser knyttet til jordlovens § 9 og § 12 og konsesjonsloven.

Hedmark nådde i 2011 målet om en halvering av omdisponeringen av dyrket mark. Presset på dyrka mark i Hedmark er imidlertid fortsatt stort, både i kommuner som opplever vekst og i kommuner med befolkningsnedgang. Fylkesmannen følger utviklingen tett, og det viktigste er å komme i dialog i planprosesser så tidlig som mulig. Den største utfordringen de nærmeste år vil likevel være knyttet til framføring av nye samferdselsprosjekt, som alle vil legge beslag på betydelige areal i fylket.

Fylkesmannen har prioritert det forebyggende samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet ved å være pådriver og veileder for oppdatering av risiko- og sårbarhetsanalyser og ivaretagelse av samfunnssikkerhets- og beredskapshensyn i kommuneplanleggingen, hvor tilpasning til klimautfordringer har stått sentralt.

Fylkesmannen har overfor kommunene fulgt opp arbeidet med universell utforming. Det har fortsatt vært fokus på å fremme folkehelse og sikre gode oppvekst- og levekår blant annet ved å følge opp de rikspolitiske retningslinjene for barn og unge. Fylkesmannen har siden 2009 deltatt i et pilotprosjekt i et samarbeid mellom fylkeskommunene og fylkesmennene i Hedmark og Oppland. Pilotprosjektet har hatt fire satsingsområder; folkehelse, stedsutvikling, reiseliv og transport. Prosjektet løper ut i 2013.

2.5 Landbruksbasert forvaltning og næringsutvikling, naturressursforvaltning og miljøvern

På landbruksområdet hadde oppfølging av nye politiske signaler i Meld.St. nr 9 (2011-2012) et hovedfokus i 2012. Nye programmer og strategier for vekst og utvikling både på skogbruks-, jordbruks- og miljøområdet er utformet. Landbrukets økonomiske betydning i Hedmark ble aktivt kommunisert overfor kommuner, næring og politikere med formål å bevisstgjøre og synliggjøre landbrukets muligheter, og med god respons. Fylket som helhet har vekst i produksjon og verdiskaping, men med en bekymringsfull utvikling spesielt langs grensen mot Sverige og i Sør-Østerdal. Styrking av kommunenes kompetanse og kapasitet er avgjørende viktig, og må ha et hovedfokus også fremover.

Det er stor aktivitet på naturvernområdet med utarbeidelse av forvaltningsplaner og interessen for frivillig vern av skog er stor. Fylkesmannen legger ned en betydelig innsats i forvaltning av de store rovpattedyrene og skadeomfanget i 2012 er det laveste på svært mange år. Konfliktnivået er likevel høyt. Arbeidet med faggrunnlag og tilskuddsforvaltning for truede arter og naturtyper følges opp. Vannkvaliteten i Hedmark er gjennomgående god. Karakterisering av vannforekomstene er gjennomført og tiltaksorientert overvåking videreføres.

Jordbruksarealet i drift har samlet sett endret seg lite siste 10 års periode, og utgjorde i 2012 ca. 1 050 000 daa. En forholdsvis omfattende nydyrking i enkelte områder, har veid opp for en begynnende gjengroing i andre områder spesielt langs grensen mot Sverige. Fylkesmannen støtter et større mobiliseringsprosjekt i Sør-Østerdal for å motvirke utviklingen, og som har fungert godt i enkelte kommuner.

For jordbruksproduksjonene ser vi en markant omlegging fra korn- til grasproduksjon. Kornarealet har i løpet av de siste 10 årene minket med 30 000 daa (- 5 %). Kornavlingene er heller ikke på det nivå de burde være. Utviklingen har ingen entydig forklaring, jf. ekspertutvalget for korn.

På husdyrsiden er storfeholdet viktigst, og hvor nedgangen i melkeku er oppveid av en tilsvarende oppgang i antall ammekyr. Kraftfôrkrevende produksjoner har hatt en positiv utvikling, mens saueproduksjonen har vist nedgang. Nedgangen i saueproduksjonen må i høy grad sees i sammenheng med rovviltsituasjonen.

Fylkesmannen har stor aktivitet på skogbruksområdet. Hedmarksskogbruket hadde i 2012 et rekordhøyt aktivitetsnivå på de fleste områder. Avvirkning og viktige skogkulturtiltak lå godt over gjennomsnittet for de siste årene. Omløpshastigheten på innestående skogfond ble redusert siste år, og bekrefter et høyt aktivitetsnivå i skogbruket. En hovedutfordring blir å opprettholde og videreutvikle det høye aktivitetsnivået i skogbruket, og også sikre fremtidig verdiskaping og avsetning jf. utviklingen i den innenlandske treforedlingsindustrien.

Fylkesmannen brukte i 2012 mye ressurser på å få på plass nye programmer og strategier for vekst og utvikling både på skogbruks- og jordbrukssiden. En ny "Strategi for skog- og tresektoren i Hedmark og Oppland" ble vedtatt av de felles fylkesting i desember 2012, mens Regionalt Bygdeutviklingsprogram (RBU) ble sendt på høring ved årsskiftet og vil bli vedtatt vinteren 2013. RBU er utformet innenfor rammen av det regionale partnerskapet. Det har i begge prosesser vært lagt stor vekt på inkluderende prosesser overfor så vel næring som kommunal sektor, og på å synliggjøre våre regionale fortrinn og muligheter.

Fylkesmannen er bredt engasjert i det regionale partnerskapet i regi av fylkeskommunen. Partnerskapet omfatter alle utviklingsaktører på regionalt nivå. Innen rammen av partnerskapet er det inngått en avtale om oppfølging av ny "Regional plan for opplevelsesnæringene i Hedmark 2012-2017".

Lokalmatområdet følges tett, men hvor vi også erfarer at det er krevende både å rekruttere nye bedrifter og å få dem til å vokse. Som et bidrag til videreutvikling har Fylkesmannen derfor startet opp et arbeid med tettere kobling mellom mat og reiseliv (jf. regionalplanen over), og som vil bli videreført og styrket i årene som kommer. I samarbeid med Mattilsynet, NOFIMA og andre kompetansetilbydere har produsentene og reiselivsbedriftene blitt tilført kompetanse gjennom kurser, bedriftsbesøk m.v.

Fylkesmannen har også i 2012 hatt stort fokus på oppfølging og dialog med kommunene i forhold til deres rolle som landbrukspolitisk aktør, og ikke minst utviklingsaktør. Rapporten på landbrukets verdiskaping har vært brukt aktivt for å bevisstgjøre kommunene om landbrukets betydning og rolle, og kommunenes ansvar for å følge opp. Det har også vært avholdt en rekke kurs, seminarer, samlinger i tillegg til tett oppfølging gjennom veiledningsbaserte kontroller og bilaterale møter knyttet til bl.a. landbrukslovgivningen. Utviklingen i kommunenes kompetanse og kapasitet, og derved evne til å løse oppgavene på en tilfredsstillende måte, er likevel bekymringsfull. Fylkesmannen har svært gode erfaringer fra et prosjekt rettet mot det kommunale næringsutviklingsapparatet, i samarbeid med Fylkeskommunen.

Fylkesmannen har lagt stor vekt på å målrette kontrollarbeidet, og har utarbeidet en egen risikobasert kontrollplan. Innsatsen har hatt god effekt. Samtidig er det ikke kontrollert i ønsket omfang spesielt i forhold til driftsfellesskap og husdyrkonsesjon, og som må trappes opp i 2013.

Innenfor økologisk landbruk arbeider Fylkesmannen bredt for å øke aktiviteten både på produksjons- og forbrukssiden, og i overensstemmelse med definerte satsingsområder i vår felles Handlingsplan med Oppland. Jfr. politiske signaler er imidlertid innsatsen dreid over mot forbrukssiden. Økologisk er også et prioritert område når det gjelder tildeling av fylkesvise BU-midler. I 2012 ble det avholdt fagmøte med kommuner og landbruksrådgivning for å heve kompetanse, mobilisere og motivere. Det ble også avholdt et eget seminar rettet mot innkjøpsansvarlige i storhusholdninger. Veksten i økologisk areal har likevel stanset opp, og med en mindre nedgang i 2012.

Nettverket "Inn på TUNET Hedmark" (IPT) ble etablert i 2009, og har nå 32 medlemmer. For å gjøre nettverket og arbeidet i nettverket mer funksjonelt har fylkesmannen og Innovasjon Norge (IN) gått sammen om å finansiere en 40 % prosjektstilling i nettverket over en treårsperiode. I samarbeid med IN er det gjennomført 3 kompetansedager for tilbydere av IPT. I fylket er det to IPT-løft prosjekter som følges tett, h.h.v. i Nord-Østerdal (Os og Tolga) og på Hedmarken (Løten, Stange og Hamar). Fylkesmannen konstaterer imidlertid at det er en utfordring å få til et bredt sektorovergripende samarbeid om IPT, og som er nødvendig for å bringe satsingen videre.

Fylkesmannen er ansvarlig for prosjektet "Grønn Varme i Landbruket", hvor Innovasjon Norge og fylkeskommunen er samarbeidspartnere. Grønn Varme har gardbrukere som primær målgruppe. Prosjektet har bidratt til ytterligere satsing på bioenergiproduksjon og -bruk i landbruket, og det er nå 250 gårdsvarmeanlegg i fylket. Etter initiativ fra Grønn Varme ble de nasjonale "Bioenergidagene" avholdt på Hamar i 2012 (250 deltagere).

Arbeidet med landsplanen for nasjonalparker og tematiske verneplaner er slutført i Hedmark. På naturvernområdet er det stor aktivitet med utarbeidelse av forvaltningsplaner og interessen for frivillig vern av skog er stor. Det er således i 2012 mottatt 15 nye tilbud om frivillig vern av skog. Det er gjennomført naturfaglige registreringer i disse 15 områdene og gjennomført forhandlinger for 2 områder. Det er meldt oppstart av verneprosess for 4 områder, mens det for 6 områder har vært sendt verneforslag på høring før

oversendelse av tilrådning til Direktoratet for naturforvaltning.

Naturtypemateriale fra Ringsaker og Åsnes kommuner ble kvalitetssikret i løpet av året og innlagt i Naturbase. Dette materialet er 2. generasjons naturtypekartlegging. Slike data er mottatt for kvalitetssikring også fra Elverum, Åmot, Os, og Tolga kommuner. Tilsvarende kartlegging er i 2012 gjennomført i Tynset og Alvdal kommuner.

Fylkesmannen i Hedmark har et koordinerende ansvar for å følge opp de truede artene heroringvinge, hortulan, bred blålibelle og huldrestry. Tilsvarende ansvar har vi for naturtypene høgmyrer og spesielle sandforekomster. Andre fylkesmenn har et koordineringsansvar for andre truede/prioriterte arter og truede/utvalgte naturtyper. Disse er fulgt opp ved egen tilskuddsforvaltning og ved konkrete tiltak. Registrering av vierspurv er videreført.

Fylkesmannen har fokus på rovviltforvaltningen som skjer i henhold til rovviltforliket i Stortinget. Arbeidet blir fulgt opp både som sekretariat for rovviltnemnda i region 5 og som egen myndighetsutøver i forbindelse med tilskuddsforvaltning, skadefelling, ettersøk, gjennomføring av kvote- og lisensfelling og erstatningsoppgjør. I 2012 har vi som en tilleggsoppgave vært sekretariat for et utvalg som har evaluert forvaltningssonen for ulv. Arbeidet på dette forvaltningsområdet er svært ressurskrevende og skjer gjennom et utstrakt samarbeid mellom miljøvern- og landbruksavdelingen. Antall søknader om erstatning og antall dyr krevd erstattet gikk ned i 2012 og har ikke vært lavere siden 1995. Skadeomfanget i de prioriterte beiteområdene er imidlertid fortsatt for høyt, og en utfordring for fremtidig sauehold i mye av disse områdene.

Ulveskadene er uforutsigbare og oppstår i hovedsak når ungulv på vandring slår seg til i områder med mye beitedyr. På grunn av bestandsutviklingen til ulv i Sverige må en forvente at ulveskadene i Hedmark vil holde seg på et relativt høyt nivå, slik som i 2012, også i årene framover. Det er utbetalt kr 13 445 750 i tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak. Tiltakene omfatter i størrelsesorden 23 000 sau og lam.

Vi har holdt kurs i naturmangfoldloven for fylkeskommunen og et kommunestyre etter forespørsel, og arrangert kurs i bruk av Artskart med 40 deltakere. Vår egen temanettside om naturmangfold er oppdatert ved overføringen til Episerver og har blant annet eksempler på bruk av nml i saker etter annet lovverk. Vi har også bidratt i utviklingen av DN sitt e-læringskurs om naturmangfoldloven, og brukt en del tid på rådgiving til kommuner og vegvesenet i saker der naturmangfold er berørt.

Videreføring av arbeidet med å gjennomføre vannforskriften har vært en hovedoppgave i 2012. En viktig del av dette har vært å sørge for et oppdatert datagrunnlag i databasene Vann-Nett og Vannmiljø i forbindelse med det forestående arbeidet med tiltaksanalyser og overvåkingsprogram. Videreføring av tiltaksrettet overvåking i utvalgte vassdrag har også vært en prioritert oppgave. Hoveddelen av kommunene har bidratt til finansiering av denne overvåkingen. Status ved utgangen av 2012 er at vi er i mål med fullkarakteriseringen av vassdrag i Hedmark, men her vil oppdatering måtte skje løpende.

Oppfølgingen av Regjeringens mål om å styrke tilsynet med prioriterte helse- og miljøfarlige kjemikalier og farlig avfall skjer fortløpende. Fylkesmannen har i 2012 tatt del i de nasjonale aksjonene og innenfor vårt myndighetsområde følger vi opp industrivirksomheter, avløpsanlegg og avfallsanlegg gjennom egeninitiert tilsyn. Miljøgiftsaken i Mjøsa er gitt prioritet og for øvrig er avtalte oppdrag på forurensnings- og avfallssektoren fulgt opp. Miljøstatus og databasen "Forurensning" er oppdatert.

2.6 Samfunnssikkerhet og beredskap

Det arbeides godt med samfunnssikkerhet og beredskap på alle nivåer i Hedmark. Øvelser og tilsyn med kommunene viser at krisehåndteringsevnen er i stadig bedring og at dette er et prioritert område for kommunene. Vi ser også at de håndterer faktiske hendelser på en god måte. Vi hadde ingen store hendelser i 2012. På fylkesnivået samarbeider vi godt med alle relevante aktører. Vi opplever at det er avklarte roller, og at området prioriteres. Arbeidet med Regional plan for samfunnssikkerhet og beredskap har involvert mange aktører på lokalt og regionalt nivå. Det er nedlagt et stort arbeid så langt. Når planen vedtas 2. halvår i 2013 vil vi ha et godt gjennomarbeidet grunnlag for samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet i Hedmark.

Fylkesmannen har prioritert kommunerettet satsning. Dette har gitt økt bevissthet om beredskapsansvaret og framgang i krisehåndteringsevnen.

Kompetanseheving og kvalitetssikring i kommunene er ivaretatt gjennom krisehåndteringsøvelser og beredskapstilsyn. En ny øvelsesserie med bortfall av elkraft og ecom som hovedhendelse er utarbeidet i samarbeid med kraftforsyningens distriktssjef (KDS) og Telenor. Det ble i 2012 gjennomført øvelser i 5 kommuner med

stort læringsutbytte.

Hovedsatsningsområdet har vært den kommunerettede virksomheten med prioritet på forebyggende beredskapsarbeid gjennom oppdatering av risiko- og sårbarhetsanalyser samt ivaretagelse av samfunnssikkerhets- og beredskapshensyn i kommuneplanleggingen. Tilsynene viser at kommunene har et utviklingspotensiale på dette området.

Gjennom jevnlig kontakt med kommunene og regionale fagetater blant annet i arbeidet med fylkes-ROS og arbeidet med Regional plan for samfunnssikkerhet og beredskap holder Fylkesmannen seg oppdatert på særskilte risikoområder, aktuelle risikovirksomheter, samfunnskritiske funksjoner og andre beredskapsmessige utfordringer i fylket.

Fylkesmannen har lagt følgende prioriteringer til grunn for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap:

- Gjennom kontakt med kommunene og regionale fagetater i arbeidet med oppdatering av fylkes-ROS holder Fylkesmannen seg oppdatert på særskilte risikoområder, aktuelle risikovirksomheter, samfunnskritiske funksjoner og andre beredskapsmessige utfordringer i fylket
- Implementering av DSB-CIM og opplæring av egne medarbeidere og kommunene
- Informasjonsberedskap og evnen til å kunne koordinere/samordne informasjonshåndteringen i krisesituasjoner
- Pådriver og veileder overfor kommunene i arbeidet med forebyggende samfunnssikkerhet og beredskap ved fast deltakelse i fylkets planforum og ved beredskapsmessig oppfølging av alle kommunale plansaker
- Fylkesmannen har fulgt opp kravene i Helse- og sosialberedskapsloven og Smittevernloven, jf. resultatområde 77.1 Helsemessig og sosial beredskap

Arbeidet med regional plan for samfunnssikkerhet og beredskap er gått i gang. det er gjennomført

Kapittel 3 - Resultatområder

Kongehuset

00.1 Kongelige besøk

Besøk fra den Kongelige familie bidrar på en god måte å løfte fram enkeltpersoner, organisasjoner og kommuner på en hyggelig måte. Samtidig bidrar det til å styrke samholdet i samfunnet basert på trygge verdier. Vi har et utmerket samarbeid med staben ved det Kongelige hoff.

I 2012 besøkte H.M. Kongen avslutningsmiddagen for Norske Grenselosers og kureres forening på Bæreia i Kongsvinger i april. Kongen besøkte og utstillingen "den lengste reise" på Glomdalsmuseet i september. H.K.H. Kronprinsen besøkte Hamar Katerdralskole ved skolestart i august med tema "Global dignity day". Prinsesse Martha Louise var på Kjelkehockey VM i Hamar OL-amfi i mars. H.M. Dronningen delte ut Dronning Sonjas skolepris til Fagerlund skole i Ringsaker i november. H.M. Kongen var og tilstede ved utdelingen av edel dåd til frivillige etter redningsinnsatsen på Utøya og Regjeringskvartalet. Dette fant sted i Oslo Rådhus i november og var et felles arrangement mellom fylkesmennene i Østfold, Buskerud, Oslo/Akershus og Hedmark.

00.2 Tildeling av ordener og medaljer

Det er gitt 1 Kongens fortjenstmedalje i sølv. 6 søknader ble avslått.

Miljøverndepartementet

Resultatområde 01 - 06 Naturmanfold, vannforvaltning og forurensning

Arbeidet med landsplanen for nasjonalparker og tematiske verneplaner er slutført i Hedmark. På naturvernområdet er det stor aktivitet med utarbeidelse av forvaltningsplaner og interessen for frivillig vern av skog er stor. Hedmark er i en startfase med ny forvaltningsordning for nasjonalparker. Fylkesmannen legger ned en betydelig innsats i forvaltning av de store rovpattedyrene og skadeomfanget i 2012 er det laveste på svært mange år. Konfliktnivået er likevel høyt. Vi har hatt ansvar for utarbeiding av faggrunnlag for enkelte truede arter og naturtyper. Samtidig gjennomføres tilskuddsforvaltning og handlingsplaner for prioriterte/truede arter og utvalgte naturtyper. Flere regionale planer for villrein berører Hedmark. Planarbeidet følges opp sammen med andre berørte fylkesmenn. Vannkvaliteten i Hedmark er gjennomgående god. Karakterisering av vannforekomstene er gjennomført og tiltaksorientert overvåking videreføres. Det er et betydelig etterslep på fornying av avløpsnett i Hedmarkskommunene.

Fylkesvise verneplaner

Fylkesmannen har ikke hatt oppgaver på dette feltet i 2012.

Utvidet skogvern

I 2012 er det mottatt 15 nye tilbud om frivillig vern av skog. Det er gjennomført naturfaglige registreringer i disse 15 områdene og gjennomført forhandlinger for 2 områder. Det er meldt oppstart av verneprosess for 4 områder, mens det for 6 områder har vært sendt verneforslag på høring før oversendelse av tilrådning til Direktoratet for naturforvaltning.

Forvaltning og naturoppsyn i verneområder

Det er behandlet 134 søknader om dispensasjon fra verneforskriftene for nasjonalparker og landskapsvernområder, hvorav 116 for Sølen landskapsvernområde. Det er behandlet 82 søknader om dispensasjon fra verneforskriften for ulike naturreservater, hvorav 29 for Hemmeldalen naturreservat og 16 for

Grøvelsjøen naturreservat. Fire klagesaker er behandlet og sendt til Direktoratet for naturforvaltning for avgjørelse. Det er gitt tre pålegg om gjenoppretting av naturinngrep i verneområder, hvorav to etter anmodning fra nasjonalparkstyret.

Det har vært arbeidet videre med forvaltningsplanutkast for Gardsjøen, Seimsjøen, Jutulhogget og Tufsingdeltaet naturreservater, og startet arbeid med forvaltningsplaner for Buttekvern og Rotlia naturreservater.

Fylkesmannen har bistått nasjonalparkforvalterne i Forollhogna, Rondane/Dovre og Dovrefjell.

Kontakten og samarbeidet med länsstyrelsene i Jämtland og Dalarna og med Fylkesmannen i Sør-Trøndelag om forvaltningen av verneområdene i Femundsmarka-Rogen-Långfjället er videreført.

Det er holdt bestillingsdialogmøte med Statens naturoppsyn, som har ivarett administrasjonen av oppsynet i verneområdene.

Regjeringsadvokaten er bistått i forhandlinger om frivillig vern i to saker, samt i erstatningsoppgjøret for Hemmeldalen naturreservat. Regjeringsadvokaten er også bistått i forberedende arbeid i forbindelse med erstatningsoppgjøret for 5 nasjonalparker og 7 landskapsvernområder.

Opplæring i naturmangfoldloven 01-06 SO13

Vi har holdt kurs for fylkeskommunen og et kommunestyre etter forespørsel, og arrangert kurs i bruk av Artskart med 40 deltakere. Vår egen temanettside om naturmangfold er oppdatert ved overføringen til Episerver og har blant annet eksempler på bruk av nml i saker etter annet lovverk. Vi har også bidratt i utviklingen av DN sitt e-læringskurs om naturmangfoldloven, og brukt en del tid på rådgiving til kommuner og vegvesenet i saker der naturmangfold er berørt.

Nasjonalparker og større verneområder

Arbeidet med landsplanen for nasjonalparker er fullført i Hedmark. Fulufjellet nasjonalpark ble opprettet i 2012. Et forslag til forvaltningsplan for Femundsmarka nasjonalpark har vært på høring i 2012; oversendelse av dokumentet til godkjenning i Direktoratet for naturforvaltning må utstå til konsultasjonen med Sametinget er avsluttet. Et forslag til forvaltningsplan for Sølen landskapsvernområde er oversendt til direktoratet for gjennomsyn før høring. Arbeid med en forvaltningsplan for Gutulia pågår, men det gjennomføres samtidig prioriterte restaureringstiltak på bygninger på Gutulivollen, skjøtsel av setervollen og tilrettelegging for funksjonshemmede på vollen. Et forslag til forvaltningsplan for Fulufjellet nasjonalpark er under arbeid.

Motorferdsel i utmark

Vi har hatt fokus på å begrense motorferdsel i utmark, spesielt på barmark gjennom veiledning og samarbeid med kommuner og SNO. Videre har vi lagt vekt på kontroll med kommunenes praktisering av motorferdsellovgivningen, og foretatt lovlighetskontroller av dispensasjonsvedtak som fattes om motorferdsel i utmark. Vi har behandlet noen klagesaker. Antallet henvendelser fra kommunene er økende. Vi har videre hatt fokus på bruk av naturmangfoldloven i kommunens behandling av saker etter lov om motorferdsel i utmark.

Arbeid med og forvaltning av utvalgte naturtyper, prioriterte arter og trua arter

Det er gitt tilskudd til skjøtsel av lokaliteter for den prioriterte arten dragehode og den truede arten svartkurle og gjennomført supplerende kartlegging av lokaliteter for disse artene. Det er gitt pålegg om gjenoppretting av et inngrep i en lokalitet for dragehode.

Det er gjennomført registrering av lokaliteter for heroringvinge i Eidskog kommune med sikte på å finne fram til egnede områder for å prøve ut skjøtselstiltak. Det er utarbeidet et kriteriesett for klassifisering av huldrestylokaliteter og laget et opplegg for kartlegging av slike lokaliteter. Det er utarbeidet et utkast til faggrunnlag for bred blålibelle og gjennomført en tilleggsregistrering av denne arten.

Overvåking av hekkestatus for den truede arten hortulan på kjente hekkelokaliteter i Hedmark er videreført. På bakgrunn av kartleggingen av potensielle konfliktområder mellom hubro og kraftinstallasjoner er en prioritert linjestrekning ombygd. Det er gjennomført en kartlegging av lokaliteter for vierspurv i fylket. Fylkesmennene i Oslo og Akershus og i Rogaland er gitt bistand i oppfølgingen av "handlingsplanene" for henholdsvis storsalamander og åkerrikse.

Med støtte fra handlingsplanen for elvemusling har vi over flere år fått undersøkt lokaliteter rundt i fylket. I 2012 ble det funnet to gode lokaliteter for elvemusling i Hedmark, Bråtåa og Finsrudelva, begge i Eidskog kommune. Her er det rekruttering av musling. Fylkesmannen støtter kalking i begge nedbørsfeltene.

Vi arbeider med å informere om krepsepest og spredning av signalkreps. Som et ledd i dette arbeidet, støttet Fylkesmannen i 2012 opp om et undervisningsopplegg for barn om livet i Svartelva, Løten kommune, hvor

krepsen var et viktig element.

Det er gjennomført et pilotprosjekt for kartlegging av forekomsten av høgmyrer i innlandet ut fra flyfotostudier. For spesielle sandområder er det gjennomført et prosjekt for å finne fram til de viktigste forekomstene i Sør-Norge.

Utvalgte naturtyper

Grunneierne til 170 hule eiker og 59 lokaliteter med slåttemark er gitt orientering om forskriften om utvalgte naturtyper og om muligheten for å søke om skjøtselsmidler. Det er behandlet 4 søknader om tilskudd til skjøtsel av slåttemarker og gitt midler til utarbeiding av skjøtselsplaner for 5 slåttemarksområder, hvorav 3 er ferdigstilt i 2012. Det er etablert en ressursgruppe for kulturmark i Hedmark.

Kulturlandskap

Landbruks- og kulturminnemyndighetene er bistått, særlig i arbeidet med fylkets ”utvalgte kulturlandskap i jordbruket”.

Viltforvaltning

Forvaltningsrådet er for en stor del overført til fylkeskommunen. Vi gjennomfører imidlertid fortsatt tilskuddsforvaltning, veiledning og gjennomfører klagebehandling.

Forvaltning av villrein 01-06 SO27

Med NINA rapport 800, villreinen i Snøhetta og Knutshø, er alle områdene gjennomgått og oppdatert i Naturbase. Vi er sekretariat for villreinnemnda for Forollhogna. Fylkesmannen har gjennom arbeidsgruppe og styringsgruppe fulgt tett opp arbeidet med regional plan for Forollhogna fram til foreliggende høringsutkast.

Fylkesmannen har også i 2012 lagt ned innsats i arbeidet med oppdatering av kunnskapen om villreins arealbruk i Snøhetta-Knutshø, kartgrunnlaget for revisjon av regional plan Dovrefjellområdet. Vi følger også aktivt opp ytterligere kunnskapsinnhenting i Rondane og Knutshø gjennom pågående FOU-prosjekt.

Rovvilt

Fylkesmannen har fokus på rovviltforvaltningen. Arbeidet er fulgt opp både som sekretariat for rovviltnemnda i region 5 og som egen myndighetsutøver i forbindelse med tilskuddsforvaltning, skadefelling, ettersøk, gjennomføring av kvote- og lisensfelling og erstatningsoppgjør. Arbeidet på dette forvaltningsområdet er svært ressurskrevende og skjer gjennom et utstrakt samarbeid mellom miljøvern- og landbruksavdelingen. Det blir på vanlig måte utarbeidet en egen rapport om arbeidet med forebyggende og konfliktdempende tiltak for 2012.

Rovviltnemnda har avviklet 7 egne møter og 5 fellesmøter med region 4 i 2012. Det har i tillegg vært gjennomført to dagers felles erfaringsutveksling med region 3 om bruk av midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak. I april var nemndene i region 4 og 5 på felles studietur til Sachsen i Tyskland for å se på forvaltning av ulv der.

Antall søknader om erstatning og antall dyr krevd erstattet gikk ned i 2012 og har ikke vært lavere siden 1995. Det er førstegangsbehandlet 310 søknader om erstatning med et samlet erstatningskrav for 7597 sau, hvorav 5027 ble erstattet. Dette utgjør en erstatningsutbetaling på kr 12 028 283. Det er innkommet 32 klager på vedtakene. I 2012 ble flest dyr erstattet som tatt av jerv (26 %). Ulv var nest største skadegjører (24 %) og deretter brunbjørn med 21 % av skadene. Ulveskadene er uforutsigbare og oppstår i hovedsak når ungulv på vandring slår seg til i områder med mye beitedyr. På grunn av bestandsutviklingen til ulv i Sverige må en forvente at ulveskadene i Hedmark vil holde seg på et relativt høyt nivå, også i årene framover. Skader forårsaket av gaupe er svært mye redusert sammenlignet med noen år tilbake og i 2012 ble 159 dyr erstattet. Erstattede kongeørnskader var 85 lam.

Det er utbetalt kr 13 445 750 i tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak over statsbudsjettet kap. 1427 post 73.3. Fylkesmannen har gitt omkring 245 tilskudd til ulike typer forebyggende tiltak for ca. 130 brukere. 34 brukere har fått tilskudd til hjemmebeite. 35 brukere/beitelag har mottatt tilskudd for å gjennomføre tidlig sanking noe som omfatter i størrelsesorden 23 000 sau og lam.

Fylkesmannen var i 2012 sekretariat for ulvesoneutvalget. Utvalget hadde 8 møter i perioden 3. mai til 10. oktober. I tillegg ble det gjennomført en erfarings- og fagkonferanse. Fylkesmannen har brukt mye tid og ressurser på dette arbeidet i 2012. Dette medførte at planlagt kontroll med at forebyggende tiltak er iverksatt og gjennomført i tråd med vilkår i tilsagnsbrev, ikke ble gjennomført i 2012.

Fylkesmannen har behandlet 73 søknader om skadefelling i 2012. Det ble gitt 54 fellingstillatelser (59 i 2011), som resulterte i 2 fellinger (åtte i 2011). Det er utbetalt kr 1 428 263 i fellingsvederlag til de kommunale

skadefellingslagene. Fylkesmannen har som en følge av rovviltforliket i Stortinget senket terskelen for iverksettelse av skadefellingstillatelse i de prioriterte beiteområdene og differensierer tydelig mellom de ulike sonene i forvaltningsplanen som rovviltnemnda har fastsatt.

Fylkesmannen har behandlet 17 søknader om midler til konfliktdempende tiltak og FoU. Det er gitt tilsagn om kr 926 043 og tiltakene omfatter bl.a. kunnskapsformidling særlig rettet mot skoleklasser, rovdyrseminar, rovviltregistrering og prosjekter i regi av kommuner og organisasjoner.

Fylkesmannen gjennomførte i 2012 innsamling av DNA fra bjørn i regi av elgjegere. Det ble sendt ut materiell for innsamling av DNA til 800 jaktlag i de kommunene i fylket med binner og størst forekomst av brunbjørn. I tillegg ble det sendt ut materiell til de resterende kommuner og til Norges Jeger- og Fiskerforbund i Hedmark, hvor interesserte jegere kunne henvende seg.

Fylkesmannen arrangerte for andre året på rad en beitekonferanse med fokus på andre faktorer ved utmarksbeite enn kun rovvilt. Konferansen har god deltagelse og gode tilbakemeldinger fra deltagerne, og vil bli gjentatt i 2013. Landbruksavdelingen og miljøvernnavdelingen samarbeider om arrangementet.

Pågangen fra brukere, kommuner og media i rovviltspørsmål er stor og mye ressurser brukes derfor på å veilede og besvare henvendelser. Fylkesmannen legger vekt på en helhetlig og omforent opptreden i rovviltspørsmål. Dette er viktig for å dempe konfliktnivået og bedre troverdigheten til Fylkesmannen på området.

Fylkesmannen i Hedmark har siden 1999 hatt en beredskapsordning som innebærer at saueiere kan komme i kontakt med rovviltansvarlige hos Fylkesmannen på kveldstid og i helger, fra midten av mai og så lenge det foregår lisensfelling. Dette betyr i praksis at det er behov for beredskap så godt som hele året. Også i 2012 har det vært brukt mye ressurser utenom ordinær kontortid på oppfølging av akutte situasjoner. Det er loggført 747 henvendelser på telefon i 2012. En stor andel av disse er kommet på vakttelefonen utenfor ordinær arbeidstid.

Fylkesmannen benytter aktivt internettssidene til å informere om aktuelle saker innenfor rovviltforvaltningen. Internett benyttes til å informere blant annet om søknadsfrister, regler for tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak, erstatningsoppgjøret samt om endringer i ulike ordninger. Fra 2010 har interesserte via hjemmesidene kunnet registrere seg som sms-mottakere for oppdateringer om kvoter og felling under kvotejakt og lisensfelling. For kvotejakt på gaupe og lisensfelling av ulv og brunbjørn har det vært satt som vilkår for deltagelse at jeger har registrert seg som mottaker av sms. Det er laget en egen nettside for [Rovviltnemnda i Hedmark](#) på Fylkesmannens nettsted. Innkallelser, saksframlegg og protokoller samt dokumenter som gjelder forvaltningsplanen ligger på denne nettsiden.

Kompetansen innenfor rovviltforvaltning hos Fylkesmannen i Hedmark blir i betydelig grad brukt av andre offentlige etater (andre fylkesmenn, Mattilsynet, DN, MD, LMD mv.).

Ivaretakelse av viktige arealer for biologisk mangfold

Det er gitt uttalelse til 47 søknader om nydyrking, 5 søknader om bygging av landbruksveger og 3 søknader fra kommuner om sprøyting av skog. Det er gitt uttalelser til 67 meldinger om tiltak etter energiloven, vassdragstiltak og 4 meldinger/konsesjonssøknader om mini/småkraftverk.

Fremmede organismer

Fylkesmannen har gitt tilskudd til kommunene Sør-Odal, Kongsvinger, Stange og Ringsaker til arbeidet med bekjempelse av fremmede arter. Tilskudd er også innvilget Høgskolen i Hedmark for genetisk kartlegging av krøkle i Storsjøen i Rendalen hvor denne arten sannsynligvis er innført. Fylkesmannen arbeider i samarbeid med NINA og NIVA med et prosjekt for kartlegging og bekjempelse av ørekyte i Stor-Innsjøen i Tynset. Stange kommune og Hedmark landbruksrådgivning har startet et prosjekt i Nordre Starelv. Dette videreføres i 2013 hvor målet er å komme fram til beste metodikk for effektivt å fjerne kjempespringfrø langs vassdrag. Forekomst av kjempespringfrø innenfor Åkersvika naturreservat vil kartlegges nærmere og tiltak planlegges i 2013.

Helhetlig vannforvaltning

Videreføring av arbeidet med å gjennomføre vannforskriften har vært en hovedoppgave i 2012. En viktig del av dette har vært å sørge for et oppdatert datagrunnlag i databasene Vann-Nett og Vannmiljø i forbindelse med det forestående arbeidet med tiltaksanalyser og overvåkingsprogram. Videreføring av tiltaksrettet overvåking i utvalgte vassdrag har også vært en prioritert oppgave. Hoveddelen av kommunene har bidratt til finansiering av denne overvåkingen. Status ved utgangen av 2012 er at vi er i mål med fullkarakteriseringen av vassdrag i Hedmark, men her vil oppdatering måtte skje løpende. Videre har vi sørget for at nye vassdragsrelaterte data er tilgjengelige i databasen Vannmiljø. Overvåkingsdata fra kalking fom 1998 er importert til Vannmiljø. Datamangel for en stor del av vannforekomstene i Hedmark gjør at det ikke er mulig å gjennomføre klassifisering i henhold til vanddirektivets veileder for disse.

I 2012 har Fylkesmannen hatt et økt fokus på fiskepassasjer. Sammen med representanter fra regulantene og forskningen har det blitt gjennomført befaringer til de fleste reguleringene i fylket med eksisterende fisketrapper. Det er gitt pålegg om utarbeidelse av driftsplan for hver enkelt trapp (disse skal leveres før sommeren 2013). I tillegg er det gitt pålegg om undersøkelse av innsjøene Møkeren, Kongsvinger kommune, og Røgden, Grue og Åsnes kommuner. Disse undersøkelsene, samt et undersøkelsesprogram som regulantene frivillig har gått med på i elvene Glomma og Rena, er et ledd i vurdering av om påleggene om fiskeutsettinger skal fortsette, eller om det finnes andre tiltak som bedre avbøter skadene.

Fylkesmannen har i 2012 arbeidet med å få på plass finansiering av en handlingsplan som skal se på hvordan vi kan bedre mulighetene for fisk til å passere kraftverkene i fylket på en god måte. Arbeidet er i gang og endelig plan skal foreligge før sommeren 2013.

01-06 SO32

NIVA har på oppdrag fra Fylkesmannen gjennomført overvåking av i alt 11 elvelokaliteter og 4 innsjølokaliteter. Dette omfattet både lokaliteter innenfor del-vannområde Femund-/Trysilvassdraget fra 1. planfase og lokaliteter innenfor vannområde Glomma. Kommunene ble invitert til å delta i et spleiselag slik det er praktisert i Mjøsovervåkningen gjennom mange år. 13 av 18 kommuner har støttet prosjektet, og det arbeides med å få med de øvrige. I tillegg er de årlige overvåkingsprogrammene for Mjøsa og Glomma gjennomført.

01-06 SO33

Fullkarakterisering og risikovurdering av alle vannforekomster i Hedmark ble gjennomført innen fristen 1. juli 2012. Oppdatering av data om vannforekomstene i Hedmark gjøres fortløpende i i databasen Vann-Nett.

01-06 SO34

Miljøtiltak i tiltaksprogrammet, hvor Fylkesmannen er ansvarlig for gjennomføringen, er igangsatt.

01-06 SO35

Vannforekomster som har tilstrekkelig datagrunnlag er klassifisert i henhold til klassifiseringssystemet for miljøtilstand.

01-06 RA12

Aktuelle saker er vurdert i henhold til vannforskriftens § 12, blant annet behandlingen av søknad om mudring og dumping av masser i Mjøsa i forbindelse med bygging av dobbelt jernbanespor langs Mjøsa i Stange.

Forvaltning av innlandsfisk

Fylkesmannen samarbeider godt med fylkeskommunen om forvaltningen av innlandsfisk. Sakene fordeles jf. myndighetsområdene. Hoveddelen av Fylkesmannens arbeid på dette feltet går på revisjon av fiskeforskrifter, dispensasjoner fra forskrifter og informasjonsarbeid.

Fylkesmannen har et fylkesspesifikt oppdrag med å forenkle de lokale fiskeforskriftene. I Hedmark er det gitt fiskeforskrifter for hver kommune og de fleste av disse er fra 1992. Unntaket er Mjøsa hvor fisket reguleres med én forskrift for alle tre berørte fylker. Vi har påbegynt arbeidet med å revidere og forenkle fiskeforskriftene i fylket. Målsettingen er å tilstrebe en lik forvaltning i nedbørsfelt, eller store deler av nedbørsfelt. I 2012 har to nye fiskeforskrifter trådt i kraft. Dette er:

- FOR 2012-02-13 nr. 137: Forskrift for fiske i Storsjøen og dens ifallende bekker og elver, Rendalen og Åmot kommuner, Hedmark
- FOR 2012-12-03 nr. 1134: Forskrift for fiske i nedbørsfeltet til Femund- og Trysilvassdraget og øvrige grensevassdrag, Os, Tolga, Rendalen, Engerdal og Trysil kommuner, Hedmark.

Vänerlaksprosjektet er inne i sitt tredje år og har stort sett gått i henhold til oppsatt plan, men det er to unntak:

- Feltarbeidet ble vanskeliggjort både i sommeren 2011 og 2012. Dette betyr at en del av undersøkelsesprogrammet må gjøres i 2013.
- Programmet hadde ikke tatt tilstrekkelig høyde for arbeid med sjukdomsspørsmål; arbeidet med *Gyrodactylus salaris*- og BKD-spørsmål har tatt mye tid og ressurser, men det ser nå ut som om det går mot en løsning på disse utfordringene.

Kalkingen i Hedmark er gjennomført i henhold til fast program. Dataene er lagt inn i databasen Vannmiljø. Flensjøen, en grensesjø mellom Os og Røros, er undersøkt ihht. effektkontrollen, og viser en positiv utvikling.

Avløp

Alle anlegg som omfattes av forurensningsforskriften kap. 14 følges opp gjennom årsrapporter og frekvensbasert

tilsyn (revisjoner og inspeksjoner). 3 renseanlegg har ikke overholdt rensekraft for 2011, disse avkreves rutinemessig redegjørelse og tiltaksplan. Fokus og prioritet blir dreid mer mot vedlikehold og fornyelse av avløpsnett, foruten risikovurderinger og tiltaksplan knyttet til forventet økt nedbørsintensitet i framtida.

01-06 SO47

Arbeid med revidering av tillatelser er igangsatt. Varslingsbrev til samtlige anleggseiere er sendt ut.

Vannforurensning og vannkvalitet

Se kapitlet om *Helhetlig vannforvaltning* for beskrivelse av resultater og status.

Fylkesmannen har gitt tillatelse til mudring av masser i Mjøsa i forbindelse med bygging av dobbelt jernbanespor langs Mjøsa i Stange, jf. kap. om *Helhetlig vannforvaltning*, og funnet å kunne gi unntak etter vannforskriftens § 12. Vurderingen er synliggjort i vedtaket.

Fylkesmannen har deltatt på møter i vannregionutvalg for Glommaregionen og i de vannområdeutvalg som berører Hedmark (Mjøsa, Glomma og Grensevassdrag).

Relevante overvåkingsdata er importert til Vannmiljø.

01-06 SO49

Liste over bedrifter med konsesjon fra Klif som har utslipp til vannforekomster som er karakterisert til å være i risiko for ikke å nå miljømålene for 2021 ble oversendt Klif innen fristen 30.06.2012.

Oljeforurensning

Delegerte enkeltsaker behandles og følges opp løpende. I 2012 er det meldt 5 akutte utslipp.

Resultatområde 08 Aktivt friluftsliv

Dette er ikke en høyt prioritert oppgave hos Fylkesmannen i Hedmark, men vi har likevel brukt en del tid siste halvår på å gi informasjon om nytt krav til forvaltningsplaner for de statlig sikra områdene, gitt veiledning, vurdert og godkjent forvaltningsplaner. Arbeidet er utført i samarbeid med fylkeskommunen. Videre har vi hatt et par saker til uttalelse som grunneierrepresentant i statlig sikra områder. Allemannsretten søkes ellers ivarettatt gjennom innspill til plan- og dispensasjonssaker.

Vi har på vanlig måte gjennomført våre oppgaver i tilknytning til jegerprøven.

Resultatområde 09 Giftfritt miljø

Det er gitt tillatelse til mudring i Mjøsa i tilknytning til fellesprosjekt for ny E6 og jernbane. Fylkesmannen har hatt fokus på grunnforurensning, gitt veiledning, gjennomført opplæring og foretatt en kommuneundersøkelse. Forbrenningsanlegg, avfallsanlegg og deponier er fulgt opp i henhold til oppdrag. Mjøsa blir renere, men fortsatt er det for høye verdier av enkelte miljøgifter og nye er oppdaget.

Sedimenter

Fylkesmannen i Oslo og Akershus og Fylkesmannen i Hedmark har behandlet søknader om mudring i Mjøsa i forbindelse med anlegg av E6 og jernbane. Behandlingen ble samordnet mellom fylkesmennene og tillatelse ble gitt høsten 2012.

Handlingsplanen for Mjøsa er et samarbeid mellom Klima- og forurensningsdirektoratet og fylkesmennene i Hedmark og Oppland for systematisk å overvåke miljøgifter i fisk og dyreplankton. Arbeidet har pågått siden 2003. De fleste miljøgiftene viser en betydelig nedgang siden 2003, men fisk har fremdeles høyt nivå av kvikksølv og PCB og det er gitt kostholdsrad. I 2012 er det for første gang påvist høye verdier av siloksaner i fisk og dyreplankton.

Grunnforurensning 09SO2P

I Hedmark har vi ingen prioriterte grunnforurensningssaker som skal følges opp i hht oppdraget.

09SO3

Vi har gjennomført et seminar om kommunens myndighet etter forurensningsforskriften kap. 2. Alle kommunene

i fylket ble invitert. Vi håper med dette at kommunene er bedre rustet til å kvalitetssikre lokaliteter og registrerer bygge- og gravesaker som ikke tidligere er registrert, i databasen. I 2012 har vi mottatt en del henvendelser fra kommunene om kravene i kap. 2 i forurensningsforskriften.

Det er gjennomført undersøkelse av tre kommuner når det gjelder kommunen som forvalter av miljøvernlovgivningen. En del av kommuneundersøkelsen i 2012 gjaldt kap. 2 i forurensningsforskriften om opprydding i forurenset grunn ved bygge- og gravarbeider.

Avfall og gjenvinning

09SO4

Kun ett pukkverk har tillatelse til knusing av betong. Tillatelsen er ikke tatt i bruk.

09RA4

I Hedmark har vi et avfallsforbrenningsanlegg som startet opp i 2012 (prøvedrift i 2011). De forholder seg til de krav som er satt. Anlegget har ikke fått unntak etter avfallsforskriften §10-8. Vi har nylig vært på tilsyn ved anlegget.

Deponiene i fylket (1 ordinært og 2 inert) forholder seg til de krav som er stilt. Norsk gjenvinning har driftet et deponi i Kongsvinger som ble avsluttet i 2008. På grunn av vedvarende problemer med lukt etter at deponiet ble avsluttet har Norsk gjenvinning, etter pålegg fra oss, gjort en ny utredning om overdekning for å redusere lukt fra deponiet. Arbeidet med ny overdekning startet i juni, og vil mest sannsynlig bli ferdigstilt innen våren 2013. Vi følger opp arbeidet Norsk gjenvinning gjør ved deponiet.

Sorteringsanlegg for næringsavfall

Vi får stadig inn søknader om endringer av tillatelser til sorteringsanlegg for næringsavfall. Anleggene tar stort sett inn samme type avfall og vi ser med fordel at slike anlegg kan håndteres i egen selvstående forskrift. Vi gjennomførte revisjon ved et av sorteringsanleggene i Hamar i august.

Biobrenselanlegg

Hedmark fylke har en del biobrenselanlegg. Vi ser at det er et ønske fra noen av anleggene å kverne sitt eget trevirke inne på virksomhetens område. Hvis Kap. 27 i forurensningsforskriften skal revideres mener vi det er viktig å vurdere om det skal tas inn støygrenser for evt. aktiviteter inne på virksomhetens område slik at kverning av trevirke kan skje uten egen tillatelse.

I 2012 har vi fått en del henvendelser fra gårdsbruk som ønsker å brenne kadaver fra egen produksjon av fjørfe og smågris. Slike henvendelser har økt i antall på grunn av at Mattilsynet har blitt oppmerksom på at det ikke er nok med kun en godkjennelse fra Mattilsynet sitt regelverk, men at slik brenning også må vurderes av Fylkesmannen. Vi har vært skeptiske til slik brenning på grunn av at ovnene er tilpasset tørt trevirke, og ikke brenning av kadaver. Vi har utarbeidet eget notat om tema som vi oversender til de som tar kontakt med oss. Vi har foreløpig ikke mottatt søknader om tillatelse til brenning av kadaver.

Resultatområde 10 Rein luft

Kommunen er forurensningsmyndighet etter forurensningsforskriftens kapittel 7 om lokal luftkvalitet. Fylkesmannen veileder kommunene om temaet i forbindelse med behandling av planer etter plan- og bygningsloven. Det er ofte mangler i forhold til støyvurdering i planer som kommer til behandling. Vi har derfor i januar 2013 gjennomført et kurs for kommunene på dette feltet.

Resultatområde 11 Stabilt klima

Fylkesmannen har kontaktet alle kommuner for å skaffe oversikt over kommunenes klimaarbeid. Pr 31.12.2012 har alle kommuner i Hedmark utarbeidet 1. generasjons klima- og energiplan. En kommune er i gang med revisjon av planen.

11SO1P

Alle kommuner er informert om SPR for klima og energiplanlegging. Fylkesmannen har brukt SPReN i sitt arbeid med gjennomgang av kommunenes klima- og energiplaner.

11SO2P Vektlegge deltagelse i planprosesser og tidlig signalisere nasjonale forventinger til klima i

kommunal og regional planlegging.

Utføres fortløpende gjennom innspill til planprogrammer, og oppstartsmeldinger.

11SO3P *Bidra til at klima- og miljøhensyn blir ivaretatt i konseptvalgutredninger og prosesser knyttet til Nasjonal Transportplan.* Ivaretas gjennom møter og høringsinnspill.

Rapportering

11RA1

Det er ikke gitt innsigelser med klima som eneste begrunnelse i 2012

Resultatområde 12 Resultatkrav knyttet til Tverrgående virkemidler

12.1 Planlegging for en bærekraftig utvikling

Antall saker til behandling ligger på samme nivå som tidligere år, men antall søknader om dispensasjon fra plan og bygningsloven fortsetter å øke. Det er få arealkonflikter, men enkelte mangler fører til et mindre antall innsigelser, som løses lokalt. I 2012 har behandling av kommunale planstrategier vært viktig. Nasjonale forventninger og nasjonal politikk har blitt formidlet ved møter med kommunestyrene i fylket og gjennom den løpende planbehandling. Det er gjennomført flere kurs og en studietur for kommune. I 2012 har vi fått de første vindkraftsakene til behandling og vi har fortsatt benyttet betydelige ressurser på å følge opp regionale planer for villreinområder.

I 2012 har vi gitt uttalelse til 16 kommunale planstrategier og en regional. Her har vi gitt innspill for å fremme folkehelse og sikre gode oppvekst- og levekår. 6 kommuner hadde ikke utarbeidet planstrategi ved utgangen av 2012.

Av fylkets 22 kommuner har 8 kommuner arealdel som er vedtatt i 2008 eller senere, og 5 kommuner holder på med revisjon av areal og/eller samfunnsdel.

Lovverket er relativt nytt og stiller omfattende krav til kommunene. Ressurser og kompetanse er i flere kommuner liten, og fører både til dårligere planforslag (planteknisk, planfaglig og ifht medvirkning), flere innsigelser og større behov for at vi bruker tid på veiledning.

Videre kommer nå vindkraft for fullt i innlandet og vi har behandlet 2 meldinger og en høring av konsesjonsøknad for vindkraft, den første i Hedmark.

Hedmark har sammen med Oppland hatt en fylkesdelplan for villrein i Rondane. Fylkesmannen har deltatt aktivt i oppfølgingen av denne gjennom et planråd som vurderer konkrete planer fra kommunene. I 2011 ga vi sammen med Oppland to arbeidskrevende uttalelser til utkast til regional plan for Rondane-Sølnkletten, og i 2012 fulgt opp disse uttalelsene fram mot endelig avklaring i MD. Vi deltar aktivt i arbeidsgruppe og styringsgruppe for regional plan Forollhogna fram til foreliggende planforslag på høring. Arbeidet med planprogram Dovrefjellområdet er også i gang, og vi vil være inne i ulike stadier i 3 regionale planprosesser i 2013.

Vi arrangerte i samarbeid med Hedmark fylkeskommune en to-dagers konferanse for kommunene med tema plan- og bygningsloven. Det var ca. 160 deltakere og generelt veldig gode tilbakemeldinger på gjennomføring og utbytte. Vi har inntrykk av at "planfolkene" i kommunene ser fram til denne konferansen og vi ser det som viktig å kunne fortsette å invitere til denne årlige samlingen. Det er også viktig at vi fortsatt kan få midler slik at konferansen kan gjennomføres uten store kostnader for deltakerne. Det ble også arrangert en egen plankonferanse for rådmenn og politikerne i 2012. Vi har sammen med Artsdatabanken arrangert et kurs for kommunene om bruk av artskart.

Byfornyelse og fortetting gir ofte kommunene utfordringer med å utvikle tilstrekkelige arealer egnet for barn- og unges aktiviteter. Vi arrangerte i samarbeid med Hedmark fylkeskommune, Fylkesmannen og fylkeskommunen i Oppland en to dagers studietur til København for kommunene, med kompetanseheving og oppfølging av RPR for barn og unge. Studieturen hadde 20 deltakere.

Arealpolitikk og samfunnsutvikling - spesifikke oppdrag

Fylkesmannen har på vanlig måte formidlet nasjonal politikk og samordnet statlige interesser til kommunestyrene ved besøk i den enkelte kommune og ved behandling av kommuneplaner, reguleringsplaner og

dispensasjonssøknader. Oppgavene gjennomføres i et samarbeid mellom embetes avdelinger, blant annet gjennom ukentlige interne samordningsmøter.

Særlig er uttalelse og deltakelse i prosesser som gjelder utarbeiding av kommuneplaner (samfunnsdel og arealdel, samt andre større arealplaner) komplekse og tidkrevende. Relativt nytt lovverk (pbl og nml) er utfordrende både for oss og kommunene. I enkelte kommuner er det lite plankompetanse, noe som krever ekstra mye veiledning fra oss.

Det har videre vært flere saker i kjølvannet av bygging av ny E6 og Dovrebane blant annet vurdering av mudring og dumping i Mjøsa, der vi samarbeidet med Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

Det har også vært benyttet store ressurser for å komme fram til en løsning i forbindelse med lokalisering av nye byggeområder i Elverum i områder med sjeldne og truede naturtyper og arts mangfold.

Fylkesmannen er fast representert i regionalt planforum, og stiller på en rekke møter for å bidra til å formidle nasjonal politikk på et tidligst mulig stadium i prosessen. For å følge opp gjeldende lover, regler og nasjonal politikk er det likevel nødvendig å fremme innsigelse i noen saker (9,5% av sakene i 2012). De fleste innsigelsene kan løses relativt raskt gjennom dialog med saksbehandlere i kommunene. I 2012 var manglede ivaretagelse av støy tema i halvparten av innsigelsene. Fylkesmannen arrangerer kurs om støyretningslinjen T-1442 i januar 2013 for å øke kunnskapsnivået og å bidra til bedre håndtering av støy i plansammenheng.

Naturbase og Artskart brukes rutinemessig i forbindelse med behandling av plan- og disp.saker og ved planer om andre naturinngrep. Vi minner kommuner og private firma om å bruke informasjonen som finnes i Naturbase og hos Artsdatabanken, og har egen temanettside med eksempler på bruk av nml.

Rapportering - 12.1RA2

Antall planer til behandling var 252. I tillegg 25 i kategorien andre høringer, herav 9 driftsplaner massetak, 3 vindkraftverk meldinger og 1 vindkraftkonsesjon, samt høringer av lovendringer.

Antall innsigelser (temafordelt) – Innsigelse i 24 saker (9,5 % av sakene). Tema for innsigelsene var støy i halvparten av sakene, videre manglende ROS (3), barn og unge (3), jordvern (3) og ellers til blant annet naturmangfold og avløpsforhold, samt til 4 kommuneplaner/større planer med innsigelser til flere tema der mangelfulle/uklare bestemmelser er en gjenganger. I løpet av året er innsigelsene til 11 av disse sakene, samt 2 saker fra tidligere år avklart.

Ingen dispensasjonssaker påklagd.

245 dispensasjonssaker er behandlet. Herav klart flest fra Ringsaker (58) og Rendalen (46). Av disse frarådet vi at det ble gitt dispensasjon i 20 saker (8,1 %). Ingen av disse er påklagd. Faglig tema var: 9 strandsone, 4 barn og unge, 9 planfaglig, samt til tema som landskap, jordvern, støy, avløp/forurensing og biologisk mangfold.

Ingen meklinger og ingen saker oversendt til MD i 2012

Klagesaker etter plan- og bygningsloven

Fylkesmannen behandlet 87 klager på vedtak etter plan- og bygningsloven i 2012, dvs 13 færre enn året før. 26 av klagenes gjaldt reguleringsplanvedtak og 30 klager dreide seg om dispensasjon fra plan. 9 klager ble gitt helt eller delvis medhold. Det innkam totalt 88 saker i løpet av året og 24 saker var ubehandlet ved årsskiftet.

Saksbehandlingstiden varierer fra sak til sak (fra 17 til 139 dager), men i gjennomsnitt ble klagenes avgjort innen 77 dager.

Kjøpesentersaker

I mangel av en plan for handel og service for hele fylket må søknader om etablering eller utvidelse av kjøpesentre over 3000 kvm avgjøres av Fylkesmannen. Vi har ikke behandlet slike saker i 2012 utenfor Hamarregionen.

12.2 Tilsyn og konsesjonsbehandling

Risikobasert tilsyn er gjennomført i henhold til kontrollplanen. Vi har på vanlig måte deltatt i nasjonale kontrollaksjoner. Det er gjennomført undersøkelser av myndighetsutøvelse til 3 kommuner etter deler av forurensningsforskriften og naturmangfoldloven. Gebyrinntektene på tilsynsområdet er i henhold til budsjettet.

Tilsyn og konsesjonsbehandling

Frekvensbasert tilsyn er gjennomført iht. egen, rullerende kontrollplan. Det er gjennomført 3 revisjoner og 9 inspeksjoner. Flere andre planlagte inspeksjoner falt temamessig inn under gjennomførte kontrollaksjoner og er

registrert under disse.

12.2SO1

Alle virksomheter som hadde tillatelser innen ff §§ 24-30 er gjennomgått. Alle tillatelser som skal trekkes er trukket tilbake.

12.2SO2

Alle registrerte virksomheter som omfattes av ff §§ 24-30 er kontrollklasseklassifisert.

12.2SO3

Fylkesmannen har deltatt i kontrollaksjonene Pukkverk og Små verksteder.

12.2SO4

Alle gjennomførte tilsyn registreres løpende i Forurensning.

12.2SO5

I 2012 ble det brukt 2,0 årsverk til tilsyn, inkludert behandling av egenrapporter, kommuneundersøkelser, deltakelse i regional samordning og opplæring/administrasjon. Dette utgjør ca. 75 % av totalt disponible ressurser på forurensningsområdet.

12.2SO6

Det er gjennomført undersøkelse av tre kommuner når det gjelder kommunen som forvalter av miljøvernlovgivningen. Kommuneundersøkelsen i 2012 gjaldt kap. 2 i forurensningsforskriften om opprydding i forurenset grunn ved bygge- og gravarbeider. Den andre delen av undersøkelsen var hvordan de utvalgte kommunene synliggjorde prinsippene i naturmangfoldlovens §§8-12 i sine beslutninger. Hovedinntrykket er at kommunene gjør en del, men har et klart forbedringspotensial. Dette skyldes blant annet kunnskapsmangel og lite ressurser.

Miljøkommune.no

12.2SO7

Det er informert om nettstedet miljøkommune.no på aktuelle kurs og møter, samt i forbindelse med kommuneundersøkelsen.

12.3 Kunnskapsgrunnlag og miljøinformasjon

Arbeidet med kartlegging av naturtyper er viderført i 2012. Det gjenstår nå 4 kommuner hvor det skal gjennomføres en supplerende kartlegging. Data fra vannovervåkingen er registrert i vannmiljøsystemet og data fra skogvernregistreringene er oversendt for innleggelse i naturbase.

Kartlegging og overvåking av naturmangfold

Naturtypemateriale fra Ringsaker og Åsnes kommuner ble kvalitetssikret i løpet av året og innlagt i Naturbase. Dette materialet er 2. generasjons naturtypekartlegging. Slike data er mottatt for kvalitetssikring også fra Elverum, Åmot, Os, og Tolga kommuner. Tilsvarende kartlegging er i 2012 gjennomført i Tynset og Alvdal kommuner.

Fylkesmannen har i 2012 hatt til uttalelse 5 saker om skogsvegbygging der inngrep vil berøre INON-areal, alle i sonen er 1-3 km fra inngrepene.

12.3 RA1

Det sendes rutinemessig kopi av plansaker som omhandler INON (2 stk i 2012).

12.3SO5

Se beskrivelse i kapitlet *Helhetlig vannforvaltning*.

12.3SO7

Data fra skogvernregistreringer er oversendt februar 2012 for innleggelse i naturbase.

Miljøstatus

Noe arbeid er lagt ned i markedsføring, og én videregående skole har vært med i Miljøjournalisten (12.3SO11P).

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
01 Naturmangfold, vannforvaltning og vannforurensning	kr 4 413 982,64	kr 2 027 713,56
09 Giftfritt miljø	kr 335 577,88	kr 150 575,86
Andre oppgaver under MD	kr 412,00	kr 0,00
11 Stabilt klima	kr 108 247,54	kr 0,00
12.1 Planlegging for bærekraftig utvikling	kr 2 440 804,89	kr 0,00
12.2 Tilsyn og konsesjonsbehandling	kr 880 673,37	kr 351 343,59
12.3 Kunnskapsgrunnlag og miljøinformasjon	kr 1 194 822,48	kr 56 857,52
12.4 Internasjonalt samarbeid (Finnmark)	kr 0,00	kr 0,00
Sum:	kr 9 374 520,00	kr 2 586 490,00

Landbruks- og matdepartementet

Resultatområde 21 Landbruksbasert næringsutvikling

I 2012 ble det nedlagt mye ressurser i å omsette signalene i den nye landbruks- og matmeldinga om vekst og utvikling i handling. En ny ”Strategi for skog- og tresektoren i Hedmark og Oppland” ble vedtatt av de felles fylkesting i desember 2012, mens Regionalt Bygdeutviklingsprogram (RBU) ble sendt på høring ved årsskiftet og vil bli vedtatt vinteren 2013. Det ble lagt stor vekt på inkluderende og åpne prosesser for å sikre en god forankring, også i forhold til oppfølging.

Fylkesmannen fikk i 2012 utarbeidet en analyse av "Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert virksomhet i Hedmark". Rapporten er brukt aktivt overfor kommuner, næring og politikere med formål å bevisstgjøre og synliggjøre landbrukets muligheter, og med god respons.

For jord- og husdyrbruket er det samlet sett en vekst, men med ulik utvikling over fylket og for ulike produksjoner. Nedgangen i kornareal og stabile kornavlinger er bekymringsfullt i forhold til gitte målsettinger. På husdyrsiden er det en positiv utvikling for de kraftfôrbaserte produksjoner, stabilt for storfe, mens det er nedgang i saueholdet. Nedgangen for sau reflekterer en krevende rovviltsituasjon i store deler av fylket.

Situasjonen på skogsiden er gjennomgående meget bra, med et rekordhøyt aktivitetsnivå i 2012. Utfordringen blir å holde aktivitetsnivået oppe.

Investeringsbehovet på stort på jordbrukssiden. Pågangen etter de bedriftsrettede midlene til tradisjonelt landbruk var stor i 2012, men ujevnt fordelt over fylket. Etterspørselen var stor i de områder av fylket hvor landbruket allerede står sterkt (Hedmarken og Nord-Østerdal), mens den er klart mindre i øvrige områder. For å motvirke utviklingen har Fylkesmannen bl.a. støttet et større mobiliseringsprosjekt i Sør-Østerdal, og med godt resultat i enkelte kommuner. Pågangen etter midler til utviklings- og tiltretteleggingstiltak er imidlertid svak, og hvor Fylkesmannen må ta en mer aktiv rolle fremover.

For bygdenæringer er situasjonen stabil, men hvor vi gjerne hadde sett en større vekst og utvikling særlig for Inn på Tunet og for lokalmat. Fylkesmannen vil ta mer aktive grep og spisse innsatsen på disse områdene fremover. For området bioenergi er utviklingen meget bra, og som mye skyldes en bevisst prosjektrettet satsing over mange år.

21.1 Jordbruk

Generelle betraktninger

For fylket som helhet er bildet at produksjon og verdiskapingen i jordbruket har økt, selv om strukturrasjonaliseringen i de senere år har vært sterkere enn landsgjennomsnittet. Utviklingen er imidlertid veldig forskjellig i de ulike regioner i fylket. Det er stort sett en positiv utvikling i Nord-Østerdal og på Hedmarken, mens det er betydelige utfordringer i form av reduksjon i antall bruk og grovfôrbaserte produksjoner i Sør-Østerdal. Glåmdalen har en vedvarende reduksjon i grovfôrbaserte produksjoner, men er samtidig sterke på planteproduksjon. I det hele tatt registreres en stor nedgang i grovforetende dyr øst for Glomma (prioriterte

rovviltområder). Dette omfatter også områder som har liten mulighet å gå over fra grovfor- til korndyrking

Jordbruksareal i drift i fylket har samlet sett endret seg lite i løpet av de siste 10 årene. Det har imidlertid vært en markert omlegging fra korn- til grasproduksjon. Vi ser også en begynnende marginalisering av arealer i områder med svakest ressursgrunnlag særlig langs grensen mot Sverige.

Storfeholdet er ryggraden til landbruket i fylket, og med en hovedtyngde i Nord-Østerdal og Ringsaker. De kraftforkrevende produksjoner er særlig konsentrert i korndistriktene på Hedmarken og Glåmdalen. Dise produksjonene har hatt en positiv utvikling og med en stor grad av profesjonalisering. Utvikling av saueholdet har en negativ trend noe som er bekymringsfullt spesielt i forhold til utnyttelse av beiteressursene.

Potetproduksjon er en stor og stabil produksjon i fylket, og står for ca. 40 % av totalproduksjonen i landet. Profesjonaliseringen i denne produksjonen har også vært svært stor, noe som har medført at potetareal pr foretak er steget til 126 daa. Hedmark og da særlig bygdene ved Mjøsa, som før var det store jordbærdistriktet i Norge, har hatt en stor tilbakegang med en halvering av jordbæreararealet.

Arealer og foretak

Samlet jordbruksareal i drift utgjorde ca. 1 050 000 daa i 2012. Målt etter søknad om produksjonstilskudd er dette en reduksjon på ca 43 000 daa siste 10 år (-2%). Denne nedgangen fordeler seg på ca 13 000 daa grovfôrareal (-3,2%) og 30 000 daa kornareal (-5%). Samtidig har innmarksbeitearealene hatt en økning på ca 16 000 daa (+ 37%). Nedgangen i totalareal kan dels knyttes til revisjon av gardskartene i fylket. En forholdsvis omfattende nydyrking i enkelte områder har dels veid opp for en begynnende avgang/marginalisering i andre områder.

Antall foretak som søker produksjonstilskudd var 3486 i 2012. Sammenlignet med 2011 er det en nedgang på 100 søkere (- 2,8 %). I løpet av 10 år er antall foretak som søker produksjonstilskudd redusert med 30 %. Gjennomsnittlig jordbruksareal pr. foretak er 300 daa, en økning på 88 daa fra 2001.

Produksjoner

Husdyrhold

Fra 2002 til 2012 er antall storfe uendret. Nedgangen i antall melkekyr (-2 400) er stort sett oppveid av en tilsvarende oppgang i antall ammekyr. Antall besetninger med mjølkeproduksjon har sunket med ca. 40 % i løpet av 10 år. Gjennomsnittlig melkekubesetning var i 2012 på 23,8 melkekyr mot 16,8 i 2002.

Det er 65 samdrifter i mjølkeproduksjonen i 2011, en nedgang på 17 fra toppåret 2008. De fleste samdriftene er lokalisert i Ringsaker (24).

Antall voksne sauer over ett år pr. 1. januar har de siste 3 årene stabilisert seg på ca. 39 000. I løpet av de 10 siste årene har antall voksne sau minket med 9 000 dyr (- 17 %). Samtidig har antall besetninger med sau minket med ca 34 %. Gjennomsnittsbesetningen i 2012 var 67 voksne sauer over ett år.

Innen svineholdet har antall avlspurker holdt seg noenlunde konstant på 6 500-7 000 stk. siste 10 år, mens antall slaktegriser har økt med ca 16,5 % til 198 500 i 2011. Det var 51 avlspurker og 815 slaktegris pr. foretak i 2011.

Innen fjørfeholdet var det i 2011 115 foretak med en samlet produksjon på ca 11 300 000 kyllinger, dvs 98 000 kyllinger pr foretak. Produksjonen er i vekst.

Produksjon av hjortekjøtt skjer på 9 foretak med ialt 620 dyr.

Planteproduksjon

Kornarealet har i løpet av de siste 10 årene minket med ca 30 000 daa (-5 %).

Potetproduksjonen er noenlunde stabil arealmessig med ca. 50 000 daa, men har gjennomgått store strukturendringer siste 10 år med en halvering av antall foretak. Gjennomsnittlig potetareal pr. foretak var i 2012 på 126 daa.

Grønnsakarealet har lenge vært stabilt på ca. 5000 daa, men har hatt en økning de to siste årene til 5660 daa i 2012. Strukturendringene innen disse produksjonene har også vært stor da antall foretak med grønnsaker er redusert med 38 % i løpet av 10 år.

Innen frukt og bær har det vært en betydelig reduksjon i arealet siste år, med en avgang på 250 daa fra 2011 til 2012. Siste 10 år har ned vært en samlet nedgang i areal med 900 daa (-50 %) og i antall foretak med 57%. Nedgangen i areal har vært størst i jordbærproduksjonen med en nedgang på ca. 1200 daa, mens produksjon av

andre bær (bringebær og solbær) og plommer har hatt en positiv utvikling.

Hovedutfordringer knyttet til bruken av økonomiske og juridiske virkemidler og regelverksforvaltning

For både produksjons- og avløsertilskudd er det generelt et forbedringspotensial i flere kommuners saksbehandling både mht. krav i forvaltningsloven og regelverket for ordningene. Spesiell er det en utfordring å få kommunene til å kontrollere og evt. følge opp reglene om driftsfellesskap og vanlig jordbruksproduksjon.

Regelverket for ordningene er underlagt en høy grad av skjønn, og erfaringen er at kommunene ofte har både for lite ressurser og mangel på kompetanse til å følge opp saker som er faglig og juridisk krevende. Det er også store ulikheter mellom kommunene i bruk av avkorting ved feilopplysninger og brudd på regelverk for jordbruksvirksomhet. Pr. 1.01.2012 var det 2 kommuner som avkortet produksjonstilskuddet pga. feilopplysninger, og hvor 8 foretak fikk avkortet tilskuddet med i alt ca. kr 25 000. Pr. 31.07.2012 var det 8 kommuner som avkortet tilskuddet til i alt 42 foretak. Samlet avkortingsbeløp var ca. kr 345 000. Halvparten av sakene var i en kommune. Dette var også den eneste kommunen som avkortet produksjonstilskuddet pga. brudd på regelverk (dyrevelferd, husdyrgjødsel) i 2012. Hovedårsaken til avkorting var feilopplysninger om miljøplan.

Vurderingene av hvor grensene går for å konstatere driftsfellesskap er krevende både på grunn av et stort mangfold i saker og fordi et generelt regelverk fordrer en høy grad av skjønnsutøvelse. Fylkesmannen følger området tett, men har behov for å prioritere opp innsatsen. Kommunene bør også i større grad utfordres, samtidig som det er behov for en tettere dialog mellom Fylkesmann og sentral forvaltning omkring oppfølging og fortolkning på området. Erfaringsutveksling er også viktig.

I forvaltningskontroller har vi erfart at kommunene har utfordringer i å kontrollere tilskudd til økologisk landbruk, og da spesielt omleggingstilskuddet som må sjekkes manuelt. Dette gjelder også beitetilskuddene som krever kontroll i felt av de opplysninger brukerne oppgir. Krav om beitejournal ville avhjulpet situasjonen.

Kontroll etter husdyrkonsesjonsregelverket fungerer godt for slaktegris og slaktekylling. Kontrollmulighetene for eggproduksjon ble betydelig forbedret i.o.m. at Fylkesmannen fikk tilgang til SLFs fagsystem for egg. Den største kontrollutfordringen i dag knytter seg til avlspurker fordi omfattende bruk av engangspurker krever stedlig kontroll.

Ulik regnskapsrapportering fra avløserlaga gjør det utfordrende å fordele tilskuddet til landbruksvikarordningen på en "rettferdig" måte. Mer standardiserte rapporteringskrav ville bedret kontrollmulighetene betydelig.

Rovvilt

Hedmark opplever store tap av husdyr til rovvilt. Fylkets nærhet til Sverige og det faktum at Hedmark har egne bestandsmål for alle de store rovdyrene gir en høy rovdyrtetthet samtidig som det i deler av fylket er et stort antall sau på utmarksbeite. Over tid er det etablert mer varige løsninger (hjemmebeite, gjerding, flytting) i områdene hvor rovdyrene skal ha prioritet (gul sone i forvaltningsplan). Her er det lite dyr på utmarksbeite og følgelig små tap. De største tapene opplever man nå i viktige beiteområder særlig på Hedmarken som følge av streifdyr av bjørn og ulv, og i Nord-Østerdal som følge av spesielt jerv. Dette er en stor og uløst utfordring som ikke alene lar seg løse gjennom skadefelling og lisensjakt. Når det gjelder jerv har det vært fokus på å redusere bestanden ned mot bestandsmålet, og det ble i 2012 tatt ut 17 jerv gjennom lisensfelling, skadefelling og hiutak.

Fylkesmannens landbruksavdeling er representert i sekretariatet i den regionale rovviltneemnda. Det ble avholdt 10 møter i 2012. Landbruksavdelingen bistår også med ressurser i ordinær saksbehandling innenfor rovviltområdet (forebyggende tiltak, erstatningsoppgjør). Også i 2012 arrangerte Fylkesmannen (miljø- og landbruksavdelingene) en beitekonferanse med ca. 80 deltakere fra beitenæring, forvaltning og kommuner.

Fylkesmannen har i 2012 deltatt i den nasjonale gruppen som har vurdert omstilling i rovviltområder.

Samlet erstatningskrav i 2012 var på 7597 søyer og lam, hvorav 5027 ble erstattet som tatt av rovvilt. Dette er de laveste tapene (både krav og tap) siden 1995. Det er imidlertid store variasjoner innad i fylket, både mellom beitelag, men også innen hvert beitelag med tap på over 30% hos enkelte brukere. Flere saueprodusenter enn tidligere år har i 2012 fått redusert erstatning som følge av svært lav eller ingen dokumentasjon av rovdyrtap i besetning eller beitelag. Av 316 søkere er 42 % gitt full erstatning.

Fylkesmannen legger vekt på å opptre som ett embete på dette konfliktfylte saksområdet. Det gjelder både ovenfor næring og lokalt forvaltningsnivå, men også ovenfor departementene.

Utviklingen i beitebruk

Ifølge søknad om produksjonstilskudd er det sluppet ca. 20 000 storfe, 120 000 sau/lam, 2540 geiter og 750 hester på utmarksbeite i 2012. Endring i de siste 10 årene er + 2 250 (+12 %) storfe, - 6 000 (-4,8 %) sau/lam,

mens antall geiter og hester er uendret.

Hovedtyngden av saueholdet er i Ringsaker og i Nord-Østerdalen, og det er her en finner de mest produktive utmarksbeitearealene. Til sammen høstes det fôr i utmarka gjennom beiting til en verdi av over 50 mill kroner pr. år i Hedmark.

Fylkesmann i Hedmark har gjennom flere år arbeidet med å legge til rette for økt bruk av utmarksbeite som beiteressurs for landbruket. Hedmark har store utfordringer knyttet til rovvilt. I tillegg ser vi utfordringer knyttet til endret bruk av utmarksbeitet, færre beitebrukere, større besetninger og endret organisering av beitelag. Fylkesmannen initierer og støtter opp om vegetasjonskartlegging av viktige beiteområder, utarbeidelse av beitebruksplaner, endret organisering av beitebruken, og tilrettelegging for økt bruk av utmarksbeitene.

Fortsatt bruk av utmarka som beiteressurs er en forutsetning for å kunne øke produksjonen av mjølk og kjøtt i våre områder.

Tapsstatistikk sau på utmarksbeite

Embeter	Antall sau sluppet (innen organisert beitebruk)		% tilslutning til org. beitebruk i fylket	Tapsprosent		Total tapsprosent	
	Sau	Lam		Sau	Lam	2011	2010
FMHE	38484	62728	85	5,04	10,45	8,95	9,02
Sum	38484	62728	85	0	0	0	

21.2 Skogbruk

Hedmarksskogbruket lå i 2012 på et svært høyt aktivitetsnivå på de fleste områder. Avvirkning og viktige skogkulturtiltak lå godt over gjennomsnittet for de siste årene. Driftsapparatet ble effektivt utnyttet, og det til tross for relativt vanskelige driftsforhold p.g.a. en våt sommer og høst og ikke minst betydelige vindfelling etter stormen Dagmar. Rekordavvirkning medførte en liten økning av innestående skogfond med 12 millioner kroner til 240 millioner kroner. Samtidig ble imidlertid omløpshastigheten på midlene redusert med 4 måneder til et snitt på 26 måneder, noe som vitner om et meget aktivt skogbruk. Konkret økte utbetalingen fra skogfondregnskapet fra 90 til 109 millioner kroner, hvor skogkultur står for 8 millioner, skogbruksplaner for 4 millioner og skogsveger for 7 millioner kroner av økningen. Investeringsnivået er betydelig høyere. Investeringer registrert i skogfondregnskapet viste en økning på 39 % fra ca. 88 til 122 millioner kroner, hvorav veger har økt med 14 millioner (+64 %), skogbruksplaner med mer enn 6 millioner (+88 %), og planteinvesteringer med 9 millioner kroner (+43 %). Investeringer til juletre og pyntegrønt har også økt, men fra et forholdsvis lavt nivå.

En hovedutfordring blir å følge opp og videreutvikle det høye aktivitetsnivået. Satsing på kompetanse i alle ledd sees som en viktig strategi i samarbeid med næringen.

Skog og trestrategi

Fylkesmennene og fylkeskommunene i Hedmark og Oppland har i 2012 utarbeidet en ny *Strategi for skog- og treskogen i Hedmark og Oppland*. Strategien gjelder for perioden 2013 -2016, og ble vedtatt av de to fylkestingene i desember 2012. Strategien har tre hovedfokusområder:

- * Skogbasert verdiskaping
- * Infrastruktur
- * Klima og miljø

Strategien vil bli fulgt opp gjennom årlige handlingsplaner, og i et tett samarbeid med skogbrukets organisasjoner og kommunene.

Avvirkning

Avvirkningen nådde i 2012 et svært høyt nivå; 2,8 millioner m³. Det er hele 20 % høyere enn gjennomsnittlig årlig avvirkning (2,2 millioner m³) siste 10-års periode. Selv om mye av sommersesongen var preget av dårlige driftsforhold med mye nedbør, var det en høy avvirkning også i denne perioden. Dette er helt avgjørende ettersom industrien har behov for jevn tilgang på skogvirke. Spesielt første halvår var det høyt fokus på opprydding av skader etter stormen Dagmar. Rundt 50 avvirkningslag deltok i større eller mindre grad i oppryddingsarbeidet, og hvor det anslagsvis ble avvirket 550.000m³ i oppryddings- og arronderingshogster.

Miljøtiltak i skog

Miljøhensyn i forbindelse med skogbrukstiltak blir godt ivaretatt i Hedmarksskogbruket. Flere tiltak har blitt iverksatt i 2012 for ytterligere å styrke dette arbeidet, både fra næringas og det offentlige side.

Det er flere steder i landet avdekket hogst i nøkkelbiotoper (miljøregistreringer i skog). Sertifiserte tømmerkjøpere har i 2012 sjekket nøkkelbiotopene på de arealene hvor det pr 1. mars 2012 var nyere flybilder enn da biotopene ble registrert. Dette er i samsvar med presiseringer av kravpunktet Biologisk viktige områder i Norsk PEFC skogstandard vedtatt 22. november 2011. Fylkesmannen har bedt om å bli løpende orientert. Arealet som ut fra flybilder kan være utsatt for feilhogst utgjør ca. 1,3 % av det totale nøkkelbiotoparealet. Avviksbehandlingen så langt viser at ca. 40 % av tilfellene skyldes andre forhold enn skogsdrift.

I 2012 utarbeidet Fylkesmannen et skriv omkring hogst i nøkkelbiotoper og naturtyper. Rutinene omkring slike saker har vært utydlige, og det har blitt etterlyst klare føringer for hvordan kommunene skal håndtere avvik.

Til sammen 11 skogeiere søkte og fikk innvilget miljøtilskudd i 2012. Samlet utbetaling var kr 311.998. Totalt ligger 37 tiltaksenheter til grunn, med et samlet areal på 516 da. Samtlige tiltaksenheter var i 2012 knyttet til miljøregistreringer i skog. Den totale verdien av tiltaksenheterne er beregnet til 1.636.868 kroner. Søknad om miljøtilskudd etter ordningen *Nærings- og miljøtilskudd i skogbruket* varierer mye fra år til år, og i 2012 ble det utbetalt kun 1/3 i forhold til 2011. Rutinemessig ble det gjort et utvalg til kontroll av eiendommer som fikk tilskudd til miljøtiltak i skog. I 2012 ble 7 skogeiere med tilsammen 28 tiltaksenheter, som fikk tilskudd i 2008, kontrollert. Det ble ikke avdekket avvik i forbindelse med kontrollen.

Fylkesmannen ble i 2012 tildelt 500.000 kroner ekstra fra Statens landbruksforvaltning for å ta i bruk alle mulighetene som ligger i ordningen med tilskudd til miljøtiltak i skog. Kommunene ble gitt anledning til å søke midler til prosjekter spesielt innen andre miljøtiltak, -biologisk mangfold, friluftsliv og kulturminner. Fylkesmannen mottok i alt 10 søknader hvorav 6 ble prioritert og tildelt midler. Hele tildelingen ble brukt opp. Spredningen i prosjektene var god og fanget mange elementer i tråd med NMSK-forskriften og hensikten bak tildelingen. Prosjektene spredte seg fra stimerking og kalking av bekk til restaurering av gamle fløtningsanlegg og storfuglvennlig skogbruk. Et samarbeidsprosjekt omkring bekjempelse av rødhyll inngikk også.

Skogsveier

Det ble ferdigstilt mer veg i 2012 enn året før, med en markant økning for ombygginger. Ombygging av eksisterende skogsbilveier, som er en av hovedutfordringene for skogsvegnettet i Hedmark, øker nå generelt i tråd med målsettingen. Fylkesmannen har deltatt i FoU-prosjekt knyttet til fagområdet.

Generelt gikk all aktivitet knyttet til skogsveger opp i 2012. Det ble ferdigstilt 48,8 km skogsbilveg. En betydelig økning fra året før. Omfanget av både kommunale vedtak knyttet til skogsbilveg og søknader om tilskudd gikk opp i 2012, spesielt knyttet til ombygging. Økt takt på ombygging av skogsveger er en forutsetning for å opprettholde høy aktivitet i skogen. Det ble totalt brukt 64 % mer til veiinvesteringer (registrert over skogfond) i 2012 enn i 2011. Vedlikehold på skogsveger over skogfond økte med 50 %. En viktig og nødvendig utvikling sett hen til endret kjøremønster og forverret klima. Ombygging av bruer ble opprioritert i 2012 for å unngå at disse punktene skal bli begrensende for aktivitet både for å takle dagens vogntog og kjøremønstre samt å være forberedt på framtida. Ekstra midler til ”punktutbedringer” i revidert nasjonalbudsjett i 2012 var et godt tiltak. Midler er brukt til bruer, stikkrenner, forsterkning av bæresvake partier og snuplasser. Tiltaket var veldig positivt for å få økt fokus på vedlikehold av skogsbilveger. Fylkesmannen har arrangert fagarrangementer knyttet til vedlikehold av veg for skogfunksjonærer i fylket og selv deltatt i FoU-prosjekter på fagområdet.

Skogkultur

Planteaktiviteten økte med 40 % i 2012, både i areal og antall planter, men er fortsatt noe lavere enn skogfaglig målsetting. Den relativt høye plantetettheten på 179 planter per dekar er opprettholdt fra året før. Fylkesmannens bidrag til fokus og felles satsing på skogplanting, ikke minst gjennom den nye felles standarden for plantetall av gran i Innlandet, økt kontroll og aktiv bruk av skogfond er forklaringen på den positive utviklingen. ØK-prosjektet økte støtten til aktivitetsfremmende tiltak fra om lag 277.000 til over 750.000 kroner i 2012. En bedre planteskolestruktur i Hedmark ser også ut for å ha gunstig virkning. Det ser ut som om planteproduksjonen nå er mer tilpasset markedet enn de siste par årene. En utfordring videre er å organisere skogkulturarbeidet med nok ressurser og kompetanse. Fylkesmannen arbeider aktivt sammen med næringen for å finne gode modeller for effektiv og aktivitetsfremmende organisering og virkemiddelbruk.

Markberedning er også et viktig foryngelsestiltak, hvor Hedmark i samarbeid med Oppland har etablert et prosjekt for utvikling av en felles standard for markberedning. Markberedt areal har økt med over 30 % de siste 2-3 årene. Det er viktig å finne balansen mellom raskere og bedre etablering av ny skog, og viktige hensyn i forhold til miljø, kulturminner og vann/erosjon. I oppfølgingen av ny standard må det gjennomføres kompetansetiltak for maskinførere og planleggere/skogbruksledere. Bedre maskinkapasitet og planlegging er en utfordring får å dekke behovet framover.

Ungskogpleieaktiviteten har ligget nær opp mot målsettingen i senere år, og viser en liten oppgang i pleid areal

for 2012, totalt ca 70 000 daa. For å øke både planting og ungskogpleie, er det behov for å øke kapasiteten m.h.t. bemanning noe. Fylkesmannen er bedt om å bidra ift. kompetansetiltak for aktørene.

Fylkesmannen har i 2012 systemisert kontrollarbeidet innen skogkultur. Det gjelder både i forhold til ”Brek-kontrollen” (foryngelseskontroll) og forvaltningskontrollen av kommuner. Det må framover settes ytterligere fokus på kommunenes kontrollrutiner for NMSK og skogfond. Vi har en viss bekymring for det svært høye nivået på forhåndsrydding; hele 29.000 dekar er registrert. Vi vil i 2013 sette i verk kontroll om det er arealer her som egentlig er en form for forsinket ungskogpleie.

Skogskader

Fylkesmannen har etablert en beredskapsgruppe for skogskader. Vi ser det som viktig å ha regional kapasitet til å følge opp området. Lokale observasjoner og nasjonale barkbilleregistreringer viser relativt lave populasjoner. Snutebilleskader ser imidlertid ut til å være et økende problem ved foryngelse. Fylkesmannen tok derfor initiativ til en undersøkelse av snutebilleskader på Østlandet, som har vært fulgt opp med etterregistreringer i 2011 og 2012. Problemstillingen er tatt opp på flere hold, og fylkesmannen har et aktivt FoU-fokus på fagområdet.

Omfanget av vindfelt skog etter stormen Dagmar i romjula 2011 ble estimert til nærmere 300 000 m³. Om lag 550 000 m³ ble til slutt avvirket ifm. oppryddingen. Ut fra det effektive oppryddingsarbeidet ser det ikke ut som om det er økt risiko for oppblomstring av skadeinsekter/barkbiller som følge av denne stormen.

Kompetanse, forskning og rekruttering

Hedmark har et stort og aktivt miljø innen offentlig og privat skogforvaltning, treindustri og andre skogbaserte næringer. I et godt utviklet samarbeid med organisasjoner, utviklingsaktører, utdannings- og forskningsinstitusjoner bidrar Fylkesmannen til å realisere prosjekter og satsinger innen forskning, utvikling og rekruttering.

Fylkesmannen i Hedmark tar en aktiv rolle som kompetansesenter. Vi har i 2012 arrangert og bidratt på et betydelig antall kurs og samlinger, både for den kommunale forvaltningen og for skogbruksnæringa i Hedmark, bl.a. felles Vårsamling for skogbruket i Oppland og Hedmark med over 200 deltakere.

Som fylkeskontaktledd i Aktivt Skogbruk ser vi at det er en utfordring å sette kompetansetiltak i system, og at det er behov for å videreføre og utvikle kompetansesatsingen for skogbruket i Hedmark. Et viktig grep her har vært vårt engasjement i et SKI-ledet, nasjonalt kompetanseprosjekt rettet mot skogentreprenører. Fylkesmannen er også involvert i, og har initiert, mange FoU-prosjekter i samarbeid med aktuelle lokale, regionale og nasjonale fagmiljøer. Vi bidrar også faglig direkte inn i utdanningsinstitusjoner som Høgskolen i Hedmark ved Evenstad.

Fylkesmannen har videre vært pådriver i å få på plass et nytt Velg Skog prosjekt i Hedmark f.o.m. januar 2012. Det nye prosjektet er forankret i det nasjonale prosjektet, og er et samarbeidsprosjekt mellom fylkesmennene og fylkeskommunene i Hedmark, Oppland, Akershus og Østfold. Gjennom ØK-prosjektet støtter Fylkesmannen opp prosjekter med sommerjobb for ungdom i Eidskog/Kongsvinger og tilsvarende i Rendalen. Annen innsats ovenfor barn og unge styres primært gjennom støtte til og samarbeid med Skogselskapet og 4H Hedmark.

21.3 Bygde- og næringsutvikling

Fylkesmannen har, i samarbeid med fylkeskommunen, fått utarbeidet rapporten ”Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert virksomhet i Hedmark. Formålet med analysen var å bidra til å øke kunnskapen om utviklingen, verdiskapingen og sysselsettingen i og med utgangspunkt i landbruket i Hedmark. Analysen omfatter jord, skog og tilleggsnæringer parallelt og likeverdig og tar for seg hele verdikjeden for jord og skog, inkl. foredlingsindustrien. Alle tall er brutt ned på kommune-, region- og fylkesnivå. Analysen er viktig som grunnlag for dialog med kommuner/politikere og interesseorganisasjoner og som bakgrunn for arbeidet med RBU.

Prosessen med utarbeidelse av nytt ”Regionalt Bygdeutviklingsprogram for Hedmark 2013 – 2016” (RBU) har vært omfattende og tatt mye tid. Det samme gjelder arbeidet med revisjon av ”Strategi for skog- og tresektoren i Hedmark og Oppland”.

Det har vært stor pågang etter de bedriftsrettede midlene til tradisjonelt landbruk. Innovasjon Norge mottok totalt 95 søknader innen søknadsfristen 1. februar 2012. Det er innvilget 24 mill. kroner i investeringstilskudd innen tradisjonelt landbruk og 10 mill. kroner til tilleggsnæringer.

For fylket er det generelle bildet at det er stor etterspørsel etter investeringsvirkemidler i regioner hvor landbruket allerede står sterkt dvs. på Hedmarken og i Nord-Østerdal, mens den er klart mindre i øvrige regioner spesielt i Sør-Østerdal. Fylkesmannen har tatt grep for å utjevne bildet, både gjennom regionvis fordeling av

investeringsevirkemidlene og gjennom aktiv støtte til større mobiliseringsprosjekter bl.a. i Sør-Østerdal. I tråd med signalene i den nye landbruks- og matmeldingen om økt vekt på produksjon, har det etter oppfordring også vært en viss vridning i bruken av utviklings- og tilretteleggingstiltak mot mer produksjonsrettede prosjekter med fokus på mobilisering og kompetanseheving.

Samarbeidet med regionale aktører innen næringsutvikling

Strategien for landbruksrelatert næringsutvikling "Ta Hedmark i bruk!" er utarbeidet av Fylkesmannen i samarbeid med Hedmark Bondelag, Hedmark Bonde- og Småbrukerlag og Innovasjon Norge (IN), mens kommunene, fylkeskommunen og næringsorganisasjonene ga innspill i prosessen. Strategien er førende for FM's og IN's fordeling av BU-midler og prioritering av innsatsområder og ressursbruk for øvrig. Strategien følges opp i det regionale partnerskapet.

Hedmark har i 2012 gjennomført en omfattende prosess med utarbeidelse av nytt "Regionalt Bygdeutviklingsprogram for Hedmark 2013 – 2016" (RBU) med tilhørende "Regionalt Næringsutviklingsprogram for Hedmark 2014 – 2016" (RNP). Det har vært egen styringsgruppe for RBU-prosessen med representanter fra Fylkesmannen, Fylkeskommunen, Hedmark Bondelag, Hedmark Bonde- og Småbrukerlag, Skogeierorganisasjonene og 4 ordførere, 1 fra hver av de 4 regionene/regionrådene. I tillegg har det vært en egen "faggruppe" for RNP. Det ble på forsommeren gjennomført en omfattende innspillsrunde i regionene, mens det meste av arbeidet med utarbeidelsen av RBU har skjedd i løpet av høsten. RBU er sendt på høring i begynnelsen av januar 2013 og vil bli endelig vedtatt i april 2013.

I tillegg til arbeidet med RBU har Fylkesmannen i Hedmark, i samarbeid med Hedmark fylkeskommune, Fylkesmannen i Oppland og Oppland fylkeskommune, utarbeidet en ny "Strategi for skog- og tresektoren i Hedmark og Oppland". Utviklingsarbeidet har skjedd i nært samarbeid med skog- og trenæringa og kommunene, og vil også bli fulgt opp i nært samarbeid med dem gjennom årlige handlingsplaner.

Fylkesmannen v/landbruksavdelingen deltar som observatør i IN Hedmarks styremøter. Det er gjennomført 1 dialogmøte mellom IN, FK og FM. I tillegg er det løpende kontakt og møter mellom landbruksavdelingen og IN i forbindelse med saksbehandlingen. Samarbeidet med fylkeskommunen er i positiv utvikling, men kan fortsatt videreutvikles f.eks. knyttet til landbruksforum, et forum som eies av fylkeskommunen. Fylkesmannen og fylkeskommunen utarbeider felles oppdragsbrev til Innovasjon Norge.

Bruken av BU-midlene

BU-midler forvaltet av IN

Strategiplanen "Ta Hedmark i bruk" legger føringer for bruken av midlene både i forhold til:

- fordeling mellom tilleggsnæringer og tradisjonelt landbruk
- fordeling mellom regionene
- fordeling på produksjoner i de ulike regionene

Fordelingen mellom regionene har høyere prioritet enn fordelingen mellom produksjoner innen de ulike regionene.

a) Tilleggsnæringer

Strategiplanen har som føring at 1/3 av BU-midlene skal brukes til tilleggsnæringer. For 2012 er dette målet nådd.

b) Fordeling i forhold til regioner.

Tilskuddsfordelingen har så langt det har vært mulig blitt tilpasset føringene i strategiplanen. Som tidligere år har søknadstilfanget fra Hedmarken og Nord-Østerdalen vært stort, mens det fra Sør-Østerdal og Glåmdalen er mer begrenset. Alle søknader fra Glåmdalen og Sør-Østerdal, som fylte kravene til å kunne få støtte, ble innvilget, mens ubenyttede midler fra disse 2 regionene har blitt overført til prosjekter på Hedmarken og i Nord-Østerdalen.

I 2012 ble det i oppdragsbrevet til IN overført ekstra midler fra utrednings- og tilretteleggingsmidlene som i sin helhet skulle nyttes til investeringer innen det tradisjonelle jordbruket. Tilleggsbevilgningen ga grunnlag for å støtte 9 fjørfeprosjekter og samtlige prosjekter har blitt realisert/har startet opp.

BU-midler forvaltet av Fylkesmannen

Det har over flere år bygd seg opp ubrukte BU-midler i større omfang enn det som er ønskelig. Samtidig ble det i 2012 registrert ekstra stor pågang etter investeringsmidler hos IN, bl.a. fordi det ble åpnet for nye konsesjoner innen fjørfeproduksjon. Det ble derfor overført 3 mill. kroner til IN for å underbygge og videreutvikle denne produksjonen i Hedmark, og som fylkesmannen har fått svært positive tilbakemeldinger på.

Fylkesmannen mottok 14 søknader innen utrednings- og tilretteleggingstiltak, med et samlet søknadsbeløp på 3,0

mill. kroner. Av disse søknadene er 10 innvilget og 4 avslått. Videre er det en del prosjekter som har vært under drøfting/vurdering i løpet av året, men som ikke har kommet så langt at fylkesmannen har mottatt endelig søknad.

Kvaliteten på søknadene/prosjektene som har blitt innvilget støtte, har vært god. De 4 søknadene som har blitt avslått, har alle vært utenfor formålet med/retningslinjene for bruken av BU-midlene i Hedmark. Ingen av avslagene på søknader om støtte til utrednings- og tilretteleggingsprosjekter er påklaget.

Alle prosjekter som har blitt tildelt midler har vært innenfor de prioriterte innsatsområdene i handlingsplanen. Det har vært en klar dreining i retning av søknader der kompetanseheving og mobilisering innenfor tradisjonelt jordbruk har vært hovedtema, og som også har vært ønsket ut fra signaler i den nye landbruks- og matmeldinga. Det ble i 2012 ikke mottatt søknader på prosjekter som rettet seg spesielt mot kvinner eller ungdom.

Totalbudsjett, for de utrednings- og tilretteleggingsprosjektene som er innvilget BU-støtte, er på 10 mill. kroner. Dette underbygger den betydningen BU-midlene har med tanke på å utløse aktivitet relatert til næringsutvikling i og i tilknytning til landbruksnæringa.

For alle prosjekter blir sluttregnskap og sluttrapporter gjennomgått og godkjent før sluttutbetaling.

Utviklingstiltak og satsinger innen tilleggsnæringer

IN har i 2012 innvilget finansiering gjennom BU midlene til ialt 44 prosjekter, med til sammen 9,8 millioner kroner i tilskudd. Prosjektene er jevnt fordelt innenfor satsingsområdene Mat, Inn på tunet og Reiseliv. Kvinneandelen av prosjektene ligger i snitt over 90 %. Ungdomsandelen opp mot 20 %.

Lokalmatprogrammet, småskala matproduksjon og matspesialiteter

Prosjektet "Mat i Hedmark" er avsluttet og tidligere prosjektleder er ansatt hos Fylkesmannen og viderefører arbeidet med matproduksjon og matspesialiteter. Målet for matsatsningen i Hedmark er fortsatt å bidra til at det blir levert kvalitetsprodukter fra lokale produsenter. Vi har startet opp arbeidet med en tettere kobling mellom mat og reiseliv og vil videreføre og styrke dette arbeidet i årene som kommer. I samarbeid med Mattilsynet, Nofima og andre kompetanseleverandører har produsentene og reiselivsbedriftene blitt tilført kompetanse gjennom kurser, seminarer og bedriftsbesøk.

IN har i 2012 innvilget økonomisk støtte til 7 prosjekter innenfor Lokalmatprogrammet og 5 prosjekter innen matområdet gjennom BU-midlene. Fylkesmannen/matkontakten har i 2012 prioritert å jobbe med eksisterende bedrifter og videreutvikling av de aktive produsentene, framfor å få fram nye produsenter.

Grønt reiseliv og utmarksnæring

Fylkesmannen i Hedmark deltar i et partnerskap for opplevelsesnæringene i Hedmark. Deltakere i partnerskapet er Hedmark fylkeskommune, Fylkesmannen, Innovasjon Norge, Statens vegvesen og næringen representert ved destinasjonsselskapene. Partnerskapet har inngått ny avtale frem til 2017. Avtalen forplikter partene til å følge opp og legge "Regional plan for opplevelsesnæringer i Hedmark 2012-2017" til grunn for prioriteringer knyttet til opplevelsesnæringene.

På grunn av at tidligere "Hedmark reiseliv" gikk konkurs ved begynnelsen av året, har partnerskapet måttet ta et større direkte ansvar for arbeidet med utviklingen av reiselivet i fylket enn tidligere år. I tillegg har ny stortingsmelding for reiselivet gitt signaler om organisering til større enheter, noe som også har påvirket reiselivsjobbingen i fylket.

Fylkesmannen bidrar gjennom oppfølging av planer og forvaltning av økonomiske midler, direkte og indirekte til å understøtte den regionale satsningen på opplevelsesnæringene. Fylkesmannen har, i dette arbeidet, hatt et særlig fokus på utviklingen av landbruket og landbrukstilknyttede virksomheter. Det er gitt BU-midler til to prosjekter innenfor reiseliv og utmarksnæring. Dette er ett prosjekt innenfor fisketurisme (Fishspot) og ett prosjekt for å etablere Finnskogen natur og kulturpark.

Fylkesmannen har sittet i styringsgruppen for Grønt reiseliv i IN (sentralt).

IN har i 2012 innvilget støtte til 12 prosjekter innen landbruksbasert reiseliv. Støtte er gitt både til investeringer og til kompetanse- og produktutvikling i forbindelse med nyetableringer og videreutvikling av eksisterende tilbud.

Det er i året satset mye på kompetansehevende tiltak, og det er i denne sammenheng gjennomført kurs i markedsorientering, bærekraft, opplevelsesproduksjon, samt at FRAM Aksjon er startet opp. Alle programmene har vært fulltegnet med 10 bedrifter på hvert av kompetanseoppleggene.

Det er i 2012 bygget opp en pool av mentorer for reiselivet, dette for å styrke bedriftenes resultater og gjennomføringsevne. Videre har fokuset ligget på profesjonalisering av produkt- og tjenestekonseptet, samt samarbeide mellom aktørene for å kunne utvikle og tilby helhetlige opplevelser for kundene.

Inn på tunet og Grønn tjenesteyting

Fylkesmannen bidro i 2009 til at Høgskolen i Hedmark startet opp et 3-årig forskningsprosjekt: *Mental Health Promotion by Recovery-Oriented Green Care Services*. Forskningsprosjektets mål var dokumentasjon av helseeffekter av forskjellige grønne omsorgstjenester, og å fokusere på de praktiske implikasjonene av denne kunnskapen. Som et delstudie har Høgskolen utgitt en FOU-rapport "Grønn omsorg i tekst og tale". Rapporten tar for seg grønn omsorg som helsefremmende tiltak med gården og naturen som ramme, og hvordan dette kan utnyttes og bidra til økt livskvalitet for brukerne og økt verdiskaping i landbruket. Fylkesmannen har fulgt prosjektet og deltatt i referansegruppe.

Høgskolen i Hedmark er gitt i oppdrag å utarbeide en håndbok for kjøp av grønne tjenester. Håndboka skal være ferdig i løpet av 2013. Det har vært visse utfordringer knyttet til form og innhold av boka, og Fylkesmannen har derfor sett seg nødt til å følge prosjektet tettere i 2012.

I den nasjonale handlingsplanen for Inn på tunet er det fokusert på nettverksetablering for Inn på tunet tilbydere i fylkene. Nettverket "Inn på TUNET Hedmark" ble etablert i 2009. Nettverket hadde ved årsskiftet 32 medlemmer. Fylkesmannen har et tett samarbeid med nettverket. For å gjøre nettverket og arbeidet i nettverket mer funksjonelt, har fylkesmannen og Innovasjon Norge gått sammen om å finansiere en 40% prosjektstilling i nettverket over en treårsperiode. Prosjektet startet opp i november 2010.

I samarbeid med Innovasjon Norge og Nettverket IPT er det gjennomført 3 kompetansedager for tilbydere av Inn på tunet tjenester i 2012, med særlig vekt på temaene førstehjelp, anbud, yrkesetikk og bedriftsutvikling.

Det pågår 2 IPT-løft prosjekter i Hedmark, ett samarbeidsprosjekt på Hedmarken som omfatter kommunene Hamar, Løten og Stange og ett i Nord-Østerdalen som omfatter kommunene Tolga og Os.

I embetet er det i all hovedsak landbruksavdelingen som arbeider med videreutvikling av "Inn på TUNET"-tjenester. Det er liten interesse for tilbudet i andre avdelinger.

IN har innvilget støtte til 8 INP-prosjekter, hvorav 2 av prosjektene var relatert til nyetableringer, mens resten omhandlet videreutvikling og utbygging hos eksisterende tilbydere. Det er i 2012 lagt en hovedvekt på sistnevnte gruppe.

Resultatområde 22 Klima- og miljøtiltak i landbruket

Fylkesmannen i Hedmark har i 2012 prioritert følgende innsatsområder for klima- og miljøarbeidet i jordbruket:

1. Forurensing (riktig bruk av husdyrgjødsel, redusere erosjon og avrenning, hindre utslipp av klimagasser til luft, redusere bruken av plantevernmidler)
2. Kulturlandskap (ivareta tradisjonell seterdrift, begrense gjengroing og ivareta biologisk mangfold, stimulere til organisert beitebruk og gode løsninger for utmarksbeite, ivareta landbrukets kulturminner).

Innsatsområdene er prioritert både gjennom Regionalt miljøprogram for jordbruket i Hedmark (RMP) og Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL). I tillegg dekker innsatsområdene arbeidet med utvalgte kulturlandskap, beiteprosjektet i Hedmark, oppfølging av vannforskriften, klimatiltak og miljøplan.

Fylkesmannen har i 2012 satt i gang prosessen med rullering av Regionalt miljøprogram (RMP). RMP i Hedmark er nå en del av Regionalt bygdeutviklingsprogram (RBU). Gjennom RBU er det gjennomført en samordnet prosess for rullering og etablering av både Regionalt næringsprogram (RNP), Regionalt miljøprogram (RMP) og nytt Skog- og klimaprogram (RSK). Gjennom den felles prosessen har en på en ny og bedre måte samordnet prioriteringer og satsingsområder. Regionalt bygdeutviklingsprogram vil også være viktig for kommunene når de i 2013 skal rullere sine kommunale tiltaksstrategier for bruk av midler til SMIL og NMSK.

Fylkesmannen bevilger årlig midler til prosjekter/storskalaforsøk som støtter opp under innsatsområdene og gir faglig grunnlag for prioritering og bruk av spesielt RMP-midlene. Fylkesmannen i Hedmark fikk i 2012 tildelt kr 400 000,- til informasjons- og utviklingstiltak på miljøområdet. Kommuner, lokale landbruksrådgivninger og andre aktuelle aktører søker hvert år om støtte til tiltak som de ellers ikke ville hatt mulighet til å gjennomføre

innenfor sine ordinære driftsbudgetter.

Fylkesmannen har støttet storskalaforsøk og fagmøter/markdager innenfor følgende innsatsområder:

- Jordarbeidingstiltak for å redusere erosjon og avrenning inkl. risiko for mykotoksiner
- Riktig bruk av husdyrgjødsel
- Redusert bruk av plantevernmidler
- Begrense gjengroing og ivareta biologisk mangfold i kulturlandskapet
- Ivareta kulturminner

Fylkesmannen mener en spesielt innen to områder har hatt stor nytte av informasjonsmidlene i 2012; utprøving av tiltak for å redusere mykotoksininnholdet i korn og bedre utnyttelse av husdyrgjødsel. Detaljert rapport for bruken av midlene er oversendt Statens landbruksforvaltning i brev av 03.12.12.

22.3 Miljøprogram og miljøplan

Regionalt miljøprogram (RMP) og de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midler bygger opp under prioriterte innsatsområder både innen forurensning og kulturlandskap. RMP er under rullering, og vil fra 2013 være en del av Regionalt bygdeutviklingsprogram (RBU) i Hedmark. Gjennom RBU vil virkemidlene i større grad bli innrettet mot å bygge opp under også produksjonsmålet

Måloppnåelse for virkemidlene i Regionalt miljøprogram

Fylkesmannen i Hedmark fikk for søknadsomgangen 2012 tildelt 43,3 mill. kr innenfor Regionalt miljøprogram. I tillegg har en fått belastningsfullmakt på 4,3 mill. kr til pilotordningen for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. Fylkesmannen har i samråd med styringsgruppa for Regionalt miljøprogram (næringsorganisasjonene, fire ordførere som hver representerer sin region og fylkeskommunen) satt opp et budsjett med fordeling av midlene for de ulike RMP-ordningene. For 2012 er 28,5 mill. kr disponert til ordninger rettet mot å redusere forurensningen og 14,8 mill. kr til ordninger for å ivareta kulturlandskapet.

Tiltak for å hindre erosjon og avrenning

Arealet med åker i stubb har vært stabilt i flere år med ca. 250 000 dekar (46 % av kornarealet). Fylkesmannen mener måloppnåelsen for dette tiltaket er god, og tiltaket har de siste årene vært prioritert i forhold til tilskudd. Arealet under ordningene med lett høstharving og fangvekster har hver hatt en nedgang på 1000 dekar fra 2011 til 2012, og er nå på henholdsvis 22 000 og 5 000 dekar. Fylkesmannen har registrert at arealer med lett høstharving ofte har for dårlig halmdekningsgrad til å ha en tilfredsstillende erosjonsreducerende effekt. I tillegg gir lett høstharving planterester i overflaten som kan føre til mer fusarium og mykotoksiner i neste års avling. For fangvekster har Fylkesmannen registrert at det ofte er et problem med tilfredsstillende dekningsgrad, og arealet med fangvekst er betydelig mindre nå enn ved innføringen av RMP da arealet var på 33 000 dekar. Fylkesmannen har gjennom flere år redusert tilskuddssatsene for både lett høstharving og fangvekst på grunn av varierende og ofte utilstrekkelig miljøeffekt. Både lett høstharving og fangvekst er foreslått tatt ut som tiltak i rulleringen av Regionalt miljøprogram.

Antall meter med "Grassoner langs vassdrag og i vannveier" har hatt en liten reduksjon fra 2011 til 2012.

Fylkesmannen mener dette er et effektivt tiltak og har nå økt tilskuddsatsen for å stimulere til økt interesse for denne ordningen.

Bedre utnyttelse av husdyrgjødsel

Det har vært en liten økning i omsøkt areal fra 2011 til 2012 både for ordningen med tilskudd til spredning av husdyrgjødsel om våren og i vekstsesongen (RMP) og for nasjonal pilotordning for mer miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. For 2012 er det innenfor RMP-ordningen gitt tilskudd til spredning med nedmolding i åpenåker for 16 400 dekar, og til spredning på eng for 82 000 dekar. I Hedmark er det gitt tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel på 71 500 dekar, hvorav nesten 60 000 dekar med nedmolding innen to timer. Fylkesmannen mener det har vært god måloppnåelse både for husdyrgjødselordningen vi har hatt i RMP (fra 2005) og nasjonal pilotordning (fra 2008). En større del av husdyrgjødsel blir nå spredd om våren eller i vekstsesongen og den moldes ned raskere.

Fylkesmannen mener likevel at det fortsatt er mye å hente ved bedre lagring og utnyttelse av husdyrgjødsel. Mange gjødsellagre for bløtgjødsel har behov for vedlikehold. I tillegg har mange etablert store besetninger med utedrift der det er problematisk å samle opp gjødsel. Det er også en del uheldig lagring av tørrgjødsel direkte på bakken. Kravet til spredeareal er også for lite i forhold til de fleste veksters behov for fosfor. Fylkesmannen mener det er viktig å få på plass en ny forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav som stiller strengere krav til lagring og bruk.

Redusert bruk av plantevernmidler

Tilskudd til ugrasharving har gått ned fra 6 400 dekar i 2011 til 5 200 dekar i 2012. Nedgangen kan forklares ved mye nedbør og vanskelige forhold for ugrasharving.

Seterdrift og beitebruk

Tilskudd til seterdrift med mjølkeproduksjon har hatt høy prioritet innenfor RMP. Til tross for en vesentlig økning i tilskuddsatsen (kr 36 000 pr seter) har det vært en avgang på ca. 10 setre pr. år siden innføringen av RMP i 2004. For 2012 er det gitt tilskudd for 180 enkeltsetre og 21 fellessetre. Fylkesmannen mener at svekket økonomi, større besetninger, samdrifter og økt utbredelse av melkeroboter er hovedårsaken til nedgangen i seterdrift.

For tilskudd til jordbruksareal i seterområder har det vært en liten økning fra 2011 til 2012, og totalt areal er nå 19 100 dekar. For nasjonalt og regionalt verdifulle innmarksbeiter har det vært en nedgang på fra ca 9 000 dekar i 2011 til ca 8 000 dekar i 2012. Antall kulturminner det er gitt tilskudd for gjennom RMP i samme periode har økt fra 88 til 116.

Beitebruken er viktig for å ta vare på kulturlandskapet og representerer en stor økonomisk verdi for husdyrbruket. Rasjonell beiteorganisering er en viktig faktor for å ta vare på og utvikle beitebruken i alle deler av fylket. For RMP-ordningen med tilskudd til beitelag har antall småfe gått ned med ca. 5 000 dyr siden 2011, og er nå på totalt 102 000 småfe. Antall storfé har hatt en liten økning, og var i 2012 på ca. 7 900 dyr.

Hovedprioriteringer for bruken av SMIL-midler

Kommunene har gjennomført tre år av den fireårige strategiperioden for bruk av SMIL-midler. Fylkesmannen har inntrykk av at kommunene i stor grad følger opp egne tiltaksstrategier og overordna signaler gitt gjennom Regionalt miljøprogram. Omtrent 85 % av SMIL-midlene benyttes til kulturlandskapstiltak, 10 % til forurensningstiltak og 5 % til planleggings- og tilretteleggingstiltak. Innenfor kulturlandskapstiltakene benyttes så mye som to tredjedeler av midlene til freda og verneverdige bygninger. Dette gjenspeiler det store behovet for midler til ivaretagelse av både seterbebyggelse og store gardsbygninger i fylket.

Tilstanden og utviklingen av biologisk mangfold og kulturminner i jordbruket og bruken av virkemidler i forhold til målsetningene

Etter freda og verneverdige bygninger er rydding av gammel kulturmark det miljøtiltaket det benyttes mest SMIL - midler til i Hedmark. Det er også fortsatt stor interesse for midler til etablering av dammer for biologisk mangfold. Gjennom RMP har Hedmark en egen ordning med tilskudd til nasjonalt og regionalt verdifulle innmarksbeiter. Omsøkt areal for ordningen var i 2012 på ca 8000 dekar. Fylkesmannen har i 2012 startet opp arbeidet med oppfølging av handlingsplan for slåttemark, og det er et tett samarbeid mellom miljøvern- og landbruksforvaltningen på dette området. Gjennom RMP har Hedmark også en egen ordning med tilskudd til skjøtsel av arkeologiske kulturminner (gravhauger, gravrøyser, rydningsrøyser, steinringer m.m.). Det har vært god og økende interesse for denne ordningen. Hedmark sitt utvalgte kulturlandskap ligger i et setermiljø i Nord-Østerdalen. Mange av tiltakene som blir gjennomført i dette området retter seg mot vedlikehold av kulturminner og biologisk mangfold.

Tilstand og utvikling for forurensning fra landbruket i vannområder som er valgt ut i første planperiode

Fylkesmannen valgte for første planperiode ut grensevassdragene Trysil og Femundsvassdraget, og Røgden i Åsnes/Grue. Dette er vassdrag som er lite påvirket av forurensning fra landbruket. Det er lite jordbruksareal i disse områdene, nesten ikke åpen åker og bare grovførbasert husdyrhold. Hovedutfordringen er derfor lagring og bruk av husdyrgjødsel. Kommunene kontrollerer tilstanden på gjødsellager i forbindelse med stikkprøvekontroll av søknader om produksjonstilskudd og tilskudd til generelle miljøtiltak for jordbruket i Hedmark. Kommunene har i tillegg tatt kontroll av gjødselanlegg der de ut fra lokalkunnskap eller tips har mistanke om problemer med avrenning. Riktig gjødsling er godt ivarettatt ved hjelp av en meget aktiv landbruksrådgiving i området.

Det er et tett internt samarbeide hos Fylkesmannen om vanddirektivet og i forhold til deltagelse i arbeidsgrupper for utarbeiding av tiltaksplaner i de ulike vannområdene i fylket.

Status og behov for oppfølgingstiltak fra forvaltningens side i miljøplanarbeidet

Fylkesmannen mener miljøplan er et godt planleggings- og dokumentasjonsverktøy for det enkelte foretak. Fylkesmannen har ved flere anledninger informert om miljøplan både for grupper av brukere, kommuner og landbruksrådgivninger. Kurs i miljøplan har hatt høy prioritet ved tildeling av informasjonsmidler. 45 foretak har krysset av nei for miljøplan ved søknad om produksjonstilskudd i 2012. Dette utgjør ca. 1,3 % av søknadene.

Til tross for utstrakt informasjonsvirksomhet er det 35 foretak som ved kommunens kontroll av søknad om

produksjonstilskudd, søknad om tilskudd til generelle miljøtiltak for jordbruket i Hedmark og tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel ikke får godkjent miljøplanen sin. Dette utgjør ca. 10 % av kontrollerte miljøplaner. Det er særlig gjødslingsplanen som mangler eller er mangelfull. Noen har bare notert hva de har gjødslet med uten at de har hatt en plan på forhånd, mens andre har for gamle jordprøver. Mange av de som har fått underkjent miljøplanen sin har et stort produksjonsomfang. Samlet sett gir trekket som er fastsatt i jordbruksavtalen, avkorting pga. feilopplysninger, avslag på søknad om tilskudd til generelle miljøtiltak for jordbruket i Hedmark og avslag på tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel store økonomiske konsekvenser. I noen tilfeller er det en samlet økonomisk konsekvens på over kr 100 000,- for enkelte brukere.

Beskriv arbeidet med klimatiltak innenfor landbrukssektoren

Fylkesmannen har støttet opp om kommunenes arbeid med klima- og energiplaner, og avgitt uttalelse til de enkelte klimaplanene. Alle kommunene i Hedmark har nå laget en egen klima- og energiplan, men planene omhandler i varierende grad klimatiltak i jord- og skogbruk. Det er også varierende i hvor stor grad planene omhandler tiltak for tilpasning til klimaendringer. Fylkesmannen mener det er viktig at kommunene inntar en aktiv rolle for å få utredet og gjennomført klimatiltak i landbruket som helhet, og at tilpasning til klimaendringer må få en mer sentral rolle i planene. Fylkesmannen har tatt dette inn i sine uttalelser, og det ser ut til at kommunene i større grad tar disse temaene inn ved rulleringen av planene.

Fylkesmannen har administrert prosjektet ”Grønn Varme i Landbruket” som har hatt som mål å bidra til at det brukes mer bioenergi innen landbruket i Hedmark. Prosjektet ble avsluttet ved årsskiftet 2012/2013. For mer informasjon om prosjektet viser vi til rapportering under resultatområde 22.5 Tre og Miljø.

Tilskudd fra regionalt miljøprogram utbetalt 2012 etter søknadsomgang 2011 - kroner utbetalt til hovedområder

Embeter	Kulturlandskap	Avrenning til vassdrag	Kulturmiljøer og kulturminner	Tilgjengelighet - friluftsliv	Biologisk mangfold	Plantevernmiddel	Avfall	Andre miljøtiltak
FMHE	4085000	27508000	7465000	0	2933000	311000	0	0
Sum	4085000	27508000	7465000	0	2933000	311000		

22.4 Økologisk landbruk

Status

Veksten i økologisk landbruk har i de senere år generelt stoppet opp i Hedmark, og siste året også vist en mindre nedgang fra 48 540 daa i 2011 til 46 110 daa i 2012 (- 0,2 %). I 2012 utgjorde det økologiske arealet ca 4,5 % av totalt landbruksareal i fylket. Samlet areal under omlegging (karens) har også vist en reduksjon fra 2 343 daa i 2011 til 1 789 daa i 2012 (- 23 %).

For økologisk korn og økologisk potet har det vært en nedgang i arealet. Bare 1,3 % av kornarealet og 0,7 % av potetarealet drives nå økologisk. Fylkesmannen anser ut fra dette at det vil være svært krevende å nå målet om at 15 % av åpenåkerarealet skal drives økologisk innen 2020.

Det økologisk drevne grovfôrarealet her vært stabilt de siste 3 årene og utgjør i underkant av 10 % av grovfôrarealet. Det har vært en svak økning i antall økologiske mjølkekyr og ca 10 % av fylkets mjølkekyr er nå økologiske. Bare vel tre prosent av fylkets ammekyr er økologiske. For øvrige storfe og sau utgjør andelen ca. 6 %. For de kraftfôrkrevende husdyrslaga er det kun en mindre andel økologisk produksjon. For mjølk mener Fylkesmannen det bør være mulig å nå 15 % målet i Hedmark, men slik det ser ut nå blir det krevende for de andre produksjonene.

Fylkesmannen er generelt bekymret over utviklingen i det økologiske landbruket i fylket. Samtidig oppleves fortsatt en god interesse og etterspørsel etter tiltak for oppfølging av vår Handlingsplan i økologisk landbruk.

Gjennomførte tiltak

Fylkesmannen jobber bredt for å øke aktiviteten både på produksjons- og forbrukssiden. Økologisk er også et prioritert område for tildeling av fylkesvise BU-midler. Se også egen rapport fra Innovasjon Norge.

Fylkesmannen i Hedmark og Oppland har hatt felles Handlingsplan for utvikling av økologisk landbruk siden 2001. Den ble sist revidert for perioden 2010 til 2015, og har satsingsområder både innen produksjon og forbruk/omsetning. Arbeidet med oppfølging av Handlingsplanen er organisert med et råd bestående av en representant fra hver av Fylkesmennene og en fra hver av faglagene i begge fylker samt en fra Oikos Innlandet. Videre er det 3 faggrupper som kommer med faglige innspill innen h.h.v. korn, grøntproduksjon og melk/kjøtt. Det har i 2012 vært avholdt to møter i rådet for økologisk landbruk.

Fylkesmennene har i 2012 arrangert et fagmøte for kommuner og lokal landbruksrådgiving for å heve deres kompetanse innen økologisk landbruk og for å motivere dem til å være pådrivere for at flere skal legge om til økologisk drift. Ett av temaene var erfaring fra en foregangskommune.

Fylkesmannen har også, i samarbeid med Difi, Nofima, Fylkesmannen i Oppland og ØQ foregangsfylker, arrangert et seminar for innkjøpsansvarlig for storhusholdninger. I tillegg har det vært direktekontakt med en del storhusholdninger for å påvirke dem til å vurdere mer økologisk. Fylkesmannen har også vært sentral for å få igang et forprosjekt for økt forbruk i kantiner på videregående skoler som ble satt i gang i 2012, og som skal evalueres på våren 2013.

Fylkesmannen i Hedmark fikk for 2012 tildelt kr 450.000,- til oppfølging av tiltak i Handlingsplan for økologisk landbruk. Fylkesmannen sender brev til de lokale landbruksrådgivingene, kommunene, fylkeskommunen, Oikos, Høgskolen i Hedmark og faglaga og gir dem anledning til å søke om støtte til tiltak de ikke har mulighet til å gjennomføre innen rammen av ordinær drift. Fylkesmannen legger vekt på fordele midlene på de ulike satsingsområdene i handlingsplanen. I samsvar med politiske signaler er det imidlertid i 2012 brukt vesentlig mer av midlene på tiltak rettet mot forbruk/omsetning (60 % i 2012 mot 20 % i 2011).

22.5 Tre og miljø

Generelt

Økt bruk av tre både i form av mer tradisjonell bruk og i form av bioenergi er i Hedmark prioriterte innsatsområder i samsvar med vedtatt skog- og trestrategi for Innlandet. Interessen for energiordningene, både etablering av bionergianlegg og flisordningen, er svært positiv. Resultatene av en målrettet innsats over flere år i samarbeid med andre aktører er synlig. Utviklingen m.h.t. innenlands treforedlingsindustri bekymrer Fylkesmannen, og det er behov for en langsiktig satsing bl.a. på FoU for å styrke det langsiktige avsetningsgrunnlaget også innenlands.

Bioenergi

Fylkesmannen har vært ansvarlig for prosjektet Grønn Varme i Landbruket med Innovasjon Norge og Hedmark fylkeskommune som samarbeidspartnere.

Gårdbrukere og skogeiere har vært primær målgruppe. Prosjektmålet har vært å bidra til økt bevisstgjøring om egne energiressurser, og å ta disse i bruk på egen gård til oppvarming av hus og produksjoner.

Som et ledd i et langsiktig, systematisk arbeid med kompetanseheving, informasjon, planlegging og utbygging av anlegg og infrastruktur har Grønn Varme prosjektet bidratt til ytterligere satsing på bioenergiproduksjon i landbruket.

Hovedutfordringene knyttet til småskala bioenergi i landbruket, slik Fylkesmannen vurderer det, er:

- Lave elpriser. I perioder med lave elpriser, er interessen og konkurranseevnen for lokale energiressurser svekket, og satsingen på bioenergi utsettes.
- Varmepumper. Bruk av varmpumper er et interessant alternativ til bioenergi og kan betraktes som en konkurrent som er på frammarsj.

Gjennom en målrettet satsing over flere år, er det nå er i underkant av 250 gårdsvarmeanlegg i fylket. Noe under halvparten av disse er etablert i perioden etter at investeringsordningen kom på plass i 2003/2004.

Etter initiativ fra Grønn varme ble de landsomfattende "Bioenergidagene 2012" lagt til Hedmark med et deltakerantall på 250 personer fra hele landet. Dette satte ytterligere fokus på biomasse som ressurs og ulike teknologier for å ta den i bruk.

Prosjektet Grønn Varme i Landbruket ble avsluttet ut 2012. Det vil ikke være aktuelt å videreføre prosjektet, men Fylkesmannen vil i 2013 vurdere hvordan sentrale oppgaver og roller i prosjektet kan ivaretas av og i samarbeid med andre aktører i fylket.

Produksjon av skogsflisråstoff

Tilskuddet til produksjon av skogsflisråstoff er avgjørende for uttaket av denne type virke i Hedmark. Ordningen har bidratt til at det er foretatt betydelige investeringer i utstyr og anlegg, og til økt kompetanse på skogsflis som råstoff. I 2012 er det behandlet 325 søknader og utbetalt 9.9 mill. kr, noe som tilsvarer 34 % av den nasjonale tilskuddspotten.

I sum er det produsert et flisvolum på 239 000 lm³, fordelt på 217 000 lm³ flis fra heltre og 22 000 lm³ flis fra hogstavfall (GROT). Dette er en økning på 31 % i forhold til 2011 og tilsvarer en energimengde på 145 GWh. Hoveddelen av virksomheten er heltredrifter i kulturlandskapet (56 %), i lauvskog (13 %) og rydding langs skogsbilveger (18 %). Flis fra GROT utgjør 9 %.

Trebasert innovasjonsprogram

Fylkesmannens arbeid i forhold til Trebasert Innovasjonsprogram har i 2012 i hovedsak blitt ivaretatt gjennom et samarbeid med pågående prosjekter i Hedmark. Fylkesmannen har vært medarrangør av flere åpne fagarrangement med tema bruk av tre i moderne trebyggeri og bruk av tre i landbruksbygg.

Av pågående prosjekter i Hedmark kan spesielt nevnes:

- *Tredriver'n i Trefylket* er et 3-årig prosjekt hvor hovedmålet er å bidra til økt foredling av tre i Hedmark og bruk av tre i byggeri gjennom utvikling og realisering av industrialiserte og konkurransedyktige løsninger.
- *Trehus Innlandet* er et nettverk av trehusprodusenter og leverandører til treindustrien. Målet er samarbeid, samhandling og teknologiutvikling mellom trehusprodusenter.

Resultatområde 23 Eiendoms- og bosettingspolitikk

I landbrukslovssaker er det stor variasjon på kommunalt nivå både m.h.t. kompetanse og kvalitet i saksbehandlingen. På politisk nivå registreres generelt liten kjennskap til landbrukslovene, og som ofte gir seg utslag i mangelfull begrunnelse av vedtak som avviker fra administrasjonens innstilling. Det er derfor et betydelig behov for veiledning overfor kommunene.

Fra 1. juli 2009 fikk Fylkesmannen rapporteringshjemmel i jordlovens § 3. Fylkesmannen har også i 2012 pålagt 2 kommuner å rapportere alle avgjørelser knyttet til jordlovens § 9 og § 12 og konsesjonsloven.

Klagesaksbehandling mm.

I 2012 behandlet Fylkesmannen 17 saker med følgende fordeling:

Konsesjonssaker inkl. endring av vilkår	7
Omdisponerings-/delingssaker	10
Odelsfrigjøring	0

I omdisponering og delingssaker ble vedtaket endret vedtak i 1 sak. Av konsesjonssakene ble vedtaket endret i 1 sak.

Førsteinstansbehandling

Fylkesmannen har behandlet 31 saker i førsteinstans. Dette gjelder søknader som kommunen ikke kan avgjøre selv. Sakene fordeler seg på 21 saker etter jordloven og 10 saker etter konsesjonsloven. Ingen søknad er avslått.

Overprøving med hjemmel i forvaltningslovens § 35

Fylkesmannen vurderte overprøving i henhold til § 35 i forvaltningsloven i 6 saker, alle delingssaker. Fylkesmannen omgjorde kommunens vedtak i alle 6. Alle ble pålagt. Fylkesmannen tok klagen til følge i 3 av sakene.

Behovet videre

Behovet for veiledning overfor kommunene vil være betydelig også i 2013. Det vil bli holdt kurs for kommunene innen landbrukslovområdet i tillegg til bilaterale møter med enkeltkommuner. Fylkesmannen vil også fortsette med utstrakt veiledning, herunder utsendelse av heftet "Melding til kommunene".

En del av kommunene har utarbeidet egne retningslinjer for behandling av saker på landbrukslovområdet. Fylkesmannen ser positivt på at dette gjøres i kommunene og oppfordrer også de kommunene som ennå ikke har gjort det til å lage egne retningslinjer.

I 2013 vil 2 nye kommuner bli pålagt rapportering med hjemmel i jordlovens § 3. I forbindelse med dette har vi etter avtale med de berørte kommunene både et innledende møte og et avsluttende møte ved utløpet av rapporteringsperioden. Dette har vi god erfaring med, spesielt der vi oppnår dialog med politisk nivå. Det må fortsatt påregnes et ikke ubetydelig ressursbehov i forhold til denne ordningen.

I forbindelse med omgjøring av kommunale vedtak i klagesaker eller i saker der Fylkesmannen overprøver kommunale vedtak, blir det ofte en god anledning til å gi kommunene dialogbasert veiledning med sikte på å gjøre saksbehandlingen mer robust.

Resultatområde 24 Forvaltning av inntekts- og velferdspolitiske tiltak og kontroll

Fylkesmannen har gjennom flere år hatt stort fokus mot kommunenes forvaltning og saksbehandling av produksjons- og avløsertilskudd. Innsatsen har gitt resultater, men det er fortsatt et forbedringspotensial i flere kommuner. Manuelle utbetalinger av produksjonstilskudd effektueres i løpet av kort tid. Det er likevel fortsatt noen kommuner som har for lang saksbehandlingstid på dette området. Vårt inntrykk er ellers at kommunene i liten grad følger opp med foretakskontroller på vanskelige områder (for eksempel driftsfellesskap) og at det i liten grad avkortes i tilskudd ved feilopplysninger eller brudd på regelverk for jordbruksvirksomhet.

Produksjonstilskudd og velferdsordninger

Fylkesmannen har i 2012 arrangert én fagsamling om produksjonstilskudd for kommunene. Hovedtema var AR5 og nye gardskart på nett v/ Skog og landskap og utfordringer/erfaringer fra arbeid med driftsfellesskapsaker v/LMD. Det ble også orientert om oppfølging av feilopplysninger i søknad om produksjonstilskudd og erfaringer med samordning av data i Husdyrregisteret og søknad om produksjonstilskudd.

Kommunene blir tett fulgt opp med veiledning om regelverk, saksbehandlingsrutiner, forvaltningsmessige krav og oppfølging av feillister. Alle sakene som kommunene har behandlet manuelt blir gjennomgått for å kontrollere at saksbehandlingen er iht. regelverket. To kommunale vedtak ble opphevet på grunn av mangelfull saksbehandling og to vedtak omgjort etter forvaltningsloven § 35.

Erstatning etter offentlige pålegg og restriksjoner i plante- og husdyrproduksjon.

Fylkesmannen har behandlet en tilleggsøknad om erstatning etter offentlig pålegg og restriksjoner i plante- og husdyrproduksjon. Saken gjaldt åpen yngelrâte i bier. Fylkesmannen har behandlet 3 klager på erstatning for åpen yngelrâte. For alle klagen gjelder at Fylkesmannen har gjort et standardfradrag i erstatningen på 25 % ut fra en vurdering om at pålagt sanert utstyr hadde en viss alder og ut fra hensyn til rabatter som oppnås ved store innkjøp av utstyr etter saneringen. Fylkesmannen har opprettholdt sitt vedtak i alle klagesakene.

Erstatning etter klimabetinget avlingssvikt i plante- og honningproduksjon.

Som beskrevet under kap. 21 ble det for noen en vanskelig vekstsesong også i 2012. Totalt er det mottatt ca. 50 søknader om erstatning ved avlingssvikt, mens det var ca. 250 etter vekstsesongen 2011. Søknadene for 2011 er med få unntak behandlet i 2012. Det har vært en del fokus på at det kan utbetales maks. kr 500.000 pr. vekstgruppe pr. foretak. I Hedmark ble dette taket nådd bare for tre produsenter i 2011, en for jordbær, en for grønnsaker og en for poteter. For korn var det bare for 2 av 200 søknader at det ble utbetalt en erstatning på over kr 100.000.

Fylkesmannen har i 2012 ikke avholdt noe spesielt kurs for kommunene i behandling av erstatningssøknader, da et slikt kurs ble avholdt i 2011. Fylkesmannen har imidlertid løpende kontakt med kommunene i forbindelse med behandling av erstatningssøknadene. Fylkesmannen har vært på stedlig kontroll av søknadene på to foretak.

Fylkesmannen har behandlet 6 søknader i 2012 om tilskudd for vinterskadet eng. Det er ikke innvilget noen søknader etter Forskrift om tap av sau på beite.

Fylkesmannens kontrollarbeid i 2012

Organisering av arbeidet

Kontrollarbeidet er organisert med en systemansvarlig, som også har ansvaret for kontroll innen jordbruk. Skogbruk har egen ansvarlig, og i tillegg deltar de fagansvarlige i kontrollarbeidet

Utførte kontroller

Forvaltningskontroll, antall kommuner

Jord: 5

Skog: 9

Lovforvaltning: 2

Ordninger som er kontrollert

- Produksjonstilskudd, 5 % kontroll inkludert kontroll av miljøplaner, tilskudd til økologisk landbruk og saksbehandling i forbindelse med manuelle utbetalinger.
- Tilskudd til generelle miljøtiltak i landbruket inkludert kontroll av miljøplaner
- Tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel inkludert kontroll av miljøplaner
- Saksbehandling vedrørende landbruksveier
- Skogfond
- Skogkultur
- Deling og omdisponering etter jordloven og konsesjonsloven

Kontrollen av skogfundsordningen er gjennomført av et revisjonsfirma. Fylkesmannen deltar i kontrollene.

Kontrollarbeidet i 2012

Den risikobaserte kontrollplanen for 2012, ble ikke oppfylt. Dette skyldes færre ansatte i deler av året på grunn av vakanser i avdelingen. Ved valg av ordninger som ble kontrollert tok vi utgangspunkt i ordningene med størst risiko.

Generelt om forvaltningskontrollene

Det vektlegges at kontrollene gjennomføres som dialog hvor formålet er å forbedre/kvalitetssikre saksbehandlingsrutinene.

Kontroll av husdyrkonsesjonsregelverket

Totalt antall foretak med kraftfôrkrevende produksjon (2011): 592, herav 56 med utvidet konsesjon.

I 2012 har vi bare hatt kapasitet til å gå gjennom LEV100 (eggleveranser) og LEV002 i LIB (slakteleveranser for produsenter uten utvidet konsesjon).

Av de 536 produsentene uten konsesjon var det behov for å se nærmere på 55, som alle ble sjekket mot PT og slakteleveranser i LIB. I tillegg skulle 20 av de 56 produsentene med utvidet konsesjon, ha vært sjekket nærmere mot PT og slakteleveranser i LIB. Det har vi ikke hatt kapasitet til å gjøre i 2012. Satelitter i purkinger er heller ikke kontrollert mot PT/LIB.

Skal følges opp vedr. produksjonsgrense i 2012: 37 produsenter som må redusere produksjonen i 2012.

Saker som må følges opp videre med vedtak og ileggelse av erstatning: 6. I tillegg kan noen av de 20 produsentene som ikke er kontrollert mot PT/LIB også ha produsert for mye slik at de må følges opp.

Funnet OK etter kontroll mot slakteleveranser i LIB og PT: 12

Ilagt standardisert erstatning: 1 kyllingprodusent, kr 10 518

Innhentet opplysninger utover det som er tilgjengelig i egne systemer: 0

Fulgt opp etter kontroll i 2011: 1

Stedlig kontroll: 0

Kontrollert pga driftsfellesskap: 0

Kontroll gjennomført, men vedtak om erstatning under arbeid: 0

Klager til behandling: 0

Stor bruk av engangspurker gjør at kontroll av avlspurker ikke er mulig uten stedlig kontroll.

Foretaks kontroll skog

Det er foretatt 2 kontroller av dem som har søkt om miljøtiltak etter *Forskrift om nærings- og miljøtiltak i skogbruket*. Ingen vesentlige avvik ble avdekket. En kommuneskog er kontrollert. Ingen avvik er avdekket.

Oppfølging avvik

For å minimalisere antall manuelle utbetalinger ved søknad om *Produksjonstilskudd og Tilskudd til generelle miljøtiltak i jordbruket* er alle kommuner fulgt nøye opp ved inputkontrollene. Det er i de siste årene blitt satt fokus på kommunenes saksbehandling av økologiske søknader. Fylkesmannen erfarer at dette har ført til at kommunenes forståelse av deres rolle og derved saksbehandling er blitt forbedret.

Generelt blir avvikene fulgt opp med god kontakt med kommunene og i enkelte tilfeller nye forvaltningskontroller.

Oversikt over behandling av klager og dispensasjonssøknader 2012 - antall

Klagebehandling

Produksjonstilskudd	Miljøvirkemidler	Andre tilskuddsordninger
---------------------	------------------	--------------------------

Innvilget	Avslått	Innvilget	Avslått	Innvilget	Avslått
0	4	1	16	5	10

Dispensasjonssøknader

Produksjonstilskudd			Miljøvirkemidler			Andre tilskuddsordninger		
Innvilget	Delvis innvilget	Avslått	Innvilget	Delvis innvilget	Avslått	Innvilget	Delvis innvilget	Avslått
25	1	9	2	0	1	0	0	0

Fylkesmannens kontroll av landbruksvirksomheten i 2012

1. Hvor mye ressurser er avsatt til kontroll?

Årsverk: 0,8

Antall personer: 8

2. Gjennomførte kontroller av kommunenes landbruksforvaltning(forvaltningskontroller)

Kommune:	Eidskog kommune
Orninger/omfang:	Skogfond- og rentemiddelregnskap
Registrerte avvik:	Ingen vesentlige
Oppfølging av avvik:	

Kommune:	Engerdal kommune
Orninger/omfang:	Saksbehandling vedrørende landbruksveger
Registrerte avvik:	Ingen
Oppfølging av avvik:	

Kommune:	Grue kommune
Orninger/omfang:	Tilskudd av generelle miljøtiltak i landbruket inkludert kontroll av miljøplaner
Registrerte avvik:	Ikke avsluttet
Oppfølging av avvik:	

Kommune:	Hamar kommune
Orninger/omfang:	Saksbehandling vedrørende landbruksveger
Registrerte avvik:	Ingen
Oppfølging av avvik:	

Kommune:	Os kommune
Orninger/omfang:	Skogfond- og rentemiddelregnskap
Registrerte avvik:	Ingen vesentlige
Oppfølging av avvik:	

Kommune:	Os kommune
Orninger/omfang:	Produksjonstilskudd, 5% kontroll inkludert kontroll av miljøplaner
Registrerte avvik:	Ikke avsluttet
Oppfølging av avvik:	

Kommune:	Rendalen kommune
Orninger/omfang:	Saksbehandling vedrørende landbruksveger
Registrerte avvik:	Ingen vesentlige

Oppfølging av avvik:	
Kommune:	Ringsaker kommune
Orninger/omfang:	Tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel og tilskudd til generelle miljøtiltak i landbruket inkludert kontroll av miljøplaner
Registrerte avvik:	Ikke avsluttet
Oppfølging av avvik:	
Kommune:	Stor-Elvdal kommune
Orninger/omfang:	Deling og omdisponering etter Jordloven og Konesjonsloven
Registrerte avvik:	Ikke avsluttet
Oppfølging av avvik:	
Kommune:	Tolga kommune
Orninger/omfang:	Saksbehandling vedrørende landbruksveger
Registrerte avvik:	Ett avvik
Oppfølging av avvik:	Manglende oppfølging av sak. Kommunen gitt frist med å lukke avviket. Følges opp av Fylkesmannen.
Kommune:	Tolga kommune
Orninger/omfang:	Skogfond- og rentemiddelregnskap
Registrerte avvik:	Ingen vesentlige
Oppfølging av avvik:	
Kommune:	Tolga kommune
Orninger/omfang:	Tilskudd til generelle miljøtiltak inkludert kontroll av miljøplaner
Registrerte avvik:	Ikke avsluttet
Oppfølging av avvik:	
Kommune:	Trysil kommune
Orninger/omfang:	Produksjonstilskudd, 5 % kontroll inkludert kontroll av miljøplaner
Registrerte avvik:	Ingen
Oppfølging av avvik:	
Kommune:	Våler kommune
Orninger/omfang:	Skogfond- og rentemiddelregnskap
Registrerte avvik:	Ett avvik
Oppfølging av avvik:	Manglende stikkprøvekontroll av bilag som er berettiget tilskudd. Kommunen gitt frist til å lukke avviket. Følges opp av Fylkesmannen og av ekstern revisor.
Kommune:	Våler kommune
Orninger/omfang:	Deling og omdisponering etter Jordloven og Konesjonsloven
Registrerte avvik:	Ikke avsluttet
Oppfølging av avvik:	

Kommune:	Åsnes kommune
Orninger/omfang:	Saksbehandling vedrørende landbruksveger
Registrerte avvik:	Ett avvik
Oppfølging av avvik:	Manglende vedlikeholdskontroll. Kommunen gitt frist med å lukke avviket. Følges opp av Fylkesmannen.

3. Gjennomførte foretakskontroller. Foretakene kan anonymiseres ved A, B, C etc.

Foretak:	A
Orninger/omfang:	Kontroll av kommuneskog
Hjemmel for kontroll:	Stedlig kontroll
Registrerte avvik:	Ingen vesentlige
Oppfølging av avvik:	

Foretak:	B
Orninger/omfang:	Nærings- og miljøtiltak i skogbruket
Hjemmel for kontroll:	Stedlig kontroll
Registrerte avvik:	Ingen avvik
Oppfølging av avvik:	

Foretak:	C
Orninger/omfang:	Nærings- og miljøtiltak i skogbruket
Hjemmel for kontroll:	Stedlig kontroll
Registrerte avvik:	Ingen avvik
Oppfølging av avvik:	

4. Andre kommentarer/ innspill:

Resultatområde 25 Kommunene som landbrukspolitisk aktør

I arbeidet med utvikling av det Regionale Bygdeutviklingsprogrammet (RBU) i 2012 la Fylkesmannen opp til en bred og inkluderende prosess både gjennom en egen innspillsrunde og gjennom høring av selve programmet. Fylkesmannen registrerer at dette opplegget har gitt gode resultater i form av økt landbrukspolitisk engasjementet i regionråd og mange kommuner. Fylkesmannens systematiske besøksrunde til alle kommunestyrer/formannskap i Hedmark i 2012, og hvor landbruk var et fast tema, har også virket positivt. Fylkesmannens rapport om "Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert virksomhet i Hedmark", publisert i august 2012, har også blitt brukt aktivt til å få økt oppmerksomhet og engasjement omkring landbrukets betydning i Hedmark. Den generelle tilbakemeldingen fra kommunene er ellers at de økonomiske rammene for oppfølging av tiltaksstrategiene for SMIL- og NMSK-midler er for små til at de i seg selv gir grunnlag for å skape et bredt landbrukspolitisk engasjement i kommunene. I arbeidet med saker etter landbrukslovgivningen er det lettere å få politisk interesse, men hvor det også er et stort behov for opplæring.

Kompetansesenter og landbrukspolitisk dialog

Funksjonen som kompetansesenter er sterkt vektlagt i landbruksavdelingen, og det brukes betydelige ressurser på dette. Det arbeides kontinuerlig med å utvikle og målrette kompetansesenterfunksjonen, da dette også er en god investering i egen fremtidig ressursbruk (forebyggende). Det utarbeides årlig en handlingsplan for vår kommunedialog. Den omfatter tiltak rettet mot både kompetanseheving, landbrukspolitisk dialog og forvaltningskontroll. Planen er blitt fulgt opp og tiltakene er i hovedsak gjennomført. Følgende tiltak er gjennomført for å styrke kommunenes kompetanse og kvalitet på landbruks- og matområdet:

1. Gjennomført 15 kurs og fagsamlinger

2. Utstrakt veiledning på telefon og e-post
3. Dialogbasert forvaltningskontroll da dette skaper en god arena for kompetanseheving i kommunene.
4. Deltatt som ressurspersoner på møter i kommunal regi på forespørsel fra disse
5. Gjennomført møter med kommuner innen områdene landbruksbasert næringsutvikling, kommunen som landbruksmyndighet og på konkrete fagområder som, klima, bioenergi, skogskader, beiting mv
6. Aktiv deltagelse i utvikling av prosjekter/tiltak for å mobilisere og øke aktiviteten i landbruket i kommuner eller i regionen
7. Gjennomført 8 regionmøter for å invitere til innspill til h.h.v. RNP og RMP.

Den landbrukspolitiske dialogen med kommunene ivaretas gjennom følgende tiltak:

1. Landbruk er tema på fylkesmannens ulike ordførersamlinger
2. Deltagelse i regionalt partnerskap under ledelse av fylkeskommunen
3. Deltagelse i regionmøter
4. Fylkesmannens ledergruppe har i 2012 besøkt samtlige kommunestyrer/formannsskap, og hvor landbruk har vært et fast tema.
5. Fagseminarer rettet mot både administrativ og politisk nivå i kommunene
6. Oppfølging og dialog med kommuner etter initiativ fra kommunene eller fylkesmannen

Kommunen som førstelinje

Over flere år har Fylkesmannen samarbeidet med Innovasjon Norge og fylkeskommunen i et felles prosjekt for å styrke kommunen som førstelinje innen lokal næringsutvikling. I samarbeid med Handelshøgskolen i Bodø ble tredje runde med kompetansegivende kurs gjennomført i 2012. Kurset "Innføring i markedskommunikasjon; hvordan få kontakt med de riktige kundene" hadde fokus på hvordan bedrifter med små ressurser har lyktes med å introdusere produkter i skarp konkurranse med andre. Kurset kvalifiserte for 7,5 studiepoeng på Bachelornivå. Kurset hadde 28 deltagere, hvorav de fleste tok eksamen.

Hedmark har et etablert nettverk for ansatte med ansvar for næringsutvikling og landbruk i kommunene, i næringssselskap og i næringshager. Gjennom nettverket tilbyr FK, IN og FM en til to 2-dagers samlinger i året. I 2012 ble et gjennomført ei samling med tema "Samfunnsentreprenørskap – hva og hvordan" med 50 deltagere.

Fylkesmannen har også i 2012 gjennomført en egen kursdag for nytilsatte i den kommunale landbruksforvaltningen.

Kommunens kapasitet og ressursbruk

Det er store forskjeller mellom kommunene både med hensyn til ressurser og kompetanse. Spesielt ser vi at det kan være en stor utfordring å være ny fagperson i de kommunene som har en liten landbruksadministrasjon. I flere kommuner er det nå kun en til to fagpersoner som skal dekke hele landbruksområdet. Kommunenes generelle kutt i ressurser og kapasitet er bekymringsfull i forhold til å sikre en forsvarlig løsning av oppgavene kommunene har på landbruksområdet. Vi ser også at interkommunale løsninger ikke nødvendigvis løser denne utfordringen ettersom effektiviseringsgevinsten fort blir inndratt framfor å øke samlet kapasitet. Fylkesmannen har også i år fulgt opp ressurs- og kompetansesituasjonen i 2 kommuner spesielt.

Samarbeidet med KS regionalt

Landbruksavdelingen har ikke hatt noen separat dialog med KS i 2012.

Kommuneretta arbeid, rovviltforvaltning, og rammedirektiv for vatn - kap. 1144 post 77

Midlene har blitt brukt til diverse tiltak i regi både av landbruksavdelingen og embetet generelt for å styrke vår kommunedialog, jf. rapporten over. I rovviltforvaltningen og arbeidet med rammedirektivet for vatn har midlene blitt brukt til å sikre landbruksfaglig deltagelse og vurderinger i dette arbeidet. Landbruksavdelingen bistår også med ressurser i ordinær saksbehandling innenfor rovviltområdet (forebyggende tiltak, erstatningsoppgjør), og deltar så langt det lar seg gjøre på befaringer knyttet til ulike forebyggende tiltak og i møter med brukere, kommuner, faglag m.v.

Utviklingsprogrammet for Fjellregionen 2009 – 2013 - Småfeprogrammet - kap. 1144 post 77

Småfeprogrammet ble etablert i 2009 etter ønske fra Fylkesmannen i Hedmark, Bioforsk, landbruksnæringa og kommunene i Fjellregionen. Programmet har vært en pådriver og initiativtaker for å sette i gang relevant og etterspurt forsknings- og utviklingstiltak knyttet til småfehold. Dett er gjort i nært samarbeid med nasjonal, regional og lokal forskningskompetanse (UMB, UIO, NVH, Bioforsk, NILF og Bygdeforsk). Noen av disse forskningsprosjektene er kortsiktig forskning, og hvor det allerede er blitt presentert resultater. Det er i 2013 planlagt seminarer/fagdager der en foretar ytterligere presentasjon av en del resultater av forskningen så langt. Målgruppen for dette er småfeneæringen og rådgivningstjenesten. Resultater fra de mer langsiktige prosjektene vil

foreligge og kunne presenteres i løpet av 1 – 4 år.

Småfeprogrammet har inngått et samarbeid med Norsk Landbruksrådgivning Nord-Østerdal for å styrke deres kompetanse i forhold til rådgivning innen småfehold. Dette i første rekke innen følgende fagfelt: driftsbygninger (bygningssløsninger, bygningsskisser, gjødselløsninger, økonomi m.m.), grovfôr til sau, gjødsling, beite, talle m.m. Regnskapsselskapet Vekstra i Nord-Østerdalen har styrket sin kompetanse på driftsplanlegging og andre økonomiske vurderinger i forhold til småfe. Småfeprogrammet har benyttet seg av den spisskompetansen som finnes hos Bioforsk på Tynset når det gjelder følgende tema: innmarksbeite for sau, arealvurderinger, fôring av sau, utmarksbeite, beiteverdier i utmark/vegetasjonstyper, tilvekst på sau i utmark, kulturlandskap og geit m.m. Småfeprogrammet har også inngått samarbeid med NILF gjennom deres lokale forsker med kontor på Alvdal. Denne kompetansen er benyttet i forbindelse med ulike fagdager og er trukket inn i etablerte forskningsprosjekter, bl.a analyse av økonomien i saueholdet og nytt forskningsprosjekt knyttet til driftsbygninger for småfe.

Slik fylkesmannen vurderer det, er det et stort utviklingspotensial for småfenæringa i fjellregionen. Småfenæringa har i en periode i stor grad vært preget av stillstand, avvikling og redusert aktivitet og faglig engasjement. Det er stort behov for faglig oppgradering og ny kunnskap hos småfebrukerne. Småfeprogrammet vil møte disse utfordringene gjennom fagdager, studieturer, faglig rådgivning på tema, forskning og formidling av forskningsresultater. Etablering av nettbasert ”Fagdatabase for Småfe” er også et positivt bidrag i forhold til å øke fagkompetansen hos småfebrukerne.

Tiltak og aktiviteter under programmet blir vedtatt av Styringsgruppen for Småfeprogrammet. Tiltakene og aktivitetene blir iverksatt og administrert av sekretær for Småfeprogrammet. Fylkesmannen i Hedmark har satt av 50 % stillingsressurs til dette arbeidet. Småfeprogrammet benytter på dette grunnlag det aller vesentligste av tildelt ramme til faglige aktiviteter, og belaster Småfeprogrammet minimalt med administrative kostnader. Det er gjennom ulike rådgivningstjenester, studieturer og fagdager også etablert møteplasser for småfebrukere, noe som har vært etterspurt. Denne aktiviteten vil fortsette utover i prosjektperioden, i tillegg til at en vil etablere faggrupper på temabasert rådgivning; avl, fôring, beitebruk, slaktekvalitet m.m.

Etter oppstarten av Småfeprogrammet i 2009 har en registrert økt aktivitet i småfenæringa i forhold til utvidelser av driftsomfanget, ombygginger og nyetableringer. Ordningen under Småfeprogrammet ”Gratis 1. veiledning” har vist seg å være en god metodikk. Dette tilbudet har resultert i økt faglig engasjement, økt aktivitet og mer bevisste satsinger innen småfeholdet. Vi kan registrere en økt optimisme i næringa og flere av de som nå satses er yngre brukere. Oppsummert er programmet blitt svært godt mottatt i regionen, og vi mener vi har funnet en god ”metodikk” for gjennomføring av satsingene og kan så langt vise til gode resultater.

Resultatområde 26 Jordvern, kulturlandskap og samfunnsplanlegging

Hedmark nådde i 2011 målet om en halvering av omdisponeringen av dyrket mark. Presset på dyrka mark i Hedmark er imidlertid fortsatt stort, både i kommuner som opplever vekst og i kommuner med befolkningsnedgang. Fylkesmannen følger utviklingen tett. En viktig strategi er å komme i dialog i planprosesser så tidlig som mulig. Den største utfordringen nærmeste år vil likevel være knyttet til framføring av nye samferdselsprosjekt, som vil legge beslag på betydelige areal i fylket.

I Hedmark ser vi også at det er utfordringer i flere kommuner i forhold til kapasitet og kompetanse innen arealplanlegging. Det blir stadig flere oppgaver, målsettinger og forventninger til kommunene, samtidig som fagmiljøene i mange kommuner blir mindre og det blir vanskeligere å rekruttere og beholde godt kvalifisert personell.

26.1 Jordvern og kulturlandskap

Jordvern

Den politiske målsettingen om å halvere omdisponeringen av dyrka mark innebærer for Hedmark et mål om å redusere omdisponeringen fra 600 til 300 daa/år. Tall fra KOSTRA viser at det i 2011 ble rapportert omdisponert ialt 268 daa. Dette er gledelige tall, men står ikke slik Fylkesmannen ser det, for noen varig nedadgående trend. I 2012 er det omregulert store områder i forbindelse med viktige nasjonale samferdselsprosjekt, og vi forventer derfor å ligge over jordvernmålet de nærmeste årene.

Fylkesmannen har et tett samarbeid med SVV i de store vegprosjektene, og holdes godt informert. Erfaringen er likevel at det er svært vanskelig å nå frem på regionalt nivå, da mye er styrt av nasjonale standarder m.v. Andre viktige samfunnsinteresser veier ofte tyngre. Utover samferdselstiltak er situasjonen i Hedmark at

utbyggingspresset er stort nær byene, og særlig i Hamarregionen. I andre deler av fylket er gjengroing et større problem. Fylkesmannen har god dialog med kommunene, og legger vekt på å bidra tidlig inn i planprosesser ut fra de ressursene vi har til rådighet.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Aktiviteten innenfor Vangrøftdalen/Kjurrudalen er fortsatt stor. De fleste tiltakene gjennomføres av drivere av setre i aktiv drift. Tiltak som bygger opp under målet om å opprettholde seterdrift og beitebruken i området blir prioritert. Eiere av 32 (32)setre har inngått avtale om seterdrift med mjølkeproduksjon og utmarksbeite. I tillegg har vi avtale med/gitt tilskudd til 17 (3) tiltak for å holde kulturlandskapet åpent og 18 (6) tiltak for restaurering av bygninger. Tall for 2012 i parentes. Krav om skjøtelsesplaner og bygningsfaglig vurdering før tiltak settes i gang sikrer en god faglig gjennomføring av tiltak.

Gjennom UKL-ordningen har vi gjennomført refotografering av gamle og nye bilder fra området. Det var 150 deltakere på et foredrag om hvordan landskapet har endret seg, og som vitner om en tydelig interesse blant grunneierne.

Arbeidet knyttet til Geovekst og i oppfølging av kommunenes arbeid med ajourføring av arealressurskart (AR5)

Geovekst arbeidet i fylket er meget godt ivaretatt, noe som mye skyldes det tette samarbeidet mellom Geovekst-partene generelt og Kartverket spesielt. Mange av initiativene fra Hedmark innenfor Geovekst blir ofte landsdekkende etter en tid. Landbruk får gehør for sine innspill i geodataplan prosessene og samordningen fungerer tilfredsstillende. Aktiviteten er tilpasset tilgjengelige ressurser hos Kartverket og øvrige parter.

Samarbeidet med kartverket har resultert i at vi har fått inn en egen side om AR5 i geodataplanen. Følgende 2 temaer er hentet fra planen og berører AR5-forvaltningen:

1. Etablere FDV avtaler som inkluderer alle kommunene.
2. Gjennomføre AR5 kurs for kommunene i samarbeid med Skog og Landskap, Kartverket og Fylkesmannen

Oppfølging av kommunene utover dette er gjort i Norge digitalt regionmøter, og ved direkte kontakt knyttet til kommuner som ikke er ferdige med gårdskartprosessen.

Forvaltningsmessig vil det viktigste grepet være å få på plass FDV-avtalene slik at kommunene forplikter seg til å ajourholde AR5 temaet på lik linje med andre tema de har ansvaret for. Endringsanalysen som ligger i innsynsløsningen «Kilden» fra Skog og landskap gir en god pekepinn på vedlikeholds nivået i den enkelte kommune.

26.2 Samfunnsplanlegging

Plan

Fylkesmannen behandlet 498 høringssaker etter Plan- og bygningsloven i 2012, herav 252 uttalelser i plansaker og 246 uttalelser til dispensasjonssaker. Landbruksavdelingen har koordineringsansvaret i embetet for uttalelser til plansaker, mens dispensasjonssakene har vært koordinert av miljøvern avdelingen.

Det ble fremmet innsigelse på landbruksfaglig grunnlag til 3 reguleringsplaner (detaljreguleringer). Innsigelsene har dreid seg om jordvern (nedbygging av dyrket mark) og/eller uklare, uakseptable eller manglende bestemmelser til plan. Det ble ikke lagt ut kommuneplaner til høring og offentlig ettersyn i Hedmark i 2012, bl.a. fordi mange kommuner har prioritert arbeidet med kommunale planstrategier.

Fylkesmannen har også i 2012 deltatt i prosesser knyttet til utarbeidelse av regionale planer og veiledere. Rulleringen av Fylkesdelplan for Rondane og Sølknletten villreinområde har, som i 2011, krevd noe ressurser. Likeledes har Fylkesdelplan for Forollhogna villreinområde medført endel arbeid. Arbeidet med de temavise verneplanene etter naturmangfoldloven er slutført i Hedmark, det gjenstår nå kun arbeid med skogområder som tilbys til frivillig vern, samt en vurdering arealer ervervet av Statskog fra Borregaard. Når det gjelder områder som tilbys til frivillig vern er tilbudet fra grunneiere langt større enn det de økonomiske rammene som Miljøverndepartementet har satt av til dette. Se forøvrig kap. 01-06 SO1.

Fylkesmannen har også hatt 3 meldinger om oppstart av arbeid med vindkraftverk og 1 søknad konsesjon om vindkraftverk til høring. Disse sakene berører ikke jordbruk, men vil kunne legge beslag på og gi føringer for skogbruket i de berørte områdene gjennom arealbeslag til vindmøller og adkomstveger, men også gjennom arealer (inkl. sikringssoner) til kraftledninger.

Hedmark har gjennom Enhetsrådet et utvidet samarbeid mellom fylkeskommunen og Fylkesmannen innenfor behandling av kommuneplaner. Samarbeidet vil bli videreført i 2013. Målet er at behandlingen av alle kommuneplaner skal samordnes mellom Fylkesmannen og fylkeskommunen. Uttalelser til kommunale planstrategier har vært samordnet mellom Fylkesmannen og fylkeskommunen på administrativt nivå, men hvor vi har sendt hver våre uttalelser. I tillegg har Fylkesmannen, fylkeskommunen og delvis også Statens vegvesen, NVE og Jernbaneverket samordnet sine uttalelser til flere kommunedelplaner og reguleringsplaner.

Fylkesmannen deltar i Regionalt planforum i regi av fylkeskommunen der det arrangeres omlag 10 møter i året. Planforum er en viktig arena for dialog mellom kommunen og regionale myndigheter i forbindelse med planstrategier, kommuneplanprosesser og andre større planer i kommunal regi. Det har også vært tatt opp større samferdselsutbygginger etter plan- og bygningsloven utarbeidet av Statens vegvesen og ombygging/utbygging av kraftverk etter energiloven som behandles av NVE.

Fylkesmannens landbruksavdeling har videreført sin deltakelse i regional ressursgruppe for stedsutvikling. I 2012 har arbeidet vært rettet inn mot KRD sin nasjonale LUK-satsning. I tillegg har landbruksavdelingen bidratt i fylkets satsning på universell utforming. Vi har også bidratt i plansatsningsprosjektet som er et felles samarbeid mellom fylkesmennene i Hedmark og Oppland, Hedmark og Oppland fylkeskommuner, Statens vegvesen og Statens kartverk Hamar for å øke kompetansen og kvaliteten på arealplan- og GIS-arbeidet hos kommunene i Hedmark og Oppland.

Vi registrerer at det er utfordringer i mange kommuner i Hedmark med kompetanse og/eller kapasitet innenfor samfunnsplanlegging. Særlig tydelig blir dette i oppfølgingen av nasjonale målsettinger og forventninger, samt lover og regelverk. I etterkant av de kommunale planstrategiene er det nå mange kommuner som skal igang med revidering av kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. Erfaringer og lokalpolitiske og næringsmessige signaler tyder på at det vil kunne bli et press på omdisponering av dyrket mark til utbyggingsformål i forbindelse med kommuneplanarbeidet.

Bruk av GIS, Geovekst og Norge digitalt

Generelt er det en økt bruk av data fra Geovekst / Norge digitalt hos Fylkesmannen. Dette skyldes enklere tilgjengelighet på digitale kartdata gjennom de nettbaserte innsynsløsningene forvaltningen har tilgang på. Disse tilbyr stadig forbedret og forenklet funksjonalitet i et kjent grensesnitt. Pr dato har ikke Fylkesmannen noe system for kvantifisering av bruken.

For landbruks- og miljøforvaltningen er kart et stadig viktigere verktøy i oppgaveløsningen. Det er også riktig å si at kvaliteten og effektiviteten på saksbehandlingen øker.

For at tilliten til «kartet» skal opprettholdes, må det være et fortsatt fokus på vedlikehold og tilgjengeliggjøring av ajourholdte kartdata hos de ulike aktørene. Dette bør ha prioritet framover.

Regional samordning for samfunnsikkerhet på landbruks- og matområdet

Arbeidet med oppfølgingen av regelverket om nedføring pga. radioaktivitet, samt ordningen med settepoteter, såvarer og gjødselvarer av organisk opphav og utstedelse av autorisasjon for kjøp og bruk av plantevernmidler utføres i samarbeid med Mattilsynet. Dialog og samarbeidsmøter gjennomføres etter gjensidig behov for disse områdene. Den øvrige regionale samordningen på landbruksområdet er ivarettatt gjennom fast deltagelse i Fylkesberedskapsrådet og Atomberedskapsutvalget.

Resultatområde 27 Reindriftsforvaltning

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
21 Landbruksbasert næringsutvikling	kr 7 332 240,23	kr 10 557,50
22 Klima- og miljøpolitikk i landbruket	kr 2 013 632,30	kr 0,00
23 Eiendoms- og bosettingspolitikk	kr 828 019,52	kr 0,00

24 Forvaltning av inntekts- og velferdspol. tiltak	kr 1 536 478,56	kr 0,00
25 Effektiv forvaltning	kr 231 595,24	kr 0,00
26 Jordvern, kulturlandskap og samfunnsplanlegging	kr 1 672 892,10	kr 0,00
27 Reindriftsforvaltning	kr 0,00	kr 0,00
Andre oppgaver under LMD	kr 355 834,91	kr 0,00
Sum:	kr 13 970 692,00	kr 10 557,00

Kunnskapsdepartementet

Resultatområde 31 Tilsyn og forvaltningsoppgaver på utdanningsområde

Tilsyn

Det er gjennomført nasjonale tilsyn etter bestilling fra Utdanningsdirektoratet og egeninitierte tilsyn ut fra risiko og vesentlighetsvurderinger. Tilsyn er ressurskrevende og 7 av avdelingens 12 personer har vært med på tilsyn etter opplæringsloven. Tilsyn har i 2012 ført til avvik i mange kommuner. Det fremkommer at kommunene/skolene gjør et godt stykke arbeid rundt de forskjellige tilsynsområdene, men bl.a. ressursknapphet og kompetanseutfordringer fører til avvik/merknader.

Klager

Vi har hatt en reduksjon i antall klager: Fra 187 i 2011 til 164 klager i 2012. For klager på standpunkt karakterer har det vært reduksjon fra 117 i 2011 til 82 klager i 2012.

GSI

Oppdraget er fulgt opp. Saksbehandler deltar i direktoratets faggruppe for GSI.

Informasjon

Informasjons- og veiledningsoppdraget er utført i samsvar med kravene.

Eksamen

Fylkesmannen har sørget for at gjennomføring av eksamen og nasjonale prøver har skjedd etter gjeldende retningslinjer. Informasjon fra eksamener og prøver er brukt i arbeidet med tilsyn.

Tilskudd

Oppdraget er utført i samsvar med retningslinjene for tilskuddsforvaltningen. Arbeidet utføres i all hovedsak av en medarbeider. Det er i 2012 brukt ca. 18 ukeverk til tilskuddsforvaltning på utdanningsområdet.

31.1 Tilsyn

Tilsynsarbeidet er gjennomført i samsvar med oppdraget.

Måloppnåelse

Det er gjennomført 10 tilsyn i 2012, herav tre tilsyn med tema kap. 9a jf. felles nasjonalt tilsyn. Vi har også gjennomført to oppfølgingstilsyn med FNT fra 2010. Tiltak innen annen rapportering er gjennomført. Tilsynsaktivitetene er gjennomført i henhold til aktivitetskravene for 2012 som avdelingen sendte inn til Utdanningsdirektoratet. Vi har noen nasjonale tilsyn hvor det har tatt tid å få påleggene lukket. Det gjenstår fortsatt noen tilsyn hvor kommunen ikke har lukket avvikene tilfredsstillende etter Fylkesmannens vurdering.

Tilsynene er utført i samsvar med føringene i embetsoppdraget og tilsynsinstruks.

a) Embetets ressurser

Fylkesmannen har brukt ca 40% av ressursinnsatsen på utdanningsområdet til tilsynsarbeid.

b) Kompetanse

Embetet har høy faglig kompetanse med utdanning fra høgskole/universitet og relevant yrkeserfaring fra hele grunnopplæringen. En jurist leder tilsynsarbeidet. Tilsynsteamet har deltatt på direktoratets opplæring i regelverk og metode. Kompetansen hos medarbeiderne er god og det er stabilitet i bemanningen.

c) Metodikk og strategier

Tilsynsaktiviteten har vært jevn hele året og tilsynsmetodikken har variert. Det er utført:

- 6 tilsyn etter systemrevisjonsmetoden

- 4 skriftlige tilsyn/dokumenttilsyn. I noen av de skriftlige tilsynene har det vært formålstjenlig å ha et sluttmøte med kommunen.

Vi har gjennomført tilsyn med litt under halvparten av kommunene i Hedmark. Det er gjennomført et tilsyn med fylkeskommunen og to kommuner har hatt to tilsyn. Fylkesmannen har gitt pålegg/avvik til nesten alle kommunene hvor vi har hatt tilsyn. Vi har prioritert arbeidet for at avvikene blir lukket og at tilsynet kan avsluttes.

De mest utbredte avvik

Felles kjennetegn blant skoleeiere som har fått avvik: Kunnskap og praksis vedrørende opplæringsloven og forvaltningsloven varierer en del. Begrunnelser for avvik som ikke er lukket er at de bl.a. holder på å utvikle/implementere ulike dataløsninger som skal bidra til at de sikrer et forsvarlig system på utdanningsområdet, jf. opplæringsloven § 13-10.

Tilsynsobjektene er valgt etter en vurdering av kriterier i ROS-analyser, praktisk gjennomførbarhet og tidligere erfaringer. Som ledd i dette har vi kommet fram til at statistikk og andre kvantitative data ikke gir godt nok grunnlag alene for å vurdere risiko og vesentlighet. Dette må suppleres med kjennskap til kommunenes organisering, erfaringer fra klagesaker, henvendelser fra foreldre og andre kriterier.

d) Andre forhold i fylket

Publisering

Tilsynsrapportene publiseres på vår hjemmeside fortløpende.

Veiledningsmøter

Vi har hatt veiledningsmøter både i forkant av tilsyn og som et tilbud etter gjennomført sluttmøte. Flere av kommunene har bedt om slike møter. Tilsyn har også vært tema på skoleeiersamlinger som vi har fast to ganger i året. Vi har mye løpende rådgivning og veiledning pr. telefon, e-post og brev.

Risikoområder på privatskolefeltet

Vi har bistått Utdanningsdirektoratet med informasjon om privatskolene i Hedmark i forbindelse med direktoratets planlegging av tilsyn med disse skolene.

Godkjenning av privatskolelokaler

Fylkesmannen godkjente lokalene til Trysil montessoriskole. De har startet skole i lokalene til en tidligere grendeskole.

31.2 Klagesaksbehandling

Måloppnåelsen vurderes som god. Klager på enkeltvedtak er behandlet i samsvar med oppdraget. Klagebehandling på matematikkeksamen i grunnskolen er gjennomført.

a) Embetets ressurser

Det er totalt seks personer som er med på klagesaksbehandling, og som har ansvaret for klager på bestemte bestemmelser i opplæringsloven. Vi jobber også i team i større og mer kompliserte klagesaker. Arbeidet ledes av en jurist.

b) Kompetanse

Embetet har høy faglig kompetanse gjennom formell kompetanse fra høgskole/universitet. Kompetanseheving ivaretas gjennom bred deltakelse på direktoratets regelverksamlinger og drøftinger internt av aktuelle problemstillinger.

c) Metodikk og strategier

Klagesaksbehandlingen er en viktig arbeidsoppgave og det legges vekt på en rask, men grundig saksbehandling i samsvar med lovverket.

d) Andre forhold i fylket

Antallet klagesaker var totalt 164 saker i 2012, tallet i 2011 var 187 klagesaker. Den største nedgangen i klagesaker er klager på standpunktarakter. Det er økt oppmerksomhet fra massemedia når det gjelder klagesaker, økning i innsynskrav og oppslag i aviser.

Grunnskolen

De fleste klagen gjelder standpunkt karakterer og skoleskyss.

Standpunkt: Det er mottatt 82 klager på standpunkt karakter i grunnskolen, av disse klagen er 52 gitt medhold og 30 er ikke gitt medhold. Hovedgrunnen til medhold/delvis medhold er faglærers manglende vurdering av elevens måloppnåelse i faget. Antall klager på standpunkt karakterer i 2011 var totalt 117. Vi har bevisst arbeidet med veiledning og informasjon om vurdering overfor skoleeiere og skoler. I tillegg har vi veiledet enkeltkommuner og enkeltskoler hvor antall klager og prosentvis medhold på klagen har vært høyt. Her har vi vektlagt kap. 3 og 5 i forskrift til opplæringsloven. Sammenheng mellom underveisvurdering og sluttvurdering er vektlagt, samt kunnskap om klagesaksbehandling og forvaltning. Vi mener dette arbeidet nå gir resultater.

Skoleskyss: 25 klagesaker i 2012. Det er variasjoner i antall klagesaker på skoleskyss, i 2011 hadde vi 17 klagesaker, Vanskelig å forklare en økning i 2012. Vi får noen klager på uforsvarlig/lang reiserute for privatskoleelever eller elever med delt daglig omsorg. Hovedvekten av klager er p.g.a. særlig farlig eller vanskelig skoleveg, klagen kommer i hovedsak fra 4-5 kommuner i Hedmark.

Spesialundervisning: I 2011 var det 15 klager mens det var 14 klager i 2012, disse klagesakene har variert en del i antall de siste årene. Det er ofte arbeidskrevende klagesaker hvor foreldrene også noen ganger er representert ved advokat.

Spesialpedagogisk hjelp: 20 klagesaker i 2011 og 8 klagesaker i 2012. Dette er ofte svært sammensatte saker og gjelder barn som omfattes av flere lovverk. Dette krever et godt og kontinuerlig tverrfaglig samarbeid på alle nivåer i kommunen, og prosedyrer som sikrer disse barnas rettigheter og ivaretar deres behov. Fylkesmannens erfaring er at det er uklart hvem som tar kommunens ansvar for barn med sammensatte hjelpebehov som fører til klager på dette området. Klagepunkter er: manglende oppfølging av forvaltningslovens saksbehandlingsregler, anvendelse av feil lovhjemmel i sakkyndig vurdering som fører til forventninger fra foreldrene på feil grunnlag, samt uklarhet i hva som er styrking av det generelle tilbudet og hva som er spesialpedagogisk hjelp.

Skolebytte: Det har vært en økning i klager fra 11 saker i 2011 til 18 saker i 2012. Det er noen kommuner i Hedmark som har fulle klasser/skoler og som gir elevene skoleplass på andre skoler. Dette fører til klager til oss. I noen klagesaker klages det p.g.a. uklare eller endrede skolegrenser. Svært få av disse klagen får medhold hos Fylkesmannen.

Elevenes psykososiale miljø/krenkende adferd: Det har vært klagesaker på krenkende adferd fra elev(er) mot andre elev(er) og krenkende adferd fra lærer mot elev. Noen av sakene er sammensatte med klager på både mobbing, skolebytte, lærings situasjonen og skoleskyss. I flere av sakene har skolene fattet enkeltvedtak og jobbet godt for å løse mobbesaken.

Videregående opplæring

Fylkesmannen har hatt 6 klagesak i 2012 mot 2 i 2011. Klagen har gått ut på særskilt tilrettelegging av eksamen, fritak for opplæring i norsk sidemål og behandling av klagesaker vedrørende helsearbeiderfaget, privat person-praksiskandidat.

Private skoler

Klage fra Furu Steinerskole på avslag om innsyn i kommunens navnelister for kommende 1. klassinger før inntak av nye elever. Også spørsmål om dekning av saksomkostninger.

Andre klagesaker

Forvaltningsloven: I tillegg til klager på opplæringsloven er det også mottatt noen klager på saksbehandlingen etter forvaltningsloven og offentlegloven. Det har vært klaget på brudd på taushetsplikt og innsyn i elevmapper. Dette er klagesaker som har tatt noe tid.

Klager på sentralt gitt eksamen: Fylkesmannen i Hedmark administrerer klagebehandling i matematikk for grunnskolen og grunnskoleopplæring for voksne. Dette er omtalt under resultat område 31.5.

Klage i grunnskolen (opplæringsloven med forskrifter)

Type Klage	Sum	Medhold/Delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Kommentar
Tegnspråk opplæring, § 2-6	1	1	0	0	0	Nedenfor står klagen i tabellform for 2012
Spesialundervisning for voksne, § 4A-2	4	0	4	0	0	

Spesialundervisning, § 5-1	14	3	8	0	3	Klagesakene på spes.undervisning er ofte arbeidskrevende, vi har noen ganger kontakt med PPT ift. sakkyndig vurdering.
Skyss, § 7-1	25	5	18	0	2	Se kommentarer under 31.2 Klagesaksbehandling
Skoleplassering, § 8-1	18	1	15	0	2	Se kommentarer under 31.2 Klagesaksbehandling
Standpunkt (fag og orden og oppførsel)	82	52	30	0	0	Se kommentarer under 31.2 Klagesaksbehandling
Psykososialt skolemiljø, § 9a-3	5	1	4	0	0	Se kommentarer under 31.2 Klagesaksbehandling
Sum	149	63	79	0		

Klage i videregående opplæring (opplæringsloven med forskrifter)

Type Klage	Sum	Medhold/Delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Kommentar
Videregående opplæring for voksne, § 4A-3	6	3	3	0	0	Se kommentarer under 31.2 Klagesaksbehandling
Sum	6	3	3	0		

Klage i private grunnskoler (privatskoleloven med forskrifter)

Type Klage	Sum	Medhold/Delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Kommentar
Inntak, § 3-1	1	1	0	0	0	Se kommentarer under 31.2 Klagesaksbehandling
Sum	1	1	0	0		

Klage i forbindelse med spesialpedagogisk hjelp til barn under opplæringspliktig alder (opplæringsloven)

Type Klage	Sum	Medhold/Delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Kommentar
Spesialpedagogisk hjelp, § 5-7	8	2	2	0	4	Se kommentarer under 31.2 Klagesaksbehandling
Sum	8	2	2	0		

31.3 Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

GSI innsamlingen 2012 er gjennomført i henhold til oppdraget.

a) Embetets ressurser

En saksbehandler har dette som arbeidsområde og har brukt 7 ukeverk på arbeidet.

b) Kompetanse

Saksbehandler har arbeidet med GSI siden 1992 og deltar i en nasjonal arbeidsgruppe for å videreutvikle systemet.

c) Metodikk og strategier

1. Oppfølging

Alle skoleiere er fulgt opp gjennom kurs, veiledning, kvalitetsikring og retting. Fylkesmannen i Hedmark bidrar til videreutvikling av GSI systemet gjennom deltagelse i direktoratets faggruppe. Vi har inntrykk av at mediene har fått økt oppmerksomhet på GSI og at også enkelte lokale journalister har oppdaget systemet.

Skolering av kommunene/privatskolene gjennomføres hvert år. Det er tett oppfølging gjennom innsamlingen av data. Kontakten med skoleeierne er god, det gjelder også privatskolene.

2. Videreutvikling

Saksbehandler deltar i Utdanningsdirektoratets faggruppe for GSI

3. Tilsyn

GSI-tall er brukt i tilsynsarbeidet.

d) *Andre forhold i fylket*

Omlegging av passordregimet til UBAS skapte en hektisk periode i uke 39-40 da mange ikke hadde vært inne i UBAS på lenge og var deaktivert, andre var ikke lagt inn. Det var nyttig å ha de gamle GSI passorden i reserve. Vi merket ellers at det var mange nye personer som skulle fylle ut og trenge veiledning.

31.4 Informasjon og veiledning

a) *Embetets ressurser*

Samlet ressursbruk på området er 15 ukeverk.

b) *Kompetanse*

Embetet har godt kvalifiserte medarbeidere med høyskole-/universitets utdanning på områdene jus, pedagogikk/spesialpedagogikk og økonomi. I tillegg har vi engasjert forelesere fra ulike etater utenfor embetet.

c) *Metodikk og strategier*

For å ivareta oppdraget med å informere om den nasjonale skolepolitikken har Fylkesmannen valgt å gjennomføre skolefagligsamlinger med ulike temaer. Dette er en arena hvor alle skoleeiere er representert og egner seg derfor å gi informasjon om den nasjonale utdanningspolitikken. Vi har fått positive tilbakemeldinger fra deltagerne om denne type gjennomføring og på temaene som er valgt.

Vi har lang tradisjon i å ha årlige dialogmøter med videregående opplæring i fylket. Gjennom dette har vi nær kontakt til skoleslaget og kan utveksle erfaringer som bidrar til en samarbeidskultur mellom oss.

Vår vurdering er at skolefaglige samlinger, dialogmøter, fagdager og konferanser kan forsvares ressursmessig både menneskelig og økonomisk. Vi mener vi har hatt god måloppnåelse på området.

Fylkesmannen har hatt stor aktivitet på området, og målene i embetsoppdraget er nådd gjennom:

1. *informasjon og veiledning om lov- og regelverk*

Møte med skoleeiere/skolefaglig ansvarlige

Følgende lovemner ble belyst i disse samlingene: Nasjonalt tilsyn 9a, I videregående opplæring orientering om tilsyn med lokalt læreplanarbeid og skolebasert vurdering. Ellers fokus på skolens råd og utvalg, årets klager, standpunkt karakterer, spesialpedagogikk, voksne, skolebytte og skyss, taushetsplikt og barn, bl.a. skolens forhold til barnevern og PPT.

Møte med Hedmark fylkeskommune med lovtema

Forholdet mellom opplæring/spesialundervisning og tiltak etter annen lovgivning, orientering om fylkeskommunens håndbok i arbeidet med spesialundervisning, høring om læreplanen i kroppsøving, tolkning av opplæringsloven § 13-2, kartlegging av opplæringstilbudet for barn og unge i barnevernsinstitusjoner oppdrag om kartlegging fra direktoratet.

2. *Veiledning til skoleeiere - utarbeidelse av tilstandsrapporten og funksjonalitet i Skoleporten, jf. resultatområde 32.3.*

Vi har gitt veiledning ved henvendelser på området, jf. 32.3, og skolefaglig samling.

3. *Verktøy for skoleutvikling*

Vi har gitt informasjon om verktøyene i skoleporten i samling med skoleeiere. Vårt inntrykk er at de ulike verktøyene brukes i varierende grad i kommunene og skolene i Hedmark. Alle kommunene bruker verktøyet i skoleporten ved utarbeidelse av den årlige tilstandsrapporten. Fylkesmannen mottar tilstandsrapport fra alle kommunene årlig. Fylkesmannen får henvendelser fra skoleeiere og skoleledere om funksjonalitet og praktisk bruk av innholdet

4. *Bistand til Utdanningsdirektoratet i arbeidet med veilederkorps og statlige støtte tiltak jf. resultatområde 32.4.*

Fylkesmannen i Hedmark har oversendt informasjon om rekruttering av veilederkorps til skoleeiere i Hedmark. Saksbehandler hos Fylkesmannen i Hedmark har deltatt på Utdanningsdirektoratets møter med skoleeiere og veiledere og i nettverksmøter mellom saksbehandler hos Utdanningsdirektoratet og Fylkesmennene. Saksbehandler har i forkant av møte mellom utdanningsdirektørene innhentet opplysninger fra de tre kommunene som deltok på veiledning i 2011.

Vi har bistått Utdanningsdirektoratet i prioritering av tilbud for kommuner med svake elevresultater.

5. Informasjon om " Bedre læringsmiljø" som ressurs i arbeidet med læringsmiljø, herunder bidra til at skoler og skoleeiere som skårer lavt på mestrings- og trivselsindikatorerne i Elevundersøkelsen tar i bruk "Bedre læringsmiljø"

På skolefagligsamling og på to regionalesamlinger i fylket med tema tilpasset opplæring ble fanen Bedre læringsmiljø på udir sin hjemmeside demonstrert.

6. Manifest mot mobbing 2011-2014, jf. res. 34.3

Vi har oppfordret kommunene til å utarbeide lokale manifest mot mobbing.

7. Valgfag

Vi har svart på henvendelser fra skoleeiere og skoleledere i møter, e-post og telefon.

8. Inn på tunet

Møte med landbruksavdelingen hos oss med gjennomgang av de krav opplæringsloven setter for at tiltaket skal kunne godtas som et opplæringstilbud. Inn på tunet framstår nå som mye mere formelt ryddig enn vi opplevde i starten. Problemstillinger knyttet til "alternative opplæringsarenaer" kan allikevel dukke opp.

9. Minoritetsspråklige

Fylkesmannen har informert om regelverk som styrer opplæringen i regionalt nettverk for kommuner med asylmottak

Andre forhold

Arrangerte fagdager:

VI gjennomført 3 fagdager for lærere om vurdering av årets eksamensbesvarelser i (norsk, matematikk, engelsk) i samarbeid med Fylkesmannen i Oppland, jf. resomr. 31.5. Det var ca. 300 deltakere.

Vi gjennomførte også fagdag for kroppsøvingslærere i det 13. årige løp sammen med Fylkesmannen i Oppland

Fylkesmannen har ved henvendelser og deltakelse på samlinger i kommuner og fylkeskommunen formidlet regelverk knyttet til opplæringsloven og forvaltningsloven.

31.5 Eksamen, nasjonale prøver og kartleggingsprøver

Vår vurdering er at eksamensavvikling og nasjonale prøver/kartleggingsprøver gjennomføres på en tilfredsstillende måte i fylket. Vi har hatt nok tilgang på sensorer til skriftlig eksamen både i grunn- og videregående skole. Lokalt gitt eksamen i grunnskolen har siden 2011 vært organisert i regionsamarbeid, og tilbakemeldingene er at dette fungerer tilfredsstillende.

a) Embetets ressurser

4 personer jobber i team med eksamen og nasjonale prøver. Det er brukt 23 ukeverk på dette området, dette er en liten nedgang i ressursbruk fra 2011. Årsaken til reduksjonen kan bl.a være at kommunene/fylkeskommunen og skolene er blitt flinkere til å bruke PAS og derfor ikke trenger så mye bruker støtte fra oss.

b) Kompetanse

Embetet har høy faglig kompetanse gjennom formell kompetanse fra universitet/høgskole, yrkeserfaring fra pedagogisk og administrativt arbeid i grunnskole, videregående opplæring og hos Fylkesmannen.

c) Metodikk og strategier

Fylkesmannen mener det er viktig å ansvarliggjøre kommunene/fylkeskommunen. Fylkesmannen har deltatt på fylkeskommunenes rektormøter der lokalt og sentralt gitt eksamen var tema.

1. Fylkesmannen har sørget for at gjennomføring av *eksamen og nasjonale prøver* har skjedd etter gjeldende retningslinjer.

2. *Tilsyn*

Informasjon fra eksamener og prøver er brukt i arbeidet med tilsyn jf. resultatområde 31.1.

3. *Endringer i ansvar*

Ingen endringer i ansvarsfordelingen mellom Oppland og Hedmark

Sentralt og lokalt gitt eksamen

Det ser ut til at PAS/PGS har fungert veldig bra på alle nivåer i Hedmark, og det har vært forholdsvis lite problemer. Brukere av PAS på alle nivåer er fornøyd med programmet. Fylkesmannen i Hedmark er godt fornøyd med det samarbeidet vi har med FM Oppland i gjennomføringen av eksamen i grunnskolen. Embetet har deltatt på fellessensur i videregående (ansvarlig FM Sør-Trøndelag) med en person i januar og to personer i juni. Sentralt og lokalt gitt eksamen i grunn- og videregående skole i Hedmark er gjennomført etter gjeldende retningslinjer.

For første gang har alle grunn- og videregående skoler gjennomført IKT-basert eksamen i de fagene det var mulig.

4. Nasjonale prøver

Prøvene er fulgt opp, se tabelldata. Skoler med høye fritak gjelder elever med spesialundervisning og særskilt norskopplæring. Fritaksandelen er generelt lavere enn andelen spesialundervisning og særskilt norsk, jf. GSI data for trinnene. Vi har, som tidligere, ikke registrert noen trend ved at enkeltskoler eller skoleeiere systematisk har høye fritakstall over tid. Vi har ikke registrert uro rundt prøvene

Den praktiske gjennomføringen av prøvene gikk greit. Det er relativt få spørsmål om PAS/PGS, på samme vis som under eksamen.

Både i skolene og kommunen brukes prøvene som en del av skoleeiers § 13-10 system og skolenes egne internvurderinger. Resultatene er flere steder blitt gjenstand for politisk diskusjon slik som i 2011.

5. Kartleggingsprøver

Det er ikke registrert særskilte problemer i forbindelse med kartleggingsprøvene i videregående.

d) Andre forhold

Fagdager

Høsten 2012 samarbeidet Fylkesmannen i Hedmark med Oppland om å arrangere fagdager i matematikk, norsk og engelsk for lærere i ungdomsskolen. Vårens eksamensoppgaver ble gjennomgått og eksempeleoppgaver ble vurdert. Hensikten er å gi flest mulig lærere innsikt i sentrale føringer til skriftlig eksamen i grunnskolen og motivere lærerne til å melde seg som fagperson til eksamen. Det er også gjennomført fagdag i kroppsøving. Erfaringsutveksling og vurdering/vurderingsforskriften var tema for samlingene. Til sammen har rundt 300 lærere i Hedmark deltatt på de fire fagdagene, og fagdagene er godt mottatt som kompetanseheving for lærere. Fylkesmannen får god støtte fra Utdanningsdirektoratet i gjennomføringen av fagdagene.

Klagebehandling i matematikk for grunnskolen og grunnskoleopplæring for voksne

Fylkesmannen i Hedmark gjennomførte landsdekkende klagesensur i matematikk etter eksamen i grunnskolen og grunnskoleopplæring for voksne i samarbeid med Fylkesmannen i Oppland. Totalt ble det behandlet 238 klager i grunnskolen. Dette er en økning i antall klager fra 2011. De fleste av klagen ble behandlet i juli. Noen klager måtte behandles i august da klagen ikke var mottatt fra skolene. PAS fungerte bra ved gjennomføringen av klagesensuren. Det var ingen klager i grunnskoleopplæring for voksne.

Fylkesmannen i Hedmark

Særskild Rapportering	JA	NEI	Øvrige kommentarer
1. Benytter embetet informasjonen som fremkommer ved avvikling av prøver og eksamener i tilsynsarbeidet?	X		

	Spesifiser dersom avvik fra lands-gjennomsnittet totalt eller på enkeltprøver)	Spesifiser dersom stor variasjon mellom skoleeiere innad i fylket	Vurdering av årsak til avvik	Beskrivelse av tiltak over skoleeiere med høy andel elever med fritak

<p>2. Hvor stor andel av elevene har fått fritak fra deltakelse på nasjonale prøver</p>	<p>5. trinn: Gjennomsnittlig fritaksprosent i Hedmark er 4,8 mot landet 4,1 8. trinn: Gjennomsnittlig fritaksprosent i Hedmark er 2,8 mot landet 2,1</p>	<p>Hedmark har mange små skoler hvor enkeltelever gir store prosentvise utslag. Mange av skolene karakteriseres først og fremst av store årlige svingninger. Dette følger i stor grad antall elever med spesialundervisning og særskilt norsk.</p>	<p>I Hedmark har 8,2% av elevene spesialundervisning og 4,4% har særskilt norsk, tilsammen 12,6%. Fritaksprosentene ligger langt under dette tallet. Vi har ikke registrert konflikter rundt prøvene eller forsøk på å "pynte" på resultatene gjennom fritak.</p>	<p>Dette er tema på våre rutinemessige kontakter med kommunene og forklaringene har hele tiden vært i samsvar med vår vurdering av avvik. Vi har så langt ikke funnet grunnlag for særskilt tilsyn, men resultatene inngår i våre sikkerhets- og sårbarhetsanalyser generelt.</p>
---	--	--	---	---

31.7 Tilskuddsforvaltning

Oppdraget er utført i samsvar med retningslinjene for tilskuddsforvaltningen.

a) Embetets ressurser

Arbeidet utføres i all hovedsak av en medarbeider.

b) Kompetanse

Fylkesmannen har høy faglig kompetanse gjennom formell kompetanse fra høyskole og relevant praksis.

c) Metodikk og strategier

Søknadene er kontrollert i forhold til nødvendig dokumentasjon. Det er foretatt formalia og rimelighetskontroller og at faktiske opplysninger stemmer med det som er innrapportert. Foruten skriftlig innrapportering og søknad har saksbehandler hatt mye telefonkontakt med kommunene. Fylkesmannen har gode rutiner for å kunne sammenligne utviklingen på området.

d) Andre forhold i fylket

Kap. 225 post 60 Tilskudd til landslinjer

Søknad fra fylkeskommunen er mottatt og kontrollert etter retningslinjene før oversending til Utdanningsdirektoratet.

Kap 225 post 64 Tilskudd til opplæring av barn og unge asylsøkere i mottak

Det er foretatt formalia og rimelighetskontroller i henhold til retningslinjene for ordningen del II, pkt. 12.1. Det er kontrollert at antall elevmåneder stemmer med oppgitte tidsrom. Alle mangler er rettet før utbetaling av tilskudd. Det er ikke funnet avvik som tilsier videre oppfølging. Det har vært omfattende kommunikasjon med kommunene, både pr. telefon og epost, på grunn av feil og mangler ved søknadene. Budsjetttrimmen for 2012 var tilstrekkelig til at alle søknadene ble utbetalt i budsjettåret. Belegglister er mottatt fra UDI og disse er gjennomgått.

Kap 225 post 64 Tilskudd til opplæring av barn og unge asylsøkere i omsorgssenter

Samme prosedyre som for barn og unge asylsøkere i mottak. Det var i 2012 en kommune i Hedmark som mottok tilskudd for enslige mindreårige asylsøkere i omsorgssenter, det samme som i 2011. Belegglister er mottatt fra UDI og disse er gjennomgått.

Kap. 225 post 66 Tilskudd til leirskoleopplæring

Det er kontrollert at mottatte søknader inneholder den foreskrevne dokumentasjon. Det har i 2012 bare i liten grad vært nødvendig med direkte kontakt, pr telefon og/eller epost med kommunene for å få på plass den foreskrevne dokumentasjon. Dokumentasjon fra leirskolene er kontrollert opp mot søknadene. Dataene fra søknadene er lagt inn i en database (excelark) som går over flere år. Dette gir god oversikt i et lenger tidsperspektiv enn det enkelte budsjettår. Det er 4 kommuner som ikke har hatt elever på leirskole i 2012 mot 2 i 2011, basert på mottatte søknader. De utførte kontrollhandlinger anses å være mer enn tilstrekkelige i forhold til risiko og vesentlighet. Rammen for 2012 var tilstrekkelig til å dekke alle søknader.

Kap. 227 post 62 Tilskudd til Fjellheimen leirskole

Deltakerlisten er mottatt og kontrollert. Det samme er regnskapet. Aktivitetskravet er innfridd.

Resultatområde 32 Oppgaver for økt kvalitet i grunnsopplæringen

36 ukeverk av fylkesmannens innsats innen grunnsopplæringen omfattes av resultatområde 32 i 2012. For mange kommuner i Hedmark er kompetanseutfordringene store. Det er en utfordring å få tilstrekkelig kvalifiserte søkere til stillinger og det er en utfordring å holde kompetansen ajour.

Midler til etter- og videreutdanning er utdelt etter søknad. Det er mye regionalt samarbeid knyttet til etterutdanningsmidlene. 5 av de 22 kommuner deltar ikke i videreutdanningstilbudet med økonomi som begrunnelse. Omlag 70 lærere deltar i hvert semester i 2012/13.

Hedmark deltar i vurdering for læring i pulje 2 og 3. Vi har veiledet i forhold til skoleporten, men det er fortsatt et stykke igjen før bruken av den er slik som ambisjonen har vært.

Det er gjennomført oppfølging, møter og konferanser og i forhold til erfarings og kunnskapsinnhenting.

Tiltak som gjelder lov og regelverk knyttet til spesialundervisning er viet stor oppmerksomhet jf. 32.5.

32.2 Kompetanseutvikling

Oppdraget er gjennomført i henhold til resultatkravet. 17 av fylkets 22 kommuner deltar med videreutdanning og fylkeskommune har økt sin deltakelse. Ingen privatskoler deltar i videreutdanningen. Etterutdanning er i hovedsak felles prosjekter i kommunene og alle er med.

a) *Embetets ressurser*

Tre ansatte har arbeidet på område 32.2: En medarbeider har hatt EVU arbeidet som prioritert oppgave i 2012, i tillegg har to medarbeidere arbeidet med vurdering for læring i henholdsvis pulje 2 og 3. Samlet ressursforbruk på 32.2: 9 ukeverk.

b) *Kompetanse*

Saksbehandlerne har høy formell kompetanse fra universitet, relevant yrkeserfaring fra grunnsopplæringen og lang erfaring med denne typen arbeid.

c) *Metodikk og strategier*

Fylkesmannen har hatt kompetanseutvikling som tema på møter og samlinger for skoleeiere. Det har vært god dialog med skoleeierne og jevnlig møtevirksomhet i regional sammenheng hvor kompetanseutvikling har vært tema. Den nye utdanningsdirektøren har satt Kultur for Læring på dagsorden som en viktig faktor i kompetansehevingen

1. *Informasjon*

Fylkesmannen har stimulert og bidratt til deltakelse og regionalt samarbeid.

2. *Etterutdanning*

Midler til etterutdanning er fordelt. Søknadsmassen på etterutdanningsmidlene var som før omlag dobbelt så store som de disponible midlene. Etterutdanningstiltakene har vært fulgt opp gjennom regionale møter med kommunene.

3. *Videreutdanning*

Tiltakene rundt videreutdanning er utført i henhold til oppdraget. ca 71 lærere har vært i gang med studier i 2012. 5 av fylkets 22 kommuner deltok ikke i ordningen, dette er en bedring i forhold til 2011. De 5 små kommunens begrunnelser varierer fra manglede behov til økonomi. Fylkeskommunen har økt sin deltakelse bl.a ut fra den nye finansierungsordningen.

4. *Rapportering*

Skoleeiers elektroniske rapport for 2011 i januar/februar 2012 ble fulgt opp.

Fylkesmannen sendte ut en forhåndsversikt over hvilke midler skoleeierne hadde fått av staten, slik som foregående år. Dette ga et vesentlig mindre rettelser enn tidligere. Søknadene på etterutdanningsmidlene var som før omlag dobbelt så store som de disponible. Etterutdanningstiltakene har vært fulgt opp gjennom regionale møter med kommunene.

5. *Samarbeid EVU*

Etterutdanningsplanene er som tidligere i hovedsak regionale. Når det gjelder videreutdanning er det flere

kommunale planer, men også på dette området er det felles planer. Fem kommuner deltar ikke i videreutdanningstilbudet.

Flere kommuner har som tidligere uttalt misnøye i forhold til videreutdanningsprosessen ved at de ikke kan følge med på hvem som melder seg på, men kommer inn til slutt gjennom godkjenningsordningen. Dette har skapt endel frustrasjoner blant lærere som meldte seg på, men som skoleeier ikke godkjente.

6. Utbetaling av midler

Midler til etter-/og videreutdanning er fordelt. Bruken av midlene er kontrollert.

7. Oppfølging av Stm. 22

Fylkesmannen har deltatt i GNIST samarbeidet som i Hedmark er forankret i KS. Den nye GNIST stillingen er plassert hos høgsolen i Hedmark. Prosjektleder kom igang i august 2012. Det har vært hyppige møter i partnerskapet ut over høsten.

Hedmark har fått med fire pilotskoler i skolebasert vurdering som spiller en viktig rolle i forhold til GNIST stillingen.

8. Vurdering for læring

Vurdering for læring pulje 2

Fylkesmannen har mottatt og videresendt planene for satsningen fra de 4 videregående skolene og NTG Kongsvinger. Fylkesmannen har utbetalt midler til Hedmark fylkeskommune og NTG Kongsvinger. Fylkesmannen har fulgt opp satsningen ved å delta på samlinger arrangert av Utdanningsdirektoratet, oppstartssamling ved NTG Kongsvinger og møter med prosjektleder i Hedmark fylkeskommune. Erfaringsspredning vil skje i samarbeid med prosjektleder i Hedmark fylkeskommune høsten 2012.

Vurdering for læring pulje 3

Samtlige regioner i Hedmark er representert i arbeidet med vurdering for læring:

Glåmdals-regionen: Eidskog og Sør-Odal kommuner

Hedmarken: Hamar og Ringsaker kommuner

Midt-Østerdal: Åmot kommune

Nord-Østerdal: Alvdal, Tolga og Tynset + Folldal, Os og Rendalen kommuner

Økonomiske midler er tildelt deltakerkommunene.

I tillegg deltar Hamar Montessoriskole. Denne skolen stod ikke nevnt i fullmaktsbrevet datert 20.03.12. Dette ble imidlertid korrigeret, og økonomiske midler ble videresendt Hamar Montessoriskole.

Samtlige skoleeiere, og Hamar Montessoriskoler har levert sine underveis-rapporter til FM i Hedmark. Oppsummering og vurderinger er videresendt Utdanningsdirektoratet.

Ressurspersonene i Vurdering for læring - pulje 3 har fulgt opp Utdanningsdirektoratets samlinger. Ressurspersonene i Ringsaker og Hamar har gjennomført regional samling i fylket, blant annet med foredrag av prof. em. Gordon Stobart overfor 500 lærere fra Ringsaker, Hamar og Sør-Odal kommuner. Prof. Stephen Dobson og fagmiljøet fra Høgsolen i Lillehammer har deltatt på regionale samlinger og er knyttet til arbeidet i flere regioner i fylket. Det er Fylkesmannens vurdering, ut fra underveisvurderingen, at ressurspersonene er godt i gang med arbeidet i sine kommuner og regioner, og at arbeidet følger de retningslinjene som er nedfelt i grunnlagsdokumentet. Regionale og kommunale samlinger er gjennomført. Imidlertid blir tidspress og varierende involvering fra skoleledere meldt som utfordringer i arbeidet i enkelte kommuner. Hovedinntrykket fra de fleste kommunene er at prosjektet så langt følger de retningslinjene som er satt for satsningen, og at arbeidet er veldrevet.

Gjennom tilsynsarbeid, blant annet med lokalt læreplanarbeid, har skoleledere og lærere gitt positive tilbakemeldinger fra satsningen. Ressurspersoner melder også positivt tilbake om ressurs-samlingene i Oslo i regi av Utdanningsdirektoratet. Fylkesmannen vil innkalle til et møte med ressurspersonene i fylket hvor vi vil diskutere en mulig opprettelse av et nettverk som skal fungere ut over den tidsrammen som er satt av til satsningen.

Fylkesmannens kontaktperson har møtt på nasjonale samlinger, men i varierende grad ut fra andre avtaler og arbeidsoppgaver.

d) Andre forhold i fylket

Det vesentligste er rapportert i punktene ovenfor.

32.3 Skoleporten

Arbeidet med Skoleporten er utført i samsvar med oppdraget.

a) *Embetets ressurser*

Det er i 2012 brukt 4 ukeverk på dette fagområdet. Alle ansatte har tilgang til skoleporten, men en saksbehandler har hatt hovedansvaret og detaljkunnskapen

b) *Kompetanse*

Saksbehandler er godt kvalifisert og har arbeidet med Skoleporten siden oppstart.

c) *Metodikk og strategier*

1. Det har blitt gitt informasjon om verktøyene i skoleporten i samling med skoleeiere. Vårt inntrykk at de ulike verktøyene brukes i varierende grad i kommunene og skolene i Hedmark. Alle kommunene bruker verktøyet i skoleporten ved utarbeidelse av den årlige tilstandsrapporten. Fylkesmannen mottar tilstandsrapport fra alle kommunene årlig.

2 og 4. Fylkesmannen får henvendelser fra skoleeier og skoleledere om funksjonalitet og praktisk bruk av innholdet i skoleporten. Vårt inntrykk er at noen skoleeiere bruker verktøyet aktivt. Verktøyene i skoleporten har vært tema på samling med skoleeiere i høst.

3. Tall fra skoleporten brukes som grunnlag for embetets tilsynsarbeid, i tillegg til data i GSI og KOSTRA. Fylkesmannen i Hedmark utarbeider årlige "kommunebilder". Disse inneholder relevante data på skole- og barnehageområdet, og brukes i embetsledelsens møter med kommunene.

5. Det gis brukerstøtte ved behov, fortrinnsvis pr. telefon

d) *Andre forhold i fylket*

Fylkesmannen erfarer at Skoleportens ulike verktøy brukes i varierende grad. De store kommunene bruker skoleporten i tillegg til egne systemer i analysearbeidet. Kommunene gir uttrykk for at det er nødvendig med egne systemer i tillegg, da skoleporten ikke dekker alle områder kommunene har behov for i sitt kvalitetsarbeid. til å sette igang større tiltak på dette området.

32.4 Erfaring- og kunnskapsinnhenting

Oppgavene er utført i henhold til embetsoppdraget.

Under hovedområde 32.4 har Fylkesmannen i 2012 arbeidet for å styrke kultur for læring i Hedmark, blant annet med fagdager i norsk, engelsk og matematikk for grunnskolen og i kroppsøving for grunnskole og videregående skoler. Det er gjennomført konferanser som skal sikre elevens rettigheter i forhold til vurderingsarbeid og fagplaner, og regionale konferanser hvor blant annet nasjonale prøver, skoleporten og tilpasset opplæring har blitt drøftet.

I tillegg har Utdanningsdirektoratet iverksatt forsøksvirksomhet innenfor områder som vi anser som viktige i Hedmark, blant annet forsøk med arbeidslivsfag, fremmedspråk og forsøksvirksomhet med veilederkorps og ekstern veiledning som er videreført. Deltakerkommunenes erfaringer er etterspurt som grunnlag for rapportering.

Tilbakemeldingene fra veilederkorpsets arbeid kan være noe varierende. Likevel er det Fylkesmannens vurdering at veiledergruppene har arbeidet meget godt, med helt sentrale arbeidsoppgaver, overfor utvalgte skoleeiere.

Vi har mottatt svært gode tilbakemeldinger fra deltakerne i arbeidslivsfag. Fylkesmannen har søkt å prioritere og å følge opp arbeidet med forsøket overfor deltakerskolene, og også overfor kommuner som kan tenkes å igangsette arbeidslivsfag.

Fagerlund skole i Ringsaker mottok Dronning Sonjas skolepris 2012. Det var svært gledelig for skolen, kommunen og Hedmark fylke.

Det er Fylkesmannens vurdering at embetet har oppnådd god måloppnåelse på de oppgavene som embetsoppdraget 2012 har gitt for resultatområdet 32.4.

a) *Embetets ressurser*

Tre personer har hatt arbeidsoppgaver på området. Det er brukt ca. 6 % av embetets totale årsverk. Dette inkluderer støttefunksjoner for avdelingen.

b) *Kompetanse*

Avdelingen har høy, faglig kompetanse på området gjennom formell kompetanse fra høyskoler og universitet, yrkeserfaring fra pedagogisk og administrativt arbeid i grunnskole, videregående opplæring og hos Fylkesmannen.

c) *Metodikk og strategier*

Arbeidet har blitt utført individuelt og i team, og informasjonsinnhenting fra kommunene er utført gjennom skriftlig dokumentasjon, møter og intervju. Statistikk fra GSI, PAS og Skoleporten er innhentet, bearbeidet og presentert overfor skoleeiere og skoleledere.

d) *Andre forhold i fylket*

Fylkesmannen i Hedmark har videreført satsingsområdet Likeverdig opplæring i praksis. Fylkets PP-kontor har valgt ut en arbeidsgruppe som skal være pådrivere og ressursgruppe i arbeidet med kartleggingsarbeid og kartleggingsverktøy for minoritetsspråklige elever.

Særskilte oppdrag i oppdragsbrev 2012

Bistå Utdanningsdirektoratet i erfarings- og kunnskapsinnhenting fra eget fylke på nasjonale utdanningspolitiske satsningsområder

Stortingsmelding nr. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen, Meld. St. 22 (2010-2011) Motivasjon-Mestring-Muligheter og utdrag fra Prp. 1 S (2010-2011) Kunnskapsdepartementet har vært tema i møter med skolefaglige ledere og skoleledere i Hedmark fylke. Fylkesmannen har gjennom ulike møter etterspurt sentrale felt fra nevnte dokumenter. I tillegg har Fylkesmannen innhentet opplysninger fra kommuner i fylket som grunnlag for videre innrapportering til Utdanningsdirektoratet innen gitte satsningsområder, blant annet veiledning og vurdering for læring.

Bistå Utdanningsdirektoratet med informasjon og kunnskap om sektorens erfaringer med læreplanene i Kunnskapsløftet

Informasjon og kunnskap om sektorens erfaringer med læreplanene i Kunnskapsløftet er utført gjennom andre hovedområder i embetsoppdraget, blant annet 31.1 Tilsyn med lokalt læreplanarbeid, veiledning som del av klagebehandling standpunkt karakterer, jf. embetsoppdrag hovedområde 31.2 og fagdager i norsk, engelsk og matematikk for faglærere i ungdomsskolen. Fylkesmannen har også gjennomført fagdag i kroppsøving for lærere i grunnskole og videregående skole, der tema var presisering av endringene i den nye kroppsøvingen, og vurderingsarbeid i kroppsøvingsfaget.

Bistå Utdanningsdirektoratet i implementeringen av reviderte læreplaner i Kunnskapsløftet gjennom å bidra ved gjennomføring av regionale konferanser om lokalt læreplanarbeid med særlig vekt på grunnleggende ferdigheter

For å sikre implementering av revidert læreplan, gjennomførte Fylkesmannen i Hedmark høsten 2012 fagdag i kroppsøving, jf. forrige delpunkt.

Arbeidet med stm. 22 er ivarettatt gjennom partnerskapsarbeid i GNIST. Prosjektlederen ble tilsatt i august med kontorplass på høyskolen i Hedmark. Hedmark har 4 ungdomsskoler som er piloter i skolebasert vurdering. Samarbeidet i partnerskapet er godt

Bistå Utdanningsdirektoratet med informasjon og kunnskap om skolenes gjennomføring av nasjonale prøver og bruk av resultatene

Resultater fra elevenes læringsmiljø er hentet fra Skoleporten og videre bearbeidet. Resultater for fylket er hentet ut fra nasjonale prøver og eksamensresultater og videre bearbeidet som grunnlagsmateriale for avdelingen. Materialet er, og vil videre bli brukt som grunnlag for nasjonale tilsyn og andre tilsyn etter opplæringsloven. Resultatene er også tatt opp under regionmøter og veiledningsmøter. Skolenes arbeid med vurdering ift. fagplaner, kompetansemål og kriterier er etterspurt gjennom veiledningsmøter på skoler og i etterkant av tilsyn.

Regionmøter er gode arenaer der Fylkesmannen kan innhente opplysninger om kommunenes oppfølging av nasjonale utdanningspolitiske satsningsområder, og samtidig informere og eventuelt veilede om dette. Det er rutinemessig gjennomført slike møter i 2012.

Dronning Sonjas skolepris

Fylkesmannen i Hedmark har viderefremidlet informasjon om Dronning Sonjas skolepris, og to nominerte skoler

fra Hedmark fylke ble oversendt Utdanningsdirektoratet i 2012. Nominasjonen førte til at Fagerlund skole i Ringsaker kommune ble kåret til vinner av Dronning Sonjas skolepris for 2012.

Gjennom prosessen fra nominasjon til utdelt pris, ble det tydeliggjort at dette er en viktig pris. Prisen har likeverd og inkludering som kriterier og setter fokus på elevenes læringsmiljø, og dette er i seg selv viktige fokusområder. Prisen gir vinner skolen mye og god, positiv pressedekning på nettopp disse feltene. Skolen blir videre gitt mulighet til å presentere arbeidet sitt på fokusområdene, noe vi mener vil ha en forsterkende effekt på det arbeidet den utfører på alle felt og i forhold til alle involverte ved skolen; elever, foreldre og lærere, og også lokale politikere og kommunale og statlige myndigheter. Dette kom tydelig fram under høytideligheten da prisen ble delt ut av H.M. Dronning Sonja. Hun møtte eleven og skolen på en meget varm og inkluderende måte, og sammen med statsråden satte de fokus på skolens kvalitet. Det skaper stolthet, og er et løft for skolens videre arbeid.

Under arbeidet med å nominere skoler ble det foretatt en grundig vurdering av skolenes søknader i forhold til skoleprisens kriterier. Trolig bør skolenes resultater fra andre målinger, eksempelvis GSI og Skoleporten, også trekkes med i den totale vurderingen i forkant av nominasjonen, og dette kan med fordel bli klargjort i embetsoppdraget for FM.

Oppdragsbrev 48-09 - prosjektnr. 62036 - Forsøk med fremmedspråk som felles fag på 6. - 7. trinn 2010-2012

Austmarka barne- og ungdomsskole - Kongsvinger, Grue barne- og ungdomsskole - Grue og Stavsberg skole - Ringsaker har deltatt i prosjektet. Økonomi er knyttet til dekning av innmeldte kostnader. Fylkesmannen har overført tilskudd til deltakende kommuner.

I tillegg har Fylkesmannen innhentet opplysninger fra de nevnte kommunene som grunnlag for sluttrapport til Utdanningsdirektoratet.

Fylkesmannen har hovedsaklig hatt en sekretærfunksjon i prosjektet og dermed ikke vært direkte involvert i forhold til prosjektets innhold og opplegg. Vi har imidlertid vært i kontakt med deltakende skoler, både skriftlig gjennom rapportering, og muntlig, og skolene har gitt noe ulik vurdering av elevenes læringsutbytte og faglærernes etterutdanning. To av skolene gir tilbakemelding om meget godt utbytte for både elever og lærere, mens én skole gir uttrykk for noe begrenset læringsutbytte for elevene og begrenset utbytte av faglæreres etterutdanning. Alle skolene melder tilbake om økt interesse for fremmedspråk blant elevene og økt bevissthet i forhold til valg av fremmedspråk på ungdomsskolene. Alle skolene kunne også tenke seg å videreføre forsøksordningen, men anser dette for vanskelig pga. økonomi.

Fullmaktsbrev kap. 226 - prosjektnr. 62038 Forsøk med nytt praktisk fag på ungdomstrinnet - arbeidslivsfag
Forsøket er videreført med de samme skoleeierne og skolene:

Eidskog kommune - Eidskog ungdomsskole

Kongsvinger kommune - Tråstad ungdomsskole

Stange kommune - Ottestad ungdomsskole, Romedal ungdomsskole og Stange ungdomsskole

Trysil kommune - Trysil ungdomsskole

Tolga kommune - Tolga skole

Skoleeiere og skoleledere og lærere fra deltakerskolene har deltatt på Utdanningsdirektoratets konferanser. Fylkesmannen i Hedmark og Fylkesmannen i Oppland gjennomførte fylkessamling for arbeidslivsfaget i november 2012. Arbeidet med fagplaner og vurderingsarbeid ble vektlagt. Det er planlagt spredningskonferanse i Hedmark i løpet av vårsemesteret 2013 i tillegg til pålagt fylkessamling i vårsemesteret 2013 for begge fylker.

Tilbakemeldingene fra skoleeiere og skoler er meget positive i forhold til forsøk og fag. Foreløpige tilbakemeldinger tilsier at forsøksskolene vil videreføre arbeidslivsfag etter forsøksperioden. Dette vil bli nærmere etterspurt på fylkessamlingen våren 2013. I tillegg har vi fått informasjon om at to kommuner i Hedmark vurderer å igangsette arbeidslivsfag fra og med skoleåret 2013/2014.

Prosjektledelsen fra Utdanningsdirektoratet har lagt meget godt til rette for kommunikasjon og samarbeid mellom Utdanningsdirektoratet og Fylkesmennene i arbeidet med forsøk med arbeidslivsfag i ungdomsskolen.

Rekruttering av veiledere - utdyping av embetsoppdrag for 2011 og 2012, jf. res.område 31.4

Informasjon om veilederkorps er sendt skoleeiere i Hedmark fylke, og ny veileder fra Hedmark er trukket inn i veiledningskorpsset.

Fylkesmannen har etterspurtt utbyttet til de kommunene som deltok i og avsluttet veiledningen 2012. Tilbakemeldingen er i hovedsak positiv når det gjelder arbeidsform og utbytte. Veilederkorpsene har påpekt ulike forhold i kommunene, eksempelvis vurderingspraksis, rolleavklaringer og organisatoriske forhold, og dette vil bli prioriterte arbeidsområder for skoleeiere og skoler fremover. I én kommune kan det synes som det har vært noe manglende kommunikasjon mellom veilederkorps og enkeltskoler i kommunen, men det totale utbyttet for kommunen blir vurdert som meget bra.

I Hedmark fylke mottar fremdeles én kommune veiledning fra veiledergruppa. Resultatet blir fra kommunen vurdert som god, men det har vært nødvendig med en del avklaringer mellom skole og veiledergruppa i forhold til gjensidige forventninger. Kommunen har mottatt ekstern vurdering, og denne blir sett på som meget positiv.

Fylkesmannen i Hedmark har tidligere, gjennom direkte kontakt med Utdanningsdirektoratet, og ved rapportering, gitt uttrykk for at organisering, innhold og metodikk har gitt og gir kommunene meget godt utbytte etter veiledningen. Dette er blitt bekreftet av skoleeiere og skoler gjennom innhenting av informasjon som grunnlag for årsrapporten. De tre kommunene som startet veiledning i 2010 har mottatt tilbud om ekstern vurdering, og alle tre kommunene inngikk avtaler.

Saksbehandler hos Fylkesmannen i Hedmark har deltatt på Utdanningsdirektoratets møter med skoleeiere og veiledere. Her har både overordnede og konkrete spørsmål blitt drøftet. Nettverksmøter mellom saksbehandler hos Utdanningsdirektoratet og saksbehandlere hos fylkesmennene har vært meget nyttig for å innhente informasjon om og diskutere aktuelle spørsmål om prosjektet. Prosjektledelsen fra Utdanningsdirektoratet har lagt meget godt til rette for kommunikasjon mellom Utdanningsdirektoratet og Fylkesmennene i arbeidet med veilederkorps.

32.5 Tiltak innenfor tilpasset opplæring, spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning

Arbeidet er utført i samsvar med oppdraget og målet er nådd.

a) Embetets ressurser

Det er brukt ca 20 ukeverk på resultatområdet.

b)Kompetanse

Personalet som har gjennomført tiltakene har god formell pedagogisk og spesialpedagogisk kompetanse fra høyskoler og universitet, juridisk kompetanse og lang erfaring på området.

c)Metodikk og strategier

1. Informasjon og veiledning.

Fylkesmannen i Hedmark har påsett at det blir informert om regler for tilpasset opplæring,spesialpedagogisk hjelp til barn under opplæringspliktig alder og spesialundervisning i de sammenhenger der dette har vært naturlig, det være seg samlinger og møter og henvendelser fra publikum i fylket.

Konkrete tiltak:

Fylkesmannen har gjennomført to av fire regionale samlinger med tema tilpasset opplæring og St.meld. nr 18 Læring og fellesskap. Dette har vært et satsingsområdet dette året. Professor Thomas Nordahl har ledet en dag under tema tilpasset opplæring og forskning. Den andre dagen har fokus vært St.meld 18 Læring og fellesskap. Fylkesmannen har sørget for at alle deltakerne har fått denne St.meldingen, og har presentert meldingen. PP-ledere i regionen har presentert den rollen St.meldingen omtaler PPT skal ha.

Kommunene og fylkeskommunen har lagt fram sine strategier for å oppfylle intensjonene i meldingen. Rektor og to lærere ved hver skole fikk som oppgave å videreformidle og arbeide videre med utgangspunkt i denne dagen. Samlingene har vært svært vellykkede og godt mottatt.

Vi har på disse samlingene hatt tilsammen ca 300 deltakere.

2. Tverrfaglige nettverk.

Det er gjennomført fire møter med ledere for PPT i Hedmark. Tilpasset opplæring, spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp er naturlige tema på disse møtene i tillegg til viktig informasjon som er av prinsipiell karakter.

Fylkesmannen har satt i gang prosjektet "PPT 2011" i samarbeid med lederne i PPT i fylket. Målet er

kompetanseheving av alle ansatte i PPT Hedmark, med målsetting om å bidra til å heve kvaliteten på tjenesten og å få en mer enhetlig PPT i fylket. Hovedfokuset har vært å bidra til likhet i sakkyndighetsarbeidet i forhold til barn før opplæringspliktig alder, elever i grunnskolen, videregående opplæring og voksenopplæringen. Prosjektet startet i 2011 og fortsetter med nye tiltak i 2013.

Fylkesmannen har i møter og gjennom klagesaksbehandling påpekt viktigheten av tverrfaglig og tverretattlig samarbeid og nettverksutvikling mellom skoleeiere, PPT, statped og andre fagmiljøer for å ivareta barn og unges rettigheter.

Fylkesmannen har blant annet bistått en kommune med å arrangere kompetansehevingstiltak for en tverrfaglig gruppe ansatte med ansvar for barn med særlige behov. Dette ble iverksatt blant annet for å redusere antall klager på tilbud om spesialpedagogisk hjelp i denne kommunen. Fylkesmannen har ved årsskifte avtalt møte med en tverrfaglig gruppe i en annen kommune hvor det er et høyt antall klagesaker.

3. Informasjon om opplæring av personer med særskilte behov.

Fylkesmannen gir gjennom kontakt med fylkeskommunen informasjon og veiledning vedrørende opplæring innenfor kriminalomsorgen og sosiale og medisinske institusjoner. Fylkesmannen har også deltatt på regionsamlingen arrangert av Kriminalomsorgen. Tema i disse møtene er regelverket rundt opplæring, samarbeid mellom arbeid og skole i de ulike fengslene og informasjon fra skoleeier om opplæring i fengsel.

Fylkesmannen har gitt veiledning om voksnes rettigheter gjennom klagesaksbehandling og hevnvendelser fra opplæringsinstitusjoner.

Fylkesmannen har informert om regelverk som styrer opplæringen i regionalt nettverk for kommuner med asylmottak.

Det har vært rettet et stort fokus mot tilpasset opplæring og spesialundervisning i 2012. Temaet er viet mye oppmerksomhet i de sammenhenger hvor dette har vært naturlig, og er løftet fram som et grunnleggende prinsipp.

Resultatområde 33 Tilsyn og forvaltningsoppgaver på barnehageområdet

Forvaltningsoppgavene er utført i samsvar med oppdraget og innenfor planlagte tidsfrister. Tilsynsarbeidet på barnehageområdet viser at flere kommuner har utfordringer med å få på plass tilstrekkelig systemer og rutiner.

a) Embetets ressurser

Det er brukt 60 ukeverk, dvs. ca 42 % av ressursene på barnehageområdet på forvaltningsoppgavene som tilskudd, klager og tilsyn samt informasjon og veiledningsoppgaver på resultatområdene 33 og 34. Det er gjennomført flere større kompetanseprogrammer for ansatte i barnehagesektoren.

b) Kompetanse

Måloppnåelsen på resultatområdet kan forklares med at embetet har organisert oppgavene i et tverrfaglig team med sammensatt kompetanse på fagfelter som barnehagepedagogikk, samfunnsøkonomi, juss, samt informasjons- og formidlingskunnskap.

33.1 Tilskuddsforvaltning

Kunnskapsdepartementet

Tilskuddsordningene er forvaltet i samsvar med oppdraget og etablerte utbetalingsrutiner. Kontroller er gjennomført som del av saksbehandlingen for tilskudd til faste plasser i midlertidige lokaler og investeringstilskudd herunder økning i antall barn med plass.

Utdanningsdirektoratet

For tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder er innrapporterte tall kontrollert mot tall fra tidligere år og kommunene kontaktet ved unaturlige avvik.

Det er innhentet informasjon fra samtlige kommuner om rutiner for kontroll med forutsetninger for tilskudd til minoritetsspråklige og kontroll med at vilkårene for investeringstilskudd og tilskudd til faste plasser blir overholdt. Avvik vil bli fulgt opp i tilsyn.

1. Resultatet for tilskuddsforvaltningen anses som god. Tilskuddene er utbetalt uten ugrunnet opphold.

2. Klager

Det er ikke mottatt klager på vedtak i tilskuddssaker i 2012.

a) Embetets ressurser

Ressursbruk: 6 ukeverk.

33.2 Klagesaksbehandling

Type Klage	Medhold/delvis medhold	Ikke medhold	Opphevet	Avvist	Sum
Barnehageloven § 10	0	0	0	0	0
Barnehageloven § 16	0	0	0	0	0
Forskrift om familiebarnehager § 7	0	0	0	0	0
Forskrift om foreldrebetaling § 5	0	0	0	0	0
Forskrift om likeverdig behandling av barnehager i forhold til offentlige tilskudd	6	3	0	1	10
Forskrift om midlertidig og varig dispensasjon og unntak frå utdanningskravet for styrer og pedagogisk leder § 4	0	0	0	0	0
Forskrift om pedagogisk bemanning § 3	0	0	0	0	0

Merknad

I 2011 behandlet vi 2 klagesaker etter forskrift om likeverdig behandling. Økningen med 8 klagesaker til totalt 10 saker i 2012 skyldes i hovedsak klager fra en privat barnehage som har klaget på kommunens vedtak for perioden 2006-2011. Vi får en del spørsmål om barnehageloven med forskrifter fra foreldre og private barnehager, uten at det sendes klager hit.

33.3 Informasjon og veiledning

Oppdraget er utført og målet er nådd.

a) Embetets ressurser : Teamet har hatt tid til å utføre oppdraget

b) Kompetanse

Teamet som jobber innen feltet har bred kompetanse på masternivå på områdene pedagogikk/barnehageforvaltning, juss og samfunnsøkonomi.

c) Metodikk og strategier

1 og 2. Aktiv veiledning. Kommunale og ikke-kommunale barnehageeiere

Informasjons- og veiledningsoppdraget overfor kommunene og private barnehageaktører er ivaretatt. Veiledning er gitt via informasjon på hjemmesiden, i telefon og skriftlig korrespondanse

3 og 4. Barnehagemyndigheten, likeverdig behandling

Det er gitt informasjon og veiledning innen fagområdene på resultatområdet. Hovedtyngden av spørsmål har kommet fra kommunene som barnehagemyndighet, og i mindre grad fra barnehagene. Tverrfaglighet og god tilgjengelighet og kommunikasjon, bl.a. e-post og telefon har gjort at kommunene er gitt tilbakemeldinger på sine henvendelser innen akseptabel tid. Spesielt har spørsmålene rundt likeverdig behandling av ikke-kommunale barnehager vært mange.

Forskrift om likeverdig behandling av barnehager i forhold til offentlig tilskudd

Fylkesmannen registrerer at det er involvert flere faginstanser på saksområdet barnehage. Dette gjelder særlig en økning av saksbehandlere på økonomiområdet blant annet som en følge av de utfordringer som følger av overgangen til rammefinansiering. Det ble på bakgrunn av dette invitert til fagdag om likeverdig behandling høsten 2012, hvor kommunene var representert med både økonomi- og barnehagefaglige medarbeidere. Samlingen ble avholdt etter at revidert rundskriv for likeverdig behandling forelå. Oppslutningen var god fra kommunene med ikke-kommunale barnehager.

5. Oppfyllelse av rett til barnehageplass er fulgt opp i samsvar med oppdraget og rapportert innen fristen som var fastsatt.

6. Andre forhold. Kursrekken i *barnehagejuss* for kommunene ble fulført i første kvartal. Dette kompetanse-tiltaket har vært et ledd i embetets arbeid for å heve kunskaper om regelverket i barnehagesektoren.

33.4 Tilsyn

Tilsynsaktiviteten er opprettholdt fra 2012, og det er gjennomført 6 tilsyn med kommunen som barnehagemyndighet. Embetets tilsynsteam har bestått av tre personer med kompetanse innenfor fagområdene barnehagefag/pedagogikk, veiledning/coaching, juss og samfunnsøkonomi/ samfunnsplanlegging. De stedlige tilsynene er gjennomført av to medarbeidere med støtte i teamets kompetanse. Det vurderes at teamets ressurser og kompetanse har vært tilstrekkelig til å nå resultatkravene.

Tilsynene er gjennomført ved bruk av systemrevisjon som tilsynsmetode, med innhenting av dokumenter ca fire uker før åpningsmøte og intervjuer. Gjennomgang av foreløpig tilsynsrapport er gjort i sluttmøte ca tre uker etter åpningsmøte og intervjuer. Som en del 2 av sluttmøte har kommunene fått tilbud om veiledning/coaching på et eller flere selvvalgte utfordringsområder. Tre kommuner har benyttet seg av dette. En kommune ba om dialog med fylkesmannen om organisering av sitt tilsynsarbeid. Dette ble ivaretatt av embetsledelsen.

Temaene for tilsynene har vært i henhold til embetsoppdraget, kommunen som godkjennings- og tilsynsmyndighet og håndtering av regelverket om pedagogisk bemanning. Det ble avdekket avvik i tre av tilsynene, til sammen sju avvik. Det ble gitt pålegg om retting i to av disse. Det er i tillegg gjennomført informasjons- og dokumentinnhenting fra alle kommunene i fylket som grunnlag for utvelgelse av tilsynsobjekter og for å overvåke barnehagesektoren.

Fylkesmannen i Hedmark har valgt ut kommuner for sine tilsyn etter flere risiko- og sårbarhetsvurderinger. I 2012 ble det prioritert å gjennomføre nytt tilsyn med en kommune hvor tidligere tilsyn ikke var avsluttet.

Gjennomgående funn i tilsynene er uklarheter rundt kommunenes eier- og myndighetsoppgaver, ofte relatert til kommunens organisering. Videre er anvendelse av forvaltningslovens regler i saksbehandlingen et forbedringspotensial i flere kommuner.

Av de kommunene det har vært gjennomført tilsyn med i 2012 har en kommune gitt skriftlig erklæring på at avvikene er lukket. To kommuner har frist for lukking av avvik i 2013 og vil bli fulgt opp på grunnlag av tilbakemeldingene kommunene gir.

Fylkesmannen har dessuten hatt et oppfølgingsarbeid gjennom hele året med to kommuner for å sikre at de lukker sine avvik fra tilsyn før 2012. Ved årsskiftet har fylkesmannen mottatt erklæringer fra kommunene om at avvikene er lukket. Disse tilfredsstilte ikke fylkesmannens krav og det er planlagt og vil bli gjennomført nytt tilsyn med den ene kommunen våren 2013. Den andre vil bli fulgt opp med krav om ytterligere informasjon.

For å bedre måloppnåelsen på tilsynsområdet inviterte fylkesmannen til dialogmøte med fire kommuner som hadde hatt tilsyn våren 2012. Målet her var å få til en økt felles forståelse av tilsyn som et kontroll- og styringsmiddel, samt drøfte hvordan vi gjennom tilsyn kan sikre kvalitet på barnehagetilbudet. Tilbakemeldingene etter dette møtet var positive og fylkesmannen har i mars 2013 invitert barnehagemyndigheten fra alle kommunene til et tilsvarende møte. Ettersom funn fra tilsyn har avdekket uklarheter omkring kommunenes eier – og myndighetsoppgaver vil ”Kommunen som barnehagemyndighet” være tema for oppfølging av kommunene i 2013.

Som et tiltak for å bedre måloppnåelsen har kommunene fått tilbud om veiledning/coaching på et eller flere selvvalgte utfordringsområder som en del 2 av sluttmøte etter at tilsynet formelt er avsluttet. Det avsettes en time til dette og hensikten er å bistå kommunen slik at de finner gode strategier og løsninger på utfordringer som er avdekket i tilsynet. Tilbakemeldingene fra de som benytter dette tilbudet har vært positive.

Som respons på innsendte erklæringer, hvor kommunen beskriver sine tiltak for lukking av avvik, har gitt fylkesmannen veiledning i form av en skriftlig tilbakemelding der det synes å være svakheter/ forbedringspotensial.

Totalt sett vurderer fylkesmannen at mål for resultatområdet 33.4 er nådd på en tilfredsstillende måte innenfor eksisterende rammer og betingelser.

FMHE

Tilsynsobjekt:	Elverum kommune
----------------	-----------------

Tema/myndighetskrav:	Barnehageloven § 16 jfr. 8, 16,17,18
Avvik/funn:	Avvik 1: Elverum kommune har ikke et system for tilsyn og oppfølging av barnehagene som sikrer at barnehagene drives i samsvar med krav i barnehageloven. Avvik 2: Elverum kommune foretar ikke godkjenning av barnehager i samsvar med krav i barnehageloven og forvaltningsloven. Avvik 3: Elverum kommune saksbehandler ikke søknader om dispensasjon fra utdanningskravet for pedagogiske ledere etter bestemmelsene i barnehageloven med forskrifter og i tråd med reglene i forvaltningsloven.
Frist for lukking av avvik:	01.09.2012
Pålegg:	Ja
Merknad:	
Ressursbruk:	
Kommentar:	Elverum kommune erklærte avvikene for lukket 23.8.2012. FM vil følge opp Elverum kommune som barnehagemyndighet med senere tilsyn

FMHE

Tilsynsobjekt:	Folldal kommune
Tema/myndighetskrav:	Barnehageloven § 16, jf. § 8. Barnehageloven § 10, jf. §§ 1 og 2. Barnehageloven §§ 17 og 18.
Avvik/funn:	
Frist for lukking av avvik:	
Pålegg:	Nei
Merknad:	Merknad 1: Folldal kommune bør sikre at godkjenning av barnehager skjer i samsvar med krav i barnehagelov og forvaltningslov. Merknad 2: Folldal kommune bør gjennomgå rutine for saksbehandling av søknader om dispensasjon fra utdanningskravet for pedagogiske ledere for å sikre at bestemmelsene i barnehagelov med forskrift følges. Merknad 3: Folldal kommunes delegering av myndighet etter barnehageloven synes uklar.
Ressursbruk:	
Kommentar:	

FMHE

Tilsynsobjekt:	Eidskog kommune
Tema/myndighetskrav:	Barnehageloven § 16, jf. § 8. Barnehageloven § 10, jf. §§ 1 og 2.
Avvik/funn:	Avvik 1: Eidskog kommune som barnehagemyndighet foretar ikke godkjenning av barnehager i samsvar med krav i barnehagelov og forvaltningslov.

Frist for lukking av avvik:	15.02.2013
Pålegg:	Nei
Merknad:	Merknad 1: Eidskog kommune bør gjennomgå sine rutiner og systemer for å sikre og dokumentere at kommunen i sitt løpende arbeid som barnehagemyndighet kontrollerer at barnehagene oppfyller lov- og forskriftskrav. Merknad 2: Eidskog kommunes delegering av myndighet til å fatte vedtak om retting og stengning etter barnehageloven er uklar. Begrepene avvik eller merknad bør defineres og prosedyrer for håndtering av avvik og merknader klargjøres.
Ressursbruk:	
Kommentar:	

FMHE

Tilsynsobjekt:	Trysil kommune
Tema/myndighetskrav:	Barnehageloven § 16, jf § 8. Barnehageloven § 10. Barnehageloven §§ 17 og 18.
Avvik/funn:	Avvik 1: Trysil kommune gjennomfører ikke lovpålagt tilsyn, og har ikke et system for tilsyn og systematisk oppfølging av barnehagene som sikrer at barnehagene drives i samsvar med krav i barnehageloven. Avvik 2: Trysil kommune foretar ikke godkjenning av barnehager i samsvar med krav i barnehageloven og forvaltningsloven. Avvik 3: Trysil kommune saksbehandler ikke søknader korrekt etter bestemmelsene i barnehageloven med forskrifter, hhv regelverket for unntak fra utdanningskravet og for godkjenning av yrkeskvalifikasjoner fra utlandet, samt forvaltningslovens regler.
Frist for lukking av avvik:	01.09.2013
Pålegg:	Ja
Merknad:	Merknad 1: Trysil kommunes delegering av myndighet etter barnehageloven synes uklar.
Ressursbruk:	
Kommentar:	Som en del 2 av sluttmøte, etter gjennomgang av tilsynet, fikk Trysil kommune tilbud om og takket ja til veiledning/coaching på de temaene de selv ønsket.

FMHE

Tilsynsobjekt:	Hamar kommune
Tema/myndighetskrav:	Barnehageloven § 16, jf § 8. Barnehageloven § 10. Barnehageloven §§ 17 og 18.
Avvik/funn:	

Frist for lukking av avvik:	
Pålegg:	Nei
Merknad:	<p>Merknad 1: Reglementet for delegering av rådmannens myndighet i Hamar kommune er vedtatt 15.12.2000, og sist oppdatert 10.01.2001. Lovendringer etter dette er ikke korrigert i reglementet. Videre er ikke rådmannens skriftlige videredelegering av myndighet på barnehageområdet i samsvarer med kommunens praksis på tilsynstidspunktet når det gjelder godkjenning av barnehager og tilsyn av barnehager. Fylkesmannen anbefaler at kommunen gjennomgår og oppdaterer regelverk og prosedyrer på dette området. Merknad 2: Hamar kommune bør gjennomgå rutiner og prosedyrer for godkjenning av barnehager for å sikre at saksbehandling og vedtak er i tråd med barnehageloven og forvaltningsloven. Fylkesmannen anbefaler at det synliggjøres at andre myndigheter har gitt sin godkjenning i tillegg til eventuelle vilkår etter annet lovverk.</p>
Ressursbruk:	
Kommentar:	

FMHE

Tilsynsobjekt:	Alvdal kommune
Tema/myndighetskrav:	Barnehageloven § 16, jf. § 8. Barnehageloven § 10, §§ 1 og 2. Barnehageloven §§ 17 og 18.
Avvik/funn:	
Frist for lukking av avvik:	
Pålegg:	Nei
Merknad:	<p>Merknad 1: Alvdal kommune bør sikre at saksbehandling av søknad om godkjenning skjer i samsvar med krav i barnehagelov og forvaltningslov. Merknad 2: Alvdal kommune bør gjennomgå rutinene for saksbehandling av søknader om dispensasjon fra utdanningskravet for pedagogiske ledere for å sikre at bestemmelsene i barnehageloven, forskrifter og forvaltningslov følges. Merknad 3: Alvdal kommunes delegering av myndighet etter barnehageloven synes uklar.</p>
Ressursbruk:	
Kommentar:	

FMHE

Tilsynsobjekt:	Kongsvinger kommune
Tema/myndighetskrav:	

Avvik/funn:	
Frist for lukking av avvik:	
Pålegg:	Ja
Merknad:	Det er åpnet nytt tilsyn med Kongsvinger kommune som vil pågå i februar - april - 2013
Ressursbruk:	
Kommentar:	Oppfølging for lukking av avvik fra tilsyn 2011

FMHE

Tilsynsobjekt:	Grue kommune
Tema/myndighetskrav:	
Avvik/funn:	
Frist for lukking av avvik:	
Pålegg:	Nei
Merknad:	
Ressursbruk:	
Kommentar:	Oppfølging for lukking av avvik fra tilsyn 2011 med innhenting av ny informasjon i 2013

33.5 Kontroll av årsmelding per 15/12 og årsregnskap for ikke-kommunale barnehager

a) Måloppnåelse

Måloppnåelsen vurderes som god sett i forhold til tidsrammen og tilgjengelige ressurser for kontrollarbeidet av årsmeldingene.

b) Embetets ressurser

Ressursbruk: 5 ukeverk.

c) Resultatkrav

1. Kvalitetssikring

Årsmeldingene er kontrollert før Fylkesmannens godkjenning. Kontrollarbeidet har bestått i gjennomgang av antall barn sett opp mot fjorårets tall. Antall pedagoger og dispensasjoner er vurdert. I tillegg er det foretatt rimelighetsvurdering av andre opplysninger. Ved spørsmål er kommunen kontaktet og eventuelle feil rettet.

2. Oppfølging av frister

Innrapporteringene fra kommunene er fulgt opp i henhold til frister. Det er gitt veiledningsbistand i forhold til faglige spørsmål i forbindelse med utfylling av årsmeldinger og årsregnskapsskjema.

Resultatområde 34 Oppgaver for økt kvalitet i barnehagen

Resultater og status

Kompetanseutviklings- og rekrutteringstiltakene er gjennomført i samsvar med resultatkravene i oppdraget. Det er gjennomført og satt i gang konkrete tiltak i samarbeid med utvalgte kommuner, høyskoler, universitet og relevante organisasjoner for å oppnå måloppnåelse på resultatområdet. Resultatforbedringene om økt kvalitet i barnehagene og måloppnåelsen vurderes samlet sett som svært bra.

34.2 Kompetanseutvikling og rekruttering

a) Embetets ressurser

Det er disponert et årsverk til oppdraget.

b) *Kompetanse*

Oppvekst- og utdanningsavdelingen har tverrfaglig kompetanse på masternivå og faglige forutsetninger for å utføre oppdraget.

c) *Metodikk og strategier*

Det er valgt ulike metoder og strategier for å oppnå økt kompetanse på barnehageområdet. De statlige oppdragene er formidlet til kommunene som barnehagemyndighet. I nær dialog og samarbeid med kommunen er den nasjonale måloppnåelsen forankret i kommuneledelsen og i kommunens resultatområder som har sektoroppgaver på fagfeltet.

Samhandling og kommunikasjon med enkeltbarnehager eller private barnehageeiere som er tildelt statlige kompetansemidler iverksettes i samarbeid med kommunene og andre interessenter og samarbeidspartnere.

Tilstak som er gjennomført

1. *Barnehagejuss*

Tilrettelagt for ca 20 deltakere fra kommuneforvaltningen, ble avsluttet i første kvartal. Medarbeider fra embetet fulgte forelesningene og deltok aktivt for å sikre at forelesningene om lov- og forskriftsverket ble knyttet til relevante eksempler fra embetets forvaltningspraksis. Samlingene har fungert som kontaktforum mellom kommunene og bidratt til et styrket samarbeid i og mellom kommunenes barnehage-nettverk.

2. *Vennskap og deltakelse*

Satsningsområdet *Vennskap og deltakelse* er ivaretatt. Prosjektet videreføres i de tre kommunene som deltok i Pilotprosjektet *Barnehagen som læringsmiljø og dannelses-arena*. Funn fra kartlegging, som ble gjennomført i pilotbarnehagene, identifiserte et behov for at utviklingsarbeidet i pilotbarnehagene ble utvidet i tid. Oppdraget, slik det er formulert, er en naturlig forlengelse av pilotprosjektet. Det er et vesentlig argument at dette kan sikre en bedre implementering for å nå måloppnåelsen om styrket lærings- og dannelseskvalitet i barnehagene. Barnehagene har, gjennom sin deltakelse i pilotprosjektet allerede faglige gode forutsetninger for å drifte utviklingsoppgaver på egen arbeidsplass.

En annen måloppnåelse er å bidra til at mangfolds- og likestillingsperspektivet blir implementert i prosjektets på fokusområdet: jenter og gutters situasjon i barnehagene, jf rapporten fra pilotprosjektet.

3. *Tidlig innsats*

Kompetanseprogrammet *Småbarnspedagogikk*, kull II, som er utviklet i samarbeid mellom noen kommuner i Sør-fylket og fylkesmannen ble avsluttet med 25 deltakere i tredje kvartal. Måloppnåelsen har sikret økt kunnskap om de minste barna i barnehagen relatert til prosjektet vennskap og deltakelse i småbarnsgruppene. Prosjektet ble evaluert med meget gode resultater av deltakerne. På bakgrunn av dette ble det gitt økonomisk støtte til oppstart av kull III i fjerde kvartal med 25 deltakere fra 6 kommuner i Sør-Østerdal

4. *Språkstimulering*

Det regionale språkstimuleringstiltaket, samarbeid mellom seks kommuner i Nord-Østerdal ble avsluttet i andre kvartal. Prosjektet, ble tildelt statlige kompetansemidler over tre år fra 2010 til 2012. I tillegg er prosjektet gitt ekstra økonomisk støtte finansiert av prosjektene 12100 og 12108. Det statlige tilskuddet til *Veiledning av nytilsatte førskolelærere*, ble igangsatt overfor barnehagene i nettverket og utvidet med økonomisk støtte fra de seks kommunene i regionen. Veilederfunksjonen har bidratt til en svært god måloppnåelse i alle deler av prosjektet. Kommunene viderefører arbeidet og har etablert et barnehagenettverk i regionen.

5. *Målgrupper tiltak - deltakere*

Kommunene i Hedmark har gjennomført ulike kompetanseutviklingstiltak for barnehage-ansatte og deltakere fra kommuneforvaltningen. Dette har skjedd på bakgrunn av søknader og embetets oppfordringer overfor kommunene. Ansatte i de ikke-kommunale barnehagene har deltatt på like premisser med de kommunale barnehagene. I samtlige tiltak har kommunene hatt ansvar for å motivere barnehageansatte til å delta i utviklingsarbeid i barnehagene og i individuelle kompetansetiltak. Kommunen og embetet har bidratt til en samlet god måloppnåelse og sikret en forsvarlig balanse med deltakelse blant ikke-kommunale og private barnehager. Innfor de budsjettfullmakter som er gitt har samtlige barnehager og barnehageansatte som har søkt om deltakelse i de statlige kompetanseutviklingstiltakene fått muligheter til å delta.

I tillegg til lokale utviklingsprosjekter i barnehager og individuelle kompetansetiltak, er det gjennomført flere fagkonferanser for kommunene og barnehageansatte i perioden. I andre og tredje kvartal var temaet: *Til barns beste* (NOU: 2012), Barn i vanskelige livssituasjoner og konferanser i samarbeid med Likestillingssenteret.

6. *Barnehagen som læringsmiljø og dannelsesarena*

Pilotprosjektet er gjennomført i samsvar med oppdraget. Det vises her til oppdragsrapporten fra Høgskolen i Hedmark, avd. SePU som ble oversendt til Udir i desember 2012. Fylkesmannen har hatt initiativ- og pådriverrollen i arbeidet med prosjektet og fulgt opp kontraktsavtaler overfor kommunene, høgskolen og direktoratet.

7. Kompetansetiltak – barnehageassistenter

Ved igangsetting av kompetansetiltak for barnehageassistenter høsten 2011 ble det gjort en kartlegging av kompetansenivået for assistenter i barnehagene i Hedmark. Denne viste en svært lav andel med barnehagefaglig utdanning. Det ble derfor prioritert å tilrettelegge et tilbud som førte til fagbrev. Fylkesmannen har i samarbeid med Elverum Videregående skole, faglærere med master i barnehagepedagogikk, utviklet en kursrekke over tre moduler. I modul 3 er det lagt tilrette for at de 14 deltakerne fra offentlige barnehager og 10 deltakere fra private barnehager får tatt fagprøve som barne- og ungdomsarbeider.

Dette har medført at en deltagerkommune vil få en øke andelen assistenter med formell barnehagefaglig utdanning fra 24 % til 37 % noe fylkesmannen vurderer som svært viktig for å heve kvaliteten i barnehagene.

8. Rekrutteringstiltak – Glød

Det er etablert regionalt GLØD nettverk i Hedmark. Det består av en representant fra hver av organisasjonene; Høgskolen i Hedmark, avdeling for førskolelærerutdanning, Utdanningsforbundet, Fagforbundet, Kommunenes sentralforbund i Hedmark, kommunene og Fylkesmannen. Nettverket har deltatt på oppstartsamling på Leangkollen og på mediekurs i KD's regi. Medlemmene og to studenter har også fått faglig skolering om mediearbeid.

Nettverket har hatt fem møter i løpet av høsten. To førskolelærerstudenter har vært engasjert for å markedsføre barnehagelærerutdanningen gjennom PR-teamet til Høgskolen i Hedmark. Kommunene i Nord-Østerdal har for tiden en stor utfordring med rekruttering av førskolelærere. Nettverket har derfor bidratt med økonomisk støtte til rekrutterings-arbeid og markedsføringsarbeid på SUM-messen i Tynset. GLØD - nettverket har utarbeidet en strategisk plan for oppfølgingen av satsningen i 2013.

34.3 Andre satningsområde

Nasjonale strategiplaner – samarbeid

1. Handlingsplan likestilling/NOU: Struktur for likestilling. Fylkesmannen har etablert en nettverksgruppe (kommunenivå) for å videreutvikle samarbeidet med Likestillingssenteret. Nettverket har rettet den faglige oppmerksomheten mot kjønnsperspektivet i barnehagens pedagogikk. Videre har samarbeidspartene; Likestillingssenteret, Høgskolen i Hedmark, Utdanningsforbundet, kommunene Engerdal, Hamar, Stange og Fylkesmannen arrangert en barnehagekonferanse om temaet for barnehageansatte der et av temaene var *Kommersialisering av barndommen*, relatert til kjønnsroller, ved Norsk senter for barneforskning, NTNU. Det er gjennomført lokale utviklingsprosjekter i barnehagene i tre kommuner. Rapporten er sendt til trykking og vil bli ettersendt til Udir.

2. Forholdet mellom jenter og gutter ble valgt som et fokusområde i pilotprosjektet *Barnehagen som læringsmiljø og danningsarena*, rapporter under 34.2. Dette arbeidet videreføres i flere barnehager og er forankret i prosjektet *Vennskap og deltakelse*. Disse to prosjektene har bidratt til å forebygge uønsket adferd mellom barna og har derfor redusert tiltak rettet mot adferd som kan tolkes som en del av begrepet mobbing.

3. Prosjekt *Barn og Unge i Hedmark*. Fylkesmannen har overfor kommunene forsterket satsningen på kommunenes tverrfaglige og tverretatlige samarbeid med fokus på tidlig innsats overfor målgruppen. I alt ni kommuner har fått tildelt øremerkede skjønnsmidler (KRD) for å drifte lokale utviklingsprosjekter for å sikre en best mulig flerfaglig måloppnåelse.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
31.1 Tilsyn	kr 1 912 531,21	kr 207 652,10
31.4 Informasjon og veiledning	kr 284 166,18	kr 5 694,56
31.5 Eksamen, nasjonale prøver og kartl.prøver	kr 446 929,80	kr 0,00
31.9 Annet tilsyn og forv. på utd.omr. (rest 31)	kr 1 057 351,05	kr 153 022,76

32.2 Kompetanseutvikling	kr 547 201,49	kr 1 717,37
32.3 Skoleporten	kr 135 998,48	kr 0,00
32.9 Andre oppg. for økt kval. i gr.oppl.(rest 32)	kr 145 438,21	kr 130 490,62
33.1 Tilskuddsforvaltning	kr 162 596,55	kr 0,00
33.2 Klagesaksbehandling	kr 109 046,82	kr 0,00
33.4 Tilsyn	kr 962 856,84	kr 0,00
33.5 Kontroll av årsmelding og årsregnskap	kr 32 363,81	kr 0,00
33.9 Andre tilsyn og forv. på b.hageomr. (rest 33)	kr 85 790,09	kr 0,00
34 Oppgaver for økt kvalitet i barnehagen	kr 364 972,09	kr 184,00
Andre oppgaver under KD	kr 98 166,73	kr 0,00
Sum:	kr 6 345 409,00	kr 498 761,00

Statens Helsetilsyn

Resultatområde 41 Tilsyn og klagesaksbehandling etter barnevernloven

Fylkesmannens oppfølging av kommunene viser at de i langt større grad enn i 2011 overholder saksbehandlingsfristene i barnevernloven (9% fristbrudd i 2012 mot 20% i 2011). Dette kan være et resultat av tettere oppfølging fra fylkesmannen og at to kommuner de to siste år har vært ilagt mulkt for fristoversittelser. Det kan også bety at den statlige styrkingen av barneverntjenesten har hatt effekt. Antallet tilsynssaker er omtrent det samme som året før. Systemrevisjoner med 3 kommuner i 2012, viser at det fortsatt foreligger forholdsvis omfattende avvik.

Oppfølgingen av institusjonene har i år hatt fokus på opplæring av de ansatte i den reviderte rettighetsforskriften. Funn etter individtilsyn, klager og tilsynssaker viser at institusjonene fortsatt har en vei å gå i forhold til å implementere de nye forskriftskravene. Imidlertid har det vært færre klager på barneverninstitusjoner til behandling hos fylkesmannen i 2012 i forhold til året før.

41.1 Hendelsesbasert tilsyn

Resultet viser en liten økning i antallet hendelsesbaserte tilsynssaker i 2012, antallet lovbrudd i tilsynssaker i forhold til kommunene har også økt noe siden 2011.

Fylkesmannen behandlet i 2012 til sammen 40 klager på barneverntjenestene i kommunene, som utløste hendelsesbaserte tilsyn. Av disse sakene ble det avdekket lovbrudd i 17 saker. Lovbruddene dreier seg om manglende oppfølging av tiltak, manglende ettervern, fristoversittelser og mangelfulle undersøkelser.

I 2012 opprettet fylkesmannen hendelsesbasert tilsyn i forhold til barneverninstitusjoner 8 ganger. I 2 av sakene ble det avdekket lovbrudd. To saker var ikke ferdigbehandlet ved årsskiftet.

41.2 Planlagt tilsyn

Resultat av planlagt tilsyn, viser at det foreligger forholdsvis store avvik i kommunene når det gjelder gjennomføring av undersøkelser og evaluering av hjelpetiltak.

Fylkesmannen gjennomførte landsomfattende tilsyn med kommunale barneverntjenester i 3 kommuner. Det ble avdekket tre avvik i to kommuner, og ett avvik i en kommune.

I 2012 gjennomførte fylkesmannen i Hedmark 100 % av oppdraget med å utføre individtilsyn i barneverninstitusjoner. Enkelte institusjoner har fått omfattende oppfølging etter tilsyn, både på individ- og systemnivå.

Vi har utfra en risiko- og sårbarhetsvurdering, samt vurdering av kapasitet, ikke gjennomført systemrevisjoner på barneverninstitusjoner i 2012.

41.3 Klagesaker

Antallet klager på enkeltvedtak viste en nedgang i 2012.

Fylkesmannen behandlet kun en klage på enkeltvedtak fra barneverntjenestene i kommunene i 2012. Vedtak ble avvist.

Fylkesmannen behandlet til sammen 21 klager på vedtak på bruk av tvang i barneverninstitusjoner i 2011. I 4 av klagen ble det gitt medhold til klager, i 3 av klagen ble det gitt delvis medhold og 12 av klagen ble ikke gitt medhold. I tillegg ble 2 klager trukket. De fleste av klagen omhandlet begrensninger i bevegelse og telefonbruk. Det var også enkelte klager på tvang i akutt faresituasjon.

41.9 Andre oppdrag

Fylkesmannen fulgte i 2012 tett opp kommuner i forhold til fristoversittelser på meldinger og undersøkelser. Noen kommuner har iverksatte omfattende tiltak og lyktes i å få ned fristoversittelsene mye i 2012. De generelle fristoversittelsene har gått ned fra 20 % i 2011 til 9 % i 2012. Dette er en svært positiv utvikling, som antagelig skyldes den tette oppfølgingen. En kommune fikk i 2012 mulkt på kr 50 000 for alvorlige gjentatte fristoversittelser, hovedsakelig fra 2011.

Fylkesmannen har tildelt kommunene de statlige styringsmidlene for 2012, og ser at det er behov og nytte av denne barnevernsatsingen.

Oppdrag i forhold til veilednings- og informasjonsvirksomhet er utført i form av et seminar om samarbeid mellom barnehage og barnevern om bekymringer for barn. Videre er det avholdt en barnevernsamling, hvor det ble gitt sentral informasjon om nye retningslinjer, tildelingen av barnevernmidler og fylkesmannens tilsyn. I tillegg holdt regissør Margareth Olin et foredrag om etikk og menneskeverd.

Fylkesmannen har også hatt fortløpende veiledning med kommuner, institusjoner og publikum over telefon, primært i forhold til juridiske problemstillinger. Det har videre vært jevnlig kontakt via e-post, og fylkesmannen bruker hjemmesiden til en del informasjonsformidling om barnevern. Til tider er det også flere forespørsler fra pressen vedrørende barnevernet i Hedmark, både i forhold til innsynskrav og forespørsler om uttalelser i enkeltsaker.

Resultatområde 73.1 Klager på økonomisk stønad og kvalifiseringsprogrammet etter lov om sosiale tjenester i NAV

Vi har i 2012 behandlet 116 klagesaker etter lov om sosiale tjenester i Nav Målsettingen for saksbehandlingstid i disse sakene er at 90% skal være behandlet innen 3 mnd. I 2012 har vi kun behandlet 45,8% av disse sakene innen målsetting for saksbehandlingstid. Vi hadde en restanse på 32 ubehandlede saker etter sosialtjenesteloven pr. 31.12.12

Resultatområde 74 Tilsyn etter lov om sosiale tjenester i NAV

74.1 Hendelsesbasert tilsyn

Vi har i 2012 opprettet 7 hendelsesbaserte tilsynssaker etter sosialtjenesteloven.

1 av disse sakene er avsluttet med en saksbehandlingstid på 5 mnd. 6 saker er fortsatt åpne. Disse har en saksbehandlingstid så langt på 3-4 mnd.

74.2 Planlagt tilsyn

Vi har i 2012 gjennomført systemrevisjoner i 5 kommuner som en del av landsomfattende tilsyn med tema "behandling av søknad om økonomisk stønad fra personer med forsørgeransvar for barn".

Det ble gitt avvik ved 3 revisjoner og merknad ved 2. Arbeidet med retting av avvik er fortsatt aktiv i de tre tilsynene hvor det ble konkludert med avvik.

Sentrale funn i revisjonene var at kommunene ikke i tilstrekkelig grad sørger for at opplysninger om barnas situasjon etterspørres og fanges opp i forbindelse med kartlegging ved søknad om økonomisk stønad. I tillegg framkom det gjennom tilsynene at kommunene heller ikke sikrer i tilstrekkelig grad at relevante opplysninger om barnas situasjon blir en del av beslutningsgrunnlaget ved beslutning om tildeling av økonomisk stønad og ved fastsettelse av stønadsnivå.

74.9 Andre oppdrag

Vi har ikke hatt aktivitet på dette området i 2012.

Resultatområde 82 Tilsyn og klagesaksbehandling som gjelder helse- og omsorgstjenester

Ingen særskilte rapporteringskrav på overordnet nivå for resultatområde 82.

82.1 Hendelsesbasert tilsyn

Resultatkravet er oppfylt i 2012

Hendelsesbaserte tilsynssaker er rapportert inn til Statens helsetilsyn via NESTOR. I 2012 avsluttet vi 122 tilsynssaker med en eller flere vurderinger. Median saksbehandlingstid var 4,7 måneder.

Ingen politisaker i 2012.

Vi har fulgt opp varslesaker i tråd med retningslinjene og i samarbeid med Statens helsetilsyn.

82.2 Planlagt tilsyn

Volumkravet, hva gjelder antallet tilsyn, er innfridd. Vi har således overholdt resultatkravet. Øvrig rapportering til Statens helsetilsyn er gjennomført i tråd med embetsoppdraget.

Tilsynsplanen for 2012 er fulgt opp. Vi har gjennomført alle planlagte tilsyn i tråd med planene i tilsynsplanen for 2012. Det er rapportert inn på eget skjema til Statens helsetilsyn.

82.3 Klager på helse- og omsorgstjenester etter pasient- og brukerrettighetsloven m.fl.

Resultatkravet er oppnådd på saker som gjelder syketransport og nødvendig helsehjelp.

- 48 saker er realitetsbehandlet. Av disse er 96 % sluttbehandlet innen 3 måneder
- På området syketransport har vi behandlet 29 saker hvorav 96,6% innen 3 mnd
- På området nødvendig helsehjelp har vi behandlet 9 saker hvorav 100% innen 3 mnd
- På området øvrige klager helse og omsorg har vi behandlet 47 saker hvorav 54,2% innen 3 mnd

82.9 Andre oppdrag

Resultatkravene er oppfylt.

Oppgaver etter lov om kommunale helse- og omsorgstjenester kap. 9.

Fylkesmannen har overprøvd 73 kommunale vedtak om bruk av tvang/makt overfor 72 personer med psykisk utviklingshemning. Alle vedtak ble godkjent. Tidsfrister overholdes og gjennomsnittlig saksbehandlingstid for ordinære saker er ca. tre uker.

Det ble søkt om dispensasjon fra utdanningskravet i 67 saker. Dette omfatter 983 tjenesteytere.

Det er innkommet 311 meldinger om skadeavvergende tiltak overfor i alt 43 tjenestemottakere, jf. helse- og omsorgstjenestelovens § 9-5 tredje ledd, bokstav a, i løpet av året.

Det er foretatt 7 stedlige tilsynsbesøk knyttet til vedtak etter helse- og omsorgstjenestelovens kap 9.

Det har vært avholdt månedlige samarbeidsmøter med Habiliteringstjenesten i Hedmark. I tillegg til råd og veiledningsvirksomhet inkludert møter med enkeltkommuner.

Bistått (drøftingsmøte og uttalelse) Helsedirektoratet med å utrede rettsikkerhet, brukerstyring, organisering og kvalitet i tjenestetilbudet til personer med psykisk utviklingshemming.

Helse- og omsorgsmelding.

Melding for 2011 oversendt Statens helsetilsyn innen fastsatt frist.

Meldinger etter spesialisthelsetjenesteloven § 3-3.

Vi mottok, registrerte og behandlet 65 meldinger etter § 3-3 i spesialisthelse- tjenesteloven i 2011.

Håndtering av varsel fra helseinstitusjon om innleggelse med hjemmel i lov om kommunale helse- og omsorgstjenester §§ 10-2 og 10-3.

Vi mottok tilsammen 5 meldinger om innleggelse av rusmisbrukere uten eget samtykke etter bestemmelsene i dette lovverket.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Resultatområde 41 Tilsyn og klagebehandling etter barnevernloven

Barneverntjenesten i kommunen

Fylkesmannen i Hedmark har i 2012 fulgt opp kommunene gjennom kvartalsmessig kontroll av at de overholder barnevernlovens frister, gjennom kontroll av deres halvårsrapportering til departementet, samt gjennom henvendelser, tilsynssaker og tilsyn med kommunen.

Resultatene viser at kommunene i langt større grad enn i 2011 overholder saksbehandlingsfristene i barnevernloven. Dette kan være et resultat av tettere oppfølging fra fylkesmannen og at to kommuner de to siste år har vært ilagt mulkt for fristoversittelser. Det kan også bety at den statlige styrkingen av barneverntjenesten har hatt effekt. Antallet tilsynssaker er omtrent det samme som året før. Systemrevisjoner med 3 kommuner i 2012, viser at det fortsatt foreligger forholdsvis omfattende avvik.

Fylkesmannen behandlet til sammen 40 klager på barneverntjenestene i kommunene, som utløste hendelsesbaserte tilsyn. Av disse sakene ble det avdekket lovbrudd i 17 saker. Syv tilsynssaker sto ubehandlet ved årsskiftet. Lovbruddene dreier seg om mangelfulle undersøkelser og fristoversittelser, manglende ettervern og manglende oppfølging av tiltak og fosterhjem.

På oppdrag fra Helsetilsynet gjennomførte fylkesmannen det landsomfattende tilsyn med kommunale barneverntjenester i 3 kommuner. Tema for tilsynet var gjennomføring av undersøkelser og oppfølging av hjelpetiltak til hjemmeboende barn, samt barnets rett til medvirkning. Det ble avdekket to avvik i to kommuner, og ett avvik i en kommune. Alle tre kommuner hadde avvik på evaluering av hjelpetiltak.

Fylkesmannen behandlet kun en klage i 2012 på enkeltvedtak etter barnevernloven. Vedtaket ble avvist.

Fire kommuner ble 2012 særlig fulgt opp på grunn av store fristoversittelser på undersøkelser etter barnevernloven. En kommune ble gitt mulkt for gjentatte fristoversittelser, hovedsakelig fra 2011.

Oppdrag i forhold til veiledning- og informasjonsvirksomhet er utført i form av et seminar om samarbeid mellom

barnehage og barnevern. Videre er det avholdt en barnevernsamling, hvor det ble gitt sentral informasjon om nye retsningslinjer, tildelingen av barnevernmidler og fylkesmannens tilsyn. Samlingen ble avsluttet med et foredrag om etikk og menneskeverd av filmregissør Margareth Olin.

Fylkesmannen har også hatt fortløpende veiledning med kommuner og publikum over telefon, primært i forhold til juridiske problemstillinger. Det har videre vært jevnlig kontakt via e-post, og fylkesmannen bruker hjemmesiden til en del informasjonsmidling om barnevern. Til tider er det også flere forespørsler fra pressen vedrørende barnevernet i Hedmark, både i forhold til innsynskrav og forespørsler om uttalelser i enkeltsaker og om fristoverskridelser.

Tilsyn med barneverninstitusjoner

Fylkesmannen i Hedmark gjennomførte 100 % av de lovpålagte tilsynene med 12 barneverninstitusjoner og ett omsorgssenter i 2012.

Det har i år vært fokus på opplæring av de ansatte i barneverninstitusjonene i den reviderte rettighetsforskriften. Tilsyn, klagesaker og tilsynssaker viser at det har vært en prosess i det å få implementert de nye forskriftskravene.

Tilsynet har videre hatt særlig hatt fokus på å ha samtaler med beboerne om deres trivsel og rettssikkerhet, så tiden for tilsynet har derfor ofte vært lagt til etter skoletid. Det ble utført til sammen 109 barnesamtaler i 2012, noe som utgjør omtrent 50 % av de plasserte barna. Tross oppfordringer og tilbud, vegrer en del barn seg for samtale med fylkesmannen. Hoveddelen av de fylkesmannen ikke få snakket med, er imidlertid barn som ikke er tilgjengelige eller til stede under tilsynsbesøket.

Det har også vært kontrollert at det foreligger gyldige vedtak, samtykker, tiltaks- og handlingsplaner for beboerne, samt at protokoller og tvangsvedtak er gjort i henhold til loven. Etter tilsynene ble det gitt 8 begrunnende meldinger og 3 pålegg. Disse omhandlet blant annet manglende internkontroll og opplæring av de ansatte, samt og manglende vedtak.

I 2012 opprettet fylkesmannen hendelsesbasert tilsyn i forhold til barneverninstitusjoner 8 ganger. I 2 av sakene ble det avdekket lovbrudd. Ved årsskiftet var 2 av sakene ikke ferdigbehandlet. Enkelte av saken omhandler alvorlig anklager om vold fra de ansatte på barneverninstitusjonen.

Fylkesmannen behandlet til sammen 21 klager på vedtak på bruk av tvang i barneverninstitusjoner i 2012. I 4 av klagen ble det gitt medhold til klager, i 3 klager ble det delvis medhold og i 12 av klagen ble det ikke gitt medhold. To av klagen ble trykket. De fleste av klagen omhandlet begrensninger i bevegelse og telefonbruk, samt fysisk tvang.

Fylkesmannen i Hedmark har ikke gjennomført systemrevisjoner på barneverninstitusjoner i 2012.

Resultatområde 42 Familierett

42.1 Ekteskapsloven

Det er et stort behov for råd og veiledning i disse sakene. Særlig gjelder det ved separasjonssøknader og i tilknytning til barnefordeling, mekling og skifte mellom ektefellene.

I 2012 ga vi bevilling til 468 separasjoner og 403 skilsmisser. I en sak ga vi avslag på separasjon og i 17 saker avslag på skilsmisse.

42.2 Anerkjennelsesloven

Det har vært en økning i antall søknader i 2012. Sakene er ofte kompliserte og arbeidskrevende. I 2012 kom det inn 43 søknader om anerkjennelse av utenlandske skilsmisser og fritak for å legitimere skifte.

42.3 Barneloven

Fylkesmannen har ikke behandlet noen saker vedrørende stadfesting av avtale om samværsrett mv, reisekostnader

eller saker vedrørende avslag på innsyn i opplysninger.

Fylkesmannen har behandlet tre skriftlige saker i forhold til anmodning om bistand/forklaring av regelverk. Alle sakene dreide seg om flytting av barn innenlands, og i disse sakene ble det redegjort for aktuelt regelverk - eventuelt henvist til familievernkontor/advokat.

I tillegg er det kommet en del henvendelser per telefon, som er blitt håndtert over telefonen. I disse sakene er det gitt råd/veiledning i forhold til forklaring av regelverk og henvisning til andre instanser som familievernkontor, domstolene og evt. advokat.

42.4 Veiledning og informasjon

Det gis omfattende veiledning i enkeltsaker, både på telefon fra publikum og ved saksbehandlingen i separasjon/skilsmissesaker.

Resultatområde 43 Føre tilsyn med kommunenes plikt til å sørge for et krisesentertilbud

Vi har i 2012 ikke hatt aktivitet på dette området. Vi har derfor ikke gjennomført tilsyn med kommunenes krisesentertilbud i 2012. Vi har mottatt informasjon om mulig prosess for overgang fra stiftelse til vertskommunemodell for krisesentertilbudet til kommunene i midt-hedmark.

Resultatområde 44 Familievern

Vi har ikke gjennomført tilsyn med familievernkontorene i 2012.

Resultatområde 45 Barn og Unge

Fylkesmannen har utført dette oppdraget ved informasjon og veiledning over telefon, ved samlinger, samt ved å motta og behandle klagesaker.

Fylkesmannen har iverksatt et prosjekt barn og unge og det er gitt tilskudd gjennom skjønnsmidler for å igangsette lokale prosjekter. Gjennom prosjektene får kommunene støtte til å iverksette tverrfaglig samarbeid om barn og unge i kommunen. Prosjekt barn og unge ledes av fylkesmannen og er særlig et samarbeid med oppvekst- og utdanningsavdelingen og sosial- og helseavdelingen internt, og innebærer også et samarbeid med flere andre offentlige instanser.

45.1 Informasjonsvirksomhet og samordning

Fylkesmannen har i 2012 hatt løpende veiledning med kommuner og institusjoner per telefon og e-post. Det har videre vært gjennomført en samling for barneverntjenesten, hvor det ble gitt informasjon om retningslinjer og tilsyn, samt gitt fordrag om etikk og menneskeverd. Videre arrangerte fylkesmannen og samling om samarbeid mellom barnevern og barnehage.

Fylkesmannens har også et Barn- og ungeprosjekt som er iverksatt i noen kommuner.

45.2 Fritak for taushetsplikt

Generelt har fylkesmannen merket seg en stor økning i begjæringer om fritak for taushetsplikt de siste par årene. Sakene krever ofte svært rask saksbehandling. Noen få av sakene finner man tildels vanskelige å behandle, grunnet vanskelig tilgjengelige og tildels lite oppdaterte rettskilder kombinert med et behov for rask avklaring. I 2012 opplevde fylkesmannen at delegeringen for ansatte i Nav var noe uklar, men dette ble ryddet opp i utover i året. Videre har Helsedirektoratet i november sendt ut en rettslig avklaring knyttet til saker som omhandler helsepersonell, som har ført til en endret praksis hos fylkesmannen i disse sakene.

Fylkesmannen behandlet 19 saker om fritak for taushetsplikt for ansatte i barneverntjenesten.

Fylkesmannen har behandlet 3 saker om fritak for taushetsplikt etter helse- og omsorgstjenesteloven/helsepersonelloven. I tillegg har fylkesmannen behandlet én sak hvor det ble etterspurt hvorvidt vedkommende var helsepersonell, uten at dette ble besvart og saken avsluttet fra fylkesmannens side.

Ellers ble det behandlet 11 saker etter opplæringsloven, 10 saker etter barnehageloven, 3 saker etter lov om sosiale tjenester i Nav. Fritak for taushetsplikt etter disse lovene krever ingen egen rapportering.

Flere av de ovennevnte sakene ble behandlet sammen.

45.3 Handlingsplan mot kjønnslemlesting

Ingen gjennomførte kurs.

45.4 Biologisk opphav

Vi behandlet 7 saker om ettersøking av biologisk opphav i 2012. Også på dette området har publikum behov for veiledning. Vi har i tillegg henvendelser i forbindelse med arveoppgjør.

45.7 Tilskudd til kommunalt barnevern

Fylkesmannen har fordelt alle midlene til stillinger og kompetanse som ble tildelt kommunene i 2012. Tildelingen er fulgt opp med rapporteringer til BLD.

Resultatområde 47 Integrering av innvandrere

47.1 Statborgerseremonier

Statsborgerseremonier

Embeter	Antall seremonier	Prosent nye statsborgere som har deltatt
FMHE	1	24,5
Sum	1	

47.2 Bosetting av flyktninger

Vi hadde dette som tema på et ordførermøte og har hatt to møter med KS og IMDI.

47.3 Introduksjonsordning for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven)

I 2012 har Fylkesmannen hatt 6 klagesaker på introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger. Fylkesmannen har gitt 5 av klagerne avslag og 1 sak ble avvist. Dette er en nedgang på klagen fra 2011, da det ble behandlet 12 klager. Nødvendig veiledning til kommuner og klagerer er gitt fortløpende. Det er klager fra noen få kommuner i fylket, en av de kommunene med flest klager har etter Fylkesmannens vurdering god saksbehandling av saker/klager etter introduksjonsloven.

47.4 Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og norskopplæring for asylsøkere

Av årets ramme på kapittel 822 post 60, i alt 65 mill kroner, er 0,2 mill kroner ikke brukt. Søknader i NIR er gjennomgått og godkjent. Det er utbetalt tilskudd for alle ordningene. I 2012 har i alt 471 voksne innvandrere

utløst tilskudd for år 1 i kommunene i Hedmark, mot 360 i 2011. Tilskudd for år 2 til 5 er utløst av 1.290 personer i 2012 mot 1134 i 2011. Grunntilskudd ble utbetalt for 1292 personer i Hedmark, mot 1270 i 2011.

Resultattilskudd er utbetalt for 392 avlagte prøver med bestått resultat (441 i 2011), 144 skriftlig (163 i 2011) og 248 muntlig (278 i 2011). I tillegg har 164 asylsøkere utløst 2,8 mill kroner i tilskudd til norskopplæring for asylsøkere. Det er 119 mindre enn i 2011. Det har også i 2012 vært nødvendig å ta kontakt med enkelte kommuner for å få de søknader som er foreskrevet. Informasjon og veiledning er gitt fortløpende.

I tillegg til tilskuddsforvaltningen er det avholdt 2 dagers kurs for ledere og lærere i voksenopplæringen i samarbeid med Fylkesmannen i Oppland. Det faglige ansvaret for kurset ble ivaretatt av VOX. Det er i tillegg avholdt 2 fagdager for samme målgruppe i Hedmark i 2012, og ytterligere 2 fagdager vil gå av stabelen i 2013, alle fire dekkes av budsjettet for 2012 (kap 822 post 21). Også her er det VOX som har ansvaret for det faglige innholdet. Det har vært meget gode tilbakemeldinger fra deltakerne etter kursene.

47.5 Tilsyn med kommunenes gjennomføring av introduksjonsloven

Fylkesmannen har holdt foredrag om dette på et seminar IMDI hadde for kommunene i Hedmark og Oppland.

Resultatområde 48 Fremme likestilling og motvirke diskriminering

Vi har deltatt på møter med Likestillingscenteret.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 1510 Fagdep.	
41 Tilsyn med barnevernområdet	kr 19 143,50	kr 0,00
42 Familierett	kr 512 195,11	kr 0,00
43.1 Tilsyn med kommunale krisesentertiltak	kr 0,00	kr 0,00
43.9 Andre krisetiltak (rest 43)	kr 0,00	kr 0,00
44 Familievern	kr 0,00	kr 0,00
45 Barnevern	kr 1 295 902,39	kr 0,00
47 Integrering	kr 592 778,55	kr 0,00
47.5 Tilsyn med introduksjonsloven	kr 0,00	kr 0,00
Andre oppgaver under BLD	kr 50 662,00	kr 0,00
Sum:	kr 2 470 681,00	kr 0,00

Justis- og beredskapsdepartementet

Resultatområde 51 Siviladministrasjon

Det har ikke vært foretatt tilsyn hverken på området vergemål eller ift forliksrådene.

51.2 Vergemålsloven

Vi har endel løpende veiledning når det gjelder vergemålsloven overfor overformyndere. Vi besvarer også spørsmål fra verger, pårørende, vergetrengende og advokater.

Det er ikke gjennomført tilsyn. Vi har brukt tilgjengelige ressurser til å arbeide med vergemålsreformen. Vi har besøkt alle OF og har lagt stor vekt på god dialog. Det er opprettet en referansegruppe bestående av fire representanter fra overformynderiene og tre fra Fylkesmannen. Vi har oppfylt forventningene til fylkesprosjektet

og har utarbeidet lokal prosjektplan, kommunikasjonsplan og kompetanse- og bemanningsplan. Vi har informert gjennom media, egen internettside og opprettet dialog med noen ideelle organisasjoner. I høst har vi arbeidet særskilt med datafangstprosjektet. Vi har hatt en egen opplæringsdag, fulgt kommunene og overformynderiene tett og avholdt møter der det har vært nødvendig.

Vi har utarbeidet en skisse til opplæringsplan for verger. Informasjon om refromen og opplæring er sendt i et brev til alle hjelpeverger og verger.

Oppgaver etter vergemålsloven

Embeter	Antall saker	Antall tilsyn
FMHE	9	0
Sum	9	0

51.3 Forliksrådene

Det har ikke vært gjennomført tilsyn i 2012.

Resultatområde 52 Borgerrettigheter

Det har ikke vært foretatt tilsyn hverken på området vergemål eller ift forliksrådene.

52.1 Fri rettshjelp

I 2012 arrangerte embetet en faglig regionsamling for 6 embeter hvor også Statens sivilrettsforvaltning deltok.

Totalt er drøyt 1000 søknader behandlet og den totale utbetalingen på rettshjelpkapittelet er på ca 7 millioner kroner - omtrent som for 2011. Ca 60% av alle saker og 50% av all utbetaling gjelder utlendingssaker (advokat- og tolkeutgifter). Vi viser for øvrig til kvartalsvis rapportering til i henhold til statistikk skjema for fri rettshjelp.

52.3 Navneloven

Vi har behandlet to klager etter navneloven i 2012.

Resultatområde 53 Forebyggende samfunnssikkerhet

Det økte fokuset på samfunnssikkerhet og beredskap generelt i samfunnet etter siste tids hendelser er tydelige også i Hedmark. Sivilbeskyttelsesloven og Fylkesmannens påtrykk gjennom øvelser og tilsyn samt rutinemessige oppfølging av alle typer samfunnsplaner har ført til økt forståelse og fokus på forebyggende samfunnssikkerhet og beredskap og krisehåndteringsevne.

53.1 Oversikt over regionale samfunnssikkerhetsutfordringer

Fylkesmannen og Fylkeskommunens arbeid med Regional plan for samfunnssikkerhet og beredskap i Hedmark ble satt igang i 2012. Prosjektet ledes av Fylkesmannen, og det ble satt ned seks arbeidsgrupper som har gjennomført ROS-analyser innen områdene brann og forurensing, epidemier, infrastruktur, naturfenomen, sikkerhet og klima. Klimagruppens analyse skal legges til grunn for arbeidet i de øvrige gruppene.

Regional plan for samfunnssikkerhet og beredskap inkl. ROS-analysen forventes behandlet i fylkestinget og bli vedtatt etter sommerferien 2013.

53.2 Samfunnsplanlegging

Gjennom møter i et aktivt Planforum og annen kontakt og veiledning følges kommunene opp i henhold til kravene til samfunnssikkerhet og beredskap i kommunal arealplanlegging.

Fylkesmannen følger rutinemessig opp kravene i § 4-3 i Plan- og bygningsloven og kriteriene for innsigelse i retningslinjene, men konstaterer at økt fokus på samfunnssikkerhet og beredskap har redusert behovet for innsigelser.

Regional plan for samfunnssikkerhet og beredskap som er under arbeid vil danne grunnlag for mål og strategier i fylkesplanleggingen.

Gjennom møter i Planforum og i den løpende planbehandlingen følges kommunen opp og bistås i forhold til at klimaendringene blir vurdert og fulgt opp i kommunale planer og at arbeidet med klimatilpasning blir ivarettatt.

Gjennom rutinemessig og god kontakt med NVEs regionkontor holder Fylkesmannen seg oppdatert om informasjon om flom- og skredutsatte områder i fylket.

Resultatområde 54 Beredskapsforberedelser

Fokus på beredskapsøvelser og på tilsyn lokalt, samhandlingsøvelser på regionalt nivå, i egen regi og i samarbeid med sentrale og regionale myndigheter, samt samarbeid og øvelser med svenske myndigheter gjennom Grenseredningsrådet for Dalarna, Värmland og Hedmark gjør at beredskapsplaner på alle nivåer blir testet og videreutviklet.

Fylkesmannens beredskapsplan med tiltakskort er utarbeidet i CIM og SBS-Hedmark er oppdatert og lagret på gradert PC.

54.1 Beredskapsplaner innen samfunnssikkerhet

Gjennom veiledning i beredskapsøvelse og andre fora, samt ved tilsyn påser Fylkesmannen at kommunene følger opp sine plikter i henhold til Sivilbeskyttelsesloven og Forskrift om kommunal beredskapsplikt.

Det er i 2012 gjennomført tilsyn i 6 kommuner.

Gjennom arbeidet med Regional plan for samfunnssikkerhet og beredskap legges det grunnlag for samordning av beredskapsplanleggingen på regionalt nivå.

Fylkesmannens beredskapsplan er utarbeidet i krisestøtteverktøyet CIM, ajour og tilpasset gjennomføring av SBS - tiltak. SBS-Hedmark er utarbeidet på grunnlag av SBS og tilrettelagt for elektronisk bruk på egen sikkerhetsgradert PC.

Fylkesmannen har oversikten over bedrifter og virksomheter som omfattes av storulykkesforskriften. Beredskapsplaner i aktuelle kommuner følges opp i henhold til dette.

Sjef HV-05 og HV-05's liaison til Fylkesmannen har vært hos oss og blitt oreintert om Fylkesmannens samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeid.

Bistand til fylkeskommunens arbeid med sivil transportberedskap følges opp etter anmodning og ellers ved behov. Det har ikke vært noen aktivitet på dette området i 2012.

Det er i samarbeid med Hamar kommune etablert felles nødstrøm for statens hus og Hamar rådhus.

54.2 Øvelser

Fylkesmannen har gjennomført endags krisehåndteringsøvelser i 5 kommuner. Øvingsscenario massivt EKOM og strømbrudd. Øvelsen ble planlagt og gjennomført i nært samarbeid med kraftforsyningens distriktssjef (KDS) og Telenor.

Det er gjennomført 2 varslingsøvelser til kommunene ved bruk av UMS.

Øvingsutvalget i Hedmark har gjennomført Øvelse Hamar, en fullskala samhandlingsøvelse der scenario var gasseksplosjon i Vikingskipet. Øvelsen ble planlagt og gjennomført i et samarbeid mellom Fylkesmannen, politiet, brannvesenet, ambulansetjenesten og sivilforsvaret. Hamar kommune, nødetatene og over 300 markører fra skoler i Hamar-området deltok. Evalueringsseminar er gjennomført og evalueringsrapport utarbeidet.

Årlig kontaktmøte med beredskapskontakter i kommunene gjennomført med god deltakelse.

Fylkesmannens ledergruppe har blitt øvet i krisehåndtering med samme scenario som kommuneøvelsene (EKOM og strømbrudd).

Fylkesmannen har ikke gjennomført spesielle øvelser relatert til hendelser i virksomheter som håndterer farlige kjemikalier. Regional plan for samfunnsikkerhet og beredskap som er under utarbeidelse og blir ferdigstilt i 2. halvår 2013 vil avdekke og tydeliggjøre behov for slike øvelser i Hedmark.

Fylkesmannen har bidratt og støttet HV-05 i planlegging og gjennomføringen av Øvelse Mjøsa II og stilt arealer på Statens hus til rådighet for Politiet og HV i forbindelse med objektsikringsøvelse.

Fylkesmannen deltar i flere arbeidsgrupper i planleggingen av en stor, fullskala grenseredningsøvelse i samarbeid med länsstyrelsen i Dalarna, länsstyrelsen i Värmland, politi og redningstjeneste på begge sider av riksgrensen og Eidskog kommune. Øvelsen som finansieres ved Interreg-midler er planlagt å bli gjennomført i Magnor, Eidskog kommune i 2013.

Bruken av krisestøtteverktøyet DSB-CIM følges opp og blir aktivt brukt i alle våre øvelser i kommunene og internt ved embetet.

54.4 Regional samordning

Fylkesmannens ansvar for samordning og oppfølging av det regionale totalforsvarsarbeidet ivaretas gjennom øvelser, møter i Fylkesberedskapsrådet og Atomberedskapsutvalget, samt i arbeidet med Regional plan for samfunnsikkerhet og beredskap i Hedmark.

Årets møte i Atomberedskapsutvalget ble gjennomført ved en ekskursjon til IFE Kjeller.

Det ble gjennomført et møte i Fylkesberedskapsrådet med fokus bl.a. på erfaringer etter 22.07.11, arbeidet med Regionalplan for samfunnsikkerhet og beredskap og øvelser. Sammensetningen av rådet er vurdert og revidert.

Fylkesmannen er representert i LRS Hedmark ved Fylkeslegen og representant fra beredskapsavdelingen.

Fylkesmannen deltar i Øvingsutvalget i Hedmark sammen med politiet og andre relevante deltakere.

Det gjennomføres årlig et samarbeidsmøte mellom Politimesteren og Fylkesmannen der samfunnsikkerhet og beredskap er hovedtema.

Fylkesmannen deltar i samarbeidsforum innen samfunnsikkerhet og beredskap sammen med de øvrige seks østlandsfylkene Telemark, Vestfold, Østfold, Buskerud, Oslo/Akershus og Oppland.

Fylkesmannen leder Brannsjefutvalget i Hedmark og Fylkesmannen har bidratt til å skaffe finansiering for opprettholdelse av skogbrannovervåking med småfly i Hedmark.

Fylkesmannen har deltatt i 2 møter i Grenseredningsrådet for Dalarna, Värmland og Hedmark, samt i det årlige vårmøtet i Elvgruppe Klarälven/Trysilelva, som er et svensk-norsk forum for flom og andre vassdragsrelaterte spørsmål.

Fylkesmannen har deltatt i den svenske Socialstyrelsens landskonferanse i Stockholm og andre fora i Sverige og holdt foredrag om norsk håndtering av terrorhendelsene den 22.07.

54.5 Felles digitalt nødnett

Fylkesmannen har deltatt i DNKs kontaktmøter og i andre fora der digitalt nødnett har vært på agendaen.

54.6 Atomberedskap og strålevern

Atomberedskapsplan er oppdatert og a jour.

Atomberedskapsutvalgets (ABU) studietur/ekskursjon til IFØ Kjeller gjennomført som informasjonsmøte i ABU.

Fylkesmannen håndterer og besvarer alle varslingsøvelser rutinemessig.

Atomberedskap inngår i Fylkesmannens tilsyn med kommunenes arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap.

Ajourhold av kommunenes atomberedskapsplaner blir kontrollert ved tilsynene.

Atomberedskap og hensynet til radon og ikke-ioniserende stråling er tema i kommunenes ROS-analyser og areal- og utbyggingsplaner, samt veiledningstema i relevante møtefora.

Tildelte 702-midler fra Staten Strålevern ble blant annet benyttet til finansiering av studietur til IFE Kjeller.

54.7 Beredskap innen kraftforsyning og flom

Kraftforsyningens beredskapsplaner og hensynet til prioritering av samfunnskritiske virksomheter har vært tema i våre møter i Fylkesberedskapsrådet.

Fylkesmannen har jevnlig og god kontakt med KDS i forbindelse med aktuelle hendelser, i kraftrasjonerings spørsmål og i sammenheng med planlegging og gjennomføring av øvelser.

Gjennom kontakten med KDS har Fylkesmannen oversikt over konsekvenser av strømutfall i kraftforsyningen og for eventuelle avbøtende tiltak.

Fylkesmannen har fokus på behovet for og krav til å sikre seg selv med nødstrøm ved strømutfall. Strømutfall og behov for nødstrøm har vært tema i våre øvelser i kommunene der hovedtema var ecom og strømutfall.

Gjennom møter og øvrig kontakt med NVE og KDS har Fylkesmannen hatt dameieres arbeid med dambruddbølgekart som tema. Temaet er også tatt opp i arbeidet med Regional plan for samfunnssikkerhet og beredskap i Hedmark. Det er imidlertid fortsatt dameiere som ligger etter i dette arbeidet og det vil bli satt nytt fokus på saken.

NVEs meldinger og varsler om flom blir rutinemessig vidersendt i henhold til varslingslister.

Resultatområde 55 Regional og kommunal krisehåndtering

Effekten av øvelser og samarbeid beskrevet under resultatområde 54 viser framgang i krisehåndteringsevne.

55.1 Organisering for krisehåndtering

Fylkesmannens beredskapsplan med tiltakskort er nå etablert og å jour i CIM. Kriseledelsen og kjernen i krisestaben er kjent med planen og sine gjøremål.

Fylkesmannen påser at kommunene har beredskapsplaner og tilfredsstillende organisering for å ivareta sine oppgaver gjennom øvelser og tilsyn.

Fylkesmannens sambandsinstallasjoner og sambandsplan er oppdatert. Nytt sambandsutstyr (XOmail) er installert og i drift og testes rutinemessig.

Kryptomateriellregnskapet er å jour til enhver tid og rapporter blir avgitt i henhold til bestemmelsene.

Pålagte instruksjoner og planer for kryptoutstyret og sambandstjenesten, herunder varslingsplaner, varslingslister er oppdatert.

Kopi av oppdatert plan for kryptotjenesten er sendt NSM.

55.2 Krisehåndtering

Fylkesmannens evne til å håndtere ekstraordinære påkjenninger og kriser ivaretas, se resultatområde 55.1.

Fylkesmannen er godt forberedt på å ivareta sin koordinerende rolle i forbindelse med informasjonshåndtering, varslingsrutiner og rapportering.

Fylkesmannen benytter CIM-logg og beredskapsplanmodulen aktivt. Bruk av CIM-logg har vært obligatorisk for kommunene i våre kommuneøvelser. Kommunene blir oppfordret til å delta på CIM-kurs ved NUSB og de har stående tilbud om CIM-kurs i Fylkesmannens regi der vi reiser ut og gjennomfører kurser lokalt.

Bortsett fra noen meldinger fra NVE om stor vannføring, som er videresendt i henhold til rutinene, har det ikke vært hendelser i Hedmark som har utløst krav om varsling og rapportering.

55.3 Evaluering

Det har ikke vært større hendelser med behov for evalueringer og oppfølginger.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
51.2 Vergemålsloven	kr 543 612,08	kr 699 120,30
52.1 Fri rettshjelp	kr 854 963,71	kr 152 029,12
52.9 Annet Borgerrettigheter (rest 52)	kr 0,00	kr 0,00
53 Forebyggende samfunnsikkerhet	kr 954 633,29	kr 0,00
54 Beredskapsforberedelser	kr 838 162,03	kr 0,00
55 Regional og kommunal krisehåndtering	kr 409 523,26	kr 0,00
Andre oppgaver under JD	kr 0,00	kr 0,00
Sum:	kr 3 600 894,00	kr 851 149,00

Kommunal- og regionaldepartementet

Resultatområde 61 Samordning, omstilling og fornying i kommunene

Generelt

Fylkesmannen har en løpende kontakt og dialog med kommunene i fylket gjennom hele året. Kontinuerlig kontakt er avgjørende for å ha tilstrekkelig innsikt i de utfordringene kommunene står overfor. Etter valget i 2011 prioriterte Fylkesmannen å besøke alle kommunestyre eller formannskap. iløpet an første halvår hadde vi vært i dialog med alle kommuner. Formålet med møtene var å orientere om Fylkesmannens roller og ta opp fagområder med spesielle utfordringer for den aktuelle kommune. I tillegg er det gjennomført mange enkeltmøter med kommunene i ulike faglige sammenhenger.

Fylkesmannen gjennomførte også i 2012 det årlige møte med ordførere og rådmenn. Et slikt fellesmøte er en god arena for å få sette på dagsorden som er felles for kommunene, klaregjøre å skape forståelse for nasjonal politikk og å ha dialog for å avstemme forventninger. I tillegg har det vært avholdt et eget møte med ordførerne i fylket.

61.1 Kommunerettet samordning

Fylkesmannen har en løpende god kontakt og dialog med kommunene i fylket gjennom hele året. En slik kontinuerlig kontakt er avgjørende for å ha tilstrekkelig innsikt i de utfordringene kommunene står overfor. I 2011 startet Fylkesmannen med å besøke de nye kommunestyrene/formannskapene etter valget. Disse besøkene ble fullført i 2012. Kommunebesøkene er et ledd i å synliggjøre Fylkesmannen, orientere om roller, oppgaver og forventninger. I tillegg presenteres ulike fagområder ut fra de utfordringer som den enkelte kommune har. I tillegg er det gjennomført mange enkeltmøter med kommunene og regionrådene i ulike faglige sammenhenger der Fylkesmannen formidler statlige styringssignaler.

Fylkesmannen gjennomførte også i 2012 et årlig møte med alle ordførerne og rådmenn. Et slikt fellesmøte er en god arena for å få frem klargjøring av og forståelse for nasjonal politikk. I tillegg ble det avholdt et eget møte der bare ordførerne var invitert.

61.2 Omstilling og fornying i kommunene

Fylkesmannen har over flere år satt av betydelige skjønnsmidler til omstillingstiltak i kommunene. Flere forskjellige prosjekter er gitt støtte. Som i 2011 valgte Fylkesmannen også i 2012 å begrense denne satsingen, og kommunene ble ikke gitt anledning til å søke på slike midler i 2012. Imidlertid ble en del mindre allerede igangsatte prosjekter videreført, og det ble gitt tilskudd til et par nye etter dialog mellom Fylkesmannen og kommunene.

Det er fortsatt en betydelig innsats fra Fylkesmannens side i forhold til ROBEK-kommunene. Embetet har i flere år samarbeidet med disse kommunene for å skape balanse og sunn økonomi. Ved utgangen av 2012 var det 3 ROBEK-kommuner. En kommune kom seg ut av ROBEK-lista i løpet av året.

61.3 Samordning av statlig tilsyn

Internt har vi samordnet og utarbeidet egen tilsynskalender for 2012.

Resultatområde 62 Kommuneøkonomi

Generelt er den økonomiske situasjon i kommunene i fylket stram. Selv om driftsbalansen er noe bedret i løpet av 2011, er den knapp for de fleste kommuner. Generelt er det få reserver i budsjettene til å møte evt uforutsette utfordringer. Den økonomiske handlefriheten er begrenset. De fleste kommuner i fylket har lave korrigerede frie inntekter. Gjennomsnittlig utgjør disse inntektene i fylket 97 % av landsgjennomsnittet (2011).

I løpet av 2012 er en kommune meldt ut av ROBEK, og det er pr i dag tre ROBEK-kommuner i Hedmark. Den økonomiske utviklingen i disse er positiv hva gjelder inndekking av underskudd.

Flere kommuner i fylket sliter med nedgang i folketallet. Ti kommuner har negativ utvikling i folketallet i perioden 2006 -11 og dette forplanter seg inn i 2012. Dette fører til reduserte inntekter og er utfordrende for økonomien i de kommuner det gjelder. Det forhold at flere av kommunene og har en noe skjev demografisk utvikling med en stor andel personer over 67 år medfører lavere skatteinnngang og økte utgifter til helso- og omsorgsektoren.

Ellers melder kommunene generelt om utfordringer i forhold til pensjonsutgiftene.

62.1 Kontroll og godkjenning etter økonomibestemmelsene i Kommuneloven

Antall budsjetter behandlet som munnet ut i eget brev fra Fm: 6

Antall budsjetter underkjent pga. formelle feil:	0
Antall budsjetter underkjent pga. økonomisk innhold:	0
Påpekt forhold i andre budsjetter:	2
Behandlede lånesøknader:	5
Av disse ble avslått:	0
Behandlede lånesøknader IKS:	5
Av disse ble avslått:	0
Behandlede garantisøknader:	4
Av disse ble avslått:	1

62.2 Økonomiforvaltning - veiledning

Fylkesmannen går grundig gjennom budsjettene fra alle kommunene og driver i den forbindelse en utstrakt veiledning gjennom den omfattende kontakten med kommunene som denne oppfølgingen gir. Det er 3 ROBEK-kommuner i fylket. Disse følges spesielt opp og har alle en forpliktende plan for å komme i økonomisk balanse.

Rapportering via og bruk av data fra Kostra er tatt opp på møter med kommunene.

For bruk av skjønnsmidler vises til rapporteringen under pkt. 61.2

I samråd med kommunene har vi sluttet med spesielle informasjonsmøter om statsbudsjettet, men vi gir mye muntlig informasjon rett etter at budsjettet er lagt frem, samt at vi arrangerer en konferanse for ordførere og rådmenn i mai hvert år.

Resultatområde 63 Kommunalrett og valglov

Vi ivaretar vårt veilederansvar innenfor kommunalretten på en tilfredsstillende måte, både muntlig og skriftlig. Det har vært mange henvendelser på telefon og e-post fra kommunale saksbehandlere, ordførere og rådmenn, særlig om habilitetsspørsmål, men også andre spørsmål innenfor kommunalretten. Antallet henvendelser blir ikke registrert.

63.1 Kommunalrett

Det har vært mange henvendelser på telefon og e-post fra kommunale saksbehandlere, ordførere og rådmenn, særlig spørsmål om habilitet. Disse gjelder hovedsaklig vurdering av habiliteten til folkevalgte, som enten har tilknytning til saken som ansatt i kommunen eller som av andre grunner har en tilknytning til saken som skal behandles i de folkevalgte organer. Antall henvendelser blir ikke registrert.

Lovlighetskontroll

Embeter	Saker om lovlighetskontroll etter klage som det er truffet vedtak i			Lovlighetskontroll initiert av fylkesmannen			Vedr. habilitet	Vedr. lukking av møter
	Antall saker	Antall opprettholdt	Antall ulovelig	Antall saker	Antall opprettholdt	Antall ulovelig		
FMHE	0			0			0	0
Sum	0	0	0	0	0	0		

63.2 Valg

Siden det ikke har vært avholdt valg i 2012, har det kun vært enkelte spørsmål på e-post og telefon fra kommunene om reglene rundt suppleringsvalg til diverse nemnder der medlemmer har søkt permisjon etc.

Resultatområde 64 Forvaltnings- og offentleglova i forhold til kommunesektoren

Klager etter offentleglova gis høy prioritet og søkes behandlet innen 3 virkedager.

Det er behandlet 3 saker om innsyn etter offentleglova. En sak gjaldt journalføringsplikten (medhold), en sak gjaldt § 9 i forskrift til offentleglova (ikke medhold) og en sak gjaldt offentlig anskaffelse (veiledning og kopi til kommunen for evt underinstansbehandling).

Vi har mottatt mange henvendelser, både muntlig og skriftlig fra kommuner om forvaltningsrettslige spørsmål, særlig rundt inhabilitet.

Resultatområde 65 Kommuneinndeling og interkommunalt samarbeid

65.1 Kommuneinndeling

Det har ikke vært noen saker om kommuneinndeling i 2012.

65.2 Interkommunalt samarbeid

Kommunene i Hedmark har organisert interkommunalt samarbeid på mange av kommunenes tjenesteområder. En del av samarbeidet har sitt utspring i regionrådene, mens flere samarbeidsforhold er oppstått mellom to eller flere kommuner direkte. Det skjer mye interkommunalt samarbeid, både etter vertskommunemodellen og etter andre organisasjonsformer.

Resultatområde 66 Bolig- og bygningsrett

Byggesaksklager

Fylkesmannen behandlet 87 klager på vedtak etter plan- og bygningsloven i 2012. 29 av klagene gjaldt byggesaker. Av disse 29 ble 11 klager gitt helt eller delvis medhold. (1 klage ble trukket og 1 klage gjaldt ekspropriasjonsvedtak). Saksbehandlingstiden varierer fra sak til sak, men i gjennomsnitt ble byggesaksklagene avgjort innen 71 dager.

De nye reglene om uavhengig kontroll ble gjennomgått under vår årlige plan- og bygningslovkonferanse.

66.1 Byggesaker

Det er rapportert for hvert tertial i Sysamregisteret.

66.2 Saker om ekspropriasjon

Vi har behandlet en klagesak om ekspropriasjon hvor kommunens vedtak ble stadfestet. I samme sak ble det også gitt samtykke til forhåndstiltredelse.

66.3 Klage etter eierseksjonsloven

Klage etter eierseksjonsloven - antall

Embeter	Antall klager	Tatt til følge	Ikke tatt til følge	lovbestemmelser er vurdert under klagebehandlingen
FMHE	0			
Sum	0	0		

66.4 Klage på kommunalt vedtak om forkjøpsrett av leiegård

Klage på kommunalt vedtak om forkjøpsrett av leiegård - antall

Embeter	Antall klager	Tatt til følge	Ikke tatt til følge	lovbestemmelser er vurdert under klagebehandlingen
FMHE	0			
Sum	0	0		

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
62 Kommuneøkonomi	kr 782 661,83	kr 0,00
66 Bolig- og bygningsrett	kr 816 473,06	kr 0,00
Andre oppgaver under KRD	kr 615 004,26	kr 0,00
Sum:	kr 2 214 139,00	kr 0,00

Arbeidsdepartementet

Resultatområde 73 Sosiale tjenester

73.1 Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen

Vi har i 2012 behandlet 116 klagesaker som omhandler økonomisk stønad. I vår klagesaksbehandling har også områder som vilkårssetting, råd og veiledning, refusjonsadgang og utbetalingsform vært vurderingstemaer i behandlingen av klager.

Vi har gjennomført opplæring i nytt rundskriv til lov om sosiale tjenester i Nav. Opplæringen ble gjennomført over tilsammen 6 dager og hadde tilsammen 450 deltakere fra Nav kontor i Hedmark samt noe deltakelse fra helseforetak og andre kommunale tjenestoområder.

Vi har gjennomført 2 møter med Nav ledere i Hedmark. Disse møtene avholdes i samarbeid med Nav Hedmark. Temaer i disse møtene har bl.a vært internkontrollplikt samt informasjon og dialog rundt Fylkesmannens øvrige innsats rettet mot Nav kontorene. I tillegg har vi deltatt på ledermøter i regi av Nav Hedmark.

73.2 Sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen – formidlingstiltak og kompetanseutvikling

Vi har i 2012 utarbeidet felles kompetanseplan med Nav Hedmark. Planen inneholder både en felles strategi for våre kompetansetiltak. Planen inneholder også helhetlig oversikt over alle kompetansetiltak rettet mot Nav kontorene i 2012.

Vi har avholdt 4 møter i koordineringsgruppe for Nav i Hedmark. Denne gruppen består av fylkesdirektøren for Nav i Hedmark, leder for KS i Hedmark, Fylkesmannen i Hedmark, Fylkeslegen i Hedmark, representanter for rådmannsutvalget i Hedmark og leder for fylkesrådet i Hedmark. Temaer i dette foraet har vært strategisk plan for Nav i Hedmark, utvikling av partnerskapene i Hedmark og andre tema av strategisk/aktuell karakter.

Vi har deltatt på ett informasjonsmøte for implementering av standard for arbeidsrettet brukeroppfølgning, mottatt noe opplæring fra Nav Hedmark og i noe grad vist til / understøttet bruk av denne standarden i vår opplæring og dialog rettet mot Nav kontorene.

Vi opplever også stor pågang av henvendelser fra Nav kontor hvor det etterspørres råd og veiledning. Dette gjelder både generelt behov for veiledning og konkrete forespørsler om hvorvidt Fylkesmannen kan bistå i Nav kontorenes internkontrollarbeid og ved opplæring av ansatte.

Øvrige kompetansetiltak og faglige nettverk beskrives under punkt 73.1, 73.3, 73.4, 73.5 og 73.6

73.3 Kvalifiseringsprogrammet

Fylkesmannen har gjennom et tett samarbeid med Nav Hedmark, med en fast representant og 4 kompetanseveiledere, vært aktive pådrivere for å nå de kvantitative målene og for å fremme best mulig kvalitative programmer. Ved utgangen av november 2012 var det i Hedmark 208 deltakere i kvalifiseringsprogrammet. Dette ligger under det forventede antall deltakere.

Veiledere

I tråd med anbefalingene i sluttrapporten for implementering av kvalifiseringsprogrammet, har Fylkesmannen også i 2012 hatt 4 KVP kompetanseveiledere med ansvar for hver sin region. De fire regionene har samme fysiske inndeling som Nav Hedmark. Med ett unntak er kompetanseveilederne ansatt på et Nav kontor der leder har regionansvar. I tillegg er en av kompetanseveilederne også midlertidig ansatt hos Fylkesmannen.

De fire kompetanseveilederne har sammen med representanten fra Nav Hedmark og Fylkesmannen blitt invitert til samtlige samlinger som AV-direktoratet har hatt i forhold til kvalifiseringsprogrammet. De har også hatt jevnlig

møter hos Fylkesmannen. På disse dagsmøtene har de også fått orientering om det øvrige arbeidet Fylkesmannen gjør i forhold til sosiale tjenester i Nav, boligsosialt arbeid og rusarbeid. Det har også vært avholdt møte med fylkeskommunens oppfølgingstjeneste for elever under videregående opplæring. Fylkesmannen har på denne måten ønsket å bidra til fortsatt relevant kompetanse for de regionale KVP kompetanseveilederne. De har fått direkte informasjon/opplæring fra AV-direktoratet. I disse veiledningsmøtene sammen med Fylkesmannen er det også blitt lagt til rette for planlegging av møter i egen region og felles refleksjoner over utfordringer i arbeidet.

Dialogmøter

Fylkesmannen har sammen med en fast representant Nav Hedmark og en kompetanseveileder også i 2012 hatt dialogmøter med Nav-kontorene. I 2012 besøkte vi 6 Nav-kontorer. Vi møter ledelsen ved kontorene og de veilederne som arbeider med KVP. Temaene for besøkene har bla vært KVP som rettighet og hva kontorene gjør for å sikre at de som kan være aktuelle for målgruppen KVP tilbys dette. Vi har også tatt opp bl.a IP (individuell plan), programinnhold, oppfølging, tiltaksarbeid, økonomi og samarbeid mellom kommune og Nav-kontor. I 2012 har vi også hatt fokus på de "gode grep" som gjøres i KVP arbeidet. Dette har gitt oss viktig innsikt i erfaringer med programmet.

Faglige nettverkssamlinger

Det er blitt avholdt 2 regionale nettverkssamlinger. Målgruppen er ledere og ansatte i regionen som arbeider med KVP og deres samarbeidspartnere. Temaene som er blitt tatt opp har vært etter ønske fra den enkelte region. I 2012 har det vært et særlig fokus på utfordringene og mulighetene i forbindelse med fremmedspråklige deltagere. Faglige nettverk for hele fylket hatt hatt 2 dagssamlinger, en i vår- og en i høstsemesteret. Temaene her har vært arbeid og psykisk helse og fremmedspråklige.

Faglig nettverk for hele fylket har hatt 2 samlinger over til sammen 4 dager. Målgruppen er ledere og ansatte som arbeider med KVP og deres samarbeidspartnere.

Vi har i gjennomsnitt hatt 70 deltagere på samlingene som er blitt arrangert i samarbeid med Nav Hedmark.

HPMT (Helhetlig, Prinsippstyrt, Metodisk, Tilnærming)

For å møte behovet for faglig støtte i arbeidet med KVP, er det i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet utviklet et eget fag og utviklings- og opplæringsprogram for ansatte som arbeidet med KVP. Flere veiledere fra Nav Hamar (tiltakskontor) har fått opplæring i programmet. Tre veiledere har fått veiledning fra rådgivere hos Fylkesmannen. Fylkesmannen har også hatt ansvar for å samle inn aktuelt forskningsmateriale. Fylkesmannens representanter har mottatt jevnlig veiledning fra Direktoratet.

73.4 Utenrettslig økonomisk rådgivning

Fylkesmannen i Hedmark har også i 2012 fortsatt sin satsning på økonomisk rådgivning ved å følge opp de medarbeiderne i kommunene og Nav-kontor som jobber med dette. Fylkesmannen i Hedmark opplever at økonomisk rådgivning i Nav-kontorene har fått økt fokus i 2012 som følge av krav til vedtak på tjenesten økonomisk rådgivning som er preisisert i nytt rundskriv til lov om sosiale tjenester i Nav § 17. Samtidig råder det usikkerhet rundt hvordan kontorene skal løse dette rent praktisk. Fylkesmannen i Hedmark følger opp denne utviklingen i Nav-kontorene. Fylkesmannen i Hedmark og Oppland har i samarbeid gjennomført tre arrangementer i 2012:

- årlig to-dagers fagsamling for gjeldsrådgivere/økonomiske rådgivere med 52 deltakere. Det var gode tilbakemeldinger på fagsamlingen. Dette er en viktig arena både for faglig påfyll og nettverk. 800gjeld har flere ganger vært blant temaene på disse fagsamlingene.
- to-dagers grunnkurs i økonomisk rådgivning med 30 deltakere. Grunnen til at det var så få deltakere denne gangen, var nok at vi holdt basiskurs (komprimert grunnkurs) høsten 2011, og at grunnkurset kom forholdsvis kort tid etter. Dermed var markedet mettet.
- to-dagers oppfølgingskurs i økonomisk rådgivning i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Kurset omfattet 13 deltakere fra Nord-Trøndelag i tillegg til Hedmark og Oppland. Totalt antall deltakere var 56, og det var gode tilbakemeldinger på kurset.

Fylkesmannen i Hedmark har jobbet aktivt for å motivere kommunen til søknader om interkommunale prosjekter for økonomisk rådgivning. Som følge av dette er det innvilget 2 prosjektstillinger til Fjellregionen, som er et prosjekt på tvers av kommuner og fylker (Hedmark og Sør-Trøndelag). Grue kommune står som vert for enda en søknad om midler i 2012, som er overført til 2013.

Fylkesmannen i Hedmark har deltatt i halvårlige regionmøter for økonomiske rådgiverkontakter, samt samling i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet for interkommunale prosjekter innenfor økonomisk rådgivning. Erfaringer derfra er brakt inn til Nav-kontor i Hedmark som har ønsket å sette fokus på økonomisk rådgivning. Det er samlet inn statistikk for Hedmark på området økonomisk rådgivning. Disse er videresendt Fylkesmannen i Oslo/Akershus som samordner de lokale statistikkene for regionen. Statistikkene brukes aktivt i fagsamling for økonomiske rådgivere, og i 2012 var også media interessert i tallene.

73.5 Boligsosialt arbeid

Fylkesmannen administrerer prosjektmidlene kommunene kan søke til boligsosiale prosjekter fra Arbeids- og velferdsdirektoratet. Hedmark har i 2012 gitt midler til videreføring av prosjekter og nye prosjekter i 7 kommuner (Hamar, Stange, Elverum, Kongsvinger, Våler, Tynset og Ringsaker). Dette omfatter 11,7 stillinger. Prosjektene retter seg hovedsakelig mot oppfølging av rusmisbrukere i bolig og er tett knyttet mot rusprosjektene som ut 2012 har hatt midler fra Helsedirektoratet. Fylkesmannen er representert i de fleste prosjektenes styringsgruppe/referansegruppe. Kommunene har lagt de boligsosiale stillingene inn i økonomiplanen, og de har blitt videreført i kommunale budsjetter etter endt prosjektperiode. Unntaket er ett prosjekt som ble avsluttet 31.12.12, hvor en 70% stilling ikke ble videreført. Fylkesmannen i Hedmark erfarer mot slutten av 2012 at flere av rus-prosjektene (Helsedirektoratet) ikke videreføres etter endt prosjektperiode, noe kommunene begrunner med at de ikke har fått nok midler til dette formålet i rammeoverføringen. Dette gir et økt press på prosjektmidler på det boligsosiale området. Fylkesmannen i Hedmark erfarer at få kommuner har oppfølgingstjenester i bolig til denne målgruppen. Det som finnes, er det som er gitt via opptrappingsplan mot rus og via boligsosiale prosjekter.

Ungdom, yngre voksne og fattige barnefamilier ble spesielt prioritert ved nye prosjekter i 2012, blant annet ved Nav Kongsvinger.

4 av tilskuddskommunene er innlemmet i Husbankens boligsosiale utviklingsprogram (BOSO), og prosjektene ses i sammenheng med BOSO. Fylkesmannen i Hedmark har sammen med Husbanken region øst arrangert konferanse for BOSO-kommuner. Fylkesmannen var ansvarlig for et parallellseminar som omhandlet oppfølgingstjenester i bolig. Siden Fylkesmannen var med som arrangør, fikk vi også invitere med to Hedmarks-kommuner som ikke er i BOSO. Formålet var å spre erfaring, med håp om at også andre kommuner setter i gang forbedringsarbeid på det boligsosiale området.

Fylkesmannen har siden 2011 drevet et lokalt nettverk for oppfølgingstjenester i bolig, slik at kommunene kan diskutere problemstillinger og lære av hverandre. Nettverket har hatt 2 heldagsmøter i 2012, og programlederne for BOSO (se over) deltar også i nettverket. Husbanken deltok med innlegg til diskusjon på det ene nettverksmøtet i 2012. Det møter ca 20 personer på hvert nettverksmøte, og møtene rullerer i kommunene. Ut fra tilbakemeldingene, opplever deltakerne dette som et nyttig nettverk.

Fylkesmannen i Hedmark hadde i 2012 innlegg for politikere om boligsosialt arbeid og kommunenes ansvar på området etter lov om sosiale tjenester i Nav. Innlegget ble gitt på regionrådet for Hedemarken (ordførere, varaordførere, opposisjonspolitikere og rådmenn fra Løten, Stange, Hamar og Ringsaker). Formålet var å bidra til å sette fokus på boligsosialt arbeid, samt spre erfaringer.

Fylkesmannen i Hedmark har i 2012 fått til gjennomsyn og gitt tilbakemeldinger til kommuner som har ønsket det, på utarbeidelse av lokale forskrifter og retningslinjer for tildeling av kommunale boliger. Dette gir Fylkesmannen en god mulighet for å følge med på hva som skjer i kommunene, samt mulighet for å komme med innspill som ivaretar brukeres rettssikkerhet etter lov om sosiale tjenester i Nav (blant annet § 27, midlertidig bolig). Fylkesmannen har også hatt fokus på arbeidet med vedtak på oppfølgingstjenester i bolig, samt individuell plan (IP). Fylkesmannen i Hedmark erfarer at mange kommuner har utfordringer ved bruk av individuell plan i Nav og spesielt overfor brukergruppen hvor rus er involvert. Fylkesmannen erfarer at noe av utfordringen henger sammen med intern organisering av arbeidet med IP, kompetanse om IP, samt at IP er nedfelt i ulike lovverk med ulike krav (vedtak/ikke vedtak). Et resultat er en opplevelse av at andre har ansvar for IP. Dette vil kunne gå ut over brukerens mulighet for å få IP.

Fylkesmannen i Hedmark har i samarbeid med Fylkesmennene i Oppland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag, Husbanken, KoRus (kompetansesenteret rus) og RIO (rusmisbrukernes interesseorganisasjon) avholdt den årlige boligsosiale Røros-konferansen for kommunene. Temaet var rus og boligsosialt arbeid, og det var ca. 200 deltakere. Målgruppa for Røroskonferansen ble utvidet i 2012, slik at alle kommuner i alle fylkene ble invitert. Formålet er å spre erfaringer og kunnskaper til alle kommuner, ikke bare de som har prosjekter. Evalueringene viser gode tilbakemeldinger på nytten av Røroskonferansen.

Fylkesmannen i Hedmark deltok på den årlige studieturen i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet som i år gikk til Bergen. Målgruppe er de hos fylkesmennene som jobber med boligsosiale prosekter og barnefattigdomsprosjekter, samt Husbanken. Erfaringer fra studieturen har blitt delt med flere Hedmarkskommuner, og er brakt inn i vårt lokale nettverk (beskrevet over).

73.6 Barn og unge

Fylkesmannen administrerer prosjektmidlene kommunene kan søke til boligsosiale prosjekter fra Arbeids- og velferdsdirektoratet. Fylkesmannen i Hedmark har i 2012 gitt midler til 3 barnefattigdoms-prosjekter. Det er videreføring (siste år) av prosjekt i Eidskog med 1 stilling knyttet til Framtidssenteret ved ungdomsskolen (hindre at ungdom dropper ut av skolen), videreføring av 1 stilling samt tiltaksmidler til prosjekt i Elverum (barerike flyktningfamilier som har vært mer enn 5 år i Norge, hvor en eller begge foreldre er i kvalifiseringsprogram og/eller mottar økonomisk ytelse etter lov om sosiale tjenester i Nav), samt tilskudd til flere tiltak knyttet til fattigdomsplanen som ble utarbeidet i Kongsvinger i 2011 (nytt prosjekt). Fylkesmannen deltar i styringsgruppe for ett av prosjektene, og har kontakt med de øvrige via rapporteringspunktene i tilskuddsforvaltningen. Det ble gitt avslag på flere prosjektsøknader fordi det er begrensede prosjektmidler tilgjengelig. Ut fra tilbakemeldinger til Fylkesmannen i Hedmark, gir prosjektene ny og viktig læring til kommunene, som gjerne fører til samarbeid på tvers av etater.

Rundskriv 35/12 til lov om sosialt tjenester i Nav har presisert fokuset på barn og unges behov. Fylkesmannen har et spesielt fokus på dette i oppfølgingen av barnefattigdomsprosjektene.

Ved vurdering av søknader om prosjektmidler til barnefattigdom, er arbeidet koordinert innad i embetet. Det er blant annet vurdert opp mot Fylkesmannen i Hedmarks prosjekt "Barn og unge" (tilbakeholdte skjønnsmidler), midler over rus-området (Helsedirektoratet, tidlig intervensjon), de boligsosiale prosjektene, samt mot Oppvekst og Utdanningsavdelingen. Fylkesmannen i Hedmark bestreber seg også på å se søknadene i sammenheng med storbymidlene fra BLD. Det pågår også arbeid for å avklare ansvarsforhold internt ift Ny GIV, LOS og Nordlandsprosjektet.

Se info under boligsosialt arbeid når det gjelder årlig studietur som også omfatter barnefattigdomsprosjektene.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
73.3 Kvalifiseringsprogrammet	kr 13 858,36	kr 1 045 107,14
73.9 Andre oppgaver – Sosialtjeneste (rest 73)	kr 399 367,83	kr 286 548,10
74 Tilsyn med sos. tj. i arbeids- og velferdsforv.	kr 322 760,30	kr 264 775,27
Andre oppgaver under AD	kr 122 580,40	kr 0,00
Sum:	kr 858 566,00	kr 1 596 430,00

Helse- og omsorgsdepartementet

Resultatområde 73 Levekår og sosiale tjenester

Ingen rapportering.

73.1 Lov om sosiale tjenester

Ingen rapportering. Se rapportering til Arbeidsdepartementet og Statens helsetilsyn.

Resultatområde 75 Habilitering og rehabilitering

Ingen rapporteringskrav på overordnet nivå for resultatområde 75.

75.1 Habilitering og rehabilitering

Fylkesmannen har planlagt et seminar med tema "Bedre koordinering og koordinerende enhet i kommunene". På grunn av lignende arrangement i regi av Sykehuset Innlandet, ble vårt seminar utsatt til februar 2013. Koordinering av tjenester til funksjonshemmede barn er også tema her.

Vi har deltatt i Rehabiliteringsforum Innlandet. Fora med representanter for kommuner, Sykehuset Innlandet, brukerråd og rehabiliteringssentre.

Manglende koordinering i kommunene er fulgt opp i klage- og tilsynssaker der det har vært aktuelt. Fylkesmannen i Hedmark har hatt dialogmøter med de 4 av kommunene som vi ikke rakk i 2011. Koordinering, habilitering og rehabilitering har bla. vært tema her.

75.2 Barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier

Ingen konkrete tiltak utover det som om omtalt under 75.1

75.3 Unge personer med nedsatt funksjonsevne i alders og sykehjem

Vi har i tråd med Helsedirektorats forespørsel kartlagt omfanget i kommunen i Hedmark og fulgt opp enkeltsaker.

Resultatområde 76 Kvalitet og samhandling

Ingen rapporteringskrav på overordnet nivå for resultatområde 76.

76.1 Samarbeid mellom 1. og 2. linjetjenesten

Resultatkravene er oppnådd.

Vi deltar i samarbeidsforum sammen med KS, Sykehuset Innlandet HF, NAV og fylkeskommunen om samhandlingsreformen, herunder inngåelse av avtaler mellom den enkelte kommune og sykehuset.

Det er gjennomført møteserie med politisk, administrativ og faglig ledelse i kommunene der et av hovedtemaene er samhandlingsreformen. Øvrige temaer er fastlegeordningen/allmennlegetjeneste, psykisk helsetjeneste og omsorgsplan 2015. Vi har hatt møte med 7 kommuner i 2012 (12 kommuner i 2011). Møter i resterende 3 kommuner er planlagt gjennomført i løpet av 1. kvartal 2013.

Sykehuset Innlandet HF har alle kommunene i Hedmark og Oppland, samt Nes i Akershus som opptaksområde. Sykehuset yter spesialisthelsetjenester innen somatikk (herunder rehabilitering og habilitering), psykisk helsevern og rus. Det er tidligere etablert en møte- og avtalestruktur på helseforetaksnivå, divisjons-/lokalsykehusnivå og innenfor enkelte fagområder. Eksempler på dette kan være samarbeidsavtale mellom psykisk helsevern og kommunene, samhandlingsavtale mellom ambuleringende rehabiliteringsteam og kommunene i nedslagsfeltet, skriftlige utskrivings- og samarbeidsrutiner mellom indremedisinske avdelinger og helse-/pleie- og omsorgstjenesten i kommunene i lokalsykehusområde. Innenfor somatikken er det særlig lokalsykehusområdene rundt sykehuset på Tynset og Kongsvinger som har kommet langt i å etablere gode og rasjonelle samhandlingsrutiner med de kommunale helse- og sosialtjenestene. I midt-fylket (Hedmarken og Sør-Østerdal) er det innenfor psykisk helse/psykisk helsevern gjennomført et samhandlingsprosjekt mellom spesialisthelsetjenesten og 8 kommuner (K8). KS har vært aktiv medspiller og Fylkesmannen har i stor grad bidratt til å få igang dette utviklingsarbeidet. I Nord-Østerdal (Tynset) og Glåmdalen (Kongsvinger - K6) er det godt fungerende samarbeidsfora innen områdene rus/psykiatri. Fylkesmannen har i 2012 støttet K6 økonomisk.

Gjennomførte hovedopplæringen i den nye helselovgivningen i 2011. I 2012 har det blitt gitt råd og veiledning ved behov i møter og per telefon.

76.2 Individuell plan

Individuell plan har vært fokusert i forbindelse med gjennomføring og oppfølging av planlagte tilsyn i kommunene. Den har også vært tatt opp som tema i forbindelse med hendelsesbaserte tilsynssaker og i klagesaker. Individuell plan har vært et særlig fokusområde innen opptrappingsplanen for rusfeltet. Det er ingen spesielle tiltak utover dette.

76.3 Nasjonal strategi for kvalitetsforbedring i sosial- og helsetjenesten

Ikke eget rapporteringskrav for 2012 utover omtale i Sosial- og helsemeldingen.

76.4 Utgår

Ingen rapporteringskrav.

76.5 Felles digitalt nødnett

Resultatkrav er oppfylt.

Det er ikke gjennomført noen tiltak i 2012, da vi ikke har mottatt en konkret bestilling fra prosjektorganisasjonen når det gjelder hvilke tiltak som skal gjennomføres overfor berørte kommuner.

Resultatområde 77 Andre oppdrag

Ikke eget rapporteringskrav på overordnet nivå for resultatområde 77.

77.1 Helsemessig og sosial beredskap

Tiltakene innen helsemessig og sosial beredskap er **i hovedsak** utført i henhold til oppdraget.

Sosial- og helseavdelingen v/fylkeslegen eller representant deltar i lokal redningssentral (LRS), fylkesberedskapsrådet, atomberedskapsutvalget og ved øvelser. Samarbeidet med beredskapsavdelingen er godt.

Etter at samtlige 22 kommuner i Hedmark i perioden 2008-2011 er øvd i kriseledelse og bruk av beredskapsplanverk knyttet til scenario om smitteutbrudd fra forurenset drikkevann, er nye øvelser planlagt og igangsatt. Denne gang er det frafall av kritisk infrastruktur som strøm og tele/data som er tema for table-topøvelsen som er gjennomført i 5 kommuner. Bortsett fra ved planleggingen er det i hovedsak Beredskapsavdelingen hos fylkesmannen som har stått for øvelsene.

Beredskapsøvelsene i kommunene i perioden 2008-11 om smitteutbrudd forårsaket av forurenset drikkevann er formidlet på møte med Mattilsynet for Hedmark og Oppland, på dagskonferanse om smittevern og miljørettet helsevern i Hedmark og på møte med kommuneoverlegene i Hedmark.

Også i 2012 har det vært kartlegging av kommunenes oppfølging av de berørte av 22. juli-hendelsene.

I regi av fylkesmannen og fylkeskommunen er arbeid igang med å utarbeide en fylkes-ROS som del av en Regional plan for samfunnsikkerhet og beredskap. Vi har ledet arbeidsgruppe B. Smittsomme sykdommer hos mennesker, dyr og planter. Grunnlagsdata er oversendt sekretariatet for prosjektet fra gruppa som har deltakere fra fylkesmannen (3), Mattilsynet, Sykehuset Innlandet og Elverum kommune.

Vi har deltatt på Beredskapsdagen i regi av LRS og i fullskalaøvelsen "Hamar" i regi av Øvingsutvalget i Hedmark. Scenarioet var en gasseksplasjon i Vikingskipet og nødstatene, Hamar kommune og et stort antall elever (markører) fra Hamarskolene var direkte involvert.

Vi har også i 2012 deltatt på den årlige nasjonale helseberedskapskonferansen hvor krisehåndteringen etter 22. julihendelsene og bortfall av kritisk infrastruktur var hovedtemaer.

Vi kan heller ikke i 2012 bekrefte at kommunene har etablert et system for elektronisk beredskapskommunikasjon med fastlegene. Noen kommuner i Hedmark har det, men det gjenstår fortsatt mange. Problemstillingen er tatt opp under tema beredskapsutfordringer for kommuneoverlegene på dialogmøte høsten 2012.

77.2 Fritak frå forvaltningsmessig taushetsplikt

Generelt har fylkesmannen merket seg en stor økning i begjæringer om fritak for taushetsplikt de siste par årene. Sakene krever ofte svært rask saksbehandling. Noen få av sakene finner man tildels vanskelige å behandle, grunnet vanskelig tilgjengelige og tildels lite oppdaterte rettskilder kombinert med et behov for rask avklaring. I 2012 opplevde fylkesmannen at delegeringen for ansatte i Nav var noe uklar, men dette ble ryddet opp i utover i året. Videre har Helsedirektoratet i november sendt ut en rettslig avklaring knyttet til saker som omhandler helsepersonell, som har ført til en endret praksis hos fylkesmannen i disse sakene.

Fylkesmannen har behandlet 3 saker om fritak for taushetsplikt etter helse- og omsorgstjensteloven/helsepersonelloven. I tillegg har fylkesmannen behandlet én sak hvor det ble etterspurt hvorvidt vedkommende var helsepersonell, uten at dette ble besvart og saken avsluttet fra fylkesmannens side.

Fylkesmannen behandlet i tillegg 19 saker om fritak for taushetsplikt for ansatte i barneverntjenesten.

Ellers ble det behandlet 11 saker etter opplæringsloven, 10 saker etter barnehageloven og 3 saker etter lov om sosiale tjenester i Nav. Fritak for taushetsplikt etter disse lovene krever ingen egen rapportering.

Flere av de ovennevnte sakene ble behandlet sammen.

Fritak for forvaltningsmessig taushetsplikt

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMHE	22	0
Sum	22	

77.3 Særfrådrag

Vi har oppfylt resultatkravet.

38 saker i 2012, dvs en liten nedgang fra 2011. Antallet klagesaker i 2012 var 19, som representerer en liten økning fra 2011.

Særfrådrag for utgifter til behandling utenfor den offentlige helsetjenesten. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid.

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMHE	38	2
Sum	38	

77.4 Førerkort

Resultatkravet oppfylt.

I 2012 behandlet vi 1685 saker som er en økning på 37,4 % fra 2011.

Saksbehandlingstiden er ved årsskiftet på ca. 4 uker.

Førerkort. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMHE	1685	4
Sum	1685	

77.5 Pasientjournaler

Ingen saker behandlet og således ingen pasientjournaler til oppbevaring. Besvart div. forespørsler på telefon.
Pasientjournaler. Antall saker.

Embeter	Antall
FMHE	0
Sum	0

77.6 Rett til trygderefusjon

Ingen rapporteringskrav.

77.7 Felles barnevern sosial og helsemelding

Sosial- og helsemelding for 2011 er utarbeidet helt i tråd med oppdraget.

Sosial- og helsemelding for 2011 fra Hedmark ble ferdigstilt i mars 2012.

77.8 Rettssikkerhet ved ytelse av helsehjelp med hjemmel i pasient- og brukerrettighetsloven kap. 4A

- *Etter 4 år er det fremdeles stor kunnskapmangel i den utøvende tjeneste.*
- *Fylkesmannen har en oppfatning om at det fremdeles fattes for få vedtak - at det blir utøvd ulovlig tvang.*
- *Det er et komplisert regelverk som innvolverer mange helsearbeidere og det er behov for mer kunnskap og gode styringssystemer for å sikre forsvarlige tjenester til en svak gruppe.*

Vi har i 2012 mottatt 102 vedtak om tvungen helsehjelp, det er en økning på 20 saker fra 2011. 66 saker har en varighet på mer enn 3 mnd. Det betyr at over 50% av vedtakene er av lang varighet. Hovedgruppen i disse vedtakene er pasienter med en demensdiagnose som i hovedsak bor på sykehjemmene.

Av vedtak som har kortere varighet enn 3 mnd er det 18 saker som gjelder tannbehandling i narkose, 7 saker er oversendt fra Sykehuset Innlandet HF, et par saker fra fastlegen, de øvrige vedtakene er fattet i kommunehelsetjenesten og da i hovedsak på sykehjemmene.

i 2012 er det 15 av 22 kommuner som har oversendt vedtak. Det er selvfølgelig store variasjoner i antall vedtak fra den enkelte kommune. Flere av de små og mellomstore kommunene har oversendt ett eller ingen vedtak. Fylkesmannen tror at det fremdeles er stor underrapportering både fra kommunene og spesialisthelsetjenesten. Dette skyldes at mange helsearbeidere mangler kunnskap om regelverket og at det er stor mangel på gode styringssystemer knyttet opp mot regelverket for bruk av tvang.

Når det gjelder opplæringstiltak har vi i 2012 gitt regionvise opplæringstilbud til kommunene. Vi har benyttet erfaringer fra de kommunene hvor vi har gjennomført tilsyn med pasient- og brukerrettighetsloven kap 4A, samt tatt opp temaer vi erfarer er problematisk. Det har vært stor interesse fra kommunene og i løpet av februar 2013 har alle kommunene fått tilbud og alle har deltatt.

I tillegg er vi kjent med at Sykehuset Innlandet i samarbeid med Høgskolen i Hedmark utarbeider et etterutdanningstilbud for aktuelle ansatte i Sykehuset Innlandet. Høgskolen i Hedmark har også utarbeidet en videreutdanning i dokumentasjon med 5 studiepoeng hvor pasrl kap 4A er tema. Fylkesmannen har deltatt i utarbeiding av denne temabolken.

Alle kommunene i fylket har deltatt i to opplæringsrunder. Vi må fremdeles drive mye veiledning i saksbehandlingen av vedtak. Det er fremdeles store mangler og da spesielt knyttet opp mot vurdering av samtykkekompetanse, graden av motstand og beskrivelse av effekt av tillitskapende tiltak. Vurdering av samtykkekompetanse synes å være den største utfordringen. Fylkesmannen savner også noen nasjonale samlinger for embetene. Det er viktig med erfaringssamlinger hvor en kan lære av hverandre, samt drøfte generelle problemstillinger.

Resultatområde 83 Folkehelsearbeid

Ingen rapporteringskrav på overordnet nivå for resultatområde 83.

83.1 Folkehelsearbeid generelt

Resultatkravet er oppfylt.

Informasjon

Vi deltar i folkehelsepartnerskapet, som driftes av fylkeskommunen. Jevnlig dialog og informasjonsutveksling mellom fylkeskommunen og Fylkesmannen. Folkehelsesamarbeidet fungerer godt og arbeidet har god organisatorisk forankring.

Videre deltok vi på 1 dags nettverkssamling for folkehelsepartnerskap våren 2012, og 2 dagers folkehelsekonferanse på høsten i regi av fylkeskommunen.

Deltok i planleggingen av fylkeskommunens 2 dagers folkehelsekonferanse. Fylkesmannen deltok med innlegg. I september 2012 seminar der fylkeslegen holdt foredrag om forventninger til kommuneplanlegging i rammevilkår og lovverk, og erfaringene fra kommunale planstrategier.

Vi markedsfører nettsiden til Fylkeskommunen (www.hedmark.org) på alle relevante arenaer, der aktuell statistikk foreligger, både SSB, KOSTRA, FHI og ungdomsundersøkelsen i Hedmark, tannhelsedata, samt hvor fylkeskommunen presenterer levekårsparametre i Hedmark sammenstilt i regionene Sør- Østerdal, Glåmdalsregionen, Hamar-regionen og Fjellregionen (Nord-Østerdal).

Bistått fylkeskommunen i gjennomføringen av Folkehelseinstituttets opplæring i folkehelseprofiler for kommuner i Hedmark og Oppland på Lillehammer 12. september 2012, der 12 av 22 kommuner i Hedmark deltok.

Planer

14 av 22 kommuner i Hedmark har levert planstrategier i 2012. 14 av 22 kommuner vil dermed ha politisk behandling av mål og strategier for folkehelsearbeidet. Fylkeskommunen har vedtatt regional planstrategi for 2012 – 2015. Planstrategiene gjenspeiler svært variabel kompetanse i kommunene.

Statistisk grunnlag for vurdering av utfordringsbilde er ofte tynt. Konkrete lokale erfaringer og kunnskap fra kommunale tjenester er ikke omtalt, slik folkehelselovens § 5 b stiller krav om. Utfordringsbildene som tegnes er utydelige.

83.2 Miljørettet helsevern

Tiltakene innen miljørettet helsevern er **i hovedsak** utført i henhold til oppdraget.

Vi har behandlet en klagesak på kommunalt vedtak innen miljørettet helsevern. Saken omhandlet hygieniske ulemper fra et omfattende kattehold i tettbebygd strøk. Kommunens vedtak om retting ble opprettholdt noe som betyr at naboene nådde fram med klagen i dette tilfelle. Dette var første klagesak innen miljørettet helsevern etter kap. 3 i ny folkehelselov og saksbehandlingstiden var 3 måneder. Både denne saken og en senere innkommet sak er ikke behandlet innen 8 uker.

Vi har informert og blitt informert på de to møtene i Forum for miljørettet helsevern i Hedmark og Oppland hvor "grasrota" innen feltet møtes. Her gjennomgås aktuelle temaer og felles policy i de to fylkene. Hjemmelsgrunnlag generelt, ny veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler, Legionella, planprosesser ved nye barnehager og skoler og konkrete klagesaker var temaer i 2012.

Vi har bistått andre avdelinger og myndigheter med miljøhygienisk kompetanse i aktuelle saker.

Vi har i 2012 deltatt i Helsedirektoratets "Work-shop" knyttet til miljørettet helsevern i barnehager og skoler. Temaer var forskriftsverk, revidering av veiledere, tilsyn og samarbeid med utdanningsmyndigheter og Arbeidstilsyn. Arbeidet er videreført i embetet blant annet i samarbeid med Utdanningsavdelingen og i kontakten med kommunene.

Vi har i samarbeid med Helsedirektoratet og Folkehelse arrangert dagskonferanse om smittevern og miljørettet helsevern med aktuelle temaer for kommunene. Konferansen som arrangeres ca annenhvert år ble gjennomført på Hamar i september og hadde ca 35 deltakere.

83.3 Ernæring, fysisk aktivitet, tobakk og seksuell helse

Formidle nasjonal politikk på områdene:

Ernæring og fysisk aktivitet: Ivaretas ved deltagelse i fylkeskommunens folkehelsepartnerskap. Deltar i samarbeid med Hedmark fylkeskommune om etablering av frisklivssentraler

Råd til kommunene om lokale strukturelle tiltak. Vi gir råd i forhold til vurdering av søknader til frisklivssentraler, både direkte til kommuner og via vår deltagelse i nettverk for folkehelsepartnerskap. Ellers er det fylkeskommunen som gir strukturelle råd på temaene idet de er implementert i folkehelsepartnerskap/nettverk.

Seksuell helse: Bidratt til etablering av studenthelsetjeneste, Høgskolen i Hedmark, basert på Helsedirektoratets satsing: "Strategier for bedre seksuell helse" samt satsing på forebygging av uønskede svangerskap og aborter. Deltar i referansegruppe for Studenthelsetjenesten i Hedmark.

Utlyst og fordelt tiltaksmidler etter Handlingsplan for uønsket svangerskap og abort , kr. 400 000,-.

Vurdering: Gjennomført dialogmøter med vertskommuner, høyskolen og Studentsamskipnaden, hvor evaluering av tjenestene ble presentert sammen med nasjonale forventninger og rammevilkår. Diskusjon av videre drift: tjenesteinnhold og økonomi.

Tobakk: FRI. Vi hadde ingen særskilte tiltak på FRI i 2012.

83.6 Smittevern

Tiltakene innen smittevern er **i hovedsak** utført i henhold til oppdraget.

Den største aktiviteten på dette feltet i 2012 knyttet seg til arbeidet med en fylkes-ROS som del av en Regional plan for samfunnsikkerhet og beredskap i regi av fylkesmannen og fylkeskommunen. Vi har hatt ansvar for og ledet arbeidsgruppe B. Epidemier hos mennesker, dyr og planter. Se rapportering under 77.1.

I vinterhalvåret er det stadige meldinger om utbrudd av Norovirus (omgangssyke) ved sykehus, sykehjem og i hjemmesykepleien. Utbruddene er ressurskrevende og rammer både pasienter og personell.

Smittevern i sykehjem var et hovedtema på dagskonferanse om smittevern og miljørettet helsevern som vi arrangerte i samarbeid med Helsedirektoratet og Folkehelsa i september. Her ble både smittevernutfordringene i sykehjem, tiltak i henhold til infeksjonskontrollprogrammet og bistand fra hygiesykepleierne tatt opp.

Resultatområde 84 Primærhelsetjeneste

Ikke noen rapporteringskrav på overordnet nivå for resultatområde 84.

84.1 Allmennlegetjenesten inkludert fastlegeordningen

Med et par unntak er tiltakene innen allmennlegetjenesten/fastlegeordningen **i hovedsak** utført i henhold til oppdraget.

Vi har overfor "Nasjonalt råd for spesialistgodkjenning og legefördeling" anbefalt søknader om opprettelse av fastlegehjemler i Elverum kommune (3 hjemler) og Åsnes kommune (1 hjemmel) i 2012.

Det er ingen dispensasjon fra fastlegeordningen i Hedmark i 2012. Ordningen fungerer bra, men valgfriheten for pasienter/befolkningen er begrenset i enkelte kommuner. Det er for tiden bra stabilitet blant fastlegene i Hedmark.

Det er avholdt dialogmøte med kommuneoverlegene i Hedmark med varierte temaer knyttet til ny fastlegeforskrift, samhandlingsreformen, ny turnusordning for leger og beredskapsutfordringer for kommuneoverlegene. 14 kommuneoverleger deltok på møtet som ble godt mottatt. Det tas derfor sikte på å arrangere slike møter årlig.

Allmennlegetjenesten har vært tema sammen med Omsorg 2015 og psykisk helse i dialogmøter med 10

kommuner i løpet av 2012. Hovedfokus har vært på styring, kompetanse og samhandling på disse tjenesteområdene.

84.2 Turnustjeneste

Tiltakene innen turnustjeneste er utført **helt i tråd** med oppdraget.

Vi har kvalitetssikret (godkjent) turnussted i samtlige 22 hedmarkskommuner i samråd med SAFH, og tilrettelagt og gjennomført trekning av turnussted for turnusleger vår og høst 2012. Frafall førte til at det var 18 turnusleger i kommunene første halvår. Fire østerdalskommuner manglet kandidat. Annet halvår var det etter ett pålegg 23 kandidater i kommunene.

Vi har godkjent steder og fordelt turnusfysioterapeuter til spesialisthelsetjenesten og kommuner i Hedmark i samarbeid med Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Antallet er stabilt på ca. 12 kandidater pr. halvår. I 2012 tok en ny kommune imot kandidat og i spesialisthelsetjenesten ble det gitt ett pålegg om å ta imot en ekstra kandidat.

Det er gjennomført turnusseminar vår og høst 2012 i offentlig helsearbeid for turnusleger, -fysioterapeuter og -kiropraktorer i kommunehelsetjenesten i Hedmark og Oppland. Fylkesmannen i Oppland hadde hovedansvaret.

Det er gjennomført kurs i legevaktsmedisin (akuttmedisin) for turnusleger i regi av Sykehuset Innlandet HF, Elverum vår og høst 2012. Kandidatene er meget godt fornøyd med tilbudet og føler seg tryggere ved legevakt.

Våre to erfarne gruppeveiledere av turnusleger i kommunehelsetjenesten har hver gjennomført 3 dagssamlinger pr. halvår i 2012. Evalueringen er god.

Vi har gjennomført forenklet tilskuddsordning for kommuner med turnuslege - med en utbetaling pr. år i samarbeid med SAFH.

Vi har deltatt på to møter i Helsedirektoratet sammen med SAFH og øvrige fylkesmenn om framtidig turnusordning for leger. Den årlige samlingen for gruppeveiledere av turnusleger og Helsedirektoratet, SAFH og representanter for fylkemennene ble desverre avlyst.

Kurs for stedlige veiledere av turnusleger og turnusfysioterapeuter i Hedmark og Oppland holdes annethvert år - sist i 2011. Vi samarbeider med Oppland og vil arrangere nye kurs i 2013 hvis interessen blant de fastleger som er veiledere er stor nok.

Vi har inntrykk av at praktisk tjeneste for turnusleger i sykehjem er i ferd med å bli formalisert i tråd med ny forskrift.

Etter Fylkesmannens oppfatning fungerer turnusordningen både for leger og fysioterapeuter godt i Hedmark, selv om enkelte distriktskommuner ikke får turnuslege hvert halvår. Det gjenstår å se hvor stor interesse det er blant nye turnusleger for å søke rekrutteringssvake kommuner (som vi har en del av i Hedmark) etter den nye ordningen for turnustjeneste som trer i kraft i 2013.

84.3 Klagesaksbehandling etter lov om kommunale helse- og omsorgstjenester og pasient- og brukerrettighetsloven

Se resultatområde 82.3 - Statens helsetilsyn.

84.4 Helsetjenesten til innsatte i fengsel

Ingen planlagte tiltak gjennomført på dette området i 2012.

Det er tidligere kartlagt at det er etablert avtaler mellom kommuner med fengsler og lokalt helseforetak.

84.5 Helsetjenestetilbud til asylsøkere, flyktninger, familiegjennforente og direktebosatte overføringsflyktninger

Det er ikke gjennomført noen tiltak på dette området i 2012.

84.6 Helse- og omsorgstjenester i et flerkulturelt samfunn

Ingen særskilte tiltak på dette området på grunn av at dette ikke har blitt vurdert som et prioritert tiltak.

84.7 Helsetjenestetilbud til personer utsatt for seksuelle overgrep eller vold i nære relasjoner

Vi har ikke prioritert til å gjennomføre noen tiltak på dette området i 2012.

84.8 Helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Status: Delvis måloppnåelse når det gjelder resultatkravet.

Vi har fulge opp at kommunene ivaretar og styrker den forebyggende helsetjenesten, herunder helsestasjons- og skolehelsetjeneste i tråd med lover og forskrifter og anbefalt program for tjenesten. Oppfølgingen har skjedd i dialog med tjenestene i kommunene.

Et av tiltakene har vært at vi har deltatt på fagdag for helsesøstre i Hedmark. Fylkesmannen har holdt foredrag om nytt lovverk (fra 2012) og om implementering av nye faglige retningslinjer.

Ingen særskilte tiltak innen opplæring om internkontroll og avvikshåndtering.

84.9 Svangerskapsomsorgen

Vi har ikke kunnet prioritere å gjennomføre spesielle tiltak for å følge opp jordmordekningen i svangerskapsomsorgen i 2012.

84.10 Kjønnslemlestelse

Forvaltning av tilskuddsmidler 2012

Gitt tilskudd til Hamar kommune som leder for kompetansehevende aktivitetsdag i regionen.

Informasjon til kommuner og helsetjenesten

Gitt informasjon til helsetjenesten (helsesøstre/tannhelsetjenesten) om veileder IS - 1746 Forebygging av kjønnslemlestelse.

84.11 Tannhelse

Resultatkravet er oppfylt.

Etablert et godt samarbeid med tannhelsetjenesten i Hedmark i nettverk for partnerskap. Tannhelsetjenesten i Hedmark er i forkant som aktive samhandlings- aktør, og vi har gjennomført et dialogmøte med kommuner hvor tannhelsetjenestens rolle som folkehelseaktør og leverandør av tannhelseresultater (sterke sosiale markører) til kommunene. Samarbeid mellom tannhelsetjenesten og kommuner videreutvikles.

Resultatområde 85 Spesialisthelsetjenesten

Ikke noe rapporteringskrav på overordnet nivå for resultatområde 85.

85.1 Abortloven

Ingen rapporteringskrav.

85.2 Sterilisering

Søknader om sterilisering behandles fortløpende i steriliseringsnemnda. To saker er behandlet i 2012. Et medlem

har gått ut av nemnda og et nytt er oppnevnt. Ingen spørsmål om godkjenning av private sykehus, kirurgiske poliklinikker og annen ambulant spesialist utenfor sykehus for å utføre sterilisering.

85.3 Lov om transplantasjon

Ingen saker behandlet i 2012.

Antall saker

Embeter	Antall
FMHE	0
Sum	0

85.4 Tillatelse til å rekvirere sentralstimulerende legemidler

689 saker ble behandlet i løpet av 2012, noe som innebærer en økning på 5 % fra 2011. Sakene behandles fortløpende, og hadde en gjennomsnittlig saksbehandlingstid på 2 dager.

Tillatelser til å rekvirere sentralstimulerende legemidler. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMHE	689	2
Sum	689	

85.5 Kosmetisk plastikkirurgiske inngrep

Ingen saker i 2012.

Kosmetisk plastikkirurgiske inngrep. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMHE	0	0
Sum	0	

85.6 Godkjenning av private sykehus, privat medisinsk laboratorie- og røntgenvirksomhet

Oppdraget utgikk fra embetsoppdraget i 2012.

85.7 Funksjonsprogram for nye offentlige sykehusbygg

Oppdraget utgikk fra embetsoppdraget i 2012.

Resultatområde 86 Omsorgstjenester

86.1 Omsorgsplan 2015

- *Større forståelse for behovet rundt samfunnsplanlegging, men mange kommuner mangler fortsatt realistiske, analytiske og konkrete planer innen omsorgstjenestene.*
- *Flere kommuner deltar i forskning og utviklingsprosjekter, men dette er ikke godt nok forankret i kommunens ledelse*
- *Fokuset i tjenesten har i 2012 i hovedsak vært på utskrivingsklare pasienter fra 2. linjetjenesten og økonomi knyttet til medfinansiering av inneliggende pasienter.*
- *Nevroplanen er ikke godt nok kjent i de utøvende tjenester*

Hedmark fylke består av 22 kommuner med en befolkning på ca. 191 000 innbyggere hvorav 5,9 % er over 80 år.

Hedmark er det fylket i landet som har flest eldre over 80 år. Dette betyr at kommunene i fylket har og vil få store

utfordringer i helse- og omsorgstjenestene. Antall årsverk i kommunal pleie- og omsorgstjeneste i Hedmark i 2011 er 6059 noe som er en liten reduksjon fra 2010. (6069 årsverk)

Kommunene i Hedmark bruker i gjennomsnitt 35,9 % av netto driftsutgifter på pleie og omsorgstjenester mens landsgjennomsnittet utenom Oslo bruker 35,7 %. Det er en nedgang i Hedmark på 3,8 % fra 2010. Netto driftsutgifter pr. innbygger over 80 år er lavere enn landsgjennomsnittet, mens netto driftsutgifter pr innbygger er noe høyere en landsgjennomsnittet. En forklaring på disse forskjellene er andelen mottakere av hjemmetjenester under 66 år er høyere i Hedmark enn landet for øvrig. Disse tallene bekrefter de tilbakemeldingene vi får fra tjenesten om at eldreomsorgen ikke har kommet styrket ut av den kommunale satsingen på helse- og omsorgstjenestene de siste årene.

Andre Kostra-tall hvor Hedmark skiller seg ut er andel beboere på institusjon som er under 67 år, hvor andelen er lavere i Hedmark. Men vi har færre korttidsplasser en landsgjennomsnittet og færre institusjonsplasser som er avsatt til rehabilitering. En utfordring for kommunene på dette feltet er å etablere flere korttids- og rehabiliteringsplasser, da det med stor sannsynlighet vil bli et økende behov for korttids- og rehabiliteringsopphold på sykehjemmene i årene som kommer.

En annen utfordring for Hedmark er andelen ansatte med høyskoleutdanning. Hedmark er tradisjonelt et fylke hvor andelen sysselsatte med høyskole- og eller universitetsutdanning er lav. Dette gjenspeiler seg også i pleie- og omsorgssektoren. Mens andelen ansatte med fagutdanning er høyere enn landsgjennomsnittet. Utfordringene og tiltakene er nærmere beskrevet under Kompetanseløftet 2015.

Fylkesmannsembetet har i mange år hatt stor oppmerksomhet rettet mot pleie- og omsorgstjenestene i fylket, både i forbindelse med større samlinger og enkeltmøter med kommunene. I 2011 bestemte vi å ha dialogmøte med den enkelte kommune, for å få bedre kunnskap om hvordan de møter alle utfordringene og forventningene de står overfor. Kommunebesøkene ble avsluttet i 2012.

Kommunene har i 2011 og 2012 naturlig nok hatt hovedfokus på tiltakene i samhandlingsreformen og da spesielt de økonomiske insentiver som betaling for ferdigbehandlede pasienter og medfinansieringsordningen. Vi så det som nyttig å diskutere de generelle utfordringene på helse- og omsorgsområdet inkludert samhandlingsreformens intensjoner. I disse møtene har vi hatt hovedfokus på tre tjenesteområder, Omsorgsplan 2015, allmennlegetjenesten inkludert sykehjemsmedisin og utvikling og omstilling i det psykiske helsearbeidet i kommunene. Vi har videre konsentrert oss om styring, kompetanse og samhandling av tjenesten.

Hovedinntrykket etter disse møtene er at alle kommunene ser behovet for å bedre styring av tjenesten. Ett verktøy for bedre styring er kommunale planer som både er analytiske, strategiske og hvor tiltakene er konkrete. Fylkesmannen har i den sammenheng anbefalt at kommunene utarbeider en helse- og omsorgsplan og at det utarbeides en strategisk kompetanseplan, samt en demensplan. Strukturen på plandokumentene, om de velger å inkludere disse områdene i den generelle helse- og omsorgsplan eller egne delplaner er selvfølgelig opp til den enkelte kommune. Fylkesmannen har også påpekt disse områdene som viktige planområder i tilbakemeldingene til kommunene på planstrategien som alle kommunene har oversendt Fylkesmannen høsten 2012. Fylkesmannen oppfatter at kommunene ser behovet for å utarbeide planer, utfordringene er realistiske, strategiske planer som brukes som et verktøy i den utøvende tjeneste. Noen av de plandokumentene vi har fått oversendt bærer preg av gode visjoner og mangler en realistisk analyse av dagens og morgendagens utfordringer. Til opplysning er 9 kommuner representert i videreutdanning – Helse- og omsorg i plan høsten 2012 våren 2013.

Ett annet viktig styringsverktøy er internkontrollkravet til helse- og omsorgstjenestene. Hovedutfordringene her er mangel på gjennomføring, evaluering og eventuell korrigerende av vedtatt prosedyrer/tiltak. Mange kommuner har utarbeidet prosedyrer på flere områder, men de er ikke implementert i virksomheten og heller ikke kjent av de ansatte.

I siste halvdel av 2011 og 2012 har Fylkesmannen gjennomført møter med formannskapetene i alle kommunene. I de fleste møtene har Fylkesmannen informert om tiltakene i Omsorgsplan 2015.

Når det gjelder kommunens bidrag og medvirkning til forskning og fagutvikling er flere kommuner involvert i forskning– eller fagutviklingsprosjekter. De fleste prosjektene er i regi av alderspsykiatrisk forskningscenter ved Sykehuset Innlandet og et par prosjekter er i regi av senter for Omsorgsforskning på Gjøvik eller Utviklingscenter for sykehjem eller hjemmetjenester. Utfordringer her er at det er liten bevissthet i kommunens ledelse rundt nytteverdien av at fagmiljøene får mulighet til å delta og dermed utvikle gode faglige standarder i kjølvannet av forskningen. Som igjen fører til robuste fagmiljøer og fokus på fagutvikling, som igjen er en viktig faktor i rekrutteringsarbeid og øker muligheten til å beholde flinke fagfolk. Det hadde vært en stor fordel om en liten andel av de kommunale driftsmidlene hadde blitt benyttet til forskning og fagutvikling.

Fylkesmannen hadde som oppdrag å gjøre Nevroplan 2015 kjent i kommunene. Det var planlagt å knytte informasjon rundt Nevroplan 2015 til en konferanse hvor hovedfokus var koordinerende enheter og individuell plan. Denne konferansen er blitt utsatt til 2013 av flere årsaker.

86.2 Demensplan 2015

- *Det er relativt stor aktivitet, stor interesse og stor forståelse for å etablere tiltak og utøve faglige forsvarlig tjenester til personer med demens. Samtidig opplever vi at ting tar tid/for lang tid.*
- *Som eksempel kan en nevne at i 2007 hadde 10 kommuner etablert dagtilbud til personer med demens. Pr 1.1.2012 er det økt til 17 kommuner. Et annet eksempel er samarbeid og involvering av fastlegene. Det har vært mye fokus på viktigheten av tidlig diagnostisering, riktig medisiner og gode miljøtiltak. Vi finner fremdeles store mangler.*
- *Det er imidlertid positivt at utviklingssentrene både for sykehjem og hjemmetjenester har flere prosjekter for fagutvikling innenfor demensområdet. I tillegg har Alderspsykiatrisk forskningscenter flere prosjekter gående hvor kommunene er deltagere og aktive samarbeidspartnere. "Samaks"-prosjektet er et godt eksempel på det.*
- *Videre er det viktig at politikere og kommunens øverste ledelse har gode styringsverktøy for å sikre at tilbudet er i samsvar med helselovgivningen og de sentrale og lokale føringer som foreligger. Vedtatte målbare planer er et av flere verktøy i denne sammenheng.*

Fylkesmannen opplever at fagmiljøer, fagfolk og frivillige organisasjoner er interessert og opptatt av fagfeltet demens. I den nasjonale kartleggingen om tjenestetilbudet til personer med demens som ble gjennomført i 2011, kommer det fram at det har det vært en omfattende satsing i kommunene på landsbasis de siste årene.

Kartleggingen viser hvilke tiltak som er etablert og om det er vedtatt noen politiske føringer på området.

Kartleggingen for Hedmark viser at det har vært en positiv utvikling på alle områder siden 2007. Det er stor aktivitet på noen områder, mens andre tiltak bør styrkes ytterligere.

Kompetansetiltak og erfaringsoverføring

Resultatene viser at antall ansatte som deltar i opplæring – demensomsorgens ABC eller eldreomsorgens ABC er 678 personer i 2012. Dette er en liten økning fra 2011, men vi mangler fortsatt deltagelse i 2 kommuner. Tre kommuner starter opp i begynnelsen av 2013. Noen kommuner har avsluttet flere kurs, mens noen kommuner har flere parallelle kurs. I 2012 har kommunene fått tildelt kr 253 300 over Kompetanseløftet 2015 til ovennevnte kurs, det er en liten økning i tilskuddsmidler da noen kommuner har igangsatt mange kurs.

Når det gjelder formell videreutdanning er det tilbud via fagskolen og videreutdanning på høyskolenivå. Antall søker til videreutdanning i eldreomsorg med vekt på psykisk helse er stadig økende og studentene gir tilbakemelding på at dette er faglig god utdanning. Fylkesmannen gir noe støtte via Kompetanseløftet 2015, støtte som dekker innkjøp av litteratur. Fylkesmannen hadde sett det som en stor fordel om det hadde vært mulig å gi statlige støtte på lik linje med videreutdanning i psykisk helse da det er en stor mangel på ansatte med spisskompetanse i fagområdet geriatri, inkludert demens og psykisk helse for eldre.

Fylkesmannen i Hedmark, Fylkesmannen i Oppland og Alderspsykiatrisk forskningscenter ved Sykehuset Innlandet HF har etablert en tradisjon ved at vi arrangerer to dagers erfaringskonferanser årlig. Det har vært meget god deltagelse på disse konferansene. I 2012 var det ca 250 deltagere og hovedtema var "Demens – gode tilbud til hjemmeboende". Tilbakemelding vi får er at det knyttes kontakter på tvers av kommune- og fylkesgrenser og at erfaringsoverføring er viktig ved siden av faglig påfyll.

Utredning og diagnostisering

17 av 22 kommuner har opprettet demensteam eller ansatt en demenskoordinator. Dette er et viktig tiltak for blant annet å kunne kartlegge behov for tjenester, samordne tjenestetilbudet til den enkelte og etablere hensiktsmessige samarbeidsrutiner med fastlegene og øvrige ansatte i tjenesten. I de fem kommunene som ikke har etablert demensteam eller ansatt demenskoordinator er Fylkesmannen kjent med at to av kommunene har det under planlegging og en kommune kjøper kompetanse fra et sykehjem i nabokommunen. Eldretilsynet i 2010 ble videreført i tre kommuner i 2011 og viser at det fremdeles er flere mangler knyttet til fastlegenes utredning og diagnostisering og oppfølging av personer med demens. Oppfølging av tilsynene viser at en av effektene er styrket samarbeid mellom fastlegene og demensteam/demenskoordinator i kommunene. En annen effekt er at det blir satt fokus på samarbeid mellom demensteamene og tjenesteutøverne i sykehjemmet og i hjemmetjenesten.

Pårørende tiltak

17 av 22 kommuner arrangerer pårørendeskole og/eller kurs for pårørende. Dette skjer i tett samarbeid med

lokale demensforeninger, ansatte ved Sykehuset Innlandet HF og Nasjonalforeningen for folkehelse. I tillegg har det i flere år vært arrangert flere samlinger både for den demente og dens nærmeste pårørende hvor informasjon og sosialt samvær har vært hovedformålet. Det er også etablert egne grupper for yngre personer med demens. Når det gjelder vedtak om avlastning for personer med demens har vi ikke hatt noen tilsyn hvor vi har sett på saksbehandling med avlastning i forhold til eldre. Resultatene fra tilsynet som ble gjennomført i 2010 viste at det var mangelfull kartlegging av omsorgsbyrden for pårørende. Vi har ingen indikasjoner på at det har vært store forbedringer på det området.

Dagtilbud

Pr 1.1.2013 har 17 av 22 kommuner etablert eller har konkrete planer om å etablere dagtilbud for personer med demens. Fylkesmannen er av den oppfatning at regelmessig tilbud om aktiviteter, sosial omgang med andre og hyggelige ernæringsriktige måltider er et viktig tiltak for å gi økt livskvalitet og verdighet til mange hjemmeboende personer med demens. Fylkesmannen opplever til tross for at dette er kjent kunnskap, tar det uforholdsmessig lang tid å få etablert relative enkle tiltak som dagtilbud tross alt er. I følge oversikten fra Helsedirektoratet er få søknader fra Hedmark når det gjelder nyetablering av dagtilbud. Det søkes om tilskudd til 52 plasser i 2012. Vi har informert om muligheten for denne støtten til alle kommunene i Hedmark både via kommunebesøkene og det var et tema på Demenskonferansen i Innlandet i 2012. Det blir også et tema på konferansen i 2013. Fylkesmannen ser det som viktig at informasjon om hensikten og effekten av dagtilbud, samt erfaringsoverføring fra vellykkede prosjekter er viktig formidling for å kunne øke dette tilbudet. Vi ser imidlertid at det er de samme kommunene som mangler viktige tilbud eller er fraværende i viktige prosjekter. Dette er Robek-kommunene og/eller små kommuner med store arealer og spredt bebyggelse.

Vi synes det er positivt og fordelaktig at dette blir lovfestet fra 2016.

Bygging og ombygging av boliger og sykehjemsplasser tilpasset og tilrettelagt for personer med demens

I 2012 har ikke Fylkesmannen mottatt noen henvendelser eller saker hvor det er ønske om å bygge tilrettelagte boliger eller sykehjemsplasser hvor målgruppen er personer med demens. Det er forøvrig liten aktivitet i Hedmark når det gjelder bygging av omsorgsboliger og sykehjemsplasser. De få prosjektene Husbanken mottar er i hovedsak knyttet opp mot boliger for psykisk utviklingshemmede eller avlastning og barneboliger, som det også er behov for.

86.3 Kompetanseløftet 2015

Det vises til egen rapportering som bli oversendt Helsedirektoratet innen 1. mars 2013

86.4 Investeringstilskudd til sykehjem

- *Det er liten byggeaktivitet i Hedmark.*

Det har vært relativt liten aktivitet på dette området også i 2012. Det er gitt tilsagn til 23 omsorgsboliger i 2012 fordelt på to prosjekter. Det foreligger ingen planer eller søknader om bygging av sykehjemsplasser i Hedmark. Fylkesmannen er imidlertid kjent med at det utredes et prosjekt i Hamar kommune.

I 2012 har tre kommuner sendt inn søknad vedrørende bygging av avlastningsenheter for funksjonshemmede barn. Det er bygd og planlegges noen nye omsorgsboliger for psykisk utviklingshemmede, men det er relativt få enheter.

Samarbeidet med Husbanken fungerer forøvrig tilfredsstillende og vi oppfatter at vi blir informert om aktuelle prosjekter.

Fylkesmannen er videre usikker på hvorfor det er så liten aktivitet. En forklaring kan være at kommunene er avventende i forhold til hvilke følger samhandlingsreformen vil få for behovet for sykehjemsplasser og omsorgsboliger. En annen forklaring kan være at kommunene satser på å gi tjenester i eget hjem istedet for å tilby sykehjemsplass eller omsorgsbolig. Fylkesmannen er imidlertid kjent med at mange kommuner har overbelegg på sykehjemmene og mange steder er det flere pasienter som venter på tilbud i institusjon.

86.5 Kvalitet i helse- og omsorgstjenesten

- *Det er fremdeles mange kommuner som ikke har gode nok styringssystemer for å sikre at kommunen driver faglig forsvarlig.*

- *Det er en alarmerende at sykehjemslegefunksjonen er så lavt prioritert da sykehjemspasienter har mange diagnoser og har behov for omfattende bistand på mange nivåer*
- *Det er viktig at både sentrale og regionale myndigheter fortsatt har stor oppmerksomhet på ernæringsbehovet til eldre og funksjonshemmede. Både i forhold til riktig og nok ernæring men også når det gjelder å tilrettelegge for gode måltider.*

I forbindelse med dialogmøtene med kommunene er diskusjon og veiledning rundt kvalitetssystemer og internkontroll utgangspunktet. Dette er også viktige temaer i forbindelse med oppfølging av systemrevisjoner. Vi har i den sammenheng prioritert kommuner hvor det er funnet svikt i styringssystemet og som ikke har lukket avvik innen rimelig tid. Kommunene gir tilbakemelding på at dette er konstruktive møter. Fylkesmannen påpeker i de sammenhenger det er naturlig at kommunens ledelse må benytte IPLOS data og kvalitetsindikatorer som ett av flere styringsdata.

I 2012 arrangerte Fylkesmannen i Hedmark i samarbeid med Fylkesmannen i Oppland og Helsedirektoratet en dags konferanse om IPLOS. Det var stor oppslutning på konferanse fra begge fylker og alle kommunene var representert. Det lokale innsalget var blant annet erfaringer fra en kommune om bruk av IPLOS som styringsdata.

En stor utfordring i Hedmark er legetjenester på sykehjem. Kostra dato for 2011 viser at Hedmark fremdeles ligger under landsgjennomsnittet, 0,31 time pr uke pr beboer, mens landsgjennomsnittet uten Oslo er på 0,39 time pr uke pr beboer. Der også færre ansatte med høyskoleutdanning i brukerrettede tjenester i Hedmark enn landet for øvrig. På bakgrunn av disse indikatorene er det relevant å stille spørsmål ved hvordan kommunene sikrer faglig forsvarlige tjenester i sektoren. Vi har ikke i 2012 innhentet spesifikke opplysninger fra kommunene om hvordan de følger opp legetjenester i sykehjem. Vi har imidlertid drøftet det med kommunene i forbindelse med kommunebesøk. Vi er også kjent med at noen kommuner ser behovet for å styrke sykehjemsmedisin ved å øke stillingsandelen for den enkelte lege, men også ved å etablere samarbeid på tvers av forvaltningsnivåene og kommunegrenser. Fylkesmannen har i samarbeid med representanter fra kommunen og Sykehuset Innlandet planlagt å etablere nettverk for sykehjemsleger i 2013.

Etisk kompetanse og etisk refleksjon i en travel hverdag er viktig, og bør være en stødig grunnmur i tjenesteutøvelsen. Når det gjelder informasjon og opplæring i etisk kompetanseheving har Fylkesmannen god kontakt med representant for KS prosjektet i Hedmark "Samarbeid om etisk kompetanseheving". Prosjektet arrangerte en konferanse for deltagerkommunene i november 2012 hvor også de øvrige kommunene i Hedmark ble invitert. 14 av 22 kommuner er deltager i prosjektet. Målet er å få med de øvrige kommunene og vi har planlagt en felles samling i 2013 hvor alle kommunene er målgruppe. Fylkesmannen oppfatter at dette området blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte da det er ansatt en prosjektleder i det sentrale prosjektet som blant annet har ansvar for Hedmark.

Når det gjelder Nasjonale faglige retningslinjer for forebygging og behandling av underernæring har vi ikke avholdt kurs eller spesielle samlinger hvor dette har vært tema. Vi har hatt tilsyn med to kommuner 2012 og 7 kommuner tidligere hvor identifisering og oppfølging av underernæring hos pasienter og brukere i omsorgstjenestene har vært tema for tilsynet. Fylkesmannen har god erfaring med at tilsyn på dette området fører til bedre oppfølging og styring av utfordringene i forhold til under- og feilernæring hos pasienter og brukere. Når det gjelder informasjon om Kosthåndboka har vi informert om den i enkelt møter og i forbindelse med systemrevisjoner på området.

Det er imidlertid viktig at dette blir et fokusområdet også i årene som kommer. Nasjonale faglige retningslinjer på dette området er mye brukt og gir gode føringer på hvordan kommunene kan bygge opp et internkontrollsystem.

86.6 Utviklingssentre for sykehjem og hjemmetjenester/Lindrende behandling

- *Implementering av ny kunnskap og erfaringsoverføring til alle sykehjem og hjemmetjenester er den største utfordringen for utviklingssentrene.*

Hedmark Utviklingssenter for sykehjem består av tre sykehjem med ca. 230 sykehjemsplasser og ca. 240 årsverk. Fylkesmannen har deltatt i alle styringsråd og har tett og konstruktivt samarbeid med prosjektleder og fagutviklingsansatte ved utviklingssenteret. Utviklingssenter for sykehjem har igangsatt mange utviklingsprosjekter, mange med et relativt avgrenset fagområde og noen prosjekter av større omfang. Hovedutfordringen blir å avslutte prosjektene i rett tid og legge det inn i linjeansvaret til sykehjemmet. Det er også en utfordring i å lære av hverandres funn og resultater og få til varig endring i praksis.

Utviklingssenter for hjemmetjenester i Hamar kommune har en prosjektleder i 50% stilling og tre

fagutviklingssykepleiere i 20 % stilling. Prosjektleder er også tilknyttet senter for omsorgsforskning på Gjøvik noe som gir gode synergieffekter for utviklingssenter for både hjemmetjenester og sykehjem.

Utviklingssentrene samarbeider om flere satsinger. De har blant annet felles erfaringskonferanser hvor fylkesmannen er medarrangør. Fylkesmannen samarbeider tett med utviklingssentrene og bistår med faglige råd og veiledning ved behov. Fylkesmannen opplever også at utviklingssentrene er en viktig samarbeidspartner for fylkesmannen. Vi har deltatt i fag- og samarbeidsrådet på begge steder i 2012.

Vi oppfatter videre at utviklingssentrene i Hedmark i hovedsak jobber bra. Det er stor vilje blant de ansatte til å delta og bidra inn i prosjektene. Hovedutfordringen er - slik vi ser det - å være en pådriver og ressurscenter for hele fylket. Utviklingssentrene har blitt utpekt til å påta seg sprednings- og opplæringsansvar for store prosjekter - blant annet prosjekter knyttet opp mot pasientsikkerhetskampanjen. Dette krever både ressurser og kompetanse og det er noe problematisk å få vertskommunene til utviklingssentrene å betale for opplæring i andre kommuner. I 2013 er det planlagt at utviklingssentrene skal ansette en medarbeider som får ansvar for erfaringsoverføring og spredning av prosjekter til de øvrige kommunene i fylket. Fylkesmannen har gitt noe støtte til drift av denne stillingen da vi ser det som nødvendig for å nå målet om å være pådriver for kunnskap og kvalitet i sykehjem og hjemmetjenester i hele fylket.

Når det gjelder kompetansehevede tiltak til lindrende behandling var det relativt få søknader fra Hedmark i 2012. Ett prosjekt fikk tilskudd i 2012, to prosjekter fikk overført midler fra 2011 og ett prosjekt fikk avslag.

86.7 Økt forvaltningskompetanse. Saksbehandling i helse- og omsorgstjenesten

Fylkesmannen har arrangert to regionale opplæringsseminarer i 2012, for 11 av fylkets 22 kommuner, om saksbehandling av vedtak etter kap. 4A i pasient- og brukerrettighetsloven. Opplæringen er gjennomført på bakgrunn av tilsynserfaringer på området i 2011 og 2012. De resterende kommunene i Hedmark vil bli dekket med ytterligere to regionale samlinger i januar/februar 2013.

Kommunene som har deltatt, har gitt opplegget god tilbakemelding. Målgruppen var ledere, mellomledere og helsepersonell innen helse- og omsorgstjenesten.

Vi gir også utstrakt råd og veiledning til kommunene ved henvendelser, både om generelle spørsmål eller i konkrete problemstillinger. Dette skjer som oftest på telefon, men også i forbindelse med andre kontaktpunkter. Vår rådgivning må balansere i forhold til vår rolle som klagebehandler, men i praksis er ikke dette noe stort problem.

86.8 Aktiv omsorg/Partnerskap med familie og lokalsamfunn

- *Det er mye frivillig aktivitet i lokalsamfunnet, spesielt på sykehjemmene.*
- *Flere kommuner har iverksatt prosjekter innen aktiv omsorg.*

Fylkesmannen i Hedmark har ikke gjennomført noen spesielle tiltak knyttet opp mot dette oppdraget i 2012. Når det gjelder samarbeid med lokalsamfunn og familie har fylkesmannen lang tradisjon i å invitere elderrådene i kommunene, representanter fra Nasjonalforeningen og andre frivillige organisasjoner til konferanser og/eller nettverksmøter som er relevant for deres interesseområde. Vi har også brukt pårørenderepresentanter til å holde innlegg på konferanser, f. eks. demenskonferansen i 2009, 2010, 2011 for å kunne dele sin erfaring og kunnskap med helsepersonell og andre frivillige. Utviklingssentrene har imidlertid flere prosjekter knyttet opp mot aktiv omsorg. Erfaringer fra disse prosjektene er formidlet på konferansen som ble avholdt i november.

Vi er kjent med at det skjer mye frivillig innsats på alle sykehjemmene i fylket. Det er etablert venneforeninger og de eller andre frivillige organisasjoner har faste sosiale arrangementer for beboerne. Den store utfordringen for kommunene er å aktivisere hjemmeboende som selv ikke er istand til å ta initiativ til å delta i sosiale aktiviteter. Fylkesmannen oppfordrer kommunene til å lage avtaler og støtte frivillige organisasjoner og foreninger slik at de kan drive aktivt arbeid på sine premisser. Utover dette har vi ikke gjennomført noen spesielle tiltak i 2012.

86.9 Rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemning

Fylkesmannen har overprøvd 73 kommunale vedtak om bruk av tvang/makt overfor 72 personer med psykisk

utviklingshemning. Alle vedtak ble godkjent. Tidsfrister overholdes og gjennomsnittlig saksbehandlingstid for ordinære saker er ca. tre uker.

Det ble søkt om dispensasjon fra utdanningskravet i 67 saker. Dette omfatter 983 tjenesteytere.

Det er innkommet 311 meldinger om skadeavvergende tiltak overfor i alt 43 tjenestemottakere, jf. helse- og omsorgstjenestelovens § 9-5 tredje ledd, bokstav a, i løpet av året.

Det er foretatt 7 stedlige tilsynsbesøk knyttet til vedtak etter helse- og omsorgstjenestelovens kap 9.

Det har vært avholdt månedlige samarbeidsmøter med Habiliteringstjenesten i Hedmark. I tillegg til råd og veiledningsvirksomhet inkludert møter med enkeltkommuner.

Bistått (drøftingsmøte og uttalelse) Helsedirektoratet med å utrede rettsikkerhet, brukerstyring, organisering og kvalitet i tjenestetilbudet til personer med psykisk utviklingshemning.

Virkeområdet (tvangsdefinisjonen) i kapittel 9 er svært vid. En rask gjennomgang av våre tvangsvedtak viser at omlag halvparten av vedtakene gjelder tvangstiltak som tjenestemottakeren ikke motsetter seg. Dette gjelder ikke minst ulike varslingstiltak og ulike former for begrensning av tilgang til personlige eiendeler. Når reglene på dette området ble gjort gjeldende fra 1999, var det lite søkelys på at også slike tiltak omfattes av bestemmelsene. Dette er etter vår vurdering en viktig faktor når økende antall tvangsvedtak skal forklares. Som kjent er det betydelige fylkesvise forskjeller når det gjelder antall tvangsvedtak. Hedmark er det fylket som har flest tvangsvedtak (gjelder for 2011) på dette området om en sammenholder antall vedtak med befolkningen. Det må understrekes at tvangsbruken ikke øker, men etterlevelsen av regelverket stadig bedres.

Unntaksvis er det tilfeller med omfattende tvangsbruk der tjenestemottakeren motsetter seg tvangstiltaket og rammene for slike tiltak er marginale/på grensen til det forsvarlige. Slike tilfeller er utfordrende for oss. Skal tvangsvedtak godkjennes og kommunen følges opp, eller skal vi følge opp kommunen vel vitende om at uhjemlet tvangsbruk skjer? Det er med andre ord store forskjeller når det gjelder hvordan kommuner håndterer slike saker. Langt de fleste etablerer robuste faglige løsninger, mens et fåtall sliter for å sikre lovpålagte krav.

Vi opplever at reglene på dette området, som ble vedtatt i 1996, i utilstrekkelig grad er harmonisert ut fra dagens bilde og opparbeidet kunnskap og erfaringer. Dette gjelder ikke minst ovennevnte virkeområde, prosessuelle regler og bemannings- og utdanningskrav. En omfattende gjennomgang av regelverket vil kunne avhjelpe opplagte svakheter og mangler.

86.10 IPLOS – individbasert pleie- og omsorgsstatistikk

- *Det er en utfordring for kommunene å benytte IPLOS dataen både i styringssammenheng og ved tildeling og oppfølging av tjenester til enkeltindivider*

I forbindelse med kommunedialog-møtene har IPLOS vært et av flere temaer når det gjelder styring av tjenestene. Noen kommuner har et aktivt forhold til IPLOS- dataene, men mange bruker ikke dataene aktivt verken til å få en oversikt over behovet for tjenester til den enkelte eller en få en samlet oversikt i kommunen. Fylkesmannen har understreket overfor kommunene at det er viktig å benytte informasjonen som ligger i IPLOS dataene, da den er et godt utgangspunkt for å kunne gjøre vurderinger og eventuelt stille spørsmål ved tildeling og prioritering av tjenester.

Vi har arrangert temadag om IPLOS i samarbeid med Fylkesmannen i Oppland og Helsedirektoratet. Det var stor oppslutning om konferansen og alle kommunene i Hedmark var representert.

Vi har ikke mottatt noen henvendelser som tilsier at det er særskilte utfordringer knyttet til registreringen av IPLOS data.

Resultatområde 87 Psykisk helse

87.1 Tvungen undersøkelse

Det har ikke vært saker i 2012.

87.2 Behandling uten eget samtykke

Ikke noe rapporteringskrav for 2012.

87.3 Privat forpleining i det psykiske helsevernet

Ikke noe rapporteringskrav for 2012.

87.4 Godkjenning av institusjoner som skal ha ansvar for tvungent psykisk helsevern

Ikke noe rapporteringskrav for 2012.

87.5 Vedtak om overføring

Ikke noe rapporteringskrav for 2012.

87.6 Forpleining, kontroll og tilsyn med pasienter i det psykiske helsevern

Ikke noe rapporteringskrav for 2012.

87.7 Videre utvikling av det psykiske helsearbeidet i kommunene

Full resultatoppnåelse på området i 2012.

- Har gjennomført samarbeidsmøter med brukerorganisasjonene og brukerstyrt senter (VIP samarbeidet). Temaer er oppdatering av hva som skjer, samarbeid mellom ulike aktører og planlegging av aktiviteter framover.
- Arbeidet videre med praktisk tilrettelegging, innhold og styring av prosjekt "Rådgivere i brukermedvirkning". Deltatt/organisert arbeidsgruppe- og styringsgruppemøter. Hatt møter med Høgskolen vedrørende tilbakemelding på evalueringen av prosjektet. Har deltatt på "Hedmarksdialog", samling for alle brukerorganisasjonene innen psykisk helse og rus i Hedmark i regi av rådgiverne i brukermedvirkning.
- Deltatt i møte i samarbeidsgruppen og arbeidsgruppen for den tverrfaglige videreutdanningen for barn og unge. Tema er samarbeid med kommunene, markedsføring, innhold i studiet, m.m. Videreformidlet søknadsskjema og diverse informasjon til kommunene om årets tilskudd. Mottatt søknader.
- Deltatt i K6 samarbeidet. Bidratt til finansiering av brukerrepresentantene. En dags samling.
- Praktisk tilrettelegging i forhold til workshop med Scott Miller for K6 nettverket. Målet er å bistå kommunene og spesialisthelsetjenesten i opplæring i KOR.
- Mottatt IS-24/2011, rapportering på det psykiske helsearbeidet i kommunene. Gått gjennom og korrigerert rapportene, og fylt ut fylkesskjema for Hedmark og sendt dette til Helsedirektoratet.
- Deltatt i dialogmøte med Ringsaker kommune.
- Skrevet artikkel til Sosial- og helsemeldingen.
- Deltatt i møte angående planlegging av et arrangement i forbindelse med Verdensdagen for psykisk helse sammen med HIHM, FK, SBS, MH og FM.

Bevilget tilskudd til og deltatt under Verdensdagen for psykisk helse 2012.

Sendt ut tilskuddsbrev til kommunene om videreutdanning.

Sendt ut til kommunene ny utlysning av tilskuddsmidler til videreutdanning. Behandlet i oktober 2012.

Bevilget tilskudd til KS – K6, Sagatun brukerstyrt senter og Ringsaker brukerforum.

Fordelt tilskuddsmidler til videreutdanning – til 5 ansatte i 4 ulike kommuner.

87.8 Dispensasjon fra forskrift om faglig ansvarlig for vedtak i det psykiske helsevernet

Ikke noe rapporteringskrav for 2012.

87.9 Godkjenning av psykiatriske poliklinikker

Ikke noe rapporteringskrav for 2012.

87.10 Gjennomføring av tvungent psykisk helsevern for personer som ikke har bosted i riket

0 saker i 2012.

Vår erfaring fra sak i 2011: Ressurskrevende opplegg og vanskelig for fylkesmannen å håndtere da vi har svært få slike saker.

Antall saker

Embeter	Antall
FMHE	0
Sum	0

Resultatområde 88 Rusområdet**88.1 Alkoholoven**

Når det gjelder alkoholoven har vi endel løpende veiledning til kommunale saksbehandlere gjennom henvendelser på telefon eller e-post. For denne gruppen har vi også arrangert en to dagers konferanse med opplæring i regelverket. Konferansen ble arrangert i samarbeid med Fylkesmannen i Oppland og Korus Øst.

Antall saker

Embeter	Antall
FMHE	1
Sum	1

88.2 Rusmiddelarbeid

Hedmark har høy aktivitet ift utvikling av tjenestene til mennesker med rus- og psykiske lidelser. Alle kommuner har rullert sine ruspolitiske handlingsplaner. Alle kommuner i Hedmark har gjennom egne eller interkommunale løsninger fått sin del av tilskuddmidlene til styrking av kommunalt rusarbeid. Alle kommuner i Hedmark har vært representert i ulike nettverksarenaer, kompetansetiltak og/eller effektiviseringsnettverk.

Det er fortsatt store utfordringer i rusfeltet i Hedmark. Det pågår mye organisasjonsendring når det gjelder hvordan tiltakene til rusavhengige organisatorisk blir plassert i de ulike kommunene. Vi er usikre på om dette medfører bedre tjenester til de rusavhengige. De små kommunen sliter med å få til helhetlige og godt koordinerte tiltak til målgruppen.

Redegjøre for tiltak som er gjennomført for å oppfylle resultatkravene:

Saksbehandlingen av de øremerkede tilskuddene til rusarbeid i kommunene: Hedmark hadde en liten økning i antall prosjekter støttet av tilskuddsmidler til kommunalt rusarbeid i 2012. Kvalitetssikringen er gjennomført etter helsedirektoratets veiledende krav til rapportering og etter maler som er utarbeidet. Internt har Fylkesmannen sikret seg gode rutiner rundt saksbehandling ift utregning av overførte midler, innvilget beløp og utbetaling av midlene gjennom god internkontroll i egen avdeling samt god samhandling med økonomiavdelingen. Rusrådgiver i Hedmark har valgt å følge opp kommunene som mottar tilskudd gjennom bla deltagelse i styringsgrupper for prosjektene. Dette har bidratt til god kunnskap i forhold til gjennomføring, implementering og fremdrift i de ulike tiltakene ute i kommunene. For å kvalitetssikre prosjektorganiseringene i de ulike kommunene så har alle prosjektledere fått tilbud om, og gjennomført, opplæring i prosjektledelse og prosjektorganisering. Dette arbeidet har vært utført i tett samarbeid med KoRus- Øst. Kvalitetssikringen av kommunenes rapporteringer på bruk av øremerkede midler har blitt utført gjennom innsamling av revisorattestert regnskap fra alle tilskuddmottagere. I

tillegg har vi koordinert innsamling av- og kvalitetsgjennomgått IS-8 rapporteringen

I tillegg til arbeidet med tilskuddene til kommunene har fylkesmannen vært tett på kommunen ift opptrappingsplanens hovedmål. Vi nevner i ikke kronologisk rekkefølge:

Folkelseperspektiv: Fagfeltets dreining fra sosialt arbeid som fundament til helse har bidratt til at folkehelse er et begrep som brukes mer og mer i rusfeltet. Fylkesmannen har hatt fokus på dette i de fleste nettverksarenaene vi har gjennomført med bla deltagelse og innlegg fra folkehelserådgiver. Fylkeskommunen er invitert inn i det videre arbeidet for å kunne opprettholde dette fokus

Kvalitet og kompetanse

Alle kommuner i Hedmark har på en eller annen måte blitt innlemmet i styrkingen av kommunalt rusarbeid, enten gjennom direkte tilskudd, interkommunale prosjekter eller kompetansetilskudd. Alle kommuner i Hedmark har deltatt i ulike nettverksarenaer, opplæringstiltak eller annet samhandling initiert av Fylkesmannen eller Korus-øst. Vi er ikke fornøyd med søknadsmengden til våre utlyste kompetansemidler og arbeider med dette.

Råd, veiledning og bistand til kommunene

Samarbeidet med kommunene om kompetanse- og kvalitetsutvikling er godt men variabelt fra kommune til kommune. Hedmark har lang tradisjon på nettverksløsninger og vi har jobbet mye gjennom effektiviseringsnettverk som K8 for midt fylket og K6 i sørfylket. Her er utviklingsarbeid og kompetanseheving sentrale temaer og fokus ligger på samhandling mellom de ulike tjenestenivåene med fokus på brukermedvirkning. Utvikling av kvalitetssystem og internkontrollrutiner er tema i dette samarbeidet.

Fylkesmannen samhandler godt med fagmiljøene gjennom blant annet faste Nav-leder møter og ruskonsulentmøter. Styringsgruppene for prosjektene i Hedmark er ulikt sammensatt men de fleste styringsgruppene ledes av Nav-leder, enhetsledere, kommunalsjefer, ordførere eller rådmenn. Styringsgruppene blir derfor viktige arenaer for å formidle fag og metodeutvikling i den respektive kommune. Flere kommuner har mottatt veiledning av oss og KoRus-Øst når det gjelder arbeidet med å rullere ruspolitiske og boligsosiale handlingsplaner. Alle kommunene i Hedmark har rullert sine ruspolitiske handlingsplaner i opptrappingsplansperioden

Faglige nettverkssamlinger og regionale rusfora

Alle kommuner i Hedmark har vært representert ved de ulike opplærings- og informasjonstiltak som Fylkesmannen arrangerer alene, i samarbeid med KoRus-Øst eller andre. Dette i hovedsak gjennom nettverksarenaene R22 (ruskonsulentmøter), kommunale/regionale rusforum og Rusforum Innlandet. R22 arrangeres to ganger i året, dette i samarbeid med KoRus-øst, brukerorganisasjonene og DPS Hamar.

Rusforum Innlandet arrangeres hver høst og hovedtema i 2012 var den nye stortingsmeldingen for rusfeltet. Rusforum Innlandet er et samarbeid mellom fylkesmennene i Oppland og Hedmark, KoRus-Øst, Sykehuset Innlandet og brukerorganisasjonene.

Det er arrangert 4 ulike regionale eller kommunale rusforum i 2012 hvor 13 kommuner har vært med. I tillegg er det gjennomført tre K6 samlinger, effektiviseringsnettverk i regi av KS. Disse tiltakene har inkludert deltagelse fra brukerorganisasjonene, sykehusene, spesialisthelsetjenestene og kommunene. *Nevnte tiltak er finansiert over kap 763 post 21*

Tiltak for å øke bruken av individuell plan og brukermedvirkning

I Hedmark har vi tidligere hatt sterkt fokus på opplæring i bruk av IP derfor har vi ikke gjennomført egne samlinger med dette som tema i 2012. IP er tema i styringsgruppene for prosjektene da økt bruk av IP er et klart mål i dette arbeidet. Tillitspersonsforsøkene i Hedmark har hatt fokus på dette arbeidet da økt bruk av IP er en del av hovedmålsetningen for forsøket.

Brukermedvirkning er hovedtema for rus og psykisk helsearbeidet hos Fylkesmannen i Hedmark. Vi samhandler godt med brukerorganisasjonene gjennom egne VIP møter. Brukerorganisasjonene inviteres til alle våre tiltak. Utvikling av brukerstyrte sentre og brukerstyrte tiltak er klare mål. Vi har ansatt to personer med brukererfaring i prosjektet "Rådgivere i brukermedvirkning". Dette tiltaket er for oss en spydspiss i arbeidet rettet mot tjenesteapparatet i Hedmark. I tillegg er rådgivernes målsetning å bistå brukerorganisasjonene for å rekruttere flere med brukererfaring og støtte de som allerede er der. Gjennom effektiviseringsnettverkene K8 og K6 har vi kommet tett inn på de 14 kommunene som deltar i dette arbeidet. Brukermedvirkning er en stor og viktig del av dette arbeidet. De resterende 8 kommunene er organisert i rusforum Østerdal hvor brukerorganisasjonene er en del av rusforum. Rådgiverne arrangerer " Hedmarksdialog " to ganger i året. Dette er en arena hvor alle brukerorganisasjoner i Hedmark inviteres til felles samhandling. Vi kan oppsummere med at det er høy bevissthet rundt tema brukermedvirkning i Hedmark. Prosjektet avsluttes 31.12.12

Fylkesmannen har bistått i implementeringen av Selvhjelp Norge. Selvhjelpsbegrepet er nå godt kjent i Hedmark gjennom ulike informasjonstiltak, igangsetteropplæring samt deltagelse i eget implementeringsprosjekt finansiert av helsedirektoratet. Vi har jobbet i en partnerskapsmodell hvor Selvhjelp Norge, fylkesmennene i hhv Østfold, Oppland og Hedmark har bidratt sammen med KoRus-Øst.

Samarbeid med kompetansesentrene

Fylkesmannen i Hedmark har hatt et godt samarbeid med KoRus-Øst i mange år. Dette samarbeidet er ytterligere utviklet og vi har skrevet felles kompetanseplan for regionen, denne er rullert i 2012. Vi samarbeider om drift og utvikling av de kommunale, interkommunale og regionale arenaene som vi samhandler på. Vi har fordelt ansvar og roller ifb med oppbyggingen av det kommunale rusarbeidet i kommunen gjennom tilskuddordningene. Våre opplæringstiltak rettet mot tjenesteapparatet blir utviklet og gjennomført i samarbeid. Rusforaene og nettverksarenaene er samarbeidstiltak hvor vi fordeler ansvar etterhvert som vi avtaler dem. I tillegg har fylkesmannen etter hvert utviklet et samarbeid med NAPHA og Nasjonal kompetansetjeneste-ROP.

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
82 Tilsyn og klagesaksbeh. etter helsetj.loven	kr 5 292 032,60	kr 272 584,23
83 Folkehelsearbeid	kr 533 397,68	kr 3 982,09
84 og 85 Primærhelsetj. og Spesialhelsetj.	kr 669 751,71	kr 237 517,33
85 Spesialhelsetjenesten	kr 0,00	kr 0,00
86 og 75 Omsorgstj, Habilitering og Rehabilitering	kr 900 170,02	kr 308 737,39
87 og 88 Psykisk helse og Rusområdet	kr 488 038,16	kr 1 029 211,15
76 og 77 Kvalitet og samhandling og Andre oppdrag	kr 2 483 975,61	kr 179 409,06
Andre oppgaver under HOD	kr 11 510,99	kr 0,00
Sum:	kr 10 378 876,00	kr 2 031 441,00

Samferdselsdepartementet

Resultatområde 91 Oppdrag for Samferdselsdepartementet

91.2 Konesjon til anlegg og drift av taubaner

Fylkesmannen har behandlet 3 konesjonssøknader i henhold til gjeldende instruks. Videre er Fylkesmannens database over gjeldende konesjoner ajourført i flere omganger med endringer i opplysninger vedrørende forsikringer, driftstillatelser og driftsansvarlige for ulike taubaner.

Utenriksdepartementet

Resultatområde 92 Oppdrag for Utenriksdepartementet

92.1 Apostiller

92.2 Forberedelse av saker om honorære konsuler

Kulturdepartementet

Resultatområde 95 Tros- og livssynssamfunn

15 registrerte trossamfunn

7 uregistrerte trossamfunn

Tilsammen utbetalt i statstøtte kr 1 088 376.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Resultatområde 93 Oppdrag på det samiske området

93.2 Samiske språk

Vi har ikke hatt noen kunngjøringer, utgitt skjemaer eller hatt noen skriftlige henvendelser på samisk i 2012. På vår hjemmeside har vi fylkesmannsembetenes standardtekster på samisk.

Resultatområde 96 Gravferdsloven

Mottatt 26 søknader. 1 Avslått

Resultatområde 97 Lov om helligdager

I 2012 tyder på en økning i antall saker og saksområdet får også stor offentlig oppmerksomhet.

1 søknad om godkjenning som typisk turiststed innvilget

1 søknad om godkjenning som typisk turiststed avslått

1 søknad om dispensasjon innvilget

1 søknad om dispensasjon avslått

Resultatområde 98 Oppdrag på det administrative området

98.0 Helhetlig og strategisk ledelse

Fylkesmannen har i 2012 utarbeidet strategiplan for 2013 - 2016. Formålet med planen er å fokusere på områder som kan bidra til at vi når våre mål, samtidig som vi ivaretar våre roller og verdier. Vi vil i perioden arbeide med følgende strategiske mål:

Eksterne

1. et mer helhetlig embete
2. samordne og samhandle til beste for innbyggerne i Hedmark
3. kvalitet i alt vi gjør
4. bidra til utvikling

For å oppnå dette fokuserer vi på helheten, og fremstå enda mer helhetlig utad. Vi må øke kunnskapen om hverandre og jobbe mer på tvers. Vi skal ta de nødvendige samordningsinitiativ, slik at statlige regionale myndigheter opptrer mest mulig koordinert. Vi må holde høy kvalitet i alt vi gjør til beste for innbyggerne. Vi skal ta initiativ, være pådrivere og delta i utviklingsarbeid.

Interne

1. samhandling til beste for oss som jobber ved embete
2. utvikling av den enkelte

Internt skal vi behandle hverandre med respekt, støtte hverandre i oppgaveløsningen, og ha øye for nødvendig samhandling. Vi skal ha den nødvendige kompetansen - alle føler at de mester sine oppgaver.

98.1 Rekruttere, videreutvikle og beholde medarbeidere

Nytilsetninger og internt avansement

Vi utlyste 9 faste stillinger i 2012. 10 ansettelser ble sluttbehandlet i fjor. En stilling ble endret fra midlertidig til fast. Det ble ansatt 7 kvinner og 3 menn. Av disse 10 er 4 i alderen 31 - 40 år og 6 i alderen 40 - 55 år. Alle er norske statsborgere. Det har ikke søkt eller blitt ansatt personer med nedsatt funksjonsevne.

3 personer ble tilsatt i engasjementer og vikariater, inkludert 1 lærling. Pr 31.12 2012 hadde vi to kvinnelige lærlinger i kontorfag.

Vi tar også imot praksiselever fra videregående, og hadde pr 31.12.2012 en ung gutt i praksis en dag i uken.

Stillinger lyses ut med at "Fylkesmannen i Hedmark er IA-virksomhet og har et personalpolitisk mål om å oppnå en balansert alders- og kjønnsammensetning, og rekruttere personer med innvandrerbakgrunn. Arbeidsplassen vil om nødvendig bli tilrettelagt for personer med nedsatt funksjonsevne".

Det søkte 147 personer på stillingene som ble lyst ut 2012. 96 kvinner og 51 menn. 7 oppga et annet nordisk land som nasjonalitet, 5 oppga land i Europa forøvrig. 1 benyttet webcruiters mulighet til å krysse av for funksjonshemming.

10 fast ansatte sluttet i sine stillinger i 2012. Av disse gikk 1 av med alderspensjon og 1 med uføretrygd. De øvrige sluttet for å gå over i annen stilling. 3 av de 8 gikk til annen statlig virksomhet. I tillegg fullførte to lærlinger sine fagbrev og avsluttet sitt arbeidsforhold hos Fylkesmannen.

1 person tok ut delvis AFP i 2012.

Tilsatte med innvandrerbakgrunn

Tilsatte med innvandrerbakgrunn

Embete	Antall 2011	% 2011	2012	% 2012
FMHE	2	1,7	1	0,85
Sum	2	0	1	0

98.2 Risikostyring

Fylkesmannen i Hedmark har et helhetlig system for styring og kontrolltiltak. Risikostyringen inngår som en integrert del av embetets økonomi- og virksomhetsstyring, som legger vekt på god mål- og resultatstyring. Hensikten med risikostyringen kan oppsummeres i følgende punkter:

- Forebygge og begrense negative hendelser
- Tydeliggjøre sammenhengen mellom mål, risiko og tiltak
- Bidra til bedre prioritering og ressursstyring
- Fastsette mer realistiske mål og ambisjonsnivå for det enkelte år
- Effektivisere og spisse styringsdialogen
- Oppfylle kravene i økonomiregelverket § 4

Embetet har en egen administrasjonsordning hvor prinsippene rundt ansvar og roller i embetet er beskrevet. De samme prinsipper gjelder i forhold til risikostyring. Risikovurderinger skal generelt inngå som et element i kvalitetssikring av alle arbeidsprosesser med sikte på å unngå feil, og sikre god ressursutnyttelse.

Risikofunn som vi blant annet har hatt oppfølging på er kommunedialogen, arbeidsmiljø og informasjonssikkerhet og sikker strømforsyning.

98.3 Medvirkning

Arbeidet med medbestemmelse er nedfelt i våre personalpolitiske og lønnspolitiske dokumenter, samt tilpasningsavtalen til Hovedavtalen. Det er etablert samarbeidsforum med fagforeningene (SU) og med verneombudene (AMU). SU har 6 – 8 møter i året og AMU 4 - 5 møter pr. år. I tillegg kommer lokale forhandlinger iht. til Hovedtariffavtalen, og avdelingsvise møter med fagforeningene.

I tråd med Hovedtariffavtalen ble det i 2012 avholdt to fellesmøter mellom SU og AMU med IA som tema.

Medbestemmelse utøves også gjennom partssammensatte utvalg, allmøter og en årlig embetssamling.

Det ble sluttforhandlet ny tilpasningsavtale i desember 2012.

Lokal lønnspolitikk

I 2012 sluttførte vi arbeidet med ny lokal lønnspolitikk for embetet. Det ble satt ned en egen partssammensatt gruppe som utarbeidet utkast til lønnspolitikk, og som ble forhandlet i Samarbeidsutvalget. Vi startet arbeidet med å avholde en minikonferanse med ledere og tillitsvalgte, med innledere fra Naturviterne og fra Utdanningsforbundet.

Den lokale lønnspolitikken skal utgjøre hovedgrunnlaget for lokale forhandlinger og for fastsetting av lønn ved tilsetting. Fylkesmannen i Hedmark skal bruke lønn som et av flere virkemidler for å rekruttere, utvikle og beholde dyktige og motiverte medarbeidere med nødvendig kompetanse for etaten. Den lokale lønnspolitikken skal bidra til at medarbeidernes lønn står i forhold til stillingens oppgaver og ansvar, medarbeiderens kompetanse og de resultater som oppnås. Det er et mål å utjevne lønnsforskjeller som har utviklet seg over tid, og som ikke skyldes faktiske ulikheter i ansvar, kompetanse og prestasjoner.

HTA 5.6.1

Fylkesmannen leder og deltar aktivt i Nettverk Innlandet i prosjektet "Samarbeidskompetanse og medbestemmelse". Jf. Hovedavtalen pkt 5.6.1. Nettverket arrangerte i 2012 en konferanse om tilsetting og regelverket rundt dette, for alle statlige etater i Hedmark og Oppland. Det var god oppslutning med over 100 deltakere. I tillegg lyste vi midler til statlige etater i Hedmark og Oppland, og ga ca kr 279 500 til 9 etater. Hele nettverk Innlandet deltok i februar på erfaringskonferanse i regi av den sentrale nettverksgruppen.

98.4 Likestilling og likeverd

Personalpolitikk for Fylkesmannen i Hedmark

For å fremme likestilling mellom kjønnene vil fylkesmannen at det skal være en integrert del av hele virksomheten.

- legge forholdene til rette og påse at gjeldende regler om likestilling følges generelt og i tilsettingsaker / omplasseringssaker spesielt.
- aktivt arbeide for å få flere kvinner opp i lederstillinger

Likestillingen ved embetet er for øvrig ivaretatt gjennom [tilpasningsavtalen](#) til Hovedavtalen.

Mangfold

Medarbeiderundersøkelsen 2012: Undersøkelsen som hadde 4 spørsmål knyttet til mangfold på arbeidsplassen ble besvart av 100 ansatte. Vi fikk følgende svar:

88 % helt enig/enig i at ”*min arbeidsplass ivaretar behovene til den enkelte medarbeider i forskjellige livsfaser*”

91 % er helt enig/enig i at ”*min arbeidsplass tar sosiale og personlige hensyn*”

95 % er helt enig/enig i at ”*jeg ser mangfold på arbeidsplassen som en styrke*”

80 % er helt enig/enig i ”*jeg opplever i stor grad min arbeidsplass som åpen og inkluderende når det gjelder mangfold*”.

Undersøkelsen viser i all hovedsak at det er godt arbeidsmiljø i embetet. Det jobbes aktivt med å følge opp enkeltpunkter og vedlikeholde det positive resultatet.

Tilpasningsavtalens § 21 Likestilling

Virksomheten skal tilstrebe og likestille kvinner og menn i alle forhold hvor dette er mulig

Dette er en overordnet målsetting for likestillingsarbeidet. Det er en helt klar bevissthet rundt dette, ikke minst ved ansettelser og ved lønnsforhandlinger.

Virksomheten skal tilstrebe lik fordeling av kvinner og menn i styreverv, råd, utvalg og delegasjoner mv. for å gi kvinner så vel som menn variert og kvalifiserende praksis fra forskjellige områder

I de faste råd og utvalg er det i dag en overrepresentasjon av kvinner. Det skyldes at det i 2012, som øvrige år, har vært flere kvinnelige enn mannlige tillitsvalgte.

Det skal årlig utarbeides en rapport som redegjør for status i virksomhetens likestillingsarbeid. Rapporten skal bl.a. inneholde opplysninger om fordeling av kvinner og menn ved tilsetninger, avansementer og lønnsopprykk

Anses oppfylt med årsrapporteringen. Som grunnlagsmateriale for de lokale forhandlingene utarbeides det rapporter som viser lønnsutviklingen ved embetet, herunder også kjønnsmessige forskjeller.

SU har et ansvar for å følge med og vurdere om likestillingstiltak ved virksomheten blir fulgt opp

Likestilling er tatt opp i SU i forbindelse med lokale lønnsforhandlinger.

Kriterier for personvurderinger skal virke kjønnsnøytrale

Dette er en del av vurderingene i lokal lønnspolitikk og lokale forhandlinger.

Likestillingsaktiviteter og planlagte tiltak, IA-avtalen

Fylkesmannen har i samråd med de tillitsvalgte ført en aktiv seniorpolitikk for at medarbeidere skal stå lenger i arbeid. Det er bl a inngått avtale om at ansatte over 62 år får ta ut 6 seniordager i året, i tillegg til de 8 som er forhandlet frem sentralt. Pensjonsalderen hos Fylkesmannen er 64 år. Tallet er gjennomsnitt for perioden 2007 – 2011, der alle som har gått av med 100 % pensjon er tatt med. Følgende mål er vedtatt i IA-avtalen:

”Fylkesmannen skal legge til rette for at medarbeidere kan være i arbeid til ordinær pensjoneringsalder. Det er en målsetting å øke den reelle pensjonsalderen med 6 mnd”

I forbindelse med nytilsetninger har det vært svært få søkere med innvandrerbakgrunn og yrkes-/funksjonshemming. Det skal begrunnes særskilt i tilsetningsprosessen dersom kvalifiserte søkere med innvandringsbakgrunn eller funksjonshemming ikke innkalles til intervju. Det annonseres med at fylkesmannsembetet ønsker at arbeidsstyrken skal gjenspeile samfunnet for øvrig.

Likestilling vurderes ved tilsetting. Offentlig administrasjon er en stor kvinnearbeidsplass, og det er tilfelle også hos oss. Det er flere kvinner enn menn i embetet.

Når det gjelder IA-avtalens målområde 2, *reduisert funksjonsevne*, er det enighet om at Fylkesmannen så langt det er mulig skal legge til rette for at medarbeidere som får redusert sin funksjonsevne forstt skal kunne være i arbeid. Embetet skal være åpen for personer i regi av NAV som har behov for å prøve seg i jobb. Vi hadde i 2012 en person på arbeidstrening i ordinær arbeidspraksis og tilrettelagt arbeid for en person med annen tilknytning til NAV. Blant tiltakene i IA-avtalen er at Fylkesmannen skal være positiv til å gi tilbud til personer på ulike tiltak i regi av NAV, og sammen med NAV legge til rette for hospitering for aktuelle arbeidstakere med funksjonshemming.

Embetet har 8 personer pr. 31.12 som har redusert arbeidstid/delvis uførepensjon, og 2 personer som er langtidssykmeldte og har eller kan få behov for tilrettelegging.

Etnisitet, religion, og seksuell orientering er ikke tatt opp som tema.

Som offentlig myndighet

Statens hus er tilrettelagt for funksjonshemmede i henhold til de krav som var da bygget sto ferdig i 1999. Vi hadde i 2012 en gjennomgang av huset med tanke universell utforming. Det er nødvendig med noen mindre utbedringer.

Hjemmesiden er tilrettelagt med lesing av tekst, og med oversettelser av enkelte hovedpunkter til engelsk og samisk.

Lønn

		Kjønnsbalanse			Lønn	
		m%	k%	Totalt(N)	m (kr/%)	k (kr/%)
Totalt i virksomheten	2012	47	53	118	100	90,4
	2011	46	54	122	100	91,6
Embetsledelse/direktør	2012	63	37	8	100	110
	2011	63	37	8	100	120,9
Seksjonssjef/ass. direktør	2012	75	25	12	100	86,3
	2011	73	27	11	100	84,5
Saksbehandler I	2012	47	53	59	100	98
	2011	48	52	54	100	97,1
Saksbehandler II	2012	45	55	23	100	96,6
	2011	45	55	29	100	97,1
Kontorstillinger	2012	7	93	14	100	90,8
	2011	13	87	17	100	93,8
Fagarbeiderstillinger	2012	0	0	0	100	0
	2011	0	0	0	100	0
Unge arb.takere inkl lærlinger	2012	0	100	2	100	100
	2011	67	33	3	100	100

Deltid

		Deltid		Midlertidig		Foreldreperm.		Legemeldt fravær	
		M%	K%	M%	K%	M%	K%	M%	K%
Totalt i virksomheten	2012	7	22	2	7	22	78	2	5
	2011	7	17	6	7	29	71	2	6

Ansatte

2012	Ledere med personalansvar			Medarbeidere			Lønn	
	M%	K%	Totalt	M%	K%	Totalt	M%	K/M i %
FMHE	67	33	9	45	55	112	100	96

98.5 Føringer på IKT-området

Bruk av embetets programvarelisenser ble lagt inn i embetenes egen lisensportal 20.11.12.

Bruk av GIS, Geovekst og Norge digitalt

Generelt er det en økt bruk av data fra Geovekst / Norge digitalt hos Fylkesmannen. Dette skyldes enklere tilgjengelighet på digitale kartdata gjennom de nettbaserte innsynsløsningene forvaltningen har tilgang på. Disse tilbyr stadig forbedret og forenklet funksjonalitet i et kjent grensesnitt. Pr dato har ikke Fylkesmannen noe system for kvantifisering av bruken.

I tillegg til de avdelingene (Landbruk og Miljøvern) som tradisjonelt har vært kartbrukere, har Beredkapsavdelingen blitt mer bevisst på kartbruk og da spesielt gjennom arbeidet med regional plan for samfunnssikkerhet og beredskap.

For landbruks- og miljøforvaltningen er kart et stadig viktigere verktøy i oppgaveløsningen. Det er også riktig å si at kvaliteten og effektiviteten på saksbehandlingen øker.

Kommunalavdelingen har også økt bruken av kart. Dette skyldes tilgang på ulike typer regulerings- og kommuneplaner i forskjellige faser gjennom innsynsløsningen «[Innlandsgis](#)».

For de øvrige avdelingene er kartbruk mer sporadisk og da i forbindelse med helt konkrete ad hoc problemstillinger.

For at tilliten til «kartet» skal opprettholdes, må det være et fortsatt fokus på vedlikehold og tilgjengeliggjøring av ajourholdte kartdata hos de ulike aktørene. Dette bør ha prioritet framover.

98.6 FRI (Fylkesmennes regionale informasjonsnett)

Fylkesmennes Regionale Informasjonsnett (FRI)

Fylkesmannen i Hedmark har driftsansvaret for FRI. FRI har vært i full drift hele 2012.

Det har ikke vært større endringer i infrastrukturen på Hamar siste år, med unntak av at pågående prosjekter har medført drift og vedlikehold av et større antall serverinstallasjoner. Dette er installasjoner tilknyttet prosjektene "Elektroniske møter", "Felles geodatabase" og "Elektroniske publikumstjenester". Det er hovedsaklig prosjekt "Elektroniske møter" som har forårsaket serverinstallasjoner av mer ressurskrevende karakter.

Det er tegnet serviceavtaler for UPS og kjølesystemer, slik at vi har bedret sikkerhet og tilgjengelighet på servicepersonell. Nødstrøm er montert på et serverrom. Det er etablert redundans på kritiske tjenester og internett hos Hedmark fylkeskommune.

13 fylker er migrert inn i felles AD.

Fem fylker er migrert over til IP-telefoni.

Felles lisenspool (kart):

Aktiviteter 2012:

Lisensserveren med GIS programvare ble offisielt satt i drift 2007 og fungerer etter intensjonene. Serveren er oppgradert for aktuelle versjoner av de forskjellige programmene og støtter nå ArcGIS 9.3 opp til 10.1. Informasjon og veiledning om lisensene, felles programvare og oppgraderinger legges ut på fagutvalgets sider.

Gjennom året har det vært 2 møter med Geodata as. Kontrakt og avtaler er gjennomgått. Her ble det oppdaget at det for 3 foregående år er betalt mer i vedlikehold enn det har vært lisenser. Dette er gjort opp med fratrett i 2012. I tillegg har det vært diverse informasjonsutveksling om organisering og produkter. Enterprise License Agreement (ELA) er presentert og gjennomgått. En slik lisensiering har ikke samme begrensninger i antall lisenser som i dag. Med dagens innsynsløsninger er det færre som har behov for desktop programvare, men de som bruker desktop versjonene har behov for funksjonaliteten i høyere lisenser. Dette merkes gjennom henvendelser til Hamar eller ved sjekk på lisensserveren.

For året ble antall ArcView, nå ArcGIS for Desktop Basic lisenser redusert fra 48 til 46. Samtidig ble antall ArcEditor, nå ArcGIS for Desktop standard økt fra 4 til 6 lisenser. Norske tilpassninger (NT) er også tilgjengeliggjort i samme antall som ArcGIS for Desktop Basic lisenser. Produktet fungerer som et tillegg i desktop programvaren og gir tilgang til oppslag i matrikkelen.

Enbrukerlisens for bruk i beredskapssituasjoner er distribuert. Denne trenger ikke nett tilgang for å være operativ. Antallet tilsvarer antall fylker.

Investeringer i kjøp av programvare, vedlikehold og maskinvare føres og rapporteres i henhold til oppdrag for 2012.

FRI drifter nå ca 120 ulike nett hos embetene og tjenesteleverandørene.

Virtual Private Network (VPN)

FRI VPN er en kryptert bæretjeneste for samtlige embeter mot embetenes eksterne tjenesteleverandører som har krav om kryptering. Dette omfatter i dag tjenesteleverandørene Udanningsdirektoratet, Helsetilsynet, Direktoratet for økonomistyring, Statens landbruksforvaltning, Evry og Fylkesmannen i Sogn og Fjordane (Trippelnett).

Domenerregistrering og Domain Name Service (DNS)drifting

Fylkesmannen i Hedmark ble i oktober 2004 godkjent Norid Registrar (REG699-NORID).

To dns servere er i drift, på to fysiske lokasjoner og i to forskjellige ip-nett. Tjenesten er i så måte RFC kompatibel. FRI driftsorganisasjon hoster dns for alle landets Fylkesmenn (fmxx.no domenene).

Mailvask

18 fylker er brukere av mailvask systemet. Systemet fungerer som en relay, og videresender vasket e-post til fylkenes lokale e-postmottak. Systemet kan konfigureres med egne policyer pr. fylke. Hvert enkelt fylke kan dermed sette opp sin egen policy, hva gjelder spam/virus sjekking. All administrasjon foregår via et web grensesnitt.

Varslingsystem

Fri driftsorganisasjon utviklet i 2005 et system for å varsle om planlagt og uforutsett nedetid på tjenester i FRI. Systemet kan sende varsler via sms og/eller e-post. Varsel kan også vises på en webside. All administrasjon foregår via web grensesnitt.

Fjernaksess

Vi har valgt en SSL VPN løsning fra Juniper Networks, basert på en Secure Access appliance type SA4000. SA4000 støtter inntil 255 virtuelle systemer og 1000 samtidige brukere. Denne er foreløpig lisensiert for 250 samtidige brukere, foreløpig fordeling 10 samtidige brukere pr embete (20 hos FmOA).

Det største behovet er sikker tilgang til e-post og intranett/ekstranett, i noe mer begrenset omfang eksisterer det et behov for tilgang til andre typer tjenester, så som filtjenester og ulike applikasjonstjenester.

Nettadressen til FRI er: <http://www.fri-nett.no>

Resultatområde 99 Partistøtteordningen

Fylkesmannen godkjenner innkomne elektroniske søknader fra kommuneparti, fylkesparti og ungdomsparti om statstilskudd til politiske parti. Papirsøknader må registreres elektronisk og godkjennes før økonomisk støtte kan utbetales. Partistøtte utbetales fra fylkesmannen i Sogn og Fjordane.

Andre

Ressursrapportering

Resultatområde	Kapittel 1510	Fagdep.
91 Andre faglige oppg. på oppd. for statlige virk.	kr 68 171,34	kr 0,00
92 Andre faglige oppgaver for ikke-statlig virk.	kr 0,00	kr 0,00
95 Ressursbruk knyttet til adm/felles oppg./drift	kr 31 710 546,05	kr 0,00
Sum:	kr 31 778 717,00	kr 0,00